

Rev. P. Hocquet.

DE

PURGANDA MEDICINA

A CURARUM SORDIBUS.*

UBI DETECTO EVACUANTIUM FUCO, *Purgationum* fraudes & imposturæ, scandalo artis & artificis opprobrio futuræ revelantur.

Datóque partium *Mechanismo*, Purgandi leges, tempora, rationes emendatæ restituuntur.

Ibíque *tritûs* ictibus everberatâ *fermentatione*, *fermentorum* obliteratur memoria; tùm firmo *solidorum systemate* stabiliuntur Morborum *ætiologia* solidiores, & nobiliores curæ.

* *Medici, nobiliores animos nonnihil erigant, neque toti sint in* curarum sordibus. *Bacon.* Hist. vitæ & Mort. in præfat.

PARISIIS,

Apud GUILLELMUM CAVELIER, viâ Jacobeâ, propè viam *de la Parcheminerie*, sub Signo Lilii Aurei.

MDCCXIV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

PROLOQUIUM
DE
TOLERANDIS MEDICINÆ
NOVIS LIBRIS,
UBI

De illorum utilitate aut damno, de censurâ illorum aut judicio.

MEDICINAM agro comparaveris, quem infestaverint noxiæ aut inutiles herbæ, adeò frumentum superat zizania! Id incommodi pessimo *hominis mali* consilio commissum fuisse nemo crediderit; ecquis enim in genus humanum gratis & malignè sic animatus fuerit, ut

etiam sæviendo mortuus, hominum strages & homicidia patrare voluisset? Isthæc enim sors est medicinalium librorum, si pravi fuerint, ut hominum vitis insidientur. Verùm malè feriatorum, otiosorum, imperitorum, invidorum & iracundorum culpâ, id admissum fuisse comperiet, qui sedulus, studiosus veri & iracundiæ purus, rem perspexerit. Hæc illi confessa fiet, qui secum periculo facto, ex scriptis medicinalibus ea sejunxerit, quæ circà dissidia aut lites authorum occupantur, aut quæ inutilia, merè theoretica & *interminabilia* tractant, quæque ad nauseam usque repetita sunt; stupendum enim quot mala veluti genimina, quot frutices cassi, quot spurii fructus, verbo quot superfluæ plantæ terram inutiliter occupabunt, quæ runcandæ venient & exherbandæ. Interìm indè fit, ut vitæ, quæ brevis est, pars melior, juventus ni-

mirùm in ſtudendo fruſtrà ſæpè deteratur; quâ de causâ fit non rarò ut poſtquam libris medicinalibus impallueris, novitius in arte medendi conſeneſcas. Hìnc quoque videas non paucos naturalis hiſtoriæ rebus inſuccatos, vel medicinam totos eructantes, nihil tamen minùs quàm medicos; medendi enim peritiâ vacui ſunt, utpotè qui artis amœnitates venando, utilitates omisêre. Errandi occaſio fuit de medicinâ præconcepta opinio, illam eruditionis titulo habuerunt, quæ multa ſcire debet, cùm ſapientia ſit quâ multùm ſcire convenit. Concedendum intereà, medicum non dedecere *polymathiam*, at illum non facit, adjuvat tantùm, aptiorem medicinæ reddendo; igitur ut eruditio omittenda medico non eſt, facienda pluris eſt ſapientia. Ingenium hæc eſt ac mentis capacitas, germana naturæ, ideòque moribus illius,

ſemitis & inſtitutis capiendis, internoſcendíſve facta; quæ ingenita animo eſt non aſcititia; quam alit meditatio, ſed quam labefactare potuerit eruditio aut offuſcare. Itaque eligendum medico id lectionis aut ſtudii genus, quod animum vegetando, veritati rerum, naturæque contemplationi parem efficiet, ab altero cavendo, quod delectando mentem aut colluſtrando hallucinatur, mendaci aut erroneo fulgore, qui quam monſtrat viam perdit ac ſuffuratur; certiùs in præcipitium ducturus.

His luminum præſtigiis cautum fuiſſet, ſi in deſcribendis rebus medicinalibus in eâ perſeveratum fuiſſet, ſcribendi ratione, quæ medicorum principi conſueta fuit. *Aphoriſtica* hæc erat, cujus generis apud *Hippocratem* ſunt *coacæ prænotiones*, *aphoriſmi*, &c. aut ſimplici, conciſo, ac neceſſario

ſtylo exarabatur, cujuſmodi ſunt apud eundem *prognoſtica*, libri *de aëribus*, *locis & aquis*, &c. exemplaris loco adhuc eſſe potuiſſent *epidemiorum* libri iis quibus cordi fuiſſet morborum hiſtorias, curationes & remedia tradere; illìnc edoctis non in verborum ambagibus aut lenociniis, non in *ætiologiarum* commentis aut tædioſis enarrationibus ea eſſe ponenda, at in expoſitione ſimplici, obviâ, & hiſtoriâ eorum, non quæ ratio aut ingenii ſagacitas effinxerit, ſed quæ prodiderit aſſiduum cum naturæ motibus commercium, quæ exploraverit uſus, & tempus comprobaverit. Ejuſdem ſtyli exempla præbuiſſent quoque ſuis in ſcriptis primævi medicinæ antiſtites, qui utpote *Hippocratis* dogmatum tenaces, ſtructuræ orationis ejuſdem æmulatores ſe præſtiterunt. Hujus censûs ſunt *Aurelianus*, *Celſus*, *Aretæus*, qui in rebus

medicinalibus deſcribendis Hippocratem æmulando ipſiſſimæ naturæ *ichnographiam* delinearunt.

Exinde verò degeneres *Arabes* in rebus & verbis miſerè nugando, à ſimplici, hiſtorico & brevi ſtylo recedere docuerunt, ſummâque rerum (temporum ignorantiâ) potiti, poſteris errandi occaſionem dederunt. Poſthàc veritatis ſimplicitati ſucceſſit opinionum multiplicitas, garruláque facta, quæ muta nata fuerat, & ſilentio nobilis medicina, in pugnas verborum, diſputationum tumultus & authorum odia deſinere cœpit, tanto autem medicinæ damno, ut *Rhaſi* excepto, vix in aliquorum faſtidioſis voluminibus *Hippocratici*, ſtyli non dicas, ſed dogmatis umbram invenias. Ampliùs, ſummo artis malo, per imperia, regiones graſſando *Arabiſmus*, *Arabum Philoſophia*, authoribus innumeris, non paucíſque ſcholis imi-

tamento fuit. Quot indè manarunt ſcripta, quæ *Hippocraticam* phraſin & indolem mutaverunt, nemo eſt qui non intelligat, tantóque & tam infeliciter graſſanti malo ſubjaceret adhuc medendi ars, niſi auxiliatrices manus adhibuiſſet, *hoc vel ſolo titulo ſaluberrima* dicenda, *medica facultas Pariſienſis.* Præivit ſuprà laudes omnes *Fernelius*, facundus in dicendo non minùs quàm ſimplex, ſermone brevis, ſenſu copioſus; quàm utilis, tam amandus. Ex eodem facultatis gremio nati ſunt adhuc *Duretus*, *Hollerius*, *Ballonius* gallicæ medicinæ principes, qui labantem *Hippocratis* cogitandi & ſcribendi rationem reſtituerunt: Sub his gloriosè quia feliciter merebatur medendi ſcientia, quorum ſcriptis, exemplo & documentis redivivo facto *Hippocrate*, medentium magiſtra & artis domina facta eſt *facultas Medica Pariſienſis.* Reverà,

exindè quaſi volitantes per orbem redivivi *Hippocratis* manes, medicorum mentes, nullius non gentis, in *Hippocratis* amorem, ſtudium & æmulationem exſuſcitando accenderunt; ſic ut pullularint undique nobiliores *Hippocratis* interpretes aut aſſeclæ. Tales fuêre *Foëſius*, *Mercurialis*, *Cornarus*, *Martianus*, *Marinellus*, *Pinus*, *Zuvingerus*, *Lindanus*, *Valeſius*, tùm è Pariſienſi ſcholâ *Martinus Caſterius*, tot artis heroës, qui revocando in orbem medicum *Hippocratis* genio feliciter allaborarunt. Nihilominùs tamen clanculùm ſerpebat radix amaritudinis, quæ ſensìm ſurgendo otiosè fruticabat, philoſophiam intellige *ſcholaſticam*, quæ ut ut illaudanda, neſcio quo altercandi ſpiritu fœta, authorum non paucorum ſcripta, rixarum, & diſputationum aſpergine fœdabat; unde ab Hippocraticâ ſimplicitate deſcivit libro-

rum medicinalium pars maxima.

Jejuna ut viſa fuit iſthæc philoſophandi ratio, ad utiliorem veritatis indaginem mentes incitavit, vocibúſque barbaris ſæpè, ſæpiùs ſenſu vacuis res ipſas ſufficere aggreſſi ſunt, an bono medicæ artis & incremento, fama erat; at quod extrà dubitationis aleam poſitum eſt, altera labes medicorum ſcriptis hinc inuſta eſt. Materiæ *proprietatibus* enodandis dicatam eſſe totam philoſophiæ operam multi exiſtimantes, has omnes *proprietates* materiæ motu & hujus ſpeciebus, tum diviſibilitate & hujus formis contineri docuerunt. Inſecabilem ſuſcipientes alii materiem, hujus moleculas individuas, hoc vel illo ſitu ordinatas, hâc vel illâ determinatione pulſas ſtatuendo, totam phyſices œconomiam conſecutos ſe putaverunt. Saltem, quod pro confeſſo erit, ſuum ad arbitrium ordinandam ut place-

bat materiem suscipiendo, philosophandi minùs quàm fingendi licentiam sibi indulserunt: maximè cùm excusso veterum autoritatis jugo, factâque comminiscendi copiâ, cuique, ut placitum fuit, de physicis dicere, interpretari ea & exponere concessum sit. Ad medicos serpens blandum id contagii genus, imò horum molliens animos isthæc philosophandi lascivia, fecit, ut physicam, quæ illis abdicanda fuisset, ut medicinam ingrederentur, amabiliter amplexi fuerint, undè in tantùm physicum non exuerunt, ut medicum vix induerint, adeò posthàc eorum libri visi sunt in philosophando luxuriari.

Non hîc constitit medicinæ jactura, mali fons uberior ex altero philosophandi genere scaturivit, ex *chymiâ* scilicet, quam absit tam infestam medicinæ quàm imperio adulteratam monetam habueris, ut chymiam exosis placitum est, at

quæ mendacibus ſuis *analogiſmis*, medicinam luſit non infrequenter. Fortaſsìs id convicii genus ad *alchymiam* ſpectare videbitur, utpotè quæ *panaceis* ſuis, *auro-potabili*, aut panchreſtis remediis, multis decipulæ fuerit; at ut ut ſublimes ſeſe profiteantur animos arcanæ illius philoſophiæ adepti, ferientéſque ſydera vertice, fidei quam dederant defuêre totiès, ut vix hodie inveniant cui fraudi ſint, aut verba dare valeant. Ut ut ſit emendata quantumvis & ad meliorem frugem revocata ut credebatur *chymia*, ſuis errandi occaſionibus facta ſuperſtes, mendaciis ſuis medicinam adhuc incertavit. Hîc autem, ut aliàs, vitio fuit novandi cupido, quâ caſtigando ſe *chymia*, ſe ipſam perdidit. Quinarium enim principiorum numerum circumcidendo, incaſsùm ſe mutilavit, cùm duo, *acidum* & *alcali* quæ adoptavit, curta adeò &

manca senserit tam sæpè medendi ars, ut ab his resilire fuerit coacta, eadem quæ repudiarat quinque sibi reconciliando. At mihi hîc videas in ipsâ arte *analyticâ*, analysis vanitatem, cùm sua sui ipsius principia *extrahendo* contrahendóve *chymia*, in auras ferè sese *resolverit*. Nihilominùs tamen, sive decurtata fuerit, sive fuerit redintegrata, medicorum perseveravit sic fascinare animos, ut omnia illorum scripta chymiam crepent. Eò graviùs crevit malum, quòd facile sit & ad omnium manus; supposititia enim ut sunt *chymiæ* principia, utpotè quæ prodit una ignis *tortura*, eadem à torturâ imaginationis obtinet chymista recoctus, eo successu, ut quæ in officinis operabitur, ea in humano corpore creaverit. Apprehenderit v. g. *acidum* in stomacho, *sulphur* in jecore, *alcali* in sanguine, acorem in lymphâ, hæcque

omnia confligere jubeat & concertare, quot ex *equo trojano* milites, tot ex liquoribus ac viſceribus pullulare videbis *fermentationes*, *ebullitiones*, *luctas*, *efferveſcentias*, eáſque calidas, frigidas, arcanas, manifeſtas, plùs minùs tumultuantes; undè habeas quæ exponant tibi aut ſupponant morborum ſpecies, materias, ſymptomata, cauſas, horúmque omnium rationes. Hæc nugamenta erant & ludibria, in quibus evagantes nuperi medicinæ ſcriptores, ab *Hippocraticâ* phraſi non tantùm aut ſcribendi ratione, at ab illius quoque mente, ingenio & dogmate aberraverant. Tolerandi quidem, ſi in verbis diſſentientes, conveniſſent in rebus, at nihilo ſeciùs quàm ſi cùm inerti materiâ, quæ ipſis ad nutum ſecanda daretur & ordinanda, res eſſet, naturam ipſam ſuum ad arbitrium cogunt, ſuíſque aut ſuorum commentorum

legibus subjicere aggrediuntur.

Præteribis illos, qui cùm è limine nondùm medicinam salutarunt, & à scholarum pulvere recentes adhuc, methodum quâ ægrotantibus sibi propè diem curandis medebuntur, secùm in musæo cudunt. Observabis alios esse nec paucos, nec inferioris notæ, de quibus suspicio non levis est, suis *systematis* naturam mancipare, ita ut causæ quas incusant, quæ commemorant symptomata, quas tradunt curationes, quæ recensent remedia, quas auctuarii instar assuunt morborum historias, pro mendaciis habere possis. In causâ est in nonnullis præjudicata opinio de partium fabricâ & functionibus, quibus eruditè & ad pompam stabilitis naturam addicere tentant. Verùm obvia magis est errandi occasio iis, qui liquorum officinalium proprietatibus assueti, eas transferunt ad anima-

lis ſuccos, his aptando quæcunque in illis obſervarunt. Hùc ſpectat illorum error, qui quas in materiâ ſuppoſuit *philoſophia* affectiones, ſanguini attribuendo, *de falſo ſupponente* in medendo ratiocinantur. Sed frequentius chymicorum erratum eſt, qui ex ſanguine eadem quæ ex aliis mixtis aut liquoribus extraneis eliciendo, utríſque non abſimilia ineſſe ſanguini concludunt, nec diſſimilibus rationibus tractanda venire, ſimiliter proindè contemperanda, edulcanda, *abſorbenda*, *concentranda*. Interìm utrinque mendacium eſt, utpotè cùm tam ſuppoſititia ſint, quæ ex extraneis liquoribus fabricata ſunt, quam aſcititia quæ è ſanguine elicita fuêre principia. Inde tamen factum eſt, ut in recentium plurimorum libris, à ſe mutata natura jam ignoretur, ægrè ſaltèm agnoſcatur; quòdque de mulieribus proditur, quod *Hip-*

pocratem mendacem fecerunt, arthritidi, à quâ eas ille vindicaverat, culpâ ſuâ factæ obnoxiæ, recentiorum ſcriptis non ineptè aptaveris; mendacem enim arguunt *Hippocratem*; cujus ſic obſcurarunt effata, verba, obſervationes & dogmata, ut naturæ impoſuiſſe Hippocratem, aut verba poſteris dediſſe, crederes. Pro minimo fuiſſet, ſi neglectâ aut omiſsâ *Hippocratis* dictione, naturæ rerum, obſervationum hiſtoriæ, & narrationum gravitati, ſimplicitatíve ſervatus fuiſſet honos, aut habita reverentia, talium enim imitaminis auxilio, morborum, quos tractandos ſuſcepiſſent neoterici, hiſtoriam, ſymptomatum ſeriem, hincque tutò deductas *ætiologias*, traditione quâdam, nobis communicaſſent: è contrà ſpuriis *ſyſtematum* fulgoribus abrepti, imprimìs principiorum *chymiæ* fuco deluſi, naturam præoccupant, ſuas

consiliorum naturæ loco substituendo conjecturas, prævertendo motus & conamina illius præpediendo. Hinc facto primo morbi insultu, positâ nondùm insilientis morbi historiâ, ancipiti adhuc *diagnosi*, operæ manum eos adhibere videas, à remediis auspicari docendo tùm cùm spectamini vacandum est & explorationi, quantùmvis inconscii sæpè sint, quæ futura morbi nascentis indoles, quæ species, qualis forma, quale ingenium. Donandum id audaciæ artis magistrorum in medendo perspicacitati, qui statim præludente morbo, id auxilii illicò usurpare norunt, quod venturis turbis, quas usu longo subolfacere didicerunt, præire solitum est; at ut omnes non penès est id sagacitatis, medentis sapientiæ fuerit morborum initio, ab his temperare remediis, quæ *drastica* erunt, stimulantia plurimùm, turbásque datura: his

defuisse describendis præcautionibus, libros medicinales confusione, tenebris, aleâ & incertis respersisse est, maximè cùm juniorum & novitiorum sint non pauca quæ in lucem eduntur volumina, qui speculationibus eruditis ebullientes, quæ cogitando, non quæ exercendo congesserunt, produnt in vulgus cruda studia, generalioribùsque tantùm medendi intentionibus instructi, quas sanandis morbis satis esse confidunt, nulli morbo curando, vincendo symptomati nulli impares se putant. Nihilominùs tamen in medendo maximè *dimidium facti qui bene cœpit habet*; enimverò in auspicandâ appositè morborum curatione, tota medelæ sita felicitas est, quandoquidem si inter initia morborum graviter delictum fuerit, damnum indè emergens vix posthàc resarcire dabitur, cùm morbi speciem, formam, ingenium, præ-

vertere ſoleat, id delicti genus. Re verâ, quod medentis memoriâ nunquam excidat, morbi non naturæ vi fit primus morbi inſultus, quem proindè ſequetur nuſquam nec æmulabitur medicus, qui naturæ non morbi miniſtrum ſe gerere debet. Igitur grave quodvis *ſymptoma* unà cùm oriente morbo ſe prodens, naturæ vias quantùmvis affectet, pro morbi impetu erit non pro naturæ motu; hic enim niſus eſt, quo ad *ſecretoria* tendit morbidus humor, præcipitantia ille eſt, quâ eò ruit: ille fit bonis ægri rebus cum *euphoriâ* & levamine; hæc ægrotantis damno, cum labore & periculo: ſub illo, talia, qualia, eáque noxia excernuntur; ſub hâc vel utilia quoque prodiguntur: argumento ſunt *hæmorrhagiæ*, quæ vel prima morborum initia infeſtant. At nùm erumpente, naſcente morbo, ſanguine, ſub hoc intelligendam eſſe

naturæ *tendentiam*, imitandámve concludes? Facinorosum certè; at piaculum huic proximum est, cuivis alii evacuationi quæ ineunte morbo contigerit, favere. Hæc sunt *Hippocratis* documenta, quorum exemplo innuerent recentiorum scripta, & inculcarent, per initia morborum *nihil esse movendum*; at ex quo super isthâc nimiùm vulgari doctrinâ nauseare cepit, ut putant, medicina recens, in verbis, sic in factis facta audacior ad inconcessa prorupit. Hìnc surgente morbo *nausea*, *cardialgia*, *vomituritio* se produnt? Ad *emetica* illicò confugere moris est: *sudor* erumpit? *Sudorifera* statim adhibentur: *maculæ*, *papulæ*, *pustulæ* per cutem efflorescunt? *Cardiaca* citò oggeruntur. Prætereundo *nauseas*, sæpè sæpiùs esse argumenta interclusi sanguinis corporis centro, retrogradi nempè & resilientis à *peripheriâ*, undè repellitur

ad corporis interiora; omittendo, tunc temporis prodeuntes *ſudores*, impulſi fortiùs & adacti ſanguinis eſſe indicia, qui factus difficilè redux, *ſerum* exprimit; non intelligendo tandem cutis *maculas* aut *efflorescentias*, non purgantis ſe, ſed ſtrangulati ſanguinis indices eſſe; verbo tot argumenta eſſe dejectæ, maléque ſe tuentis naturæ. Porrò his annuere naturæ lapſibus adeonè tutum erit? Quaſi diceres, *alvo* currenti, ſtatim oriente morbo, addendos venire *purgantis* ſtimulos; *micturitione* oriundâ cum febre, jubenda eſſe *diuretica*; datâ *tuſſi*, quæ *ſeri* multùm extundat, *hydrotica* & *expectorantia* eſſe adhibenda; tandem vi febris protruſis *menſibus*, *emmenagoga* aut *aperientia* venire uſurpanda. Neque diſparilitatem cauſaberis, ut enim *ſecretionum* omnium materies eſt *lympha*, ſic omnium *excretionum* materia eſt *ſerum*; cu-

júſque fit per *vomiturітіonem* aut per *ſudores* immatura protruſio, tam hoſtilis eſt & invitâ naturâ facta, quam quæ per alia emiſſaria cogitur; ubique naturæ vim inferri, mutatóſque, perverſos aut inverſos illius motus, intelligit naturæ familiaris.

Atqui tot *emeticis*, *purgantibus*, *cardiacis*, *ſudoriferis* referta videas recentiorum volumina, tàmque denſâ formularum farragine reſperſa, ut medendi rationem, & cautiones ab arte hodiè exulaſſe crederes, adeò in libris hodiernis rara ſunt, quæ ad obſervationem aut artis ſapientiam pertinent. Reverà tamen, hiſtoriæ morborum qui tractantur & curationes, non paucas librorum paginas occupant, ſed quâ fide incompertum relinquunt, omittendo morbi tempora, occaſiones & circumſtantias, ſub quibus remediorum exiit felix exitus, prætereundóque caſus

ſus ubi fuiſſet infelix. Adde, non illis infrequens eſſe, non conſtare ſeriem ſymptomatum quæ recenſentur, ægréque in iſtis morborum enarrationibus animadverti ſinceros aut naturæ proprios morborum exitus, utpotè quos mutat, antevertit aut opprimit tumultuaria & incondita remediorum vis.

Intereà, abſit credat aliquis, hæc omnia malo aut invido animo, aut unicè ſuggillandi causâ dicta eſſe; ut enim authorum fermè nemo eſt, per quem ars aliquatenùs non profecerit, nullus eſt cui non habendus ſit honos: at ſuccenſere liceat, quòd utiliùs, ut digni erant, operam ſuam non impenderint. Potuiſſent autem, ad *Hippocratis* normam temperando ea quæ addenda habebant; quâ ratione librorum & lectionum compendio conſulentes, ſuo & lectorum tempori peperciſſent. At authorum non paucorum vitium aut ambitio eſt,

ſi novum aliquid aut inauditum de morbo ſcribendum habent, cætera quæ ubique proſtant invento ſuo addenda ſuſcipiunt, quaſi de mole magis quàm de utilitate voluminum decertandum haberent. Modeſtáque erit iſthæc eorum ambitio, ſi de uno morbo factâ ſcribendi occaſione, morbos omnes luſtrare non aggrediantur. Cærerùm, ſua quiſque communicando inventa, ut ferè nemo foret artis curioſus qui aſymbolus defungeretur, conſiliis, monitis, remediis, cautionibus locupletata videretur, non obſcurata medicina; quæ omnia ſi *Hippocratis* ſtilo ſimplici & ſincero, tradita forent, brevi & facili conſpectu ab *Hippocrate* ad nos uſque deſcripta videretur locupletior ſanandi ſcientia. Reapſe minueretur voluminum moles, non autem numerus, ſi enim quæ tantùm ſibi propria ſunt authores contribuiſſent, quod voluminum moli

decreviſſet, utilitate & delectu penſaretur, quantóque magis minueretur magnorum voluminum numerus, tanto magis denſaretur tractatuum ſingularium ſeges; quo autem artis & temporis lucro intelligent utriuſque curioſi.

Librorum lectioni diffiſus hâc noſtrâ memoriâ medicus inter Anglos celeberrimus, meritóque celebrandus D. *Sydenham*, quod operæ evolvendis libris impendunt alii, meditationi inſumendo, labantem aut obliteratam *Hippocratis* ſcribendi rationem æmulando reſtituit: quâ arte id beneficii contulerit & conſecutus ſit, oſtendit inſignis illius ſollicitudo, & indefeſſus labor in congerendis ordinandíſque obſervationibus, tùm circà ſymptomata propria naturæ, ex quibus nempè naſcuntur morbi, in quibus pergunt, in quæ deſinunt; tùm circà remedia, corporis exercitationem & diætam,

quæ proficua recognoverat; quâ occaſione, quo in ſexu, quâ durante aëris conſtitutione ſubjungendo. Porrò ex his omnibus ideam morbi ſtatuendo, quæ medentem ad praxim informat, magis quàm cauſæ rationem, quæ erudiret ad garrulitatem, medicinam provexit efficaciùs, paucioribus heu! quibus vixit annis, quàm vel integris ſæculis factum fuerat.

Sydenhamio ſucceſſit D. *Morton* apud Anglos adhuc nobiliſſimus medicus, in deſcribendis morbis tam accuratus, in curandis tam prudens, in explicandis tam perſpicax, ut vel ſolus de *phthiſi* tractatus poſteris imitamento eſſe poſſit, qui naturam pingere voluerint; non imparis erit valoris & pretii ille alter, qui de *febribus* inſcribitur, ubi ea eſt illius induſtria in revelandis febrium ſpeciebus, involucris & metamorphoſibus, ut naturæ contubernalis fuiſſe videa-

tur, adeò moribus illius, ingenio aut indoli aſſuefactus apparet: nec illaudandus qui de *variolis* eſt, ſic enim eas *graphicè* deſcribit, & ad vivum, ut earum naturam exprimat; lapſus interìm in admovendis paulò audaciùs calidioribus remediis, ideò fortè quia *ſyſtemati fluidorum* aut præjudicio paulò nimiùm indulſit. De cætero obſervationum doctrinæ ſtrictè addictus eſt, dignúſque quem medicinæ ſcriptores æmulentur; nam, in *phyſicis chymicis & anatomicis* rebus, uſum, ut illi moris eſt, rationi aſſiduè præponit, undè, dùm artis, quam cum ſplendore profitetur, theoriæ honori eſt, praxeos utilitati & profectui ſervit adhuc magis.

Nec perperàm aut cæco caſu hîc laudatur *ſydenhamiana* ſedulitas, in obſervandis diætâ & *corporis exercitatione* quæ morborum curationibus debentur, inter tot

enim ac tanta quæ in ſcriptis recentiorum deſiderantur, veteribus aliundè uſitata, *diæta* imprimis annumeranda eſt, tanti autem olim habita, ut in pluribus licet defecerint *Arabes*, ab *Hippocrate* degeneres facti, *diætam* ſic excoluerint, ut etiamnùm illorum laudi ſint, quæ de *diætis* reliquerunt volumina. *Diætæ* comes aſſidua fuerat priſcæ medicinæ corporis exercitatio, quæ quanti fuerit tunc momenti, produnt veterum monumenta; imò in eâ ſolâ medelæ ſummam poſuerant non ignobiles veteris ævi medici. Hanc autem neceſſariam curationum conditionem in recentiorum libris ſic obliteratam videre datur, ut ei authori non mediocris gratia habenda ſit, qui tam inſignis auxilii memoriam refricaverit.

Duplex autem illud librorum recentium erratum indè venit 1°, quia diætæ factum ſatis crediderunt,

jubendo generatim inter medendum ut victus *euchymus* ægris exhiberetur; at *euchymum* cibum sigillatim persequi, tùm variis morborum generibus, occasionibus & temporibus, tùm ægrotantium temperamentis, sexui, conditionibus, item constitutionibus aëris, regionum moribus illum attemperando omiserunt; quod *diætas* particulares olim vocitabant. Neglectûs ejusmodi duplex ratio fuit recentioribus; prior, nimia in medicaminum potentiis confidentia; altera de *euchymis* ex vulgi præjudicio imbibita animis opinio. Eam vim remediis inditam esse rati, quæ sanitati restituendæ par esset, in illis unis medicinam collocaverunt; tùm laudabiles judicando cibos qui actuosi sunt, *sulphurei*, *spiritibus* fœti, præstantiores illos æstimaverunt, qui ex carnibus animalium succosis, utpotè vividioribus & jurulentis constant;

non obſervando dari morbos, in quibus pinguibus & *ſulphureis* uti tam ominoſum eſt, quàm fauſtum & felix uſurpare *hordei*, *oryzæ*, &c. cremores, cæteráque id genus pulmenta, univerſæ nota veteri medicinæ, *Hippocrati* imprimis, illius non paucis operibus, pluribúſque operum locis. Hìnc mirari deſines *Sydenhamii* monitum ex carnibus juſcula indulgentis in morbis *inflammatoriis*, eo tantùm tempore, quo ab iis reconvaleſcunt ægrotantes, qualium juſculorum loco *avenata*, *hordeata*, &c. jubet, quandiù ii morbi vigent. Indè patet adhùc ratio, propter quam *ſero lactis* affatim hauſto, *dyſenterias & rheumatiſmos inflammatorios* feliciter medicabatur idem ille Anglus *Hippocrates*; iſtiuſmodi enim ſunt affectus, quos alit ſanguis præfervidus aut *inflammatorius*, *ſulphuribus* tumens, ac tumendo lenteſcens, qui inſuccari

indiget minùs quàm dilui, molliri, tenuari.

Fecit occupata nimiùm circà *fluida* recentis medicinæ ſollicitudo, ut deſpicatui, neglectui ſaltem habita fuerit *ſolidorum* cura; undè ſua laus periit corporis exercitationi. Fama fuit publicáque fides, ſui ipſius motûs authorem eſſe ſanguinem, undè hunc actuaſſe, omne punctum tuliſſe ſibi perſuaſerunt, in *cardiaciſ*que, volatilibus & ſudoriferis omnem impenderunt artis operam; ſed quo ſucceſſu, aperit perverſus non paucorum morborum exitus, qui in incurabiles, difficiles ſaltèm & moroſos affectus, ab aduſto, cremato, *alcaliſato*, aut *incinerato* ſanguine deſierunt: auſpicatiùs ſuus eorum labor iis ceſſiſſet, ſi confirmando, roborando aut reſtituendo *ſolidorum tono* ſtuduiſſent, tantô magis quantô *ſolidorum* vis, ſanguinis ſeu *fluidorum* potentiam ſu-

perat. Reverà, ſtupendum quantô vegetiores ſint, tùm qui rura colunt, tùm qui laborando vitam ſuſtentant, præ iis qui otio torpent & inertiâ, ſic obſervante latino *Hippocrate*, *ignavia*, inquit, *corpus hebetat*, *labor firmat*. Id ipſum confirmavit præſentis & præteritæ ætatis uſus, nam *quæ neque medicamenta*, *neque ferrum*, *neque ignis ſanant*, *ideòque inſanabilia æſtimantur*, ſanat & expedit corporis exercitatio. *Colica ſpaſmodica* omnem eluſit medentis curam? Sanat *equitatio*; *arthritis* ſanari tardat, aut dubii exitûs ægrum fatigat? Auxilio venit opportuna deambulatio. *Phthiſi* tabeſcens morti fermè nomen dedit? Hunc ab inferis vindicat *peregrinatio*. Denique non numerandis morbis, ad aquas *thermales* vehi, remedio eſt; an quia *ſulphureæ* ſint & actuoſæ, id quoque in partem venit; at ideò magis, quod cùm diſſitæ ſint, ad *vec-*

tionem cogant. *Vectionis* utilitatem, ex ſuccuſſu & agitatione abdominis concludes, quæ viſcerum fermenta exſuſcitent? Non paucorum interpretatio fuit, ſed veriùs imputabis exſuſcitatæ *ſolidorum ſyſtoli*, quæ oblitas fibrarum vibrationes actuando, *occillationes* partium otiantes, feriantéſque *ſpirituum undulationes* refocillando, *coctiones*, *digeſtiones*, *ſecretiones* reſtaurat ac reſtituit.

Sub iiſdem circiter temporibus apud Italos aliud fulgere cepit medicinæ lumen, *Baglivium* intellige, *Hippocratis* dogmatum & ſcribendi rationis aſſeclam fidiſſimum, zelatorem generoſum & aſſertorem, aſſiduum æmulatorem. Is ille eſt apud quem obſervandi methodum ac ſcientiam reperire daretur, ſi medicinæ periiſſet. Artis genium putares, adeò inventorum tenax eſt, curax inveniendorum, addendorúmque capax.

Enimverò observandi scientiam tenet non tantùm & peritiam, sed & viam docet & modum. *Baglivium* igitur observationis doctorem facilè nuncupabis, utpotè qui, quod studendo, meditando, & imitando didicit docere aggreditur, adeò ut per exempla non solùm proficiat, sed & per præcepta. Solis his titulis factus insignis, de arte medendi optimè meritus habendus esset, aliundè tamen venit adhuc æstimandus; notus enim ut erat naturæ, hujúsque assuetus ingenio, mores illius sentiens, pinxit aut expressit systemate simplici, facili & obvio, quod vel solis his conditionibus naturam redolere videretur. Interìm aliis adhùc titulis eam refert; sinceræ, veræ & confessæ corporis œconomiæ consonat; iterùm nedùm in his consistit, priscis respondet & novis, imò & novandis observationibus; aut futuris; quò usquè profecisse,

nunquid non artis apicem monſtraſſe eſt, aut ſpondere? *Solidorum ſyſtema* illud eſt, quod *fibrarum ſyſtole*, aut *elatere* continetur. Fibræ autem *homogeneæ* partes ſunt & ſimpliciſſimæ; inſuper ſuo cum elatere nemini non confeſſæ ſunt, potentiſſimæque habentur; nam cùm præ cæteris partibus, *fluidis* non exceptis, frequentiores ſint, multiplices, communéſque maximè, diſperſæ nempè per partes univerſas, ac ſingulis propriæ, potentiæ præ cæteris erunt & vegetioris & univerſalioris, víxque ab ullis aliis viribus ſuperandæ.

Sub illâ fibrarum texturâ naturæ potentiam intueri licet; ſub illarum conſenſu ejuſdem contemplaberis induſtriam. Fibrarum enim conſonantias, affinitates & commercia revelat *Baglivianum* ſyſtema; quæ ſi pauca videbuntur, *ſolidorum* cum *fluidis* amicabile æquilibrium oſtendet. Illa ad ſa-

nitatem, ſeu ad nativam corporis œconomiam faciunt, hæc ad morbidam partium *diatheſin*. Undè regulas *Baglivius* ſcribit & canones, quibus æſtimabuntur partium *proportiones*, vires & *æquilibrium*, quæ modulum omnium judicent & exuperantias, ut quantùm aſſequendis ſanitatis legibus, tantùm obtinendis morborum *ætiologiis* inſerviat.

Neque gratis & temerè effutita iſthæc omnia ſuſpicaberis, tutores enim ſui ſyſtematis habet *Baglivius* & ſponſores, quotquot perſpicaciores habet *geometria*, quotquot numerat oculatiores *anatomia*, quot habet & habuit medicina ſapientiores.

Anteſignanus eſt *Borellus*, qui quaſi ex trutinâ & ad libellam metiretur partium vires ac *potentias*, mittit has in digitos & ad calculos reducit.

Compar eſt *Bellinus*, fibrarum *contractilitatis* aſſertor inſignis &

accuratus, qui demonſtrando quantùm *fluidis ſolida* præpolleant; aperiendo quantulâ *fluidorùm* quantitate opus ſit vitæ ſuſtentandæ, computandóque, quàm exiguæ molis ſit *lympha* nervorum, quàm *ſpiritus* vocant, genuinos innuit indicationum fontes, eruendos nimirùm ex *ſolidis*, undè proficiſcitur morborum vis major.

His comitem ſe dedit *Pitcarnius*, *Scotorum* medicinæ decus, qui ludibrio habitis pororum *configurationibus*, *fermentorum* nugamentis, tùm quæ de *ſecretionibus* ſpargebantur fabellis; firmis rationibus, inconcuſſis argumentis, certis obſervationibus, imò & calculis demonſtravit quod in *œconomiâ* animali caput eſt, rationem intellige coctionis alimentorum in ventriculo, quam ſic expoſuit, enucleavit, expedivit, juxtà *ſyſtematis trituræ* mentem, quæ eadem eſt cum *ſolidorum* dogmate, ut me-

liùs, certiùs, & utiliùs nemo *ſolidorum* doctrinam tractaverit.

Partium *æquilibrium* quod ſtabilierat *Baglivius*, ſuggillare viſus eſt *Strom* in ſuo tractatu de *mechanices* theoriâ, at ſepoſitâ *æquilibrii* voculâ, quam ſecùs ac *Baglivius* interpretatur, de *ſolidorum potentiis* rationes & argumenta prodidit minùs quàm effata, *demonſtrationes* & axiomata.

Solidis *ſolidorum* baſibus ſuperſtructi fuêre deinceps nobilioris notæ *phyſiologici* tractatus, cujuſmodi ſunt de *œconomiâ animali* D. *Cockburn*; de *inſtaurandâ medicinâ* D. *de Moor*; de *ſanguinis mechaniſmo* D. *Hofman*; *diſſertationes* D. *Stalhl*; *de naturâ humanâ* D. *Bergeri*; tùm de *phyſiologicis* D. *Boerhave* opuſculum, ſi molem ſpectes; opificium, ſi utilitatem attendis aut meritum.

Pathologicis operibus quæ poſthàc evulgatæ ſunt, ſtabiliendis ſer-

vrit non minùs *ſolidorum ſyſtema*; nam omiſſis iis quæ de *ſolidorum* morbis tentavit *Baglivius*, jam prodierant *Bellini* tractatus de *febribus*, de *urinis*, de *morbis capitis*, de *venæſectione*, ubi totus eſt author ille clariſſimus, in exponendis, curandíſve morbis, ad *proportionum*, *determinationum* & *æquilibrii* leges. Ejuſdem ſcopi ſunt & inſtituti illuſtriſſimi *Pitcarnii* diſſertationes, ubi non pauca utiliſſima de *morbis oculorum*, de *febrium* curatione, de *purgantium* & *corticis peruviani* operationibus prælibat.

His annumerabitur *pathologia* cerebri D. *de Moor*, eruditum opus & ſingulare, *mechanicæque* legibus ſuperſtructum, quod authoris & artis ſapientiam redolet, movendæ ſalivæ idoneum, tùm lectoribus quos ſui ad amorem ſtudiúmque pertrahet, tùm authoribus quos ad imitationem ſui invitabit.

Neque omittenda D. *Freind* docta simul, jucunda & utilis *emmenologia*, ubi *physico-mechanici* industriam, scientiam *chymici*, *medici* peritiam, medicinæque sapientiam ostendit.

Cæterum exponendis, sanandísve morbis serviit non tantùm *solidorum systema*, contribuit quoque enucleandis venenorum effectibus, ut videre est in tractatu de venenis D. *Linder*, ubi industriè non minùs quàm utiliter, tam sapienter quàm doctè revelat præclarus author, nefandas venenorum operationes, quas in *solidas* partes imprimis exerceri probat.

Denique quod *solidorum systemati* adhibitam fidem & authoritatem evincit, in methodum redigi cepit illius doctrinæ principiis fulta *pathologia*; hujus enim sortis & ingenii ea est, quam nuper exaravit doctissimus Leidensium medicinæ professor D. *Boer-*

have; si enim, ut aiunt, *ex ungue leonem*, ex hoc artis specimine augurari decet, quantas, faxit Deus, pandet imposterùm artis divitias, qui primo in limine tam multas compendio coercere novit.

At quò, inquient, hæc præludia? Quid illis omnibus cum hoc de purgatione opusculo? Certè ut tutelam inveniat & indulgentiam. Cùm enim præfatorum authorum doctrinam referat, horum patrociniis uti ambit. An adulatoris titulo, qui laudationes laudum fœnore rependi vellet? Longè secùs est; in clientelam eorum recipi cupit, non quidem ut promeritas illis probos apud & doctos laudes dividat, at ut sub umbris eorum, per quos stat restitutæ & renovatæ medicinæ salus, delitescens, artis utilitati natum videatur; fide ac tutelâ eorum exceptum, qui revalescunt à nugalium opinionum ludibriis, in quibus aut

otiando elanguebat, aut perperàm exercita medendi ars evagabatur. Enimverò non ſecùs ac ſtrage factâ exercitûs, errantium militum, qui generoſi ſint officii eſt, ad vexilla pedem referre, ſic qui *ſyſtematum* turbine diſſipati ſunt medentium muneris eſt, eò reverti undè diſceſſum fuit; ad artis veritatem, quam ut invenit, ſic tuitus eſt *Hippocrates*; quod ſi fuerit inconceſſum, confugiendum quoquè ad eos qui ad *Hippocratem* proximè acceſſerunt, qui licet diſſiti adhuc ab illâ ipſius ſimplicitate ſincerâ, aut ſinceritate ſimplici, in medendo, in ſcribendo, in enarrandóve, hanc in curando ſaltem invenerunt philoſophandi rationem, quæ genuinam *Hippocratis* medicinam, quæ ſimplices illius curandi vias, quæve ſinceras illius indicationes, revocet, inſtauret & reſtituat.

Reverâ optabilius fuiſſet fa-

cunda inter mutæ artis ſilentia, naturam in ſuâ majeſtate obſervando contemplari, tacitóque mentis intuitu intellecta illius narrare conſilia, ne ornata verbis adulterarentur: medicum enim naturæ actuarium putes, qui geſta illius deſcribat, qui greſſus, qui calles, qui tramites, qui veſtigia notet, de ſuo addendo nihil præter fidem & veritatem, loqui dediſcens ut agere diſcat; adeò ut hiſtoriæ ſcriptoris inſtar, interpretando nihil, annales ac monimenta ordinet, verba non effutiat aut interpretamenta. Exemplaris enim aut ſpeculi loco habebit naturam, facta cujus factis magis & operibus reddere curabit quàm ſermonibus, quibus interpretata curioſiùs natura, ſæpè minuitur. Abſit enim ignaros naturæ ſpeculatores commendatos hîc velimus; quàm enim altè ſe condunt operum illius arcanæ rationes, tam apertè

ſe produnt imitanda illius opera, quantúmque jubent illæ ſilentii, tantùm hæc ſuadent laboris. Interìm utilitatis non minùs & nominis afferrent hanc ad mentem deſcripta volumina, ſpondente quam ſibi fecerunt *Hippocratis* libri celebritate, tùm & poſterorum, qui dogmatum illius & obſervandi ritûs aſſertores ſe præſtiterunt, nominibus, ſcripta quorum fama durat, peſſumdatis intereà mille millium opellis, quibus *Hippocratis* philoſophiam ſuggillare tentaverant aut deſpicere. Similem expectabis ſortem audaculis illis homuncionibus, qui ſcholarum pulvere ſordidi adhuc, juvenili petulantiâ & imperitis ſermonibus naturæ exprobrando inſultant. Eia (non ſecùs ac *cornix aquilam provocaret*) exprobrando, inquiunt, tandem ſe monſtret decantata tantùm, quæſita tandiù, incognita adhùc illa natura. Hæc

ſe det æquiparandam cum *fermentis* & *fermentationibus*, famoſis illis recentioris medicinæ numinibus; quantùm habet illa vanitatis & mendacii, tantùm hæc prodent veritatis & pretii: dùm nullibi eſt iſthæc naturæ chimæra, adſunt ubiquè omnipotentia *fermentorum* entia; ubivis præeſt non obſcura *fermentatio*, tam commoda iis à quibus colitur, tam aptè ſerviens eorum votis & obnoxia, ut ex iis diſcipulos minùs quàm procos ſibi faciat, imitatores minùs ſibi devinciat quàm amaſios, digniſſima tandem (eorum palato) quæ ſit illis vice magiſtræ, aut domicellæ loco. Sic eſt, ludibriis phantaſiæ deluſi, in ſcenam vertunt, jocoſéque habent artem omnium maximè ſeriam, hominúmque vitas ridiculè tractant. Mimographos garrire putares, *fermentationes* debellandas ubique videre ſibi videntes, quò ſuos frequentent trium-

phos; ſimiles ſcurræ * illi urbano ſale noto, qui in obviis quibuſcunque moletrinis ponebat ſibi expugnandos gigantes; proh Deus, quos, heu infelix nimiùm *fermentatio*, formas diſcipulos! quos medicos paras!

Has peperit inſanias ſyſtematum furor, quo ferventibus animis, ſyſtematis indulgendum fuit, ne pejora audiret natura; jam enim motibus illius deſpicatui habitis, *fermentationum* potentias ſubſtituere cœptum erat. Igitur garrulâ factâ quæ muta nata fuerat medicinâ, ſyſtematis indiga facta fuit, quibus obſiſtere diutiùs cum negabatur, nùm tolerabilius ei veniebat, quàm quod ipſi referebat naturam & repræſentabat? Tale autem eſt *ſolidorum*, quod idem eſt ac *tritûs* & *æquilibrii* dogma, veſtigium nempè *ordinis* illius, digito creatoris operibus ſuis inſculpti.

* *Dom Guichotte.*

Motus

Motus eſt in humano corpore juſſus adeò, tandiù conſtans, quandiù duratura, undè dependet, partium ſymmetria, proportio, æquabilitas, *ſolidorum* cum *fluidis* concors & mutuus conſenſus, placidum utrorúmque *æquilibrium*. *Horologii* enim naturam intelligis? Qui tenſus eſt *elater*, actuat ſic, informat aut animat ſingulos illius orbes ac machinulas, ut hæc æquabiliter in menſes circumagat aut hebdomadas? Corporis humani naturam habes, quæ nihil eſt aliud quàm ſtabilitus à Deo partium *elater*, nitens in annos, à quo evibratæ *potentiæ*, ſanguinem circumpellunt, quámque à creatore vibrationem acceperunt retinent, uſque dùm detritis partibus, cadentibúſque harum *proportione*, conſonantiâ, atque conſenſu, *æquilibrium* pereat; ut enim labante aut titubante *æquilibrio*, morbi contingunt, peſſundato, mors

consequitur. Sic definiendo naturam à calumniis vindicabis, quibus illam ut inanem derident; sic enim tam certa erit, quàm confessa numinis omnipotentia in condendâ rerum universitate, firmandísque hujus legibus, quibus cùm satisfuerit unico verbo creante expressa Dei voluntas, his conservandis sufficit ex hoc eodem verbo manans, perseveransque creatoris intentio. Quò loci observari convenit, quàm digna sit, quàm nobilis medici institutio, quâ voluntatum creatoris suis in operibus imitator est aut custos. Quàm aliundè spectabilis, quàm antiqua medicina, quàm verè ab *altissimo creata*, utpotè quæ ipsi mundo concreata fuerit, digitóque Dei suis in operibus, exarata; in ipsis nempè motuum illorum legibus, iis, inquam, ipsissimis, quæ medendi arti imitandæ veniunt, sic ut princeps medici

laus ſit, quòd illum in regendo microcoſmo adminiſtrum poſuerit rerum conditor. Undè liquet, quantæ molis erat & neceſſitatis, *ſolidorum* nobile ſyſtema uſurpare, in exponendis *purgationum* operationibus; hæ enim dogmate fallaci *fluidorum* obſcuratæ, altero indigebant, quod ex ipſo naturæ gremio naſceretur, ut naturæ ſcopo & intentionibus in purgando reſtituendis ſerviret nobiliùs, meliùs & commodiùs.

Appoſitè, ex artis nempè & naturæ ingenio, à majoribus traditæ fuerant *purgandi* leges, quas ex eorum operibus, non ſecùs ac inconcuſſa *theoremata*, exſcribere ſatis fuiſſet, ſi ſimplicitati ſuæ ſuperſtites, non *ſyſtematum* fuco, non peregrinis opinionum coloribus, non deviantibus interpretationum cuniculis adulteratæ fuiſſent. Aſt illas impuritatum notionibus ſordidatas repurgare, fumorum chy-

micorum nigrore obſitas abſtergere, *tartarorum* denique & craſſaminum pinguibus ideis offuſas emundare opus erat, quod beneficii expectare decebat ab eo *ſyſtemate* quod è ſinu naturæ profectum, naturæ nitori famulabatur.

Cæterùm, id conſilii temerè hîc ſuſceptum nemo facilè putaverit, penès quem fuerit rerum artis, purgationis præſertìm hiſtoriæ cognitio. A pluribus retrò ſæculis adhæc uſque noſtra tempora, medicos inter nobiliores non paucos numerare eſt, qui labantes purgationis leges animadvertendo, identidem reclamarunt. Ex his ſunt *Martianus*, *Fuchſius*, *Valleſius*, *Sylvaticus*, *Septalius*, *Ballonius*, *Hollerius*, *Duretus*, *Helmontius*, *Poterius*, *Stiſſerus*, *Konig*, *Thomſon*, *Cnoëfelius*, *Kergerus*, *Garmers in Rubei* exercitationes, *Heurnius*, *Waldſmidius*, *Sydenhamius*, *Mortonus*, *Baglivius* ſingu-

lares autem hîc ſunt *Heinſius* ſuo tractatu doctiſſimo de *purgantium abuſu*; tùm *Pancratius Bruno* libro de remoris & impedimentis purgationis. Quibus addideris *Stalh* diſſertationes multiplices, eò, ut videtur, collimantes, ut oſtendant, quàm aut noxiæ eſſe poſſint aut inutiles purgationes. Sub densâ hâc tutorum nube improtectum hoc opus nemini certè videbitur, ſi materiem aut inſtitutum ſpectes, ſecùs autem ſi inſtituti rationem. Ecce, inquient, mutanda iterùm venit tota medicinæ facies; linquenda erunt *ſubtilis materiæ*, *atomorum*, *configurationum* amabilia nomina? Obliteranda *acidorum*, *alcalium*, *fermentorum*, *fermentationum*, *exploſionum* memoria? *Humoribus*, *ſordium ſaburris*, *excrementorum acervis*, *ſeri colluvionibus* dicendum vale? De *ſolidis*, *fluidis*, *æquilibriis*, *ſyſtole*, *ſpaſmo*, *triturâ* unicè impoſterùm ſermo erit,

utpotè quibus unis habebitur honos?

In causâ est facta primùm systematis indulgentia; quandiù *Hippocratis* philosophiæ, veterúmque patrum decretis fides servata fuit & reverentia, medicorum *populus erat labii unius & sermonum eorumdem*, at ex quo *nomen suum* medici *celebrare* voluerunt in fingendâ sublimiori philosophiâ, ut primævi homines in *faciendâ turre* Babylonicâ, confusa sic *lingua eorum est, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui*. Intereà cùm *lateres* seu *fictilia principia fecerant*, *quos coxerant* chymicorum *igne*, *lateres* tantùm seu fragiles materiaturas recentiorum, pro *saxis* seu solidis veterum observationibus *habuerunt*; porrò fundatam domum *non suprà petram*, *sed suprà arenam*, quid aliud quàm *ruina magna* manebat? Itaque ut sua medicinæ rediret firmitas ad illud *systema* revocanda fuit,

quod naturæ fultum basibus, naturam medentium manibus tractandam porrigeret. Id autem prærogativæ à *solidorum* seu *tritûs systemate* expectandum est, utpotè cùm fultura illius sit ipsissima, non ficta, non supposita, non interpretata, sed enarrata simpliciter, corporis œconomia.

Neque audiendi, qui sordium saburras eripi sibi indignè conquererentur; felicitatis enim summa fuerit ab his sordidatis notionibus artem nobilissimam emundare; ast id nitoris fecisse sibi medicinam adhuc inconcessum; solâ obtinebit *solidorum systematis* operâ, ut excrementorum, impuritatum, purgaminum ideæ castigantur.

Neque clamitabunt, ex omnibus medicinæ auxiliis præcipuum, *purgationem* nempè, resciſsum iri. Reverâ, si humorum acervis unicè deberetur id præsidii genus, tam rara evasura esset, quàm sor-

dium, quæ non comparent, densa saburra. At ut crebriores sunt ac compertæ magis *fluidorum stagnationes*, quæ solvendæ; ut frequentissimi *solidorum spasmi*, *crispaturæ*, *stimulationes* qui frangendi, ut omnium morborum causæ sunt deviationes succorum, horúmque dejectæ *directiones*, *determinationes*, impetus, frequentissima se dabit purgandi occasio, quæ *stimulationes* humorum impetui oppositas excitando, morbidas determinationes mutabit.

Omnem ergò locum usurpabunt *solidorum* affectiones, inordinationes, habitudines? Nec immeritò; nùm enim alicundè expectandum venit fidei plus, plúsve constantiæ? Id præstantiæ contingit *solidorum systemati*, ubi fictum nihil, indulgeri nihil sibi postulat, aut suppositum; ubi quibus fulcitur confessa sunt; nam quod *solida* existant, quod dentur *fluida*

compertum habetur; *ſyſtole*, *elateres*, *contractilitates*, *criſpaturæ* palàm ſunt; *ſolidorum* cum *fluidis* luctas, niſus, *potentias*, *rythmos*, pulſus demonſtrat; *occillationes* prodit obvia partium *periſtole*; hæc cum *acidis*, *alcalibus*, de quibus (an ſanguini inexiſtant) adhuc ſub judice lis eſt, comparata, ea ſuperant tantùm, quantùm viburna cupreſſi. Quantùm enim *acida* habent figmenti, tantùm hæc omnia rei obtinent.

Cæterùm ſic abundè purgabitur *ſolidorum ſyſtema* à novationis labe, quâ mutandam venire ab illo totam medicinæ faciem prætendunt. Non vocum, non verborum, non terminorum ſcientia eſt medicina, ſed idearum, ſed notionum, ſed conceptuum; ita ut eadem futura fuerit, ſuíque ſimillima, quantumvis alia verba uſurpet, modò conceptuum eorumdem tenax fuerit; meliùs operandi ars

eſt non eloquendi, undè vocem mutando eadem ſupereſt, ſi manum aut opera non mutet. Id ænigmatis revelat medendi ſcientiæ conditio; excelſum quid aut ſublime eſt, quod concipiendo aſſequi paucis datur, eloquendo paucioribus; adeò ut de medicinâ fortaſsìs ſentiant digniùs qui de eâ balbutire tantùm videntur, quòd conceptuum gravitate præoccupati, verbis imparibus aut ineptis reddere nequeant grandiora quæ concipiunt. Quo ſenſu ſermonibus, non operibus imperiti videbuntur veteres artis magiſtri. Ut ut ſit, quibuſcumque vocibus exponatur medicina aut enuncietur, non diſpar erit, ſic eaſdem & longo uſu confirmatas medendi ideas voces illæ interpretentur. At ſic habet *ſolidorum ſyſtema*, ejus enim ſortis eſt, ut obliteratas, obſcuratas ſaltem medentis naturæ rationes atque conceptus referat in lucem aut

revocet. Inconditarum enim ac ſine ordine tumultuantium turbarum loco, quas ſuis in *fermentationibus* medenti ſedandas, comprimendas, *concentrandáſve* objiciebat medicina recens, harmoniam, concentum & ſymmetriam ſufficiendo *ſolidorum ſyſtema*, naturæ motuum rythmos, æquabilitatem & conſonantias repræſentat, adeò ut fermè mederi in numerum edoceret.

At quò tandem exuberans jam nimiùm ac reſcindi dignus librorum numerus, ſuper quo jamdudùm nauſeat, ructátve medicina? Quo auctuarii genere adhuc indigere poteſt, *Williſiorum*, *Sylviorum*, *Dolæorum*, *Etmullerorum* copioſis æquè ac eruditis voluminibus abundè locupletata? Nunquid alicundè ſanioris medicinæ legum copia uberior venire poterit, quàm ex *Williſii* libris? Nùm artis felicitas major expectabitur, quàm ex

Sylvii operibus, qui dùm viveret coætaneorum medicorum feliciſſimus perhibebatur? Si palatum urit *ſyſtematum* prurigo, *ſyſtematum* pelagus offerunt *Dolæi* libri. Remediorum, obſervationum, indicationum, curationum, curandíque axiomatum vis maxima te juvat? Præſto erit *Ettmulleri* ſumma medicinæ tam dives & farta, ut medicinæ univerſitatem verè nuncupaveris.

Certè, quot & quanta his medicinæ recentis antiſtibus accepta referenda ſint, nemo ſanæ mentis eſt qui non intelligat. A nobis igitur abeſt quàm longiſſimè ingrati facinoris conſilium, tam nobilis notæ medicorum famæ detrectandi. Imò in eâ verſamur opinione, tam capacibus ingeniis opus fuiſſe, ut tot bonis cumularetur medicina. At ſi ex *fructibus* ut arbor, ſic progreſſus cognoſcitur (abſit invidia verbo) non adeò patet, tan-

tis laboribus æquari praxeos medicæ progreſſum.

Quod ad *Vvilliſium* attinet, ut ut æternùm venerandus, hoc titulo carpendus eſt, quòd quam affulgentem ſibi veritatis lucem toto orbi conſpiciendam primus protulit, abjecerit primus, poſteríſque abjiciendam innuerit, ſuperantem ſub morbis *ſolidorum* potentiam in eximio ſuo de *convulſivis morbis* tractatu edocendo, dedocuit in altero de *febribus*, ubi *fluidorum* energiis ſeu *fermentationibus* morborum cauſas attribuit. Subolfecit igitur (quod *ſolidorum ſyſtemati* honori eſt) *ſolidorum potentias*, quibus ſi morborum aptaviſſet *ætiologias* & *curationes*, quantùm decoris & ornamenti theoriæ medicinali apportavit, tantùm (& ampliùs) emolumenti praxi contuliſſet. Imò tam præclaro illius patrocinio, *fermentationis* doctrina ſuperbiens ; ſtupendum ! quan-

tùm invenerit fidem, quàmque nobile ſibi fecerit nomen. Fecit enim authoris celebritas, adjuvante dogmatis commoditate, ut partis loco quam *fermentationi* obtinuerat Williſius, dominium illi conceſſerint *fermentationis* zelatores.

Quod apud *Anglos Vvilliſius*, hoc ipſum apud Batavos fuit *Sylvius de le Boe* recentis medicinæ jubar alterum; impari ut videretur exitu; interìm licet pauciores nomine viſi ſint *Sylvii* ſectatores, reipsâ numero plures fuêre. Bilis *alcali*, & pancreatici ſucci *acido*, generoſis illis *effervescentiæ* pugilibus, complexus eſt *Sylvius* totam ſui ſyſtematis œconomiam; quod *Syſtematis Vvilliſiani* compendio laborare erat, nec ingrato poſteris labore; hi enim miſsâ, quam innuerat *Vvilliſius*, *ſolidorum* ratione, ſolam quæ ut compendioſior ſic facilior eſt, *fluidorum* do-

ſtrinam ambabus ulnis amplexi ſunt. Exinde ad *acidum* & *alcali* tota ſe convertit medicina; ita ut quidquid calamitatis & mendacii natum eſt ex pauperculo *fermentationis* ſyſtemate (fateri piget) ſyſtematis *Sylviani* culpâ factum videatur. Hâc eâdem contigit culpâ, ut deinceps de *acidorum* luctis & internecione mentio unicè facta ſit inter medicos, quod debellandi genus, cùm ad *fluida* pertineat, de *fluidis* unica cura fuit & ſollicitudo. *Sylvium* igitur infeſtaſſe potiùs quàm auxiſſe medicinam concludes? Abſit; fecerat medicinæ natum *Sylvii* ingenium, ut vel omiſsâ *ſolidorum* mentione, *ſolidorum* curam edoceret, non verbo quidem, ſed exemplo, adeò ut quam aſſecutus fuerat *Sylvius* in medendo felicitatem & induſtriam didiciſſent *Sylviani*, ſeu *acidorum* tutores, ſi quâ fide *Sylvianum dogma*, eâdem *Sylvii* mentem & me-

thodum tenuiſſent. Hâc autem de causâ fauſtam ac celebrem fuiſſe *Sylvii* praxin, obſervaverunt artis peritiores; *purgantium* parcus erat, ſed *opii* & *acidorum* amans; quem in finem hìnc intelliges. *Purgationibus* non indulgendo, *ſolidorum* ſtimulationibus, *criſpaturis*, *ataxiis* parcebat; his iiſdem, *acida* adhibendo & *opiata*, præibat, quod *ſolidorum* curæ vacare erat & proſpicere.

Spiritus, *ſaléſque volatiles*, quos frequens uſurpat, vel cibatui admiſcendo cicurat, ut *medicamenti* in *alimento* vices gerant; vel oleoſis & pinguibus concorporando coercet & attemperat, undè exurgit nobilis ac celebratus per orbem *ſpiritus volatilis oleoſus Sylvii*. Undè inferet æquus *Sylviani ſyſtematis* æſtimator, totum illud occupari aut in mulcendis, blandiendis, placandíſve, aut in prævertendis *ſolidorum ſpaſmis*,

crispaturis & irritationibus.

Solidorum curæ mentem adhibuissent attentiorem, *Vvillisiani* & *Sylviani systematum* sectatores, si circà anatomiam similem, atque illi celebres medici, sollicitudinem impendissent, ut ad partium structuram modularentur morborum ætiologias & curationes. Huic studio non defuisse *Sylvium* recognoscent ii quibuscum familiaris & consuetus fuerit celeberrimi illius *practici* voluminum usus; at cuilibet obvia hîc est *Vvillisii* sedulitas, qui morbis omnibus quos describere aggreditur, partium affectarum aut afficiendarum *anatomicâ* descriptione præludit. Porrò si *solidorum* affectionum curaciores facti nuperi sæculi medentes, illorum *coryphæorum* artis exemplo, chymiæ non unicè mancipati, anatomiam suæ medendi arti præire jussissent, *solidorum elateres* & *potentias* præ *fluidorum* viribus longè

ſuperiores intuendo, quam commodarunt *fluidis* fidem, *ſolidis* certè dediſſent.

Intereà non diſſimulandum decipulæ illis ex parte fuiſſe ipſummet anatomes ſtudium, cui cùm laus maxima fuerat *glandulas* alicubi detexiſſe, corporis univerſitatem glandulas eſſe in confeſſo fuerat. Illas autem pro humorum reconditoriis & incerniculis habere, in his erat *fermentorum* nidulamina deſignare. At ecce à quiſquiliis & erroribus ejuſmodi hodie repurgatam *anatomen*, & ad purum excoctam manibus eruditis & induſtriâ mirabili tradit celeberrimus D. *Ruiſch*, vir candoris amans, recti tenax veríque cultor, quo duce & auſpice, ab anatomicorum figmentis reſipiſcere datur. Novo hujus anatomici oculatiſſimi & induſtrio liquorum ſingularium injectu, revelata ſunt admiſſa hactenùs circà *glandulas* errata, huic-

que debetur ſincera *glandularum* cognitio. Hoc authore canaliculorum glomeramina ſunt, involucro communi aut tunicâ non involuta, neque cavum, neque cloacam, aut reconditorium ſui centro efformantia, ſed quæ in lacinias aut extremitates ſuccoſas, bibuláſque aut ſpongioſas deſinunt: ſuccos ergò ſanguini continuos, intrà canaliculorum ſuorum orbes volvendo, intrà ſuccoſas extremitates ſorbent atque diffundunt, tandem & foràs eructant. Quod ergò ſecernendis intrà ſinûs ſui cavum ſuccorum moleculis, iiſque in *fermenta exaltandis* aut evehendis inſerviant cogitare, in anatomicis rebus delirare eſt. Itaque à glandularum erroribus liberâ anatome, dirutis ad planum *fermentorum* ſedibus, ab illorum fabulis tuta facta eſt medicina; ſpéſque fit non dubia, fore ut *fluidorum* ſyſtemati favere ceſſet facta caſtigatior *anatome*.

Neque invidebimus gloriæ ſpectatiſſimi *ſyſtematum* collectoris D. *Dolæi*, cujus, quo magis comperta fuit in enarrandis, evolvendis & exponendis celebrioribus *ſyſtematis* induſtria, eò incerta magis aut dubia facta eſt *ſyſtematum* utilitas. Enim verò quaſi de illarum rerum numero eſſent, quæ luci manifeſtatæ vileſcunt, in vulgi conſpectum venire deſcriptis accuratè *ſyſtematis* ſatis fuit, ut deſpicatui haberentur. Stupendum enim quî fieri potuerit, ut ferventibus adhuc ſyſtematum ſtudiis & amoribus, evulgata cum laude ſyſtematum collectio, ambabúſque omnium ulnis avidè excepta, ſtatim emergens illicò habita neglectui conciderit: at mirari deſines, obſervando perplura excogitata ingeniosè ab authoribus illuc congeri, perpauca reperiri ab iis uſu exercendo comprobata. Sic autem eſt medentium ingenium, ut ut jucundis recreari geſtiat, utilibus præoptat

erudiri. Itaque si judicium quo valet clarissimus *Dolæus*, quódque in colligendis medicinæ amœnitatibus, systematúmque flosculis adhibuit, in coacervandis, adunandis, provehendísque fructibus artis, aut operibus impendisset, quem *Willisio* & *Sylvio* honorem servat medica gens & reverentiam, similem *Dolæo* concessisset. Interìm neque laude fraudandum clarissimi *Dolæi* collectitium opus, quantumlibet enim suis *theoriis* & speculationibus perplaceat, monimentum erit ære perennius provehendæ medicinæ impares esse phantasiæ labores, cùm tot non injucundè excogitata *systemata*, tantâque cum laude, à laudatissimo viro enarrata practicis viluisse recognoscetur.

Atqui observationum *practicarum* collectorem se præstitit apud germanos recentis medicinæ decus *D. Ettmullerus*, in immenso

illius opere, quod ut nobis, ſic & poſteris eruditionis erit prodigioſæ monimentum. Totius artis promptuarium facilè nec immeritò nuncupabitur, in quo quidquid comptioris & jucundioris habet theoria recens, quidquid optimi peperit cujuſlibet ætatis medicina, nuperæ ſimul & veteris ſcholæ, *chymicæ* aut *Galenicæ* factionis, id omne collegit. Poſthàc cujus futuri erunt usûs commodi aut utilitatis medicinales libri? Nunquid non *eandem crambem* non bis ſed milliès recoquere erit.

Equidem, ita res erit, ſi de adjuvandâ tantùm, refricandáque artis magiſtro memoriâ quæſtio fuerit, cui penario ejuſmodi opus ſit, undè collecta ſibi depromeret, ſuóque aptet uſui. Undè *Ettmullerianum* opus ſcrutario aut apothecæ locupletiſſimæ comparabis, ubi multigenæ mercimoniæ coacervatæ ſunt, sùs déque confertæ, undè

vetera & nova, ex híſque optabiliora ſeligi licet. At ſelectus ille, opus & labor eſt, concedendus paucis, paucioribus conceſſus. Imò id operis illaqueandis decipiendíſque novitiis fortè ſerviet, quibus minùs opus eſt libris, qui obſervationes congerant, quam qui eligendi doceant aut obſervandi artem. Verbo, quantùm commodi indè naſcitur ei, cujus uni memoriæ ſerviendum eſt, tantùm alteri afferet difficultatis aut periculi, cujus inſtituendum, formandum aut dirigendum erit judicium. Enimverò, quid agendum ſit in morbis noviſſe pro minimo erit, niſi opportunitatem agendi, locum & circumſtantias fuerit aſſecutus, quibus ſigillatìm enarrandis cùm defuerit ſæpiſſimè *Ettmullerus*, ei tantùm fuerit accommodus quem uſus formaverit, quíve legitimâ medendi methodo præmunitus, ex *Ettmulleriano* opere ſeligere no-

verit & excerpere, quæ datis morborum occaſionibus aptanda venient.

Attamen non prætereundum, quod *Ettmulleri* non infima laus eſt quod non pauca occurrant in illius operibus, quæ optimæ methodo medendi præludebant, quæve eam ſpondebant, ſi tantùm virum prætmatura mors non invidiſſet. At iſthæc methodi ſemina, iis continentur illius libris, quos legere juvat pauciſſimos, licet eos legiſſe omnibus profuiſſet. Vitium enim eorum eſt non paucorum qui ad medicinam ſe accingunt, ut ex authorum libris eos legere præoptent, qui *praxeos* nomine deſignantur, iis ſupinè habitis qui praxeos titulis deſtituti, praxeos regulas edocerent. Ejus ſunt ſortis apud *Ettmullerum* diſſertationes de *abſorbentium abuſu*, *de opii vi diaphoreticâ; quod parva ſunt magnorum morborum principia*; quibus ſi adjunxeris

com-

commentarios illius in *pharmaciam Ludovicinianam*, ea habueris quæ methodo medendi utiliora protulit recentiorum medicina. Aliundè, ne recentem medicinam suâ laude defraudasse videamur, comites dabimus *Ettmullerianis* istis utilioris notæ dissertationibus *Wedelii amœnitates materiæ medicæ*, in quibus plures quàm in alio quovis opere recentiorum, *praxeos* cautiones describuntur, sed *de tramite in viam.*

Equidem tam vera sunt quàm utilia ea omnia, quæ medicinæ bono contulit medicina recens; at singula (absit verbo injuria) *chymiam* paulò nimiùm sapiunt, quam ad *praxim* medicinæ adhibere, quo dolo, quâ fraude aut quibus insidiis, aperiunt *Hoffmannus* lib. de *vero usu & vero abusu medicamentorum chymicorum*; *Billichius* pluribus in libris; *Boylæus de insufficientiâ acidi & alcali*; *Baglivius*; *de*

Moor; *Stahl*, cæteríque omnes, palato quorum ſapuit *ſolidorum* doctrina. Inſuper, quidquid ſtabiliunt boni illi omnes melioris notæ recentis medicinæ antiſtites, id omne *fluidorum* baſi fulciunt; *ſaporibus* nimirùm, *ſalibus*, *fermentationibus* & liquorum energiis; quæ omnia, laudata hactenùs, nedùm oſtenſa, etiamſi monſtrarentur, ad *fluida* pertinent, in eo proindè ſuſpicioſa futura ſemper, tantóque invalidiora, quantò *fluida* *ſolidis* invalidiora ſunt. Itaque *ſyſtemate* opus erat, quod ſolidis *ſolidorum* fultum principiis ſolidandæ recentis medicinæ *praxi* proficeret, cujuſmodi cùm ſit illud quod hîc offerimus opuſculum, appendicis aut ſuperpondii titulo gratiam merebitur aut indulgentiam.

Teſſeram aut litteras commendatitias quibus fidem, quâ ceciderant huc uſque *ſyſtemata*, apud poſteros noſtrum inveniat, indè

auguraberis; expreſſa imago naturæ eſt, cujus organa, mores, leges, motus mutuatur & repræſentat. Itaque cùm naturæ interpretem aſſiduum ſe præſtiterit *Hippocrates*, ſuâ cum poſterorum ſcholâ; cúmque tot exantlando labores recentis medicinæ magiſtri, eandem ipſam revelandam ſuſceperint, credere in proclivi eſt, *ſolidorum ſyſtemati* aſſenſuros eſſe omnes veteris & novæ medicinæ patres ſi reviviſcerent; tantùm indignarentur recentis medicinæ heroës, quòd in ſublimiora naturæ arcana immerſi, omiſerint apprehendere ea quæ obvia ſunt in naturali corporis œconomiâ, & *mechaniſmum*, undè ſpontè manabat quod hîc ſe prodit *ſolidorum ſyſtema*; at eorum pœna eſt, qui ſolem intueri audaciùs auſi ſunt, cæcutire. Iſtiuſmodi audentiæ ſors eſt in medicinâ potiſſimùm, ubi veritatem propiùs intueri negatur, datur

odorari. Quod enim de mundo, id ipſum de corpore humano, quod mundi ſumma eſt aut compendium, dictum puta, *tradidit Deus diſputationi*. Veri enim imagines intueri medico ſatis eſt, eſſentias aſſequi ſupervacaneum; has quantumvis ſcrutetur, attinget nunquam, neque injuriâ, tractandis enim rerum eſſentiis inſtituta non fuit medicina, ſed veri ſpeciebus apprehendendis; non detegendis veris rerum cauſis, ſed intelligendis iis ex veris illarum effectibus. In eſſentias evagando, anteacta ſyſtemata corruerunt, dùm ex genuinis naturæ effectibus, ex eorum ſimplicitate, conſtantiâ, ordine, legibus erutum *ſolidorum ſyſtema* ſolidabitur. Veritatem enim ex naturæ moribus exprimere laborat, apprehendendo naturæ veritatem, eſſentiam naturæ non comprehendendo, æmulando naturam, non pervidendo. Hinc

illius ſyſtematis tutamen ac durabilitas, naſci enim ex veris naturæ effectibus, è gremio naturæ oriri eſt, quæ cùm vera ſit, veri *ſyſtema* manebit; aut verum inquirendæ veritatis inſtrumentum.

Tanta eſt gravitas hujus inſtituti! Tolerandi eâ de causâ quòd illius artis adjuvandæ gratiâ ſuſceptum ſit, quæ hominum ſanitati adjuvandæ debetur. Si conſilii hujus momento paria opponantur rationum pondera, ſpes erit fore ut amicabili animorum colliſione, expolita magis niteat veritas. At, quod arti provehendæ adverſatur, quaſi ſeneſcendo repueraſceret medicina, quæ ſeniorum ſapientiâ protegi vellet aut illuſtrari, juniorum præoccupatur manibus, qui ætatis ignes & impetus, peritiæ & conſiliorum loco ſufficientes, audaculè ſcriptitant in dies; vel ut crudiora ſtudia in vulgus proferant, vel ut quæ ab aliis me-

ditata sunt & exercita usu, vellicent & cavillentur. Artis velites cogites, aut levioris armaturæ pugiles cum obvio quolibet proludium ambientes, quibuscum confligere, ut lectorum, sic authorum otio abuti fuerit: dignæ enim talium scriptiunculæ, quæ alto silentio sepultæ teneantur, usque dùm melioribus studiis tacitè informati, aut pleniori reformati usu, ea prodant quæ exercendo didicerint, aut experiundo.

Altera est litterarum scabies, dicacitas eorum quos aut agit malè loquendi libido, aut quos urit vermis ille qui non moritur, invidiæ vermiculus, qui linguis referunt famosos veteris ævi sanniones, *Palæmones*, *Biones*, *Zoilos*, *Homeromastiges* quemlibet suggillare prurientes. Musarum pædagogos crederes, tam sævum in litteras ambiunt magisterium! In authores ferulam heriliter exer-

centes, ſcripta quorum aut arcani livoris aſpergine maculant, aut cenſoriâ virgulâ corrumpunt. Iſthæc audent malè memores quale oporteat eſſe cenſoris ingenium, quale jus, quæ prærogativa; quàm accuratum, quàm immenſum, quàm univerſale deceat eſſe, quâ imbuatur, doctrinæ promptuarium. Omniſcium enim eſſe futurum cenſorem intelligere eſt, ex incredibili eruditione, quâ referta conſpicitur *Photi* bibliotheca, ſi quoſvis, aut de *omni ſcibili* libros judicandos ſuſceperit. Re verâ de medicinalibus libris paulò ſecùs eſt, nec enim tam longè, nec tam latè ſe diffundit verum medicinæ cenſoris officium; interìm quantumvis illius gratiâ minuatur cenſorii muneris pondus, in hunc cadit ut & in cæteros judicii difficultas iſthæc, mentíſque hæſitantantia; ſcilicet ut ut eruditus ille fuerit, recens & novitius eſt illius operis reſpectu, quod in lucem

venit, maximè si inauditi tituli sit, novam vel novâ ratione materiem tractando. Enimverò cùm author evulgat ea quæ sola per annos meditando recoxerit, censore suo paratior ad illa reputabitur, utpotè cùm censorem corripiat circà alia occupatum. Adde tale futurum libri objectum quod hactenùs intentatum fuerit, palàm est censori definiendum illud venire, quod ipsi non minùs quàm lectoribus novum est & incognitum. Sola hæc, quæ æquitatis est & prudentiæ, ratio par fuerit frænandæ censoris ardentiæ. At huic observationi comitem se dat hæc altera, quæ ut decet expensa, censoris petulantiam continebit.

Censoris munus, aut judicium est, aut *analytica* expositio; si prius, quàm altâ sapientiâ; si posterius, quanto usu, quàm promptâ & facili experientiâ censori opus erit! alterutrum suscipiet homo de juvenum grege aut novitiorum?

Nùm alicundè veniet allucinationum, errorùm, deceptionum vis major aut ùberior ſcaturigo?

At in artium nullam cadit magis quàm in medicinam, ætatis, usûs, aut experientiæ conſideratio, in quâ *difficile judicium eſt*, ideò quòd *occaſio*, quâ hæc ars tota conſtat, labilis ſit & *præceps*. Igitur medicinæ rerum cenſorem admittere, nedùm maturum annis, vel immaturum uſu, imperiti judicis & novitii decretis annuere eſt aut fidem dare. Aliundè cavendum à juvenili ingenio: ſui impotens non raрò, cordis magis prodit quàm animi ſenſus; cúmque præcipitem juventuti aſſidere confidentiam non infrequens ſit, metus erit ne ſuis mancipata opinionibus, mendacii arguere in proclivi habeat, quæ diſſentire ab iis videbuntur; hócque occæcata præjudicio, quæ tanquàm rationi & experientiæ contraria ſparget

in vulgus authoris opera, ſuggillata ideò comperientur, quòd opinamentis illius adverſabantur. Tam caſtam, tam liquidam, aut omni affectione malâ vacuam mentem iis adeſſe convenit, quibus tractanda erunt artis criticæ jura! Sic ut nullis optabilius magis ſit quàm cenſoribus *apathiæ* bonum.

Cæterùm *extrà oleas*, ut aiunt, hæc omnia projecta eſſe, aut ultrà hujus inſtituti lineas, nemo reputabit, qui ad hujus opuſculi mentem & materiem attendet. De *purgatione* (ætatis hujus deliciolo) agendum ſuſcipit, de quâ actum eſſe clamitabunt, ſi huic diſſertationi indulgebitur. Ideóque magiſtrum artis judicium interpellandi conſilium eſt, ab illorum tribunali declinando, qui medicinæ operum ex ſpeculationibus tantùm eruditi, ea carpere aggrederentur quæ docuit rerum uſus, firmavítque naturæ meditatio. Ne-

que temeraria aut insana videbitur hæc opinio aut præsumpta; licet enim soli provectæ ætatis titulo, usûs aut experientiæ nomen vulgò concedatur, indulgebitur quoquè nec immeritò iis operibus, quæ assiduus nec interruptus per plura annorum lustra pepererit usus. Ut enim non diù esse, diù vivere est; longum è contrà vixerit, cui paucorum annorum perierit nihil, quod virtuti non fuerit impensum; in arte medendi consenuisse dixeris, qui quam à puero suscepit excoluit tam assiduus, ut in eâ solâ omnes animi nervos intenderit, & eò solùm contulerit curas omnes atque labores.

Aliundè usûs nomine dignabitur id omne quod ab antiquo verum est, quod cùm iis operibus contingat, quæ naturæ rerum vetustissimæ consonant, ut recognoscas nùm res aliqua antiquitati

æquiparanda ſit, perpendendum habes, an naturæ legibus par ſit & ingenio. Undè eam tenebis legem quæ arti criticæ ſemper præfuerit, rerum judicare naturas non accidentia rerum. Igitur opus medicinale judicandum ſuſcipis? Incompti ſermonis, mendoſi, inconditíve tibi videbitur? Authoris non operis culpæ dabis, ſi dùm inconcinnâ oratione politioris litteraturæ leporibus deeſt, medicatricis naturæ legibus reddendis abundè ſufficit; grammaticæ elegantiis deſtituitur, hìnc voculas, contextum, barbariem elevas? Pædagium exercere eſt, non judicium; præterquamquod enim regiones ſunt, eæque non paucæ, undè prodeunt in dies medicinales libri, ſtylo quorum parcendo, dogmatis & doctrinæ plauditur; inconcinnè loquendo, utiliter cogitare nihil vetat. Cæterùm quod de ſtyli, idipſum de quovis alio vi-

tio putabis; cuivis indulgere, prodesse fuerit, si aliundè sit operis, quod medendi errores declinare docuerit aut emendare. Huic bono ne moræ sis aut impedimento, mentem & editi libri conditionem internosces. Editor erit ætate recens, aut in artem recenter invectus, quem juvenem virum studia aliena distraxerunt, quem juvenem medicum ad scribendum accenderit famæ aut lucelli cupido? Hunc habebis suarum magis studio quàm rerum medicinæ captum. Fuerit alter à puero medicinæ innutritus & familiaris, cujus assecla factus individuus, legibus, præceptis, & operibus illius imbibendis studuerit? Talem artis non famæ, non fortunarum avidum cogitabis. Hanc de illo mentem firmabit dogmatum & principiorum operis illius prodeuntis exploratio. Non placentia sunt quæ loquitur dogmata? Vulgi pa-

lato non ſapiunt? Conſuetudini illius, verbis & operibus ſunt contraria? In hoc teneas bene animati pectoris argumentum, bene cordati nempè authoris caracterem; eum enim artis amor occupat, qui rerum ſuarum diſpendio res artis adjuvare aggreditur. Quæ concepta de illo vota an opere compleat, intelliges facto principiorum quæ uſurpat examine, inſtitutâve cenſurâ, ſolâ, quæ cenſori convenit, ſolâve quæ authori non iniquo tolerabitur. Tentabis autem nùm iſthæc principia extrà rerum naturam poſita non ſint, ſuppoſita merè, ad nutum efficta & naturæ phœnomenis aut effectibus adaptata ex arbitrio; nùm verò ex ipſo naturæ gremio emerſa & ex ipſius *proprietatibus* ultrò manantia, conſpicienda ſe prodant. Illa erunt blandientis ſibi phantaſiæ fœtus, erunt hæc monſtrantis & explicantis ſe naturæ

opera; illa philosophi mentem exercebunt, formabunt hæc medentis ingenium. Illis erit parentis loco chymia? Tam mendosa erunt, quàm efficax, undè nascuntur, ignis. His originem fecerit corporis œconomia, partium mechanice, proportio, harmonia? Singularum potentiæ, rationes & energiæ? Universalis omnium symmetria, concentus & consonantia? Tam constantia erunt, quàm vera, quàm certa, quàm indubitata creatoris consilia, in his omnibus jubendis, ordinandis & moderandis. Hæc erit trutina, ad quam equâ censoris lance librata *systemata*, sui fidem facient aut fallent. Hoc erit *sanctuarii pondus*, quo estimabuntur medicinæ dogmata. Interìm memineris, cùm in definiendo auro etiam probato puritatis sint gradus, sit & valoris sua latitudo, ita in æstimando *systemate* medicinali, ut ut legitimæ sor-

tis fuerit, suam esse bonitatis mensuram. At adulterini notâ vacabit, modò ad naturæ normam institutum fuerit, ab illiúsque legibus expressum, quas tametsi insinceras reddiderit, sinceras elegerat. Sic enim est hominum labor hâc parte infelix, quia humanus, vitii semper aliquid capiens aut affricans. Indè videas benè multorum, quæ bono animo cogitata sunt, infelices exitus, tot iniquas ac deflectentes ab optimis principiis consequentias. Igitur positis etiam principiis, quæ è naturæ sinu deprompta sunt, præposteras conclusiones inferri, aut pravas erui inductiones, fide non carebit; nihilominùs tamen facti, hujúsque laudabilis dimidium habere est, arti illi, quæ omnium abstrusissima est, fundamenta tam inconcussa, quàm sunt naturæ consilia stabilivisse.

Observandum tamen quantâ-

cunque curâ stabilitis principiis, succedere non rarò mendaces rerum exitus; at ideò certè, quòd spretis circumstantiis, conditionibus aut clausulis suscepta fuerint isthæc opera. Moderaminis enim, rationis & ordinis scientia est ars illa quæ hîc innuitur; ut enim monente *Hippocrate* nihil *negligenter*, sic *temerè nihil in medendo* faciendum est. Indè fit ut ea quæ suadent stabilita principia, si seriùs ociùs, fortiùs debiliùs, in hoc vel illo sexu, sub hâc aut illâ ætate, regione, tempestate, temperie fiant, diversos habeant constitutionum, remediorum, curationum successus. Itaque *systematis* consilia, conclusiones, opera judicare voles aut carpere? Is fueris qui quæ legendo & meditando intellexisse putas principia, in usum non tantùm vocaveris; at eo observandi utendíve ordine, eâ actionum serie, operúmque ordi-

natione, quam æmulandam ſuadebant iſthæc principia: fulta erunt corporis œconomiæ, mechaniſmo, ordinationi? Tam ordinata erunt mutuata inde agendi conſilia támque regularia, quàm conſtans & æquabilis ipſa eſt harmonia, proportio, conſenſio.

Sic (quod ad inſtitutum præſentis operis ſpectat) oſtendit *tritûs* ſeu *ſolidorum* ſyſtema, eam eſſe *tranſpirationis* neceſſitatem, ut ab eâ decreſcente naſcatur morborum pars plurima. In hoc certè tenes principem medendi finem; at eò tumultuariè omnia artis tela dirigere, *attenuantium*, *cardiacorum*, *volatilium*, *ſudoriferorum* inconditâ adhibitâ farragine, quo *diaphoreſin* moveas, ſucceſſu cadere erit. Ut enim non eò prorumpit natura, at ſucceſſivè, ſenſim, & ex ordine, mille modis & locis ab ore ad corporis *peripheriam* verberando, quaſſando, ac terendo

ateriem, quæ *transſpirando* vapoare debet; non tantùm quò, ſed quâ illùc eundum tibi ſit cogitais, eadem proindè luſtrando, releendóve naturæ veſtigia. Inſuper x *ſolidorum potentiis*, quantæ virtus futuræ ſint, qualis conſiderationis aut momenti ad reſtituendam *anſpirationem* intelligere erit; uámque circumſpectè ſe gerere ebeat medicus, quóve ordine, uoto tempore pergendum illi ſit hoc negotio Indè concipiet omem *coctionum* doctrinam, œconomiam & diſciplinam, quæ in ccorum comminutione tota ſita rit. Deniquè rationem aſſequeır cur ejuſmodi morbi ſint, in uibus tandiù tardeſcit concoctio umoris morbidi; ideò nempè uòd præ lentore nimio corporas ſanguis, partium *ſyſtoli* & *occilationibus* remoram afferat, temore ſolo ſuperandam. Exindè colget adhuc quantâ curâ ſudaturus

ſit medendi ſapiens in aucupandis, expectandis & æmulandis naturæ motibus, aptandíſque remediis, cùm enim *ſecretionibus* conſtet tota ſanitatis œconomia, morborum nullus eſt ſub quo non alienetur, tardeſcat aut accelereretur aliqua *ſecretio*; cujus leges cùm ſanitatem præſentem tueantur, ſi conſtant; abſentem revocant ſi reſtituuntur. Ponas *alvum* morari, ſiſti *urinas*, *menſtrua* comprimi, ſiccari *ſputa*, &c. medenti luſtrandæ venient illæ ipſæ agendi rationes quas uſurpat natura in regendis, adminiſtrandis ac promovendis illis *ſecretionibus*. Meminerit igitur regulares eſſe *menſtruis* periodos, quas sùs déque habendo negligere, peccaminibus mille fomites erit parare. Attendat, non omnis horæ, diei, aut temporis eſſe ſputaminum ſcreationem, ideóque obſervandum ſibi venire, qualis ritus & induſtria uſurpanda ſint, quibus

cretio quæ vigente ſanitate ab-
ſe debet, finiendo morbo invo-
tur. Longè minùs negotii me-
co faceſſere ſolet *humoriſtarum*
ſtema; tardat enim alvus, uri-
e deſunt? Quorsùm inquient,
ore vano aut inutili ſollicitudi-
macerari? Purgantia præſto
nt, paratáque *diuretica*; his ex-
bitis pulſi humores obſequentur.
leges addit & clauſulas *ſoli-
rum* ſyſtema, illud enim obſe-
ium quod ſpondent *humoriſtæ*,
erberationis fructus eſt quæ ſuc-
s comminuerit, comminuendó-
e ſecretoriorum *diametris* aut
pacitatibus aptaverit. Quan-
nlibet enim vim inferant *ca-
artica*, quantos dent tumultus
uretica, utraque caſſa erunt,
anto tempore, lenteſcente for-
is ſanguine, ſpaſmóque rigenti-
s fibris, viarum exitus occlu-
ntur. Hæ ſunt *fluidorum* cum *ſo-
lis* mutuæ *rationes* aut *proportio-*

nes, quas innuit & edocet *tritùs* ſyſtema, undè pendet artis felicitas & artificis honos, quibus in medendo carere, cæcutire erit. Hinc enim erudietur quandò minuenda veniat *fluidorum* moles, ne exuperante quantitate, *reſiſtentiam* pariendo obicémque ponendo *ſecretionibus* officiat. Liquebit, cur *diluentium* uſus tanti momenti ſit; tùm ut vehiculo multo innatantia *fluida*, *ſecretoriorum* mæandros permeent faciliùs, tùm ut humore copioſo madentia *ſolida* efficaciùs laxentur. Imprimìs *cardiacorum*, *volatilium*, *aromaticorum* ſentiet inſidias; optimè gnarus quantæ *elaſticitatis*, quàm vividæ & ſubitaneæ *contractilitatis* ſint *ſolida*, quorum plurimâ parte conflantur corporis univerſi partes. Cavendum proindè intelliget ab illis, utpotè quæ *fluidorum* ſimul & *ſolidorum* *elateres* immensè elevant. Cæterùm iſthæc confeſſa de *elaſticitate*

niverſarum corporis partium ob-
rvatio imprimìs tenenda venit,
iòd tantùm præpolleat ſub mor-
s, quantùm ſub ſanitate valet.
lîc *tonum* faciens aut continens,
ccorum motibus, *directionibus*,
dinationibus, circuitibus, ho-
imque omnium & ſingulorum
quabilitati, diſtributioni, *ſecre-
onibus* præeſt: ſub morbis eun-
em intendens *tonum* perdidit, ſic
ıpacitates arctat, exaſperat *occil-
tiones*, *ſyſtoles* alienat; undè *di-
ctionum* loco *determinationes*, lo-
) ordinationum impetus exer-
entur; peſſundatâque æquabili-
ıte circuituum, excretionum ſe-
es & materiæ turbantur, miſcen-
ır, confunduntur, undè anxie-
ıtum, dolorum, ſymptomatum,
racuationum, omniúmque re-
ım corporis immenſum cahos.
ed cùm nihil aliud ſit morbus
uàm ab ordinatione legum natu-
e, aut ab æquilibritate receſſus,

ordinis naturæ, legum & æquilibrii restituendi ratio est medicina; illa autem imprimìs quæ *solidorum* ductu, regimine, modulatione instituitur. Igitur tantam legum vim, tot clausularum aut conditionum numeros in administrandâ purgatione hîc usurpatos vituperare cavebis, ubi naturam quæ tota ordinata est, suis reddendi legibus consilium est. His autem omnibus inconsultis traditam hîc purgandi normam carpere, iniqui erit aut invidiosi rerum æstimatoris nomen incurrere.

Objurgabunt improtectam esse hanc de purgatione doctrinam, cui intereà opus fuisset graviorum aliquot virorum authoritate, qui illam rationibus firmarent & exemplis.

At mihi vide cavillantis humanæ mentis malignitatem! Authorum testimonia adhibes? Rem ecce, inquiunt, jugas, quæ jugum nescit;

eſcit; medicinam nempè, artium
mperioſiſſimam, quæ ſuis utitur
egibus, non ſervit alienis, cum
uthoritate, quæ ſui nec juris eſt
ec arbitrii; urgebúntque ſaltèm
dmittenda eſſe neſcio quæ gra-
iorum virorum interpretamenta,
uæ naſcentibus dogmatis pondus
ddant aut fidem faciant. Ab au-
horibus abſtines? Ut novitium &
ne exemplo dogma ſuggillabunt.
t meminerint eam eſſe praxeos
edicinæ conditionem, ut tolera-
mereatur etiam improtecta,
odò nec improbi viri ſit, nec im-
riti. Rerum enim geſtarum hi-
ria eſt, aut obſervationum enar-
tio, cui ſinceritate magis quàm
uditione opus eſt; quæ ſi ratio-
niis identidem aſpergatur, excu-
nda quoque ſi naturæ rerum ex-
ſitiones fuerint, non aſcititia
mminiſcentis phantaſiæ deliria.
ùm autem probitas, cordis affe-
s ſit & rectitudo, quam profi-

teri licet; peritia ſit, ex labore indefeſſo iteratâque obſervatione facta notitia: opuſculi hujus conſilium liberè proferre decet. Hîc cuiquam verba dandi voluntas non fuit, at ſincera fides, in communicando ea quæ uſu comperta ſunt & obſervata; neque fuerit animus periti nomen nobis arrogandi, non ignaris, vix unum eſſe ex artis ſapientibus qui moriendo, artis tyrocinia penitùs exuiſſe nedùm glorietur. Quantùm enim dives & altus eſt naturæ fundus, inexplebile tantùm medentis officium, cui quò propiùs aut intimiùs naturam intueri datur, eò inexhauſtam magis aut minimâ ſui parte revelatam ſentiet. Innuiſſe ſuffecerit, nec eam eſſe quam hîc deſcribimus medicinam, quæ poſt rationem inventa ſit, nec eam eſſe quam hic proferimus rationem, quæ ante medicinam fuerit quæſita, at

utrámque esse meditatæ inter medendum naturæ fructum. Id igitur ut recognoscat artis provehendæ curiosus, idem observationum iter ipsi remetiendum fuerit, qui in exercendo meditari, & in meditando exercere didicerit. Eum enim qui nostram in purgando sobrietatem criminabitur, cui cum purgationibus res assidua fuerit aut familiaris necessitudo, suarum rerum decoctori comparabis, qui cautum & frugi virum avaritiæ insimularet. Num ideò è medicorum albo eradendum pronuntiaveris, quem haberet tantula purgandi intemperies? Procul hinc erit iniqua isthæc suspicio; ut enim heroës inter, quos *Martis* generosa virtus evexit ad cælos, numeras qui feriendo acriter, alios qui sapienter feriando bella cum laude gesserunt, ex medentibus quoque laudaveris qui audendo, amaveris qui cavendo se gerunt

cum morbis. Sic enim eſt medica virtus ex æquo laudabilis, fortitudinis ſit aut prudentiæ, audentiæ fuerit aut induſtriæ fructus. Abſtinebis tamen ne fortitudinis conſilia putes, quæ temeritatis ſunt facinora. Auſpicatos miraberis purgationum eventus, ſuccedente nempè ſanitate, modò imperturbatâ ſymptomatum ſerie, quæ morbo propria ſunt, ſui morbis ſerventur proprii exitus : quæ iſtiuſmodi ſunt purgationes laudi habebis, ut ut feſtinatæ paulo fuerint, aut plus juſto audentiores, ingrediuntur enim naturæ modum, conſilia, ductum, curſum & intentiones, quibus comites ſe dederunt & adjutrices. Non item ſi purgationum vi à ſcopis ſuis dejectâ, aut delirante naturâ, ſanitas reſtituatur; quod ſuſpicaberis, ſi morbus qui hâc aut illâ excretione judicandus erat, alienis evacuationibus tollatur ; tunc virtus co-

acta erit, quâ nolens volens natura purgantis vi dederit manus. Pulmonis v. g. affectio erit quæ sputis solvenda erat, sed quam *stibiatis*, *mochlicis*, *sudoriferis* torquendo ad felicem exitum perduxeris? Febris fuerit quæ arcanâ maturatione solvenda fuisset, at quam catharticorum multitudine opprimendo expedieris? Fortuitis ejusmodi successibus mutuari fidem, ancipitibus cæcæ fortunæ casibus obsecundare est; *judicatoria* sunt non *judicantia*, *abscedentibus*, *apostasibus* infidísque mille & tædiosis morborum reliquiis obnoxia. Certè judicis illius, quem arti formasset tumultuarius iste purgandi ritus, censuram rideret, nostrum de meliore luto formatum purgandi dogma; legibus enim & ordini ut subjectum est, iis tantùm morem geret judiciis, quæ ordinis fructus erunt aut partus.

At itanè, inquies, tam præcla-

rum aut laudabile eſt hoc de *purgatione* opuſculum, ut verendum veniat, aut venerandum ? Itanè numeris abſolutum, ut caſtigari non indigeat, nihílque niſi ab iniquis linguæ verberibus habeat carpendum ? Ampullas loqui eſſet, *caudàmque jactare popello*; quàm enim dignum eſt inſtituti noſtri conſilium, tam mancum eſt opus & inabſolutum, in quo peperciſſe paucis plura eſt indulſiſſe. Neque hæc eo dicta ſint animo, quaſi laudum lenociniis & adulationibus tantùm excipiendi veniant libelli qui in lucem prodeunt, at ut utile ſit & grave quod de iis proditurum erit judicium, ſicque recognoſcat medica gens non in quo inutiles, ſed in quo proficui fuerint. Igitur opuſculi hujus fructus erit, ſi rei, id eſt *purgationis* quæ in medendo maximi momenti eſt & vulgatioris usûs provehendæ ratio incrementum feciſſe videa-

tur. Videbitur autem ſi protulerit certiores purgationis inſtituendæ rationes. Cùm enim ſyſtematum procellâ factum ſit, ut à naturæ cardinibus aliquantulùm emotæ hactenùs medicinæ res inſtabiles factæ fuerint, utut in ſuperfluis deliquerit author, aliundè tolerabitur, qui in neceſſariis certus & felix comperietur, videlicet in reſtituendis principiis, quæ firmandæ tandem ac ſolidandæ medicinæ inſerviant.

INDEX
CAPITUM.

CAPUT I. Secretionem *non esse* puri *ab* impuro *sejunctionem*. Bilem, succum Pancreaticum, &c. non esse *excrementa. Quæ reverà talia sint, quæve* purgationi *subjecta*. Pag. 1
CAP. II. *De Sanguinis* depuratione. *De eliquatis illius succis & purgaminibus.* 10
CAP. III. *De sanitatis & vitæ causis.* 21
CAP. IV. *Quid morbus. In quo consistat: quis sub illo* solidorum *status.* 32
CAP. V. *De statu* fluidorum *sub morbis.* 43
CAP. VI. *De morborum causis.* 56
CAP. VII. *De morborum* symptomatis, *ubi de sanguinis corruptelâ, succorum* colliquationibus, humorum *proventu.* 70
CAP. VIII. *De* humorum *saburrâ, de* bilis, pituitæ & seri *colluvie.* 83
CAP. IX. *De evacuationibus.* 95
CAP. X. *De* evacuationum *fuco.* 105
CAP. XI. *Pergitur in* evacuantium *im-*

posturis ostendendo infida esse humorum saburræ *signa; mendacia alvi ejectamenta; contraria cadaverum indicia.* 117
CAP. XII. *De causis morborum* chronicorum; *an ab* humoribus *fiant, horum nempè* epigenesi *aut regerminatione.* 129
CAP. XIII. *De purgatione.* 145
CAP. XIV. *De vomitione.* 161
CAP. XV. *De* clysteribus *&* suppositoriis. 175
CAP XVI. *De purgandi normâ.* 186
CAP. XVII. *De* cruditate *humorum &* coctione. 198
CAP. XVIII. *De purgationis usu, tempore, legibus, periculis, cautionibus, &c.* ubi *de præparandis humoribus ad purgationem.* 210
CAP. XIX. *Quod præcedentis appendix est. Ubi de* purgationum *periculis, cautionibus, & de* humorum præparatione. 224
CAP. XX. *De humoribus inhabilibus ad* coctionem, *tùm de* orgasmo. 239
CAP. XXI. *De* purgationis *tempore & loco, an illa sit nascituris morbis accommoda, nascentibus utilis, natis indulgenda, denascentibus necessaria?* 257
CAP. XXII. *De accommodandâ purgatione variis morborum, temperierum, æta-*

tum, ſexuum, conditionum, regionum, & conſtitutionum differentiis, generibus & ingeniis. 270

Cap. XXIII. *Pergitur in aptandâ* purgatione ſexuum, conditionum, regionum & conſtitutionum *differentiis.* 282

Cap. XXIV. *De* purgandi *ratione & intentionibus in morbis particularibus. Primùm in* morbis cerebri. 295

Cap. XXV. *De* purgandi *ratione & intentionibus, in* morbis pectoris. 307

Cap. XXVI. *De* purgandi *ratione & intentionibus, in* morbis abdominis. 322

Cap. XXVII. *De* purgandi *ratione & intentionibus, in* morbis univerſalibus. 337

Cap. XXVIII. *De* purgandi *ratione & intentionibus, in morbis qui ad* chirurgiam *ſpectant.* 349

Cap. XXIX. *De proſperâ aut improſperâ, utili aut periculosâ, linquendâ aut iterandâ* purgatione. 362

Cap. XXX. *De fortuitis* purgantium *ſucceſſibus.* 375

Cap. XXXI. *De emendandis* purgationum *delictis.* 387

Cap. XXXII. Parergon. *An* purgationibus *carere poſſet medicina?* 401

DE

DE PURGANDA MEDICINA A CURARUM SORDIBUS.

CAPUT I.

Secretionem *non esse* puri *ab* impuro *sejunctionem.*

Bilem, ſuccum Pancreaticum, &c. non eſſe *excrementa.*

Quæ reverà talia ſint, *quævè* purgationi *ſubjecta.*

Nis *ſecretionibus* contineri totam corporis *œconomiam*, in confeſſo eſt; in aperto quoque ſunt *ſecretionum* modi, ex quò, miſſis *fermentorum* nugis, quæ diù

nimis animos lusêre, à partium *mechanismo* repeti cœperunt. Interim totam rem confici vetat adhuc nedum ſtabilita ſatis aut intellecta *ſecretionum* materies, aut malè poſitum adhuc *ſecretionum objectum*.

Secretionis nomine intelligi volunt *puri ab impuro* ſeparationem, undè tàm fœdè conſpurcata eſt corporis *œconomia*, ſordidatæ adeò medendi indicationes curandivè fines, ut immunda tota vileſcat medicina, fæculentiis, *excrementis* undiquè ſordeſcens; admiſſis enim & evulgatis his notionibus, *ſerum*, *bilis*, *ſuccus Pancreaticus*, impuræ fæces habitæ ſunt, olidavè ſanguinis ejectamenta. Alii inhoneſtis verbis parcentes, ſub his concepêre ſpumas inutiles, aut ejectitios ſuccos, *ſalinos*, *ſulphureos*, à ſanguine deciduos, incongruos, dignos exilio. Hinc factum eſt ut circà ſordes occupatam *naturam* cernere ſit, quaſi *functionum* integritati, ſanitatiſvè nitori tantùm ſervire poſſit ſanguinis moles, cùm ab iis mundata fuerit; contrà verò ab his impurata, ægritudines mille paritura ſit. An hæc cum majeſtate naturæ benè conveniant, judicent naturæ dignitatis & induſtriæ æqui æſtimatores. Talia certe malè ſuadent partium tex-

tura ſanguiniſvè conſtitutio; hæc autem imprimis refragatur, cùm enim ſanguis *homogeneus* ſit liquor, uniuſque indolis, confuſioni ſuccorum ac mixtioni potiùs quàm ſejunctioni allaboraſſe patet. Hanc alit de mixtione conjecturam partium conformatio. Ejuſmodi enim eſt in viſceribus præcipuis, ut ſubigendis liquoribus, atque terendis dicata hæc conſpiciantur. Teſtes ſunt *cerebrum, cor & pulmones*, in quibus aperta *tritorii* motûs & agitatorii indicia ſunt; eodem collimant membranarum *elateres*, quibus aguntur ſingulæ partes etiàm exiliſſimæ: tum & vaſculorum, quæ ex membranis emersêre *occillationes*: quæ omnia, tractandis, miſcendis, confundendiſque ſuccis manifeſtè impendi in propatulo eſt. Scrupulum, ſi ſupereſt aliquis, eximet *ventriculi* munus; quis enim finis illius ſit, quævè occupatio ſi requiris, hæc eadem eſt quæ cæterarum corporis partium; nam alimenta cujuſlibet fuerint ſaporis, odoris, coloriſvè, ſic terendo miſcet atque confundit, ut qui inde naſcitur liquor, *homogeneus* ſit, & unius conditionis; idipſum affirmabis de ſingulis viſceribus, tot veluti *ventriculis* & tritûs officinis, nam quos à ſtomacho recepêre ſuccos ſubigendo elaborare

pergunt. Igitur chylus è ſtomacho vaſa ſubiens, dùm omnia, qualis aut quantus ſit, totus ingreditur, ſic ſingula percurrit, ut molem quidem aut maſſam ſuam exuat non naturam: qualis nempè fuerit in majoribus vaſis, talis in minoribus futurus. Nullibi non ergò conſpicua ſunt in ſanguine mixtionis argumenta; non tantùm dum in ſanguiferis vaſis volvitur, ſed & cùm intra *ſecretoria* fuit admiſſus.

Serum enim aut *lympha ſecretionis* eſt materies; at ſanguinis pars præcipua, ad eſſentiamque illius pertinens, *lympha* eſt, alba ſcilicet ſanguinis portio, rubram ſic exuperans, ut *alba* ſit ad *rubram* ut 3. ad 1. hoc ſenſu propriam minùs ſanguini *rubram* portionem dixeris, quàm *albam*, præterquamquòd enim curta nimis eſt *rubræ* ſupellex, quàm ut univerſis partibus & officiis ſufficiat, hâc alterâ ratione inferior *albæ* oſtenditur, quòd ſucci nobiliores (teſte nervorum ſucco) albi ſint, partis albæ ſanguinis ſinceræ appendices. Si memineris album eſſe piſcium inſectorumquè plurium ſanguinem, maximè tamen ſpiritibus fœtum; certè miſſo ſenſuum præjudicio, *albæ* portioni, nobilitatis præmium concedendum venit. Ipſiſſimus eſt ergo

ſanguis, *ſecretoriorum* vaſorum ſuccus, mutato enim colore quidquid de ſanguine narratur, id omne de *ſecretoriorum* ſucco narrari poterit, qui externa ſanguinis exuens inſignia, ſinceras illius induit aut retinet vires. Hæc certè minùs competunt vulgaribus & craſſis *ſecretionum* notionibus, quibus *puri ab impuro* ſeparationes intelligi volunt. Interim quid ſincerum magis quàm illa ſanguinis *alba* pars, quæ dùm omnium *ſecretionum* baſis eſt & complementum, in nobiliores corporis ſuccos impenditur? At ſuccorum *excrementitiorum* fingendus fuerat conceptus, qui *purgationum* ſyſtemati faveret; aliàs enim quò purgantium omne genus, ſi nuſquam prævertendæ aut everrendæ veniſſent primarum viarum ſordes? Unde tandem veniſſet morbis ſordeſcentium ſuccorum cumulus, ſi illorum vel umbræ aut initiamenta ſub ſanitate deſiderarentur? Igitur damnanda fuit corporis *œconomia* ſuccorum immunditiis, quæ dùm alerent ægritudinum ſemina, purgantium quoque pabulo ſervirent. Præjudicatam hanc opinionem fovit *analogiſmi* mendacium; ut enim deſpumando nitere liquores non paucos obſervatum eſt, bulliendoquè defæcari, id artis ad natu-

ram transferendo, ſanguinem quoque bulliendo purgari, eliquarivè commenti ſunt. Hanc doctrinam ſtabilivit facilis ad captumquè vulgi facta iſthæc philoſophandi ratio, quâ unâ de causâ omnium ore celebrari debuit, utpote quæ rudium vellicabat aures, eruditorumque mentes mulcebat.

Poſthac quid mirum, ſi *bilis*, *ſaliva*, *ſerum*, *pituita* inter excrementa collocata ſunt; de eorum enim genere viſa ſunt, quæ reſpuere natura conſuevit, maximè cùm foràs ea ſoleat eliminare. Non diffitendum mitiùs cum iis ſuccis actum eſſe à neotericis; *ſalinam* enim, *balſamicam* aut *ſulphuream* talium conditionem, aptam credidêre cudendis ſuis *fermentorum* idolis; nihilominus tamen ſuſpicati ſunt, ſub his ſuppoſitas eſſe ſanguinis exuvias, hocquè judicio naturæ parùm amicas; cum adeò neceſſum habeant ultrà vaſorum pomæria protrudi, ut ſi quovis caſu intrò reſorberi, aut remeare eis contigerit, propè in januis morbum adeſſe putaverint. Indè nata circà primarum viarum ſaburram mira ſollicitudo, cui everrendæ, non ſecus ac purgando Augiæ ſtabulo tot impendêre curas. Hinc quoque famam ſibi fecerunt & nomen *eccoprotica*, *minorativaquè* pur-

gantia, dolosa subsidia, plena periculis, quæ humorum turbas, quibus cavendis aut avertendis adhibentur, movent aut exasperant, primasque vias, quibus vacant sordibus, sæpè cumulant.

Purum ergo *ab impuro* secerni *ab hepate, pancreate* & similibus incerniculis (sanum fuerit vel ægrum corpus) fabula est. Sua est *bilis* ut & *succi nervorum* laus & utilitas, sua quoque *seri, salivæ, succi pancreatici, pituitæ*; quod autem hos succos pellat suis è finibus natura, falsum est: ex illius instituto prodeunt omnes, ejusdemque exeunt consiliis. Reipsâ, hîc novercam naturam, supinamque invenire esset, si inutilibus & malè feriatis succis, visceribus mediis, exitus, vecors illa aperuisset. Hanc autem indiligentiæ suspicionem removet locorum situs, qui eliminandis inutilibus succis, purgandisvè fæculentiis dicantur, ea enim est illorum pronitas & dispositio, ut quæ vehunt excrementa extra corpus efferant, nusquam reditura. Exemplo sunt, *alvi fæces, sudores, urina*, his alveis aut imbricibus excepta, qui ad corporis *peripheriam*, ultimosque & exteriores fines ea protrudant.

Hinc, mutuentur ac definiant sordium curiosi, verum fæculentiarum

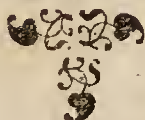
conceptum, earum nempè quæ ſegregatæ, ſemel, non ſecùs ac anathemate tactæ, ab omni functionum commercio exulent. Sed obſervent has non eſſe ſanguinis ſpumantis exuvias, ſuperfluas autem tantùm ſucci nutritii quiſquilias, potûs aut chyli ſuperſtites reliquias, à ſaturo ſanguine aut partibus ingurgitatis deciduas. Hæc inſumant paſcendis purgantibus, ex hiſquè deducant, ſi poſſint, in ipſo corporis centro, cavoquè partium, reſides humorum colluvies, aut decantatam primarum viarum ſaburram, *viſcorum* denique, *phlegmatum*, craſſaminum congeries, quibus ſuas meditantur, voventquè fundatas malè, ideòque tam ſæpè exitiales *purgationes*; quos enim non inveniunt ſuccos faciunt aut evocant, ſin minùs reluctantibus ſuccis, viſcera deterunt.

Patet itaquè quàm longè ab ejectitiis liquoribus diſcrepent *bilis, ſuccus pancreaticus*, ſimileſvè primarum viarum incolæ, quibus purgantia objiciuntur. Sed aliundè publicum illud erratum caſtigat quotidianus illorum ſuccorum uſus. Ad *libras* quotidiè ſecernuntur *bilis* & *ſuccus pancreaticus*, quæ ad *uncias* tantùm excernuntur. Igitur tuendæ valetudini opus eſt *librarum* aliquot horum liquo-

rum in vaſa introitus, *unciarum* verò tantùm aliquot exitus. Sed ex hâc impendiorum ratione, quo in pretio naturæ ſint ejuſmodi ſucci palam eſt, cùm ſuis operibus tantam illorum copiam inſumat, tantulam verò ſibi elabi ſinat aut patiatur. Porrò utiles an ejectitios inter recenſendi ſint, quos plurimâ parte retinet natura, minimâ dimittit, idiota judicaverit.

Non deſunt tamen nonnulla humorum retrimenta, quæ ad *excrementitios* ſuccos ſpectare videntur, de quorum numero ſunt *ſudores*, *urina*, *alvi fæces*, verùm his demptis quas alvi profuſione elui ſufficit, ſuas elices habent *urina & ſudores*, quibus expediendis, reſerandiſvè impedimento magis quàm adjumento ſunt purgantia.

Occlamitabunt igitur, abuſûs immenſi, minimi uſûs futura erunt purgantia? Imò neceſſitatis immenſæ auxilia ſunt, & in arte præcipuâ, eò nobiliora, quò minùs evacuandis ſordibus addicuntur.

CAPUT II.

De Sanguinis depuratione. *De eliquatis illius succis & purgaminibus.*

SUa esse sanguini purgamenta ab antiquis creditum est. Hinc præter publicam abdominis sentinam, propria visceribus, colluviaria adjunxerant, privata excrementorum receptacula. Glandulis viscerum assectis, id officii impartibant, quæ quia fœculentiarum eorum diverticula putabantur, eorumdem *emunctoria* audiebant. Hanc illorum sententiam formaverat, concepta de sanguine opinio. Cogitabant purum esse laticem qui defæcando niteret; quam defæcandi necessitatem à succorum nutritiorum confuso commeatu mutuabantur.

Novatores, ut illis sæpè moris est, mutantes minùs quàm resarcientes veterum conceptus, obsoletas quidem *excrementorum* voces valere jubentes, *fermentationum* ut erant operationibus assueti, fervere sanguinem, *fermento*que despumare statuerunt, unaque à *fermentis præcipitata* fingentes sanguinis ejecta-

menta, *ſpumæ*, *capitis mortui*, *ſcoriarum* titulos *excrementorum* nominibus ſuffecêre, ſub quibus effœtas *coctionum* reliquias ad inteſtina, quaſi ad communem corporis cloacam, derivari putarunt, quas purgantibus objecerunt deturbandas. Exindè ingens eos cura cepit ſanguinis *depurandi*, creſcente enim cum *glandulis*, ſecretionum & coctionum numero, tota fæculentiis perſtrata perhibuerunt; medicinâvè, quæ plùs nimiò jam ſorduerat, ſordeſcente magis, *depurationum* fama per artem volare cœpit.

At circumcisâ jàm undequaquè *fermentorum* turbâ, reſectovè eorum numero, ut retrimentorum copia minuitur, ſic *depurationum* frequentia rareſcit. Aliundè duplici tantùm ex fonte, ſanguini veniret *excrementorum* proventus; vel ex chylo qui impurus vaſa ſubiret, vel ex ſuperſtitibus aut ſuperfluis ſucci nutritii particulis, quas ſaturatæ partes alendæ faſtidirent. At neutrà de causâ ſanguinem impurari manifeſtum eſt. Fidem ſuperat quàm parùm impuritatis ſanguini ſuggerant alimenta, quæ pro impuris vulgò habentur. Argumento ſunt artifices, ruſtici, pauperes, barbaræ gentes, quæ pane furfuraceo, ci-

bis craſſioribus aut crudis, aquâ cœnoſâ aut paluſtri, verbo, *pane tribulationis & aquâ anguſtiæ* miſellam ſuſtinentes vitam, nitidâ facie, obeſoquè corpore ſani degunt, vegetiquè laborant: nulliquè infrequentius cruditatibus, vomitionibus, diarrhæis, languoribus tentantur. Itanè igitur impuritatum minùs importarent alimenta quæ magis impura ſunt? Abſit, tam apertè pugnantia loquamur; ſed præconceptæ opinionis erratum eſt; quò fit ut plebeia & quæ ad manum ſunt alimenta immundis accenſeat medicorum vulgus, dùm ea nutritiis maximè annumerant ſapientes, ſi tritu faciliora ſunt, reſolviquè paratiora. Hinc ſaltem animadvertere eſt, quàm aſſiduâ naturæ curâ ſanguini proſpectum eſt, ne alimentorum vitio ſordidaretur. Parem nec induſtriam minùs oſtendit illius ſollicitudinem inteſtinorum conformatio, ſic inſtituta, ut vel craſſamentorum atomis omnem aditum in ſanguinem præcludat. Ea enim eſt oſcillorum quibus inteſtinis inhiant vaſa, minuties, ut conſpicillorum omnem aciem effugiat. Hæc ſordibus impervia eſſe quivis facilè conceperit. Si addideris vix alibi parem adeſſe ſenſûs teneritudinem, appellentium illuc arietantium-

que acrium, quæ cibis inessent, particularum repulsam futuram intelligere est. At in his non constitit artibus natura, vel scrupulosè saluti corporis provida: succinctam vides interiorem intestinorum superficiem muco pingui seu glutine tenaci; id mulcedinis illic apponi putant, quò partes illas teneras nimiùm ab acrium occursu tueatur; hoc quoquè concedendum naturæ, sed misso hoc scopo, qui vulgaris est, en altera in conspectum venit illius sagacitas. Sub hâc mucagine vili, imitamentum habes bibuli chymicorum panni, quo *solutiones* suas colare norunt & eliquare. Hîc quoquè speciem videas aut exemplar bibacis & mollis corii, quo defæcando eliquandovè *mercurio* utuntur metallorum effossores. Itaque tomentosum illud tectorium, quod chylo trajiciendum est, colum erit fæcibus, crassamentis ac sordibus ciborum avertendis dicatum. Id glutinis, aurium cerumini facilè adhùc comparaveris; ut enim hoc interiùs litæ sunt aures, quò à sordium ingressu vindicentur, altero circumlita sunt interiùs intestina, quo nihil nisi purgatum maximè ac diligentissimè defæcatum admittant. Sanguinem igitur inaccessum videre est iis quæ

extùs advenirent impuritiis, at & aliis intùs progignendis non inidoneus minùs eſt.

Forſitan exuperans ſanguis, ſucciſque gravis, ſuâ copiâ factus inops & ſui impotens tardabit gradum; quàm autem præceps ſit in vitium ſuccorum otio torpentium lapſus, nemo negaverit, nec aliundè tantum impuritatum ſcaturiret. Hæc quidem confeſſa res eſt, ſed ad *plethoram* (ut ajunt) magis quàm ad *cacochymiam* pertinens. Porrò, hîc quæritur origo decantatæ cumulatorum humorum ſaburræ, aut famoſi ſuccorum acervi, quem purgationibus objiciunt. Hanc imputant humorum ſaburram reſidibus alimoniæ reliquiis; qualis enim & quanta ſit gulæ impotentia, ac comeſſandi cupido, quam exſtimulant mille cupediarum irritamenta, plùs ſatis compertum eſt, ſub hâc que comedendi licentiâ, intrà præfinitos naturæ limites quemque coërceri vix concipias: itaque plus quàm demenſo exſatiatis partibus non pauca ſuccorum ſuperamenta vacare neceſſe erit. Porrò aggeſtis iis alimoniæ particulis, quæ à faſtidientibus partibus reprobantur, enormem inde materiæ ſuperfluæ molem creſcere palam eſt. Hæcque erunt

ſuccorum à partibus deciſorum retrimenta, quæ ut morbis fomites, ſic & *purgantibus* pabula ſufficient.

Eſto, hæc convenerint cum illis temporibus, quæ ferebant humorum hîc illic conſiſtentium conceptus. Hæc toleranda fuerint ſub primis Medicinæ elementis, cùm artem occupaverat phyſicarum rerum caligo, ignaram imprimis ſinceri ſanguinis motûs. At ex quo circuitus illius lumen Medicinæ affulſit, hæ ſanguinis *ſtaſes* tam parùm cum vitâ, quàm cum morte vita concordare viſæ ſunt. Re verâ, ſua ſingulas partes fovere recrementa, viſceravè cumulatorum recrementorum ſedes eſſe aut promptuaria antiquatæ philoſophiæ ſomnia ſunt. Hunc induxit errorem perperàm intellecta ſucci nutritii diſtributio. Hunc intrà partium interſtitia ſegregari non ſecùs ac in alvearibus putaverant, quaſi ſuccorum fartura fuiſſet nutricatio. Hinc auctâ plus nimio aliturâ, ſuccos coacervari & in molem aſſurgere ferebatur; unde naſci morborum fomites, *purgantibus* debitas materies ſomniaverant. Sed inconditum hunc nutricatûs conceptum emendavit detecta legum naturæ ratio. Docent, uno tenore ferri ſanguinem à centro

corporis ad habitum, eumdemquè, ſerie non interruptâ, ab habitu ad centrum referri. Alicubi fortè morari poterit, nullibi ſubſiſtere, *vaſa*, *viſcera*, *glandulas*, eundo vel redeundo tranſmeet, motu indeſinenti fluere pergit, nullibi poſiturus exuvias; quantus quantus ſit, totus ad corporis extrema vehitur, uſquedum quod alluendis partibus prætercurrendo non impendit, reſiduum emittat per cutis ſpiramina. Sub hoc conceptu nutriri partes, idem eſt ac incruſtari, vaſa nimirùm præterlabentes ſucci nutritii, affrictu ſuo eorum parietibus internis affiguntur; ruderationem diceres quâ parietes agglutinatâ nutricatûs materie intrò loricantur, quidquidque loricationi ſuperfuit, ad ultimos vaſorum fines amandatum, per cutis poros vaporat: hi ſint igitur unica humorum emiſſaria, ſola nempè efferendis ſuccorum reliquiis dicata; veræ ſint colliquiæ, ut potè quibus ſanguinis ejectamenta derivantur. Quæ cùm vera ſint, in centro corporis, mediiſque viſceribus humorum fæces, ſuccorumvè purgamina ponere, naturæ dignitati labem aſpergere eſt. Agunt quoquè nugas, qui hæc vel illa viſcera, has aut illas *glandulas*, *depurando* ſanguini

præficiunt; præterquàm quòd enim impurari ſanguinem ægrè contingit, quidquid illi ſemel admixtum eſt, confuſum vehitur, cœcis tantùm cutis ſpiraminibus eliminandum.

Quæ ſors igitur manebit tot ſuccos, qui in dies à ſanguine ſegregantur? Quæ futura *bilis*, *ſucci pancreatici*, &c. conditio? Certè publicam versùs corporis ſentinam amandati hi ſucci, ad reprobos aut ejectitios pertinere videntur; aſt hanc infamiæ notam declinabunt, ſi ab impuritatis maculâ immunes inveniantur. Porrò non quatenùs impuri exterminantur, ſed quatenùs imperfecti, nedùm enim ultimam adepti manum, retractandi bono naturæ conſilio, illuc derivantur.

Comminuendo ſanguini, ſeu tenuandæ, quæ pars illius, ut optima ſic plurima eſt, *lymphæ*, tota allaborat natura. Is enim ſcopus illius unicus eſt, minutim adeò dividendi nutritii ſucci, ut vaporoſi roris inſtar, omnes aut ſingulas, quot quot ſunt, fibrillas ſenſim & tacitè ſubeat aut imprægnet. Hoc ut exequatur, opus habet, ut materiæ *libra* una aut altera (quæ demenſi quotidiani chyli quantitas eſt) plura ulnarum milliaria vaſculorum (incommenſurabilia

enim ſunt) longitudine æquiparet, eaque ſpiritu magis animet quàm mole. Hoc igitur ut ex voto naturæ ſuccedat, maximè ipſi cavendum fuit, ne ſucci comminuendi elongandivè portio aliqua comminutioni elaberetur; aut *occillationum* ictus declinaret; vel paulò ſpiſſeſcens, tam longo illius excurſui, aut extenſioni prolongandæ obicem poneret: quo in negotio, quale ſit conſilium hinc intelliges.

Magnum corporis torcularium eſt *ſtomachus*, ſeu prelum publicum, quò, dentibus quaſi piſtillis in ore tuſa alimenta detruduntur, ampliùs ſed ſimul & ſemel terenda. Dehinc inteſtinis prementibus nedùm diſſociata excipiuntur. At millia vaſorum oſcilla quibus hinc & illinc intrò dehiſcunt inteſtina, præterlabenti & compreſſo chylo ſubterfugia aperiunt, quæ, ut ſecretionum ſic & ſuccorum diviſionis, ſunt initiamenta; tubulorum enim capillis longè minorum myriades ſubiens chyli maſſula, in mille ductus aut columnellas dividitur. Verùm è diverticulis in viam, hoc eſt è minimis in majora, quò tendunt, vaſa, ingreſſus chylus, iterùm in unum coit; at tunc majori ſub mole recollectus, vaſorum *occillationibus*, diviſioni

proindè impedimento foret; undè alterâ partitione ſuccorum opus fuit, quò molis minùs *tritoriis* organis objicientes perfectiùs tererentur. Hunc in finem in varias chylus ſcinditur partes, variaque illius fiunt ſegmina, viſceribus diſtribuuntur, ut qui ſummatim collecti tritui obſtitiſſent, ſingulatim diſpertiti diviſioni cedant. *Hepatis* igitur, *pancreatis* &c. officia ſi ſcrutaris, ſuccos imperfectè ſubactos, trituræquè ſeu diviſioni moram facturos ſanguini ſuffurantur, ut ad primas vias, unde profecti erant, ſeu ad prima tritûs organa reverſi, incudi reddantur. *Cohobationis* genus eſt, quâ quidquid ſolutione ſimplici peccatum eſt, multiplici reſarcitur. Hinc ſe prodit vera ſecretionum interpretatio, ut potè quibus, non *impuri* ab *impuris*, ſed imperfecti à perfectioribus ſucci ſegregantur. Impuriorem ergò, præ ſpiritibus ſeu ſucco nervoſo, bilem ne ſtatueris, uterque ſuccus ratione ſui purus eſt, alterutrum plùs minùs ſubactum dixeris, de cætero, utrumque, ut decet, & ad naturæ mentem tractatum invenies.

Reclamat, impuritatum ſyſtemati aſtipulando, alvi natura. Hanc totius corporis ſentinam uno omnium ore di-

xerunt, quia corpus à ſordibus tuetur. Porrò *puri* ab *impuro* illic ſecretionem fieri nemo eſt qui dubitet, cùm alimentorum ſuccus purior per inteſtina transcoletur, altero, qui impurior eſt & fæculentus, foras excreto.

At nullibi turpius impegit Medicinæ praxis. Hoc fatuo lumine deluſæ omnium mentes, hincque ducto perperàm exemplo deceptæ, loca fecerunt univerſi corporis emiſſaria, quæ inutilibus ciborum reliquiis foras evehendis unicè famulantur. Secretio quidem eſt iſthæc eliminatio, eaque impuritatum, ſed quæ alimentorum ſunt, non ſanguinis ſuccorum. Illac enim aliquid impuri è ſanguine elabi tam falſum eſt, quàm inconſpicuum. Quæ ergò *impuri* à *puro* illic celebratur *ſecretio*, ad ſanguinem non ſpectat, illum enim ab impuritatibus ſervat, non liberat. Id autem veritati tam conſonum eſt, ut quidquid ſucci ſtillat aut derivatur in inteſtina, chylo intermedio intrà ſanguinem plurimâ parte reſorbeatur. Sentinandi ergò finem faciant impuritatum tutores, medicinæque praxim deſtercorari tandem patiantur. Hæc novis mortis & vitæ rationibus jamjam definiendis præludent, & reverà, de felici morborum ſucceſſu

tandiù desperandum erit, quandiù in sanitatis & vitæ causis desipietur.

CAPUT III.

De sanitatis & vitæ causis.

IN uno calore poni vitam asserebat Philosophia vetus, illiquè facto *facultatum* satellitio, omnes vitæ fontes aperuisse sibi persuaserat. Naturam meliùs interpretari sibi visi sunt, illiusque mentem propiùs assequi, qui melioribus ducti consiliis, *secundis* & ministris qualitatibus, *primas* seu principes substituerunt: dicto igitur repudio *calidis, frigidis, humidis, siccis* qualitatibus, ab *amaris, acidis, austeris* saporibus vitæ munia deduxerunt. Huic systemati (ut ut castigato) cùm solorum *liquidorum* sit, hâc ætate repugnarunt non pauci, *solidorum* viribus palmam vindicantes. Hocque nomine ei adversantur, quòd precaria sit sanguinis potentia, de ipsius motu litem illi moventes, quòd mutuatitius sit, à *solidis* nempè veniens, à quorum *elatere* dependet totus qualis aut quantus futurus sit. Suspectos quoque habent illius sapores *amaros, acidos* &c. ut-

potè cùm recondendis iis ac *concentrandis* unicè ſtudeat natura in elaborando chylo. Undenam enim ſanguini ſapores naſcerentur, qui in chylo ſuffocati fuerint? Hinc quâ ratione *calidum*, *frigidum* &c. ut miniſtras qualitates abdicari voluerunt, eâdem *amaros*, *acidos* &c. ſapores, quatenùs inertes per ſe, & ſuppoſititios, *ſolidis* ut potè obnoxios, nunc procùl abeſſe jubent, *ſolidis* vitæ dominium adjudicantes.

Prævalet hæc opinio, nec immerita currit; quare non levis ſuſpicio eſt, à *ſolidorum oscillationibus* potiùs quàm à *liquidorum* motu repetendas fore vitæ functiones. Fortè tamen rem ita componi præſtat; cùm circumagendis *fluidis* ſolidorum potentiæ inſerviant (illùc enim unicè tendunt) in partem alendæ vitæ *fluida* quoque vocanda erunt, quandoquidem horum circuitus, ut *ſolidorum* effectus eſt, fluidorum quoque modus ſit & affectio. Itaquè vitam non malè dixeris organicum motum, quo fluida corporis in orbem aguntur; illo enim præſente & libero vita durat, abſente aut impedito ceſſat.

At motûs organici nomine, alius à ſimplici liquorum circumrotatione intelligitur. De induſtriâ enim fit & ex condi-

cto, quem moderatur impellentis potentiæ vis quæ adigit *fluida*, conſtantia quæ regit, dexteritas quæ dirigit. Spontanea eſt ac mollis potentia, quæ *fluidorum* tractabilitati morem gerit; flectit enim, non trahit; ſuadet, non imperat; verbo, amicè cogit. Ea ipſa viarum ductibus obſequitur, quarum ut ſervat limites, tramites obſervat; denique ut tubulorum ſunt menſuræ, modi, diametri, capacitates, ad horum omnium normam ac modulos componi amat. Interim cùm nec plumbei ſint, nec hebetes villi quibus tubulorum ſtamina conſtant, imò cùm toti nervei ſint, moveri, vellicari, criſparivè faciles; tot inter teneritudinis organa perpetuò, tacitè & æquabiliter circumagi fluida prodigium eſt; eò majus, quò ſolitum magis eſt & familiare. Aliundè tamen creſcit adhuc miraculum, nam qui per univerſum corpus fit circuitus generalis, ex ſingularium, qui ſingulorum viſcerum ſunt circuituum concentu coaluit. Quales ſunt enim in *macrocoſmo* cœlorum orbes, tales ſunt in *microcoſmo* fluidorum per ſingula viſcera vortices; ſic ut, cùm ex illis exurgat motuum cœleſtium ordinata ſeries, ex his conſequatur totius ſanguinis æquabilis circuitus. Porrò harmoniæ vim,

ordinis energiam, digitum Dei hîc senserit vel avarus numinis cultor; legis enim æternæ effectus, sint oportet aut appendices, concordes adeò variarum tot legum concentus.

Sub his autem sanitatem pingi putes. Concentus enim est, functionum integritas aut concordia. Reverâ quasi sub aëre crasso nata fuisset Medicina, corporis rebus magis quàm modis attenta, operis materiæ potiùs quàm arti, sanitatis rationem crassiùs interpretabatur. Quam autem humoribus primùm seu *fluidis* partibus, posthac *solidis* imputaverat, nunc ab utrisque repetit, sed re ipsâ sub pinguiori paulò rerum conceptu; *fluidorum saporibus* præoccupata magis quàm *solidorum potentiis*, utrorumque propriis qualitatibus potius, quàm rationibus mutuis intenta. Eò usque hâc ex parte à veritate deliratum est, ut *harmoniæ* loco quæ functionum consensioni competit, *fermentationum* conceptus supposuerint, quasi cum sudo tempestas conveniret. Indè contigit, ut sanitas, quæ pacis fructus est, aut tranquillitatis, turbarum ac dissidii fœtus facta sit; à *salium*, *sulphurum*vè tumultibus, *explosionibus* spirituum, *volatilium evectionibus*, *sublimationibus*, *cohobationibus* dependens.

Interìm

Interìm tales rerum corporis ideæ, præterquam quòd in opprobrium naturæ natæ ſunt, utpotè cùm eam materiæ nimiùm mancipant, iis ſubjecerunt incommodis medicinam, quibus hactenùs laboravit. Salium, ſulphurum, ſimiliſquè farinæ quiſquiliarum notionibus aſſuefacta, iis cumulandis, fovendis, ſarciendis apprimè ſtuduit; at verò quàm infeliciter, oſtendunt hinc elicitæ medendi indicationes, quæ à non cauſis profectæ, fucos mille & impoſturas invexerunt; ſapores peregrinos quibus vacabat ſanguis inferendo, ingenerandóque humores quibus caruiſſet.

His minimè patet incommodis harmoniæ ratio, ad cujus leges definita ſanitas, inconditis libera conceptibus, puriores ſui ac à materiâ defæcatas ideas repræſentat, nobilioréſque ſpondet medendi intentiones & à ſordibus repurgatas. Sit ergò ſanitas fluidorum cum ſolidis harmonia, à firmo motuum ordine, nec deviantibus liquorum directionibus proficiſcens. Quid indè fructus capiet curandi ars, aliàs videbitur; quid emolumenti jàm accedat phyſiologicis rebus hìc exponendum.

Hæc eſt corporis humani conditio, ut illi pereundum illicò foret, niſi quod

ipſi continuò decedit, in dies reſarcire-
tur. Id officii nutricatûs eſt cujus operâ
ſuccorum loco, qui aſſiduè *tranſpirando*
vaneſcunt, recentes ſubingeruntur. Hinc
functionum integritas, ſanitatis ac vitæ
tutela. Hoc ut cedat feliciter, neceſſum
eſt, ut à centro corporis ad cutim aut
habitum ferantur ſic diluti extenuativè
ſucci, ut quæ è partibus ſaturatis deci-
dunt particulæ, cutis poros ingreſſæ avo-
lare queant. At immane dictu qualia &
quanta ſint poſita centrum inter & ex-
trema corporis intervalla. *Septiès* ſupe-
raverint inteſtina corporis altitudinem,
pro modico erit, ſi conferas quantò ar-
teriarum evolutio corporis menſuram
excederet. Ex ungue leonem; trecen-
tarum ulnarum eſt vaſculum undè teſti-
culus coaluit, hoc eſt teſticuli longitudi-
nem milliès & ampliùs ſuperari vaſis
evoluti longitudine, undè conflatus eſt.
Tali inito cum ſingulis partibus calculo,
immenſum evaderet, quàm denſis vaſ-
culorum glomis, receſſibus, plicaturis
conſtet humanum corpus, quàm pluri-
ma condat, prodat quàm pauca longi-
tudinis miracula, verbo, quantô ſit aut
videatur corpus ſe ipſo minus. Cogites
autem in his deviantibus ac tortuoſis va-
ſculorum glomeribus incomprehenſas

angustias & arctationes, vix capiendo eris, quantâ sit opus *liquidis* minutie, ut transmeare possint, & ad metam pervenire: *liquidis*, inquam, quales sunt nutritii succi, non omninò dilutis, sed lacteis, pinguibus, succosis, tenacibus. Interìm has omnes *resistentias*, obices, repagula, *liquidis* superari facilia intelligeres, si singulares essent, tenoris unius, unius ordinis ac naturæ tubuli. At protheorum instar multiformes facti, qui arteriæ nascendo erant, *in lymphatica, excretoria, venosa* progrediendo desinunt. Qualis ergò, quàm portentosus adhibendus liquidorum commensus, ut illa, quæ chylus modo est, quæ lympha, quæ succus erit excernendus, quæ tandem sanguis futura est, *liquidorum* portiuncula, proprium quælibet vasculum subeat.

At isthûc, ut ut perbellè gestum sit, operis dimidium tantùm est; *liquidis*, quæ per tot salebras illùc pertigerunt, retrò eundum est. Quidquid enim peragratis corporis itineribus superfuit purpurei laticis, eadem ipsi itinera relegenda sunt, eadem superanda repagula, cavenda diverticula, iisdem ipsi refluo ut influenti obsequendum directionibus, ne quæ eundo declinavit, redeundo incur-

rat diſcrimina. Tot conditionibus ſubjicitur publicus & univerſalis ſanguinis circuitus; ſed & aliæ veniunt ſanguini ſervandæ leges, à particularibus viſcerum circuitibus profectæ. Ut inæqualis eſt vaſorum quæ per viſcera ſparguntur numerus, ſunt & variæ eorum capacitates. Sic venæ cavæ *diametri*, aortæ duplex eſt: emulgentis, ſodalis arteriæ triplex; *iliacorum* in viris *diametri* breviores ſunt quàm in fœminis; verbo, arterias omnes capacitate vincunt venarum omnium propagines. Nihil ergò tàm obvium quàm arteriarum ad venas & viciſsìm *diametrorum* inæqualitas. Quò hæc omnia? Certè ad ſervandas *æquilibrii* leges, ut ex anguſtis in latiora aut è contra decapulandi liquores, tardeſcant modò, modò accelerentur. Eſt enim ubi motùs celeritatem locorum anguſtiis compenſari neceſſe eſt. Igitur cor ſit commune corporis confluvium, quo ex ſingulis partibus ſucci revehuntur, tardiùs celeriùs pro locorum diſtantiis, pro vaſorum capacitate, elatere, glomeratione. Ex hoc unanimi & æquali refluxu pendere imprimis ſanitatem non obſcurum eſt. Factâ ergò eclypſi alicujus ſuccorum molis, quæ ex condicto ad cor è viſceribus reverſura erat, immi-

nuetur ſanguinis fluentum, circuitûſquè filum, à vaſorum plenitudine pendens, fatiſcet; contrà celeriùs cordi redditis, è viſceribus redeuntibus ſuccis, vaſa cumulabuntur, turgebunt nimiùm, ingurgitariquè periclitabuntur.

His anteire incommodis natura debuit, vaſorum diametros arctando hîc, illîc dilatando, breviando vias, vel elongando, nunc adhibendo pronitates, nunc obices interponendo. Hæc omnia ordinando ſanguinis circuitui, organicis motibus regendis, firmandæ demùm fluidorum cum ſolidis harmoniæ inſtituta ſunt, ſed his ſtabiliendis aliundè adhùc à naturâ conſultum eſt. Nerveus eſt vaſorum textus, elaſticus, arctari proindè laxaríque promptus; inſuper volubilis eſt ſanguis, utpotè rotundis, quæ *rubram* portionem, conſtituunt, particulis reſperſus, tùm aliis lubricis, quæ albam. Illas non ſecùs ac palangas habeto, has ut inſtabiles, tactum fugientes, utraſque prementibus tubulis concluſas, fugere geſtientes. Hæc omnia ad volubilitatem comparata nemo non videt, ne videlicet fluidorum itus ac reditus undequàque impedirentur, aut ſanguinis circuitus aliquatenùs nutaret.

Mitto *balſamicam* ſanguinis di atheſin,

ſanitatis, ſi famæ fides, nutriculam; *balſamicum* enim nec olet, nec ſapit lacteus liquor. Sapores quóque prætereo, utpotè cùm in ſanguine optimi ſint qui nulli. Conſtitutum, ut decet, ſanguinem puta, dividuum ſummè, & immensé diviſum. Illi enim ſaliendo nullibi, dividendo ubique allaboratur. Ubi primùm dilutus eſt chylus, per inteſtinorum poros tranſeundo minùs quàm exudando, in atomos magis quàm ſuccos diſpertitur. Pollinis genus eſt qui ſanguini infriatus, millenos omnis generis tubulos ſubit, per totidem revehendus; certè in tot ſegmina disjunctus ſuccus, non tàm liquoris quàm roris ſpeciem repræſentabit.

Hîc quòque de ſanguinis *depuratione* ſiletur, pellitur enim non bullit ſanguis, recenſquè fabula eſt, quæ de illius deſpumatione circumfertur. Reipsâ in inteſtinis colatus eſt chylus, proindéque nihil ſordidi ſecum importat in vaſa. Purus ergò putúſque liquor eſt ſanguis, *depurationis* non indigus. Si quid vitii contrahit, id omne à lentore capit, undè ſtagnans moratús-ve, vel *occillantium ſolidorum* fortioribus & crebrioribus ictibus eliqueſcit, circuituíque redditur; aut infrangibilis, duratur magis, mo-

tûſque ac vitæ finem accerſit.

Id Philoſophiæ genus arti ut ſanguini nitorem reddit, nitidioribus enim factis vitæ cauſis, ſanitatem conſpicere eſt totam in induſtriâ, ſagacitate & providentiâ naturæ poſitam; in fluidorum directionibus, ordine motuum, æquabili circuitu, tandem in unanimi illorum cum ſolidis reſponſu, concordi ſymmetriâ, harmoniâ mirabili. Iſthuc eſſe, inquient in *Phyſica Metaphyſicum* agere. At imò *phyſici* partes tueri eſt, cujus non tam munus eſt tractandi, crepandíque materiam, quàm materiæ modos, ordinationes, motus, horum rationes, diſcrimina, leges; ſapientis enim eſt, rerum animas potiùs, quàm materies proequi.

CAPUT IV.

Quid morbus. In quo consistat: quis sub illo solidorum *status.*

DE Morbi sede hactenùs ambigebant, quam in *liquidis* alii, alii in *solidis* statuerant: hanc autem litem dirimit omnem, prodita modò sanitatis ratio, quæ utrísque *liquidis* & *solidis* communem eam esse ostendendo, utrorumquè affectionem esse morbum perspicuum sit: quanti autem ad felicitatem artis ponderis sit, ritè posita morbi sedes, norunt artifices. Enim verò quò dirigendus sit medentis scopus, quæ curanda pars, huic nosse tam necessarium est, quàm ægrotanti utile. Jam qualis sit isthæc quæ solidis & fluidis ex æquo incommodat affectio, revelat prodita sanitatis idea. *Symmetriam* esse dictum est ac harmoniam motuum organicorum, undè resultat circuitûs sanguinis æquabilitas; superest morbum esse *ametriam* eorumdem & *anomalias*, undè circuitûs sanguinis inæqualitas sequitur & confusio. Porrò hîc *solidorum* nomine, unica partis species intelligitur, quæ *systema*

nervorum erit, quæcúmque enim *ſolida* pars in vitio ſit, quatenùs nervea eſt, afficitur. Hâc autem de cauſâ, quòd nullius non partis ſtamina nervea ſint, imò cùm omnis partis officium aut actio, eâ ratione quâ nervea eſt *occillando* exerceatur, hâc eâdem ratione læſioni obnoxia venit. Itaquè ad nervos maximè pertinere morbi rationem manifeſtum eſt. Fidem facit ſymptomatum indoles quæ morbos incipiunt, quæ comitantur, quæ finiunt. In exemplum venit febris, quam horrores, oſcitationes, pandiculationes, dolores *oſtocopi* prænuntiant : comites ſunt pulſus concitatior (durus & *ſerratilis*, ſi inflammatoria fuerit) dolores capitis, cardialgiæ &c. agmen claudunt tendinum ſubſultus, tremula vox, artuum tremores, convulſio, &c.

De *fluidis* non item, multiplicia ſunt, varii ordinis ac diverſæ naturæ, ipſe nimirùm *ſanguis*, *lympha*, *ſerum*, *ſuccus nervoſus*, *bilis*, *ſuccus pancreaticus*, quorum interìm omnium ut ut diſſimilium, ſimplex & unicum erratum eſt, in quo ſub morbis deprehenduntur, motuum ſcilicet inæquálitas, aut confuſio, quam neceſſariò importat *liquidorum* ſitus aut poſitura. Liquida enim tubulorum alveis

coercita, à quibus ſuam omnem vim, omnimodúmve motum mutuantur, totius quæ illis advenit noxæ, in partem veniunt, *ſolidis* videlicet à motu aut *oſcillatione* delirantibus, *fluida* plectuntur. Hinc eſt quòd ſpontaneæ laſſitudines, morborum præambulones ſint. Rationem oſtendit partium corporis textus, qui ubiquè nerveus, ubiquè ſentit, ac compatitur. Neque enim rudis eſt aut inconditus, at ſic ſibi cohæret, undecúnque concors, ut ſibi partes conſonent, nec raRò quidquid pars aliqua admittit, alteri reddat. Exemplo ſunt ſingulares & *mutuæ* quarumdam partium ſympathiæ; cerebri cum hepate & ventriculo, undè fit ut à commoto cerebro vomitus ſuperveniat, ſuccedátve hepatis abſceſſus. Comperta ejuſdem cerebri cum oculis conniventia, illo enim inflammato, oculi rubent & inflammantur. Concordant adhuc mammæ cum utero, pedes & teſticuli cum pectore aut pulmonibus, adeò ut malè ſe habente utero, mammæ condoleant; affectíſve teſticulis, aut refrigeratis pedibus, tuſſes contingant. Tandem conſonantia datur pedum cùm alvo & alvi cùm oculis, ita ut à frigore pedum obſtinatior alvus reſolvatur; item facto alvi profluvio,

lippientes oculi perſaneſcant. Poſthàc nihil miri eſt quòd interdùm ſub leviſſimo dolore, corpus univerſum condoleat; publica eſt enim & communis partium omnium conſenſio.

Ex violatâ hâc conſenſione, emergenda eſſe generis omnis ſymptomata aliundè intelligitur. Quid enim incommodi non naſciturum eſt à ſtagnantibus, deviis, alióque derivatis quibuſlibet ſuccis? Hæc autem invehit peſſumdata partium ſymmetria; ſic enim mutatis motuum *directionibus*, inverſo eorum ordine, præcipitibus factis quibuſdam ſuccis, alii lenteſcunt. Aliàs in impetus evadunt *directiones*, crebrioribus enim factis *ſolidorum occillationibus*, qui ſenſim ferebantur liquores, violenter abripiuntur. Hæc quidem motuum errata, uni ſanguini vulgò imputant, at reliquis ſuccis communia eſſe oſtendit arteriarum poſitura. Ea eſt, quâ progrediendo in *lymphatica*, *ſecretoria* & *venoſa* deſinant. Hâc ſuppoſitione, quidquid vitii capit ſanguis, conſecutione neceſſariâ cæteris è ſinu ſuo fluentibus ſuccis, *lymphæ*, *bili*, *&c*, impertit, quandoquidem omnium eadem eſt ſeries, idem circuitus. Hâc arte infelici, naturalis & neceſſaria fit motuum, ordinis, directio-

num confuſio. Naturalis, inquam, ut enim *alliſionum colliſionúmve*, ſic *impetuum*, *declinationum*, *determinationum* ſuæ ſunt leges. Poſito alicubi ſanguini obice, illùc neceſſariò rapietur quò capacioribus ac proclivioribus viis feretur; eò enim faciliùs itur, ubi ſentitur reſiſtentiarum minùs. At quia minimorum tubulorum collectæ cavitates, majorum capacitatem æquivalent, alicubi impeditus ſanguis, eò loci quò vehunt plures arteriarum ſurculi, rapietur. Talia ſunt autem *viſcera*, *hepar*, *pulmo*, *cerebrum*, *&c.* Indè fit ut coorto morbo graviore, in hæc tam facilè inſiliat ſanguis, *apoſtaſes*, *inflammationes*, *apoſtemata* facturus. Si addideris locorum pronitates, quæ morantem, ceſpitantémque ſanguinem ad ſe invitant, uberes & faciles lapſus in has aut illas partes, concipere erit; præterquàm quòd enim ubiquè locorum in corpore ſevit natura proclivitates, eæ ſunt declivitates quarumdam partium, ut cataractarum more in ſubjecta loca ſuccos præcipitent. Sic ſanguis, quo cumulatum fuerit cerebrum, ad pectus ruere conſuevit; nimius enim per arterias appulſus, impotentiùs à venis revehitur: verùm quia ad ſubjectas partes pulmonum, vaſorum mæandris deeſt

par proclivitas, facto gurgite ſucciità redundant, ut gravetur pectus & ingurgitetur emiſſariis defectum, quibus impetu confluentes ſucci aliò erumpant aut elabantur. Similiter ad uterum frequentes ſunt & faciles humorum lapſus; præ hominibus enim has à naturâ obtinuerunt feminæ ſuccorum colliquias, quò exuberans ſanguis derivatur. Itaque ſub morbis mulierum impeditus ſanguis, aut hærens alicubi, ad uterum ſæpiùs elabitur, tenſiones, dolores, inflammationes, hæmorrhagias commiſſurus. Hanc uteri pronitatem æmulatur in viris, vaſorum hæmorrhôidalium declivitas, quò ruit quidquid ſanguinis ructant abdominis viſcera. Quot ſymptomatum cauſas revelarent ſimiles *lymphaticorum, nervorum*, &c. poſitus, ſi in apertum venirent? Saltèm ex his quæ cernuntur, cætera quæ latent adhuc interpretari licebit, eò veroſimiliùs, quòd cum ſimplex ſit natura ſibíque ſimilis ubiquè, induſtriâ diſſimili nuſquàm utitur. Quo admiſſo quidquid errati, detorſionis, inordinationis, &c. in ſanguine, illíuſque ſuccis comitibus contingit, id omne de *lymphâ* ipsâ, de *nervorum* ſucco non rarò conjicere licebit. Horum ergò ut cæterorum ſuccorum motus impeditos, dejectos,

inverſos, devios concipere conveniet; partiúmque nervoſarum *ſpaſmos, criſpaturas, glandularum* obſtructiones, tumores, ſcirrhos, ab *occillationibus* violentis, turbatis, turbulentis; à *lymphâ* tardatâ, ſtagnante, ingurgitatâ deduces. Nihilominùs tamen è memoriâ exciderit nuſquàm, turbarum quaſcunque patiantur cæteri ſucci, cauſam & originem à ſanguine manare: hic etenim ut impetum primus à corde recipit, córque ſit prima & princeps motuum potentia, quotquot in corpore motus exercentur, motus cordis conſectarii ſunt & appendices, adeò verum eſt quidquid morbidi corpori advenit, ab exlege ſanguine, à turbatâ ſymmetriâ, à motuum anomaliis, ab inæquali circuitu naſci.

Hîc tamen unus ſolvendus ſeſe objicit ſcrupulus. Ambigitur, an tot motuum turbæ aut inordinationes, à potentiarum inertiâ enaſcerentur? An ab earum exuperantiâ aut violentiori impetu; quod idem eſt, an à frigore aut ignaviâ, an à calore oriantur.

Reverà ſuccorum mora, inertia partium quam crebrò excipiunt artuum torpor, langor, paralyſis, imbecillitas, hæc omnia nihil aliud repræſentant, quàm labantes, infirmas, reſolutáſque poten-

tias. Imponunt tamen, *ſolidorum* enim *atoniæ*, reſolutionis, laxitatis nomina frequentia, ſed tales eorum affectiones rariſſimæ ſunt. *Strictura*, ut loquebantur *Methodici*, effectiones ſunt. Certé á cuneatis, ingurgitatiſque ſuccis in his caſibus impediri partes inconfeſſò eſt; at ſtagnationum cauſa ſolemnis eſt, *occillationum* crebritas, acceleratio, petulantia, quâ fit ut ad vaſorum fines ſuccorum copia major pellatur, quàm revehi queat. Mechanices hujus cauſa ſuo loco tradetur, cujus effectus præmitti hic debuit.

Quamlibet igitur ſpeciem offerant morborum ſymptomata, ab aucto *ſolidorum elatere* ſcilicèt, vel à prementibus nimiùm vaſis, vel ab arcano ſpaſmo naſci ut plurimùm ſuſpicio eſt. Id innuit enormis *ſolidorum* vis, quæ cum ſtante ſanitate ſuprà *fluida* dominatum obtineat, proclive eſt, naſcente morbo tyrannidem ab eâ exerceri eò efficaciùs, quòd permulta ſint quæ *ſolidorum* vim poſſint elevare, perpauca quæ *fluidorum* augeant potentias. Id autem ex inſtituto naturæ; *ſolida* enim exercendo regimini, ferendo *fluida* nata ſunt, quorumvis una in reſiſtendo, patiendo proindè poſita eſt; ſervituti ergò facta fa-

mulantur semper fluida, nunquam impe-
rant. Qualis ergò unquam energiæ fu-
tura? Interìm si vim illis aliquantulam
accrescere putaveris, fortiùs indè velli-
cata *solida* viribus crescent. Est tamen,
ubi depressionis aut imbecillitatis spe-
ciem exhibent *solida*, cùm videlicèt pla-
cido pulsu, (*concentrato*) vires fatiscunt,
hebescunt functiones, torpescunt artus,
pulsu interìm, urinâ & sanguine, qui
floridus est, à nativâ indole vix rece-
dentibus; tunc temporis à statu, aut à
viribus dejecta *fluida* dices? Quidquid
que subest morbi, à *solidorum* infirmita-
te provenire? Imò talia quoque com-
mittit singularis & insueta spasmi spe-
cies. Ea est quâ à flexibilitate suâ des-
ciscentes motrices fibrillæ obscurè ri-
gent; non ita quidem ut *occillationum*
suarum rythmum perdant, ita tamen ut
earum modum mutent. *Spasmus* est *toni-
cus*, sub quo perseverat *occillationum* te-
nor, sed impedito gradu, coacto, sus-
penso. Hìnc etiàm est quòd ominis in-
fausti esse soleat id *spasmi* genus, non
enim has vel illas vasorum fibras, sed
totam fibrarum texturam, atque com-
pagem, non *erethismi* fugacis & volatici
ritu, sed *spasmi* perennis & continui præ-
sentiâ afficit. Reipsâ hic est vasorum

ſpaſmus, qui morbis malignis proprius eſt, eò infenſiùs vitæ minitans, quòd pulſus ſic conſtitutus, revehendo ſanguini impar, tacitè circuitum illius peſſundet. Igitur corvo *albo* rareſcit non minùs ſymptoma morbi, à partium laxitate, aut motûs imbecillitate natum. Alicubi tardata pauxillùm *oscillandi* vis, aliorsùm proſilit, ita ut facta alicubi *fluidis* remora, eorum accelerationem alicubi futuram ſpondeat. Sic, quod fidem vix inveniret, turbarum aut motûs non aliundè fons uberior, quàm à *fluidorum* tarditate, quorum invecta quies, morbidæ inquietis acceſſio eſt. Non pauca hùc exponenda venirent; at ſingulatìm ea perſequi tædio foret, quæ meditata *tritûs* & *occillationum* doctrina ſuppeditabit.

Nihilominùs tamen duo ſunt non prætereunda, quæ morborum *ætiologiam* juvabunt non mediocriter. Alterum eſt, *ſpaſmum* qui morbi ponit initia, à majoribus vaſis infrequenter, ſæpiùs à minoribus ſeu majorum extremitatibus incipere; eapropter tam lenta ſunt & obſcura morborum præludia, tàmquè à longè venit ingentis morbi cauſa; ſic flammat ſubitò ignis, ſuppoſitus diù cinere doloſo; dum enim in majoribus

vaſis non interruptus perſeverat circuitus ſanguinis, in capillaribus nutans, obicibus mille anſam dat, materiéſque ſenſim cumulat *fluidorum*, *undulationum*, *oscillationúmve* commerciis impedimento futuras. Alterum hoc monitum eſt, ut varii ſunt ſucci qui ſpaſmo vaſorum coercentur, ſic & variè dantur *directionum* mutationes, undè ſymptomatum multiplicitas & diſcrimina. Coercitus *nervorum ſuccus*, aut tardata *lympha*, quæ *glandularum*, *cerebrive* ſunt ſymptomata invehunt, quæ vulgò *frigiditati* imputant; ſtagnans compreſſúſve ſanguis, ea dat quæ *calori* attribuuntur, ardores nempè, *phlogoſes*, *inflammationes*. Illis adeſt lenta febris aut mitior, his vivida magis & ardentior. Quantùm præſidii hinc venturum ſit medendi intentionibus, intelligent in hoc piſtrino verſati.

CAPUT V.

De statu fluidorum *sub morbis*

IN votis fuit hactenùs, sanguinis statûs cognitio, nihil enim tam fuit omnium cordi, quàm succorum humorúmve comperienda indoles, quò medentes scopum dirigerent. Hic quondam erat *refrigerandi*, *calefaciendi*, &c. *tenuandi*, *incrassandi*, &c. quandiù videlicèt in honore fuit *calidi*, *frigidi* &c. dogma; at mutatâ artis facie, ludibrióque habitis qualitatum simulacris, recens & peregrinus suffectus est saporum cultus, tùmquè mulcendis *acoribus*, *concentrandis acidis*, *saturandis alcalibus*, *lexivialibus* eluendis, figendis *sulphuribus*, *salibus* tandem infatuandis, retundendis, edulcandísque allaboratum est. Indè factum, ut quæ anteactis temporibus in refrigerando versabatur medendi ars, tota nunc in *absorbendo* sit occupata; licet reverâ vocum magis quàm rerum sit isthæc metamorphosis, cùm in iisdem intentionibus perseveretur, communi saltem sub hoc respectu, quòd in unis fluidis seu humoribus curandis utrímque sudatum

ſit. Præpoſtero tamen labore, aliò enim quàm conveniebat ſinguli collimantes, à ſcopo omnes receſſerunt, in inſcrutabili ſuccorum qualitate morbi naturam quærentes, quæ in eorum motu invenitur. Illos decepit *ſymptomatum* diverſa facies, quibus propriam & ſingularem in ſuccis *diathesin* definiendam eſſe ſibi perſuaſerunt. At errorem eorum arguit ſymptomatum mira varietas, quam ſanguis ſolus committit, abnormis factus tantùm, ſuccorum malè feriatorum ſatellitio ſæpiſſimè vacuus. Enimverò ea ſit ſymptomatum facies quæ *calorem* aut *frigiditatem*, *aciditatem* aut *acrimoniam* &c. innuat; hæc omnia committere poteſt unus ab orbitâ ſuâ delirans ſanguis. Teſtes ſunt *Chloroſis*, *menſium* & *lochiorum* defectus aut ſuppreſſio in feminis; *hemorrhoidum* abſentia in viris; *hæmorrhagiarum* ceſſatio in iis quibus familiares fuêre; *venæſectionis* omiſſio ab iis qui hanc ſibi legem dixerant; nullius enim coloris, indolis aut naturæ ſymptoma morbúmve concipias, cui prodendo non ſuffecerit ſanguinis hâc vel illâ ratione ſuppreſſi, motus abnormis. Quantùm à rotundis quadrata diſtant & ab albo nigrum, tantùm naturâ & ſpecie diſſimiles videntur *alba febris*, & *ardens*, *pleuritis* & *hydrops*, *ſan-*

guinis sputum & *cachexia*, *sopor* & *insomnia*, *torpor* & *dolor*, *segnities* & *inquies*: interìm hæc omnia à *mensium* inordinato motu orta, quotidiana praxis ostendit. Quàm parùm convenit *hepatis* inter & *lienis* affectus vulgatum est, tàm inter illius *inflammationem* & alterius *scirrhum*, utrúmque tamen inducit *hæmorrhoidum* siccatio. *Febres*, *erysipelata*, *abscessus* ingenerat interrupta sanguinis missio. Tandem vix classis alicujus aut conditionis morbum offendis, quem ab *hæmorrhagiarum* cessatione, defectu aut absentiâ natum non prodat usus. Quod adeò verùm est, ut eorum affectuum, quos herculeos vocant, maximam partem, à sanguinis suppressione quâdam profectam comperias. Ejus ordinis sunt *epylepsia*, *hypocondriacorum* morborum quodvis satellitium, *phtisis*, *scrophulæ*, *carcinomata*, *hydropes*, quorum originem, ut decet, scrutando, hanc ab evacuatione sanguinis quâdam deficiente manantem comperies. Imò nullum ex morbis invenias sanguinis evacuationibus, quâvis ex parte contingant, obnoxium magis, quàm *hydropem*. Adeò ut, calculo inito, nullum ferè *hydropicum* è vivis excedentem, medentibus videre sit, antequàm sanguinis aliquid ore vel naribus, alvo

aut utero, ſemel aut iterùm reddiderit. At quantùm in gignendis morbis valeat aberrando ſanguis, nil aperit magis quàm ſæva illa aut lethalia ſymptomata, quæ *hæmorrhagiæ* maturiùs ſuppreſſæ ſuccedunt. Ea ſunt *febres*, *hepatitis*, *icterus*, *phelgmone*, *abceſſus*. Hùc quoquè ſpectant *hæmorrhagiæ*, quæ membro aliquo curtis tam familiares ſunt, adeò ut morbos incurrant, niſi illarum defectui ſanguinis miſſio, diæta aut labor, quæ hinc imminent diſcrimina, avertant. Quæ omnia, cùm obvia ſint, definiendæ morborum naturæ ſervient mirabiliter, palàm faciendo nihil aliud eſſe morbos, præter partium affectiones, à devio ſanguinis circuitu natas.

Cæterùm hîc ſanguinem puta vivificam illam ſanguinis molem vaſis coërcitam, quæ ex albâ & rubrâ portione coaluit. Cùm enim harum ſingulæ ſua habeant vaſa, quibus vehuntur, ſuis quoque motuum *anomaliis* obnoxiæ veniunt, accelerari proindè, lenteſcere periclitantur. Porrò quantùm inde elucidari poterit morborum qui ſeroſæ colluviei tribuuntur ætiologia, attendenti patet. Sic enim *Catarrhorum* fontes qui hactenùs delituerant ſe produnt, ut & origines immenſi illius proventûs ſucci nu-

tritii, qui per *sputa*, *coryzas*, *fluores albos*, *gonorrhæas* perit, tam aliundè durabilis & inexhausti, ut in *tabem*, *marasmum* aut *atrophiam* tempore non multo præcipitent; Quorum omnium rationes hic manifestæ sunt. Quæ albæ portioni dicantur vasa, ad corporis peripheriam, aut viscerum cava terminantur, quò *transpirationis* materiem exportant; juxtà tritam hanc corporis œconomiæ normam, quâ succus nutritius suis officiis (quæ partium rorationis sunt) defunctus, in fumum expirat. Quæ autem sensus fugit isthæc expiratio, ad corporis habitum exportata densâ caligine, fumóque manifesto sensus ferit, in apertis vivorum animalium corporibus. Verùm quemadmodùm halitûs illius inconspicui materies, vel per se, vel aëris frigidiusculi occursu spissescens, paulisper in serum seu sudorem corporatur, sic quâvis de causâ stagnans, morata, lentescens intrà viscerum interiora, quò derivatur in transpirationem internam cessura succi nutritii materies, in serum aut pituitam coalescit; stupharumquè loco, quas corporis cavum æmulabatur, impluvium succedit; cùm enim horum vasorum tot oscilla sint quot puncta, quibus partes perviæ sunt, ha-

rum parietes undequàque sero perstillare intelliguntur. Quàm autem affatim hinc ruant tot aquarum imbres, evincit perennis *membranarum* & *tunicarum* mador; cùm enim membranæ sint & vasa, singulæ partes, eædémque ejusdem contextûs sint sub morbis; quæ sub sanitate fuerunt madoris fontes, eas omnes in cataractas solvi sub morbis, seróve exundare concipitur. Certè hinc manare *hydropum* quorumvis eluvies suspicio est non mediocris, eò magis quod cùm vasorum parietes interni glandulis perstrati habeantur, in serum, *occilatione* morbidâ factâ, mutato madore, sanguis ipse sero mergetur. Imò & *sicci hydropis* indidem proficisci causam conjectari licebit. Succum enim illum nutritium, qui modò in serum liquatus, si ultrà modum attenuari contigerit (id autem à *motûs systaltici* crebritate venire potest) tùm non vaporosus udor per partium cava exhalabit, sed salacior erumpet & impetuosus spiritus. *Explosionis* genus erit, quâ jaculata *elastica* materies, in partes vibrabitur. Verbo, ventus erit in cava erumpens, tumens inibi, rarefactus & arietans; an flatuum causa verisimilior magis?

Sed ne extrà oleas, ad *fluida* revertendum

ǽendum eſt. Aliud horum motui vitium accedit. *Rubra* pars ſanguinis, *albæ* vaſa ſubit; quod errati genus à ſanguinis violentiùs impacti culpâ committitur, erratíque hujus is modus eſt & ratio. À ſanguine exit ſuccus nutritius, ſanguiníſque impetu in propria vaſa extruditur. Utrique igitur communis impulſio, ſolíſque *colliſionum, percuſſionum ac declinationum* legibus alterutriúſque in impropria vaſa divortium fit. Interìm cùm à nimio exercitio ſanguis per ureteres urinæ loco redditur, cùm in nutricibus vice lactis ſanguis mulgeatur, pro pituitâ pulmones ſanguinem expuant, pro lymphâ glandulæ cruore imbuantur, quid non futurum diſcriminis ex commemoratis modò ſuccorum erratis, ſi à debitis ſibi tramitibus & *excretoriis* evagantes, aliena & peregrina ſubingrediantur? Quæ vis & ſpecies morborum non inde naſcetur? Ejus ordinis erunt *plica polonorum*, ſanguinei ſudores, cruentatum, quod *paracenteſi* educitur, *hydropicorum*, ſerum. Quidni à ſimili circuitûs ſanguinis errore, erumperent *morbilli, febres ſcarlatinæ, purpuratæ, variolæ, eryſipelata*, & ſimiles cutis affectus, ubi ideò rubedine tota reſperſa videbitur, quia quæ ſucco albo unicè admittendo dicantur

cutis vaſcula, adacto vehementius ſanguini patuerint?

Hæc in publicis, quæ ad univerſum corpus attinent, vaſis; quid autem ſi motuum *anomaliæ* & aberrationes, ad vaſa viſceribus propria, *ſecretoria* vocant, *hepatis, pancreatis, teſticulorum, uteri, &c.* pertingant? Quales indè turbæ, qualis confuſio, quæ ægritudinum miſcellanea! Hinc ancipitis naturæ, dubiæve conditionis ſuccorum ſtagnantium, refluorum, excretorúmve abnormis & indigeſta luxuries, quæ mole, colore & effectionibus imponunt, perperàm ſtabilitis eorum originibus, undè medentium *indicationes*, conjecturæ, conſilia incertantur. Exinde tandem tot *profluviorum, tumorum, ſcirrhorum, apoſtematum* vix definienda genera, ex malè poſitis eorum ſedibus, cauſis & materie.

Suas quoque motuum *ataxias* incurrit nervorum *lympha*, quam *ſpiritus* dicere aut *ſuccum nervoſum* perinde eſt. Interìm motuum *anomaliis exploſionum* loco ſuffectis, roſcidus humor, quo imbuendi ſunt nervi, in halitum *elaſticum*, igneum, flatulentúmve deſciverit, *undulationum* mollium loco, quibus *occillare* debent fibræ motrices, alliſæ fortiùs, compreſſæ nimiùm, ſæpiùs vellicatæ, *ſpaſmos, criſpa-*

turas multiformes edent, à quibus *vaporum*, ut aiunt, ſeu *affectionum hyſtericarum* ſcena verſatilis, *melancholicorum, ſplenicorum, hypochondriacorum ſymptomatum* monſtra aut prodigia. Quemadmodùm enim perſeverans æquabilis *undulationum occillatio*, tenoris ſui ac directionum tenax, *ſenſationum* ſeriem tuetur ac conſtantiam, ſic à tramitibus deviando, nervos emovet ac præpoſterè vellicat. Hùc in auxilium vocant *ſalium* ſtimulos, & *ſaporum* energias, quibus vellicati nervi *ſpaſmos* concipiant; ſed vulgi palato ſapiat quantumvis iſthæc idea, *nervorum* teneritudini & eorum *lymphæ*, quæ mollis & blanda eſſe debet, omninò repugnat. Prætereà an tam vera ſit quàm jactata ſaporum, ſaliúmque præſentia in ſanguine & conſectariis illius ſuccis, adhùc ambigitur. Denique æquè juvabunt *occillationum anomaliæ*, ac ſalium aculei, & ſaporum vires ad exponenda nervorum officia; quod enim hæc pungendo præſtare prædicantur, illæ motando, agitando, ſuccutiendo exequentur. Sonos acutos, tremulos, graves, &c. edunt citharæ fides ex arte pulſatæ, ſic & emotos variè, & ex naturæ inſtituto agitatos nervos, varias ſenſationes edere concipitur.

Friget ergò aliquis ſub morbo aut ardet, artuum ignaviâ aut inquiete laborat? His invehendis ſatis erunt *occillationum* inſultus, concuſſus, impetus, tùm *ſucci nervoſi* mora, pernicitas, arietatio; hinc enim naſcitur *nervoſo ſyſtemati* arcana inquietudo, ſuíque impotentia, *ataxiáſque* versùs pronitas. Aliundè non adeò patet animo, quî fieri poſſet, ut *ſalini* ſapores ad ſuccum nervoſum pertingerent. Nonnè fruſtrà illi tenuando, exuendóque ab extraneis quibuſlibet ſtuduiſſet natura, tot adhibitis *tritoriis* artibus, vaſorum nempè *diametris*, angulis, curvaturis, *contractilitate*, quibus peregrinum omne, aut corporatum quodvis è nervorum ditione arceretur? Salini enim ſapores à corpuſculis duris, rigidis ſimul adunatis pendent, quæ aut procul amoviſſet tot tubulorum totiès iterata *ſyſtole*, aut penitùs contriviſſet. Igitur etiamſi daretur in ſanguine, undè ſapores in nervoſum laticem derivari conjectant, *ſalia* inveniri, nervorum penetralia ſubire nuſquàm eis concederetur. Atqui ſalinâ labe ſanguinem aſpergi à vero abludit; illam enim à chylo in ſanguinem ſcaturire, mendoſa opinio eſt. Equidem *ſalinis* aculeis ſcatere chylum à ſtomachi coctione recentem ad-

huc, concedendum eſt; talia enim alimentis adeſſe debuerunt, tùm ut vellendo palatum, maſticationem provocarent, ſalivàmque movendo ſubactionem juvarent, tùm ut tritu agitata ſalia, rumpendis, diſcerpendiſque alimentorum moleculis inſervirent. Igitur chylo recens confecto, impurato adhuc ea ineſſe ſuſpicio eſt, at colatum, ut decet, tranſmiſſúmque per inteſtinorum ſpongioſa oſcilla chylum, *ſalinas* particulas ad ſanguinem ſecum aſportare tam impoſſibile eſt, quàm inutile; hærentibus enim & inviſcatis inteſtinorum glutine ciborum ſuperamentis, depoſitâque illíc omni ſalium ſarcinulâ, levis, benè nitens, & defœcatus ad ſanguinem progreditur, ulteriùs, perfectiúſque ſubigendus. *Lævigatio* enim eſt illa *trituræ* pars, quâ chylus ab inteſtinorum exitu tenuatur, uſquedùm *tranſpirando* expiraverit. Defricandis cibis, ut inde chylus exiret, tudiculis aut fortioribus ictibus opus fuit, qui quaſſarent, contunderent, comminuerent; hinc autem eliquatus chylus, duris, incidentibus, quales ſalinæ ſunt, particulis admiſceri minùs debuit, utpotè qui non ampliùs deteri indigeat, ſed tantùm tractari ulterius, emolliri, poliri, ut ductilis evadat, aptus nempè

tranſmeandis vaſorum labyrinthis, flexuris & anfractibus. Hoc autem, ut aſſequatur, id artis adhibet natura. Vaſa ſanguifera, quò confluit chylus, moleculis *planè ovalibus* volubilibus, rotundis conſevit. Cum autem quæ lapillos inter volvitur aqua, limpidior ſit ac nitidior, à *plan-ovalibus* ſanguinis particulis ſimile quid venire chylo non ineptè cogitares. Nota quoquè quæ ex agitato molliter porphyrio venit politura : an arte non abſimili affrictæ invicem rotundæ ſanguinis particulæ, interpoſitas ſucci nutritii ſtrias volvendo, rotandóve dolarent, poliréntve ? Cotibus tamen meliùs illas comparaveris, lapidibus utpotè lævigationi natis. A ſalinis partibus expectabis id beneficii genus. Nemo ſanè id intellexerit, cùm *ductilitati* nihil tam apertè repugnet, unde illas à ſanguine abeſſe concluditur.

Quin imò, neque à *ſalinis* inquinamentis naſcuntur morbi, illis enim ſub morbo aditus in ſanguinem non patet magìs, quàm ſub ſanitate. Chylus *aceſcens* in primis viis, ſubeundo ſanguini tam inidoneus fit, ut illicò repulſam paſſus, alvi profluvio facto præcipitetur. Cum enim ſemel à ſuavitate ſuâ deſcivit chylus, *aceſcendo* autem deſ-

ciſcit, maximè perit mutua illa aptitudo inteſtinorum cum chylo, non ſecùs ac coli cum colandâ materie, adeò ut admiſſioni aut *ſecretioni* via omnis præcludatur. Itáque morbeſcentem ſanguinem peregrinis ſaporibus infici negatur. Equidem morbidùm jam factum *aceſcere* dabitur, hâc de causâ quòd lenteſcentes aut ſtagnantes aquæ vitium capiant, at ſecundariò tantùm id accidit; *aciditas* ergò cauſam morbi propagare poteſt, non gignere; ſymptomatis proindè nomine, non cauſæ morbis contribuit; quod jam pluribus diſcutiendum eſt.

CAPUT VI.

De morborum causis.

Causas proximas aut morbis assidentes invenisse est, *solidorum* posituras sub morbis & *fluidorum* statum definiisse. Curta tamen remaneret morborum *ætiologia*, si in his unicè conquiesceret. Artis ergò felicitatis interest, earum causarum rationes investigare, quò tutiora fiant medentium consilia, tùm in prævertendis, tùm in depellendis morbis. *Spasmodicæ* ergò *diathesis solidorum*, fluidorum aberrationis causas stabilire hoc opus certè videtur, hic tamen non labor est. Obvia fit omnibus atque confessa observatio vulgaris, hominem præ animalibus cæteris ægritudinibus obnoxium. Interìm ejusdem artis sunt & industriæ, non composita minùs, nec motuum legibus minùs subjecta animalium organa; cur ergò hæc in brutis à functionibus disjici tam raro periclitantur, dùm homines vix momento cessant ab incommodis? An eâ parte principe quâ cæteris eminet homo, hâc eâdem, aut illius occasione

morborum inſultibus pateret magis? Hoc ſuaderet animæ in corpus imperium, vis exercita ſemper *ſubſtantiæ* illius *cogitantis*, quæ dùm agit aſſiduè, nervos aſſiduè tendit. Velit enim, nolit homo, in contentione nervorum vitam degit; tempore ipſo quo à cogitando ceſſat, cogitandi proximus. Igitur indeſinenter agunt, aut ſaltem nituntur illius nervi, qui intenti ſemper, aut in intentionem proni, cogitandi neceſſitatem, aut occaſionem important. Contrarium brutis evenit, inconſcia vivunt, cogitatione ut animâ vacua de alieno animantur, ſpiritu ſcilicet extraneo afflata. *Automata* ſunt aut ſuæ quâ conſtant materiæ, aut alienæ quâ circumdantur legibus mancipata, quæ ab objectis incogitanter ſic aguntur, ut quidquid ſibi præſtant obſequii, imperata faciant, cùm ipſi eorum vitæ quam ſponte trahunt conſulatur, non conſulant. Licet enim conſervationis cura nulla eis deficiat, illa tenet nulla; eorum enim ſua eſt lex univerſi, cujus pulchritudini ut ſerviunt, ſic ordini obtemperant, acceptis ſemel à lege æternâ motibus, impetu ac directionibus aſſuefacta, quas cogitato aut meditamine nullo interturbare norunt. An aliundè,

quod obiter dictum erit, meliùs afferetur in brutis animæ carentia, certè enim lætâ minùs fruerentur ſanitate, ſi illis cogitare daretur. Reverâ ex hominibus eos videas infelicioris valetudinis, qui meditando vitam terunt. Hos inter ferè numerares cauſarios omnes, infirmos, morti debitos, quotquot orbis univerſus complectitur, ni cordis affectus aut animi pathemata illorum turbam denſiùs coagmentarent. Prætereas enim, ſi voles, luxu perditos, in ſcorta furentes, in aleam inſanientes, temulentiâ veſanos, rixoſos, violentos, facinoroſos quoſvis, aut crimini deditos homines, quos ſcelerati torquent affectus aut prodigioſæ perdunt cupiditates, unus amaror vitæ, publicus aut domeſticus moeror, omnium cujuſvis ſexûs, artis, aut conditionis fuerint oſſa deſiccat, aut inficit medullas. Hoc adeò verum eſſe perhibetur, ut quos morbos *atro carbone* notare volueris, *melancholicos*, *hypochondriacos*, *atrabilarios* nomines. Cauſam referunt ad ſanguinem vappidum, *balſamo* ſpiritûs, ſeu *volatili* ſuo defectum, quaſi mœrendo, meditandóve ſanguinis pars optima evolaret: rem meliùs interpretantur, qui mœroris aut melancholiæ effectus, in *ſolida* refun-

dunt. Triſtitiæ ſenſus eſt tardeſcens nervorum *occillatio*; hìnc oborto mœrore, cor comprimitur, rareſcit pulſus, appetitus (qui occillatio ventriculi eſt) dejicitur, hæmorrhagiæ uteri, & alvi evacuationes illicò ſiſtuntur. Hinc autem detorqueri ac deviare partium undulationes, mutari proindè ſanguinis motuum *directiones*, turbari, confundi tandem, palàm eſt. Hinc ſuccorum circuitûs *anomaliæ*, turbæ, *ataxiæ*, quæ ſpiritibus imputabantur, eorumdem nutantium in motu, titubantiúmve inſultus, arietationes, impulſus, ſuccuſſiones, *ſpaſmodicæ diatheſis* (quæ *melancholicorum* affectuum propria eſt) cauſæ vel origines. Sub iiſdem affectibus *acore* ſuccos infici, vulgatum eſt, at indidem, ſcilicet à ſuccorum morâ, *aciditatem* eorum deducere in proclivi eſt. Quot ergò, quámve difficiles, moroſos, inſtabiles hinc enaſci debeant morbi, abundè patet; quámque ferax, quàm publica ſit oportet melancholia invaletudinum ſcaturigo.

Principi huic morborum cauſæ, accedit altera, ſolemnis æquè ac univerſalis, impotentia gulæ, dira iſthæc generis humani carnifex. Inter plurimas illius nocendi artes, duabus imprimis ſanitatem

corrumpit, ingluvie ciborum & deliciis. His titillata nimiùm exuperat *solidorum* vis, quæ alterius mole saturata fatiscit. æquipondium enim est sanitas ab æquabili *solidorum* cum *fluidis* renitentiâ ortum; altrinsecùs super addito *momento* perit æquilibritas. Ut autem à *fluidis*, sic à *solidis* venire potest id *momenti* genus. A fluidorum mole crescere eorum *potentiam* manifestum est; ab auctâ *solidorum contractilitate* horum intendi vim ex æquo patet. Molem *fluidis* addit ciborum ingluvies; *contractilitatem* addunt *solidis*, titillantes ciborum *lautitiæ*; functionum igitur integritati sine æquilibrio pereundum est. Hîc autem rumpendæ æquilibritatis periculum adest eò majus, quò dùm minimam *fluidorum* copiam tantum (*viginti* nempè circiter sanguinis *libras*) immensæ solidorum potentiæ (quæ pluribus *librarum millibus* æquipollet) objecit natura, illis cumulandis laboret gulæ cupiditas. Porrò *fluidorum potentia* sufficit, si æmulæ, quæ *solidorum* est, comparata, sit ut 1. ad 1000. quid ergò futurum si eò ascenderet, ut fieret quasi 1. $\frac{1}{4}$ ad 1000? Interìm id incrementi tam facile est quàm prodigiosum; ab illâ enim in dies exercitâ voracitate, quâ plures ciborum

libræ inſumuntur, quid tam in promptu, quàm librarũm aliquot ſuccorum acceſſio? Hinc autem *ſolidorum* potentiæ venit impedimentum duplex, ſuccorum enim pondere gravata vaſa impediuntur dilatari, eorumdem mole tumentia atque repleta conſtringi prohibentur. Verùm ſanguinis circuitui ſic factis obicibus; ſtagnantibus, refluis, aut deviantibus à ſanguine dependentibus ſuccis; *fluidorum* & *occillationum* disjici, perverti, aut detorqueri *directiones*, *determinationes*, incurſus, impetus, &c. conſectarium eſt. Undè morborum, ſymptomatum, affectionum, evacuationum multiformis facies, curationum inconſtantia, medentium aberrationes, remediorum inſidiæ. Iſthæc diſcrimina inferre valebunt vel fatua ignaváve edulia, ſi ingurgitata fuerint, at longè pejora invehent cibi acres, acuti, opimi, actuoſi, quorum ſucci pugnaces, tumultuarii, ſulphurei, ſalini & in fermentationem proclives, mille modis *ſolida* laceſſent, ac vellicabunt, undè *criſpaturæ*, corrugationes, *ſpaſmi*. Sub his conſiſtere ſanguinis circuitûs æquabilitatem, motuum tenorem, ſuccorúmve *directiones*, tam facilè concipias, quàm turbas inter & tumultus ordinem.

Morborum autem ferax maximè evadet hæc ab eduliis deducta causa, si vini, ardentiúmve liquorum comitem se dederit paulò familiarior usus. Talibus enim inebriaminibus afflatæ partes quæ mulcente *lympha* insuccandæ erant, rigescunt, nutant, emoventur, & à *tono* desciscunt. Cumulum addet carnium esus, quæ cùm *sulphureis*, fibratis, tritu proindè difficilibus succis vasa cumulent, cogendo, spissandóque sanguini pabula parant; *fermentationique* dant igniculos, cui cùm locorum inopportunitas, spatiorum angustiæ, sanguiníque circuitus repugnent, collisionum, concussionum, arietationúmve nisus inanes contingunt, à lacessitis *solidis* magis quàm à tumultuantibus *fluidis* oriundi. At ut pubicus est omniſque sexûs, ætatis, conditionis ac instituti hominibus domesticus, similium usus, quot eduliorum culpâ impendeant morbi, innotescit. Inindè venit morborum densa cohors, cùm omnes qui primarum viarum vocantur affectus, in edulia refundantur, aut in coctionis primæ vitia; nec immeritò si delicatulum stomachi sensum recognoscas, qui cùm nerveus totus sit, in motum assiduum factus, atque proclivis, agitari perfacilis est & vellicari. Si adjeceris nativam illius,

cùm reliquo corpore ſocietatem, quâ fit ut ſtomacho totum corpus annuat aut compatiatur, quidquid anxii tolerat ſtomachus, aut laborioſi, cùm omnibus partibus communicare deprehenditur. Hinc à *cardialgiâ* totum corpus concidere videas, viciſsímque omnibus quæ viſceribus cæteris accedunt, vel ipſi corporis habitui condolet. Hâc de causâ concuſſo cerebro, utero affecto, imminentibus *variolis*, vomituritiones, *cardialgiæ*, *apoſitiæ* comites ſe dant.

Porrò viſcus tam publicum, tenerum adeò, cupidinis ac gulæ ludibriis objectum, quàm ſæpè, quam intoleranter corpus univerſum neceſſe eſt afficiat? Hinc concludere ſolent humorum, viſcorum, glutinúmve primis viis hærentium ſaburram, cum ſinceram illorum *ſymptomatum* originem manifeſtat indignabunda facilè ſtomachi teneritudo, quæ fortiùs, inopportunè & perperàm vellicata omne nervorum textum, quod ipſiſſimum totius corporis eſt, vellit & exſtimulat. Exinde quóque febrium *ætiologia* elucidatur; exuperante enim intrà vaſa, *quæ occillantia* nata ſunt, ſuccorum malè ſubactorum copiâ, ad *occillationes*, fortiores, crebrioréſve vaſa cogi & ſtimulari neceſſum eſt, ut ſucci pleniùs

comminuantur. Itaque febricitatio, quam *ebullitionem* sanguinis aut *fermentationem* interpretabantur, solidorum *occillatio* est, subactioni, trituræ, comminutioni vacans. Hæc si temerè in medium adducta videantur, asseret trita ore omnium, & sensibus obvia observatio. Homines sunt in quibus id imperii tenet stomachus, ut illi in coctionem ingestorum ciborum incumbenti allaboret reliquum corporis, stomachum febrire diceres, seu digestionis febrem. Tanta est inquies quâ digestionis tempore miserè afficiuntur, nimirùm calore vultûs & rubore, dolore capitis, corporis lassitudine, temporum pulsatione, pulsûs crebritate, frequentiâ, duritie. Hæc inter febris testimonia febrem sibi dissimulare, sub ipso sole cæcutire est. Interìm, controversiam hanc, si aliqualis moveretur, dirimeret laboriosus à cibatu tabidorum status; febrem enim quâ assiduè uruntur, hoc ipso digestionis momento exacerbari quotidianum. Equidem hîc *fermentationis* sensum somniarant, quasi *bullienti* stomacho, reliquum corporis *fermentando* conniveret; at discussis *fermentorum* ludibriis, *occillationum* quas ostendunt ipsæ partes non suspiciosa doctrina, locum occu-

pat. Igitur cùm *occillationum* artibus & officiis conſtet corporis œconomia, perſeveréntque mutuæ partium ſocietates & conniventiæ, iiſdem acceptæ ferendæ ſunt partium etiam diſſitarum affectiones. Nihil ſunt etenim aliud quàm nerveorum funiculorum, tot quaſi chordarum ſuccuſſus, modulationes, undulationes, vibrationes. Hìnc qui vulgari *vaporum* nomine veniunt morbi, *undulantes* eſſe hinc inde nervorum *occillationes* convenitur; at cùm *ſpaſmodica* partium *diatheſis* morborum maximam partem comitetur, aut conſtituat, quantô emolumento, quantóve artis progreſſu, *ſolidis occillantibus* ſtabilietur *pathologia*?

Non infrequentiores morborum cauſæ ſunt aeris ſpiramenta, quantùm enim ſanitati conducit aeris contactus, tantumdem iiſdem nocent illius contagia. Hæc illius bona imputaverant, & incommoda fauſtis aut infauſtis illius qualitatibus, *calidis*, *frigidis*, *ſalinis*, *ſulphureis*, aut ſimilibus à nativâ temperie alienis, vel multùm abludentibus; ſimplicius *occillationum tritûſ*ve dogma. Quidquid ſanitati contribuit id omne *occillando* operatur aer. Singulas aeris minuties, ſpiras putaveris agitabiles, *elaſticas*, *compreſſiles*. Machinulæ erunt à compreſſio-

ne resilientes, renuentes contrahi, dilatari gestientes. Illas contactu sui & accessione sanguinem afficere vulgatum erat; sed quàm falsò, suadet misturæ illius intrà sanguinem inutilitas, evincit ingressùs illius intrà vasa impossibilitas. Sic rem exponi juvat. Pulmonum vesiculas primùm ingreditur, indè id omne mali commissurus aut apportaturus boni, quibus natus est: rem aperit vesicularum fabrica. Sacculi sunt membranacei, sanguiferis vasis respersi, fibrillis *motricibus* instrati, *elastici* proindè, *contractiles*, *musculosi*, *systaltici* motûs capaces. Vesicularum cavo exceptæ in inspiratione spirales illæ *machinulæ*, accedentibus vesicularum parietibus comprimuntur, recedentibus dilatantur. At quam *occillationem* exercent aeris particulæ, eandem patitur sanguis, intrà vesicularum plicaturas compressus, nativum servans *rythmum*, si nativa fuerit & consona *occillatio*, mitis, ordinata, æquabilis; alienum induens, si *occillatio* dissona fuerit, tenoris alieni, imparilis vibrationis. Frustrà hùc accersiveris *nitro-aerii spiritûs* suppetias, qui sincerus, impermixtus, labe carens, sanitatem alat, insincerus autem, degener, malè saporus morbos invehat; utrisque sanitati nempe & mor-

bo, ſatis erit aëris *elater*, par aut impar, mollis aut edurus, vegetus aut iners; ut enim fuerit variè affectus, ſanguinis ac vaſorum in pulmonibus *occillationes*, aut concordes ſervabit, aut à perpendiculo disjiciet. Porrò, quot inde in cæteris partium *occillationibus* turbæ, variationes, tumultuationes enaſcituræ ſint, quaſi digito monſtrat cordis *palpitatio*; cordis enim & pulmonum *potentiis* reſpondet, *ſyſtaltici motûs* in corpus imperium. Undè quemadmodùm *palpitatione* exortâ, *ſolidorum* cum *fluidis*, in viſceribus cæteris, peſſundari libramentum periclitatur, ita imparilibus factis pulmonis vaſorum *occillationibus*, libellam ultrà delirare *fluidorum directiones* neceſſum eſt; quas errata mille in *functionibus*, in totidem morbos emerſura, excipient. Quid autem ſint aeris contagia, quid illius *miaſmata* non obſcurum eſt; clanculæ ſunt & ſubitaneæ aerii *elateris* affectiones, illicò *ſolida* ſtringentis aut laxantis, retinentis *fluida*, aut dimittentis, eò efficaciùs, quò univerſalior eſt in corpus aeris effectio. Dùm enim ſpirando ductus viſcerum arcana ſubit, quæ contactu afficit partium vaſcula, vel gravitate ſtipat, aut pondere premit; vel raritate mollit aut levitate reſerat: tùnc ad ma-

jora vaſa retroacti, qui ad habitum corporis ferebantur ſucci, non ſecùs ac venti reflantes, turbines movent ac tempeſtates, ſúſque déque omnia miſcent. Hos tumultus, medios unos inter *liquidorum* fluctus agi ferebatur, quos ab *occillationum* turbis veriſimiliùs deduces, ſeu à *ſolidorum* corrugationibus, criſpaturis; verbo, à *ſpaſmodicâ* partium *diatheſi*. Verùm ut quidquid mali ab aere ſanitati impendet, penitiùs aſſequaris; aerem, quamcùnque corporis partem ſubierit, fulciminis aut anteridis vices illìc agere concipias; quam enim fulcri rationem habet aer, partium ſuperficiei exteriùm gravitando incubens, id ipſum officii exequitur viſcerum parietes interiùs premendo. Partium utrinque libramentum eſt; intùs ne concidant aut conniveant; extùs ne tumeant ultrâ modum aut diſrumpantur. Quàm crebrò & periculosè peccat ſæpiùs exterior aer, confeſſum eſt, quantùm noxæ inferat interior, hìnc compertum erit. Rareſcens aer qui *pulmonum*, *ventriculi*, *inteſtinorum*, &c. cava occupat, *ſolidorum* quibus obſidetur *elateri* contrà nitendo impedit, quominùs ea ſubſidant; itaque depreſsâ, imminutâ aeris illius *elaſticitate*, flacceſcere illa

oportet aut ſubſidere, hincque corrugationes & *criſpaturæ*. à quibus anxietates arcanæ, latentes & obſcuri dolores, tormina &c. Qualia à ſubſidentibus abdominis partibus, ab evacuatis per *paracenteſin hydropicorum* aquis, contingere obſervatum eſt: contrà rareſcens nimiùm idem aer, partes divellendo lædit, undè tenſivi dolores, partium intumeſcentiæ, renixus; nec aliundè *ructuum*, *flatuum*, *tympanitidis*, &c. cauſæ meliùs repetuntur.

Multa hùc congerenda venirent, quæ morborum *ætiologiam ſolidorum* vitiis, indéque coortis *fluidorum directionibus* mutatis ſuperſtructam, ulteriùs ſtabilirent: at *ex ungue*, ut aiunt, *leonem*; quæ hactenùs allata ſunt, ut præcipua, elevandis præ *fluidorum* viribus, *ſolidorum potentiis*, candidis & æquis rerum æſtimatoribus ſatis erunt, plura quæ ex abundanti forent, rixoſis & inimicantibus nuſquam eſſent futura ſatis.

CAPUT VII.

De morborum ſymptomatis, *ubi* *de ſanguinis corruptelâ, ſuccorum* colliquationibus, humorum *proventu.*

SYMPTOMATA ſunt naturæ vel morbi conamina. Horum ergò ſcientia, ad medelam iter eſt; delinquentis enim ſunt aut magiſtræ naturæ greſſus, curationúmve indices. Nam quod in corporibus colores, formæ, ſpecies, id ipſum in morbis ſunt ſymptomata quorum aſpectu internoſcuntur. Meliùs, idem ſunt quod in texendis hiſtoriis hominum geſta, rerum nempè geſtarum aut gerendarum ſeries & notacula, quæ medentium conſilia formant, dirigunt, caſtigant. Illa eſt, ſola digna artis & artifici tuta, obſervationum doctrina, quæ notat delicta naturæ, revelátque morborum tendiculas; ſunt enim *ſymptomata* læſionum admonitiones, ab hoc vel illo viſcere profectæ, quæ medentis manum invitant aut avertunt, quæ ex iis

cavenda ſunt, quæve imitanda docendo. Omnis ergò artis diſciplina eſt, adhibita ex arte ſymptomatum diſcriminatio.

Diſcernenda imprimìs quæ à naturâ ſunt, ab iis quæ ab arte intruduntur, ſua enim invehit præpoſtera medicina. Quæ nativa, tam ordinata ſunt, tam perpetua, quàm ſiderum curſus; *ſolutiones* morborum, *criticos* motus certò proditura, ipſáſque datura *criſes*, quas ætati præteritæ poſtera invidet. Hanc autem arti peperit jacturam de *ſymptomatis* præconceptus error. *Symptomata* habentes pro morborum umbris flocci fecerunt, tùm eadem inter *fluidorum* germina numerantes, de ſaporibus illorum *concentrandis*, emendandíſve qualitatibus cogitarunt, undè umbram reverâ pro corpore amplexi ſunt. Tot incommodis remedio eſt *occillationum* doctrina, quæ *ſymptomatum* fontes revelando, eorum utilitates arti reddit & artifici.

Vitii ſanguinis aut corruptelæ progenies eſſe *ſymptomata*, dogma fuit aut fama; undè ex fictis *fluidorum* vitiis, quaſi ſuppóſititiis coloribus, falſas ſibi pingebant morborum imagines. Interìm à ſanguine motus ſalutares, fauſtos exitus, *criſé*ſque expectantes, ipſi uni regendo ſtudebant, eò omnia medicinæ

tela sic collimantes, ut cum quidquid mali commissum erat, sanguinis culpâ contigisse putarent, remedii nihil, nisi reparando sanguini meditarentur. Attamen ex liquoribus quibuslibet, vix aliquem comperias, qui corruptelæ minùs pateat quàm sanguis, qui aperto aeri, ipsi etiam solis ardori per plures dies expositus, putredinis nulla dat indicia. *Aciditas* quâ tam facilè inquinari creditur, fabella est quâ *ventos pascunt*, de cætero nullo ignis tormento obtinenda. Equidem ignium torturâ, acrimoniam salinam ab hoc elici asseverant, ast ignei caloris creatura est, quam efferus quantùmvis ac degener corporis calor nusquam attinget. In *oleosum, sulphureum*, sanguinem evehi clamitant, verùm isthæc non prodit sapor, nec odor; aliundè mediis aquis nasci, aut *exaltari sulphura* repugnat; porrò cæteros sanguinis succos longè superat seri quantitas. Itaque sanguinem acere, torreri aut *alcalisari*, in *sulphureum* aut putorem verti, verbo corrumpi, vulgaris erroris est. Alterum commentum est, vapidus sanguis aut marcidus, spiritibúsve defectus. Hunc *chronicorum affectuum* authorem dicunt, sed suo systematis damno aut mendacio; sub illis enim sanguis eductus, pinguem,

pinguem, glutinoſum, tenacem pelliceum, tandem *pleuriticum* refert: teſtimonio erunt *arthritis*, *chloroſis*, *rheumatiſmus*, *tabes*, qui omnes affectus, adeò ab effœto ſanguine originem non trahunt, ut eum flammatum, vividum, vel *elaſticum phlebotomiâ* prodant. Hæc autem nec temerè, nec perperàm adducta fatebuntur ii, quibus cum *chronicis* morbis in medendo verſari ſolitum fuit. Igitur in vappam abire ſanguinem, *exaltari*, deprimi, ſicque ſolvi compagem illius, corrumpive mendacium eſt.

Ad corruptelam propiùs accedit ſanguinis colliquatio, quâ partes illius diſſociatæ videntur; quod ſanè putredinis genus eſt: ſic videas pluribus ſub morbis, ſanguinem eliqueſcere in *bilem*, *ſerum*, *pituitam*, febre comite, quæ, naturæ commiſſis ad tempus ejuſmodi profluviis, aut arte permiſſis, ægrotantis ſaluti deſinit. Poſthàc, inquiunt, anſi de carebit, ab ejuſmodi humoribus præſentibus committi febrem, quibus abſentibus aut evacuatis, illa recedit? Hoc autem conceſſo, à *fluidis*, eorum ſaltem vitiatis qualitatibus, morborum *ſymptomata* manare neceſſarium erit. At ut eliquari ſanguinem extrà controverſiam eſt, ſic illius eliquamina in morborum

causas facessere controversum. Imò isthæc febrium causas minùs esse quàm symptomata suspicio est non mediocris. Tandem *fluidorum* culpâ oriri humorum illa profluvia tam incertum est, ut hæc & cætera quæ post se trahunt *symptomata*, *solidorum* vitiis, aut vitiatis eorum *occillationibus*, primariò debeantur.

Causa morbi, materies ejus est & origo, id nempè undè morbus fit & enascitur. Sunt alia quæ morbis contribuunt, sed occasionis ratione non originis, comitatûs titulo, non ortûs. Hujus generis esse humores fidem excedit. Morbus motus est quo in salutem nititur natura, at humores ex se motum non edunt. Re verâ, cùm ipse sanguis sui ipsius motûs non sit author, humoribus bene erit, si eodem quo sanguis, motu ferantur. Porrò hunc progressivo motu incedere palàm est, simili igitur id est alieno vehi humores consectarium erit: at cum *solida* sint undè venit sanguini motus, ab iisdem suum humores mutuari, concedendum. Itaque humorum profluvia, colluvies & reliqua quæ post se morbi trahunt *symptomata*, *solidorum effectiones* sunt, plus nimiò, inordinatè & iracundè *occillantium*. Igitur ad *solida* primariò referendæ veniunt morborum causæ, quibus comites

ſe dabunt humores ſivè *fluida*, quæ morbis occaſioni erunt aut adjumento.

Cauſæ rationem meliùs non aſſerit humoribus colliquatio. Erroris hîc anſa fuit, mendoſus colliquationis conceptus. *Fermentationi*, *fluori*, *præcipitationi* comparavêre *colliquationem*, cui communem fecerunt *aciditatem* vel *acrimoniam*, quam illis attribuerant, quæ cùm *aciditas* è ſanguinis ſinu prodeat, quo jure *fluorem* &c. liquoribus chymicis, eodem *colliquationem fluidis* corporis humani propriam dixerunt. Verùm valere juſſis ſanguinis *aciditatibus* & *fermentis*, aliundè colliquationis cauſa erit educenda; haud dubiè à *ſolidis*; cum enim *tritus* ſit, ad *ſolidáque tritus* pertineat quod *fermentationem* dixêre, *trituræ* effectum, *ſolidorúmque* effectionem, colliquationem definire licebit.

Intereà non diffitendum, quandoquidem *tritui* ſubjecta ſunt *fluida*, hæc quóque morbis fomites & materiam præbere, ita tamen ut agantur, non agant, moveantur, non moveant. Itàque morborum cauſas eſſe *materiales* aut *occaſionales* eſſe *fluida* concedendum, at effectricibus annumeranda eſſe negandum eſt.

Reipsâ, febris labor eſt, quo nititur ſanguis in eum ſtatum ſub quo ſanitas

florebat. Is autem erat facilitas circuitûs, æquabilitas, perennitas, quam tuetur ſuccorum liquabilitas immenſa, non intellecta liquiditas; quam exequitur in ſanis *ſolidorum tritus*, eandem in ægris reſtituit *tritura*. Hinc naſcentibus morbis ingeminant ictus arteriæ, nativa ſcilicet *tritûs* organa, quibus tardatos, hærentes & minùs ſubactos liquores frient ulteriùs, terant, comminuant.

Laborantium, ſtatim ineuntibus morbis, *ſolidorum*, hoc aliud argumentum eſt, vacuationum nativarum ſubitanea ſuppreſſio. Excandeſcente enim febre ſiccatur *ſaliva*, *ſputa* ceſſant, *urinæ* morantur, *menſes* deſinunt, *ſudores* vaneſcunt, ſiſtitur *alvus* ſimili de causâ, palleſcunt *morbilli*, *variolæ* ſubſidunt, concidunt *apoſtemata*; cum enim *ſecretiones*, de quarum numero vacuationes, *ſolidorum* ſint, quæ illarum causâ ſtringuntur, aut dehiſcunt; eorumdem *ſolidorum* muneris ſunt evacuationes, nutu quorum ſiſtuntur aut prodeunt. Hæc vera adeò comperies, ut quæ *ſolida* ſolvunt & laxant remedia, ſupreſſas vacuationes reſtituant. Sic qui ſubſtiterant menſes, *narcotica* revocant, eadem ſub *nephritide* urinas, ſub *pleuritide ſudores*, *ſputa* ſub *aſthmate*, ſub *variolis ptyaliſmum*, *alvum*

ſub *colicâ* ſolvunt; hâc de causâ quòd *opiata* in ſolida agant: è contrà ſub iis morbis *menſes emmenagoga*, *diuretica urinas*, *bechica ſputationes*, *ptyaliſmum cardiaca*, *ſudores ſudorifica*, *alvum purgantia* ſiſtunt. Coortâ enim febre, eo impetu in ſubigendos hærentes ſuccos inſurgit *ſolidorum* vis *ſyſtaltica*, ut in *ſpaſmodicam* ſpontè rapiatur. Quod enim eſt in horologio manuali perſeverans fidáque in reddendis horis conſenſio, hoc ipſum unanimis functionum ſanitatis concentus. Punctum eſt vel *momentum*, millenorum organorum pondus aut *æquipondium* ſuſtinens; organorum autem *elaſticorum*, in contractionem tam facilè propendentium, ut leviſſimè vellicata ab æquilibritatis puncto abripiantur; eò longiùs quò magis ſimplex eſt & individuum punctum, citrà quod videlicet, vel ultrà tantillùm evagari, enormis diſſensûs periculo fit, eóque majori, quò exquiſita magis erat, nec mutabilis rerum conſonantia. Poſthàc quis obſtupeſcat ad *opiatorum* eventus? Cùm ſpaſmodicam *diatheſim*, undè morbi pendent ſedaſſe, ut plurimùm curare ſit. Reverâ quæ *peruviano cortici* ſoli febres obſurduerint, eidem *Narcoticis* ſociato morem gerunt.

Sed inquiritur in evacuationum caussas, quibus minùs convenit cum *spasmodicâ diathesi*, idoneâ magis, ut videtur, retinendis quàm laxandis succis. Interrogant ergò unde ille humorum proventus capacitates cumulans & viscera mergens? An illorum fontes aperiunt *crispatæ* partes, corrugatæ, constrictæ? Contrarium certè meliùs suadere viderentur, intereà nihil feliciùs servit aggerendis, profundendísve humoribus, quàm partium contractio. Subitaneo aeris frigore contractâ cute atque corrugatâ, *urinæ* prorumpunt, oculi *lachrymantur*, *sputatio* succedit, *fluxionum* cataractæ solvuntur, strictior alvus humiditatum catervæ corpus objicit; os enim *salivâ* mergitur, currunt *urinæ*, crescunt *sudores*. *Mensibus* suppressis succedunt *diarrhœæ*, *vomitus*, *sputamina*, *hæmorrhagia*, *arthritis*, *catharrhorum* omne genus. Introacto *albo fluore*, sequuntur *vomitiones*, humentia *asthmata*, *hydropes*, tòtius corporis *cacochymia*, sordium omnium fœda parens. Memineris autem emissaria esse singularum partium puncta, seu patentes vasculorum hiantium exitus; his contractione occlusis, enormem intromitti excernendorum succorum copiam animadvertis. Cogites ite-

rùm à centro corporis ad *peripheriam*, & viciſſim, continuam eſſe vaſculorum ſeriem, immensâ ergò ſuccorum colluuie undequàque refluâ, non multis diebus cumulanda eſſe majora vaſa concedes, ſícque mergendam humoribus confuſaneis ſanguinis molem. An alicundè *cacochymiæ* fons uberior? An *catarrhorum*, *Rheumatiſmorum*, *fluxionum* promptuarium locupletius? Ampliùs, ſub hoc refluxu ſi conciperis retrogradas fieri partium *occillationes*, rationem habueris tot *ſymptomatum* (ad quæ vulgò ſtupent) doloris, *anxietatis*, *vertiginis*, &c. quæ inopinatò veniunt à rerum externarum occurſu, affrictu, inſultu, &c.

Ita ſe habet univerſalis ab habitu ad centrum corporis ſuccorum conuerſio, ſed & ſingulares ab hoc vel illo viſcere humorum reverſiones ad majora vaſa, non raró contingunt ab *hepate*, *utero*, *liene*, *renibus*, &c. undè varius & multiplex humorum proventus. Horum expoſitioni præludet indubitata hæc ex mechánicis petita obſervatio. Ut immensè exporrecta eſt vaſculorum, ad ultimos viſcerum fines, longitudo, ſuccos qui vehuntur, indiligentiùs in finibus quám in eorum medio progredi neceſſum eſt; hanc juxtà regulam, eò mi-

norem esse *potentiam*, quò longiùs ab *hypomochlio* recedit. Inertior autem longè continget ille regressus, si admissioni obsint majora vasa. At hæc casu aliquo constricta spasmodicè (quod ab animi *pathematis* usu venit) ut *diametrorum* sic *capacitatum* minùs acquirunt, undè succorum reditui impedimento erunt. Similiter aucta plùs nimiò intrà vasa sanguinis moles, hæc opplendo nimiùm, succis redeundis obsistunt. Attamen in hoc uno malum non consistit, inde quoque fit ut retineantur secernenda, remiscendáve excludantur. Simili de causâ, succi bilis proventui debiti, intrà majora vasa confusi, ab hepate declinando, ad habitum corporis feruntur *icterum* prodituri. *Phlogoses* viscerum, *inflammationes*, *obstructiones*, *scirrhi*, hinc etiam prodeunt; enim verò si hæc ad ad singula viscera transferantur, vix intelligendo es, quòt morborum, symptomatum quæ hactenus delituerant rationes in medium veniant. At & humorum miram indè crescere luxuriem liquet. His enim succorum miscellaneis turgens sanguinea moles, enormem eorum copiam ad viscera dimittit. His tumentia *secretoria vasa*, madoris loco (quem rorandis partibus exhalare debuissent) *se-*

rum, *lympham*, *pituitám*ve plorant. Tandem vaporis vice qui partium tractabilitati ſerviat, ſeroſum profundunt imbrem, qui ſtagnat aut cumulat partes, quæ tardatis ſuccis ingurgitatæ aquam undiquè ſudabunt.

Hîc abutuntur ſæpiùs hyatuum, aperturarum, eruptionum nominibus, quaſi ſanguiferorum vaſorum, gementium ſub pondere, cederent *anaſtomoſes*, &c. aut *lymphaticorum* ſurculi rumperentur. Hæc utpotè cum immedicabiles morbos pariant, præſentis inſtituti non ſunt: ſed cauſas eorum inveſtigamus, quos medicandos offert injecta liquoribus mora. Specimen ſingulare exhibent pectoris morbi. Sub his ingruunt pedum inflationes hydropis aut mortis prodromi. In ſeroſos latices, quos in diſſitas quatenùs ignobiliores partes, ſaturi pulmones exſpuerent, cauſam refundis? Perperàm. In pulmone lenteſcentis humoris culpâ, in inferioribus partibus has committi ſuccorum tarditates intelligito. Suffocato enim ſtrangulatóve intrà pulmones ſanguine, præ mole diſtentorum nimis vaſorum laſſus *elater* fatiſcit; ſic fractâ, in præcipuâ circuitûs ſuccorum officinâ, impulſionis vi ad ultimos vaſorum fines propagandâ, ſuccorum re-

versio ad cor fit ignavior; cumulatáque in *secretoriis vasis*, quæ in vaporem externum aut internum *transpiranda* erat materies, in *serum* cogitur, cessurum in *hydropis* materiem; materiem non causam, quæ in impeditam *solidorum systalticam* vim referenda est. Prosapiæ similis est pedum crurúmve tumor, qui *hepati*, *lieni*, *utero*, *vesicæ* obstipatis aut laborantibus succedit, hunc enim invehunt nutantes, deviæ aut impeditæ his in visceribus solidorum *occillationes*, undè *fluidorum* tartitudo, segnities, humorum denique colluvies. Nec absimilis impedimenti soboles est, faciei tumiditas, graviorum maximè delitescentium, cerebri affectuum assecla, quam infert compressus in cerebro interdùm duplicem inter cranii lamellam, sanguinis circuitus. Hìnc patet quàm graviter hactenùs peccatum sit, *fluidis* imputando morborum causas, quámque graviùs à legitimo *indicationum* scopo erratum, in assignando telis artis exterminandam humorum saburram, siccandámve serosam colluviem; ubi laxandis *solidis*, solvendis constrictionibus, molliendis fibris, sedandis *erethismis*, pacandis *ataxiis*, ordinandísque *occillationibus* laborandum erat.

CAPUT VIII.

De humorum *ſaburrâ*, *de* bilis, pituitæ & ſeri *colluvie.*

INTERÌM rudioribus his conceptibus parcendum erat, ſi de ſanguine ipſo à ſordibus purgando cura futura fuiſſet; at ulteriùs itum eſt, ad humorum *acervos, congeſtiones, cumulos, colluvies, ſaburras.* Enim verò non ſecùs ac flavum quodcunque vident infecti bile *ictericorum* oculi, ſic cœno litæ medentium mentes, nihil niſi ſorditatum conſpiciebant. Hinc quaſi ſordes inter ac fæces fuiſſet illis incedendum, de fæculentiis everrendis, de liquandis mucis, viſcis, glutinibus, de averruncandis craſſamentis unicè ſategerunt. Nec à ſymbolâ abiit dulciſſimè vana chymicorum ars, quæ ſpiſſamenta de ſuo quoque contulit, *tartaros, coagula, capita mortua, terreſtreitates*, ſimiléſve craſſioris minervæ fœtus, quibus artem ut ut digniſſimam periculoſiùs fœdavit: id autem præter animalis œconomiæ ritum, inconſultâque naturâ, quæ

ut ſimplicitatis, ſic munditiei ac nitoris apprimè ſtudioſa eſt. Reverâ, ſemel elapsâ, aut poſt liminiò relictâ inteſtinorum ſentinâ defæcando chylo, nullibi tot inter receſſus, tramites, anfractus repoſitas invenire eſt fæcum colliquias. Inter eundum quidem tenuatur, dolatur, lævigatur, nequaquàm ulteriùs purgandus; hîc illìc conditurus ſui particulas in alimoniam partium, nervorúmve lympham, exuvias nullibi poſiturus.

Incertandis ejuſmodi congeſtionibus ſatis erat ciſternarum defectus, quibus haud dubiè providiſſet natura, ſi condendi illi fuiſſent liquores. His itaquè cum abſtinuerit, de coacervandis alicubi humoribus cogitaſſe nuſquam argumentum eſt. Reipsâ non benè conveniunt humorum circuitus & congeries, ſecum repugnantia non minùs quàm motus & quies, motus inquam perennis, qualis eſt circuitui debitus, qui vel momento intermiſſus eclypſes apportaret microcoſmo minaces magis, iis quæ macrocoſmo terrori eſſe conſueverunt. Equidem favebat congeſtionum dogmati, de nidis morborum ſeu fomitibus habita opinio; ſuccos enim ſub morbis hoſpitari alicubi, eoſdem ſub ſanitate reſidere poſſe ſuadebat. Ejuſmodi nida-

mentis authoritatem quoque fecerat *fermentorum* celebritas; quid enim ſonat aliud materiarum ſuo tempore *evehendarum*, reconditæ glandulis màſſulæ, quàm nidificia liquorum, ab opere, motu proindè, vacantium? At peſſumdatis, quæ ſors illorum nunc eſt, *fermentis*, fomitibus iſtis ſimul pereundum eſt. Tandem iiſdem ſtabiliendis ſerviit non mediocriter *obſtructionum* doctrina, humorum coagulis ac fixitate fulta; ſic enim hærentes liquores, à reſidibus, locóque fixis, abludere non admodùm videbantur; eò minùs quò magis ore omnium confeſſa erat iſthæc medicina. At in verbo erratum fuit, ſtagnatas partes, obſtructas dixêre; ſuccos enim ſegniùs à viſcere redeuntes, aut tardiùs circuitui redditos, ibidem quieſcere quaſi motûs expertes opinati ſunt. Inconditum hunc conceptum caſtigavit circuitûs ſanguinis dogma. Revelavit cor eſſe liquorum omnium confluvium, quò ſcaturientes ex ſingulis viſceribus ſuccorum amnes corrivantur, ſic interìm, ut ut dùm univerſim ſimul & ex condicto cordi redduntur, ſinguli citiùs, ſeriùs, tardiùs, celeriùs à variis, quibus variè viſcera conſtant vaſorum mæandris ſeſe expediant. Contingat igitur, ut qui ſuc-

cus *deciès* ſingulis horis intrà viſcus quoddam rotatus cordi reportandus erat, in arcano viſceris ſinu fortè tardatus, *duodeciès* & ampliùs veniat rotandus, antequàm ad cor confluat, viſcus pervadendo lentiùs, gravat, opplet, ingurgitat. Tunc temporis obſtipari illud aut obſtrui concludis? Errare eſt, impeditur lenteſcentibus non quieſcentibus ſuccis, iiſque vaſorum alveo concluſis adhuc, nedùm egreſſis, denique circuitûs legibus adhuc ſubjectis.

Hæc interìm cautè accipienda ſunt, ut potè aliena ab eorum mente, qui morbi cauſam ex mole etiàm æſtimantes, ſic in parvum contraxêre, ut eam avellanæ cavo non majorem definierint. Hoc ridiculo, *fermentorum ſyſtemati* præluſerunt, ut invehendis in medicinam *fermentationibus* fidem præoccuparent. Verùm ut ut feliciter ſucceſſerit iſthæc antecapio, ab hujus & *fermentorum* deliriis reſipuerunt poſteri, benè conſcii illas *fluidi* portiunculas, ut ut actuoſas per omnia vaſa, vi ſuâ, non poſſe diffundi, vel eliquari. Id autem expectandum potentiæ à ſolidis, quibus unis in immenſum materiem exporrigere datum eſt. Hoc enim aliud, quod obiter dictum ſit, obſtructionum dogmati vitium accedit, quod

fluidis donet, quod *ſolidis* proprium eſt. Docet enim *fluida* figi ſeu *coagulari* ab *acido* ex ipſorum gremio emergente, cùm omnis *fluidorum* lentoris & deſidiæ cauſa deforìs veniat, à *ſolidorum* ſcilicet *occillationibus* vitiatis, duris, inordinatis, crebrioribus, tumultuariis.

Cæterùm quæ hactenùs allata ſunt, non eò ſpectant ut pauciſſimos eſſe credas ſuccos, qui ſub morbis vitiantur, imò enormem eſſe eorum copiam evincit nunquàm æſtimanda ſatis *tranſpirandæ* materiæ retrò verſa quantitas; hæc autem intrà vaſorum alveos reflexa, per omnem ſanguinem diſpergitur nullibi coacervanda. Igitur in univerſis corporis partibus multi ſunt ſucci, in ſingulis pauci; diſpertiti in omnibus, in nullis collecti. Cum his conferas ſaburræ ideas, his accommodes purgantium energias.

Hæc ut ſuccedant alvinam regionem habent nihilominùs quàm publicam corporis cloacam, omnibus apertam immunditiis, quaſi illùc univerſa viſcerum, ſuccorum & ſanguinis deturbarentur ejectamenta. Porrò, inquiunt, inteſtina ut capacia ſunt, toti objecta corpori, ſuccis undequáque depluentibus, purgaminibúſque nullâ non ex parte de-

rivatis subjecta saburrari necesse est. Commune impluvium erit, aut patens retrimentis omnibus emissarium. Hæc certè prohibuit vetus, probavítque recens medicina; ast ubinàm tantùm utraque allucinata est? Reclamabat tamen *anatomica* observatio, sensúsve feriens partium alvinarum structura. Quæ intestinorum est, monstrat innumeras patentium oscillorum vias, vasorum nempè lacteorum admittendis foràs intrò succis hiantes, ostendens cæteras esse cæcas, nullas saltem apertas intrò foràs eliminandis sanguinis impuritatibus. Pronunciatum, ut videtur, audacius! Saltem verum, quàm insolitum est. Refragarentur *bilis* & *succi pancreatici* tubulorum in intestina exitus, ni assertioni annueret exituum locus. Hic gracilia occupat, non crassa intestina, ut scilicet chylo remistus uterque succus, undè deviarat, cordis iter relegat. Etenim hos ad crassa intestina dimitti providisset natura, in secessum abeundos, si illorum evacuationi studuisset. Reipsâ tam pauxillum est, quod ex illis alvo excernitur, ut invitos, ex necessitate, declivitatéque locorum coactos magis, quàm providentiâ naturæ prodire foràs manifestum sit: dùm enim ad *libras* aliquot in

inteſtina confluunt, ad *uncias* tantùm pauciſſimas fæculentiarum, aut pondere gravati, aut glutine impliciti deturbantur. Dehiſcunt quidem adhuc intrà inteſtinorum alveum *ſecretoria* vaſcula, quæ *lympham* ſtillant, locorum madori ac tractabilitati debitam; at qui indè coit ſuccus, ſenſim aggeritur, in mucum ceſſurus, glutinoſum, parietibúſque cohærentem ne effluat; bombycinum indè coaleſcit indumentum illud, quo inteſtina ſuccinguntur, in tantùm non evacuandum, inteſtinorum è contrà tutelæ neceſſarium adeò, ut ſi eradi, lacerari, ac deturbari illum contigerit, dolores, tormina, caſſi egerendi conatus, *dyſenteriæ* ſuccedant: ſic vaneſcit omnis ſaburræ materiatura; quos enim in hanc vulgò cumulant ſuccos, aliò deſtinavit natura.

Caduca eſt non minùs *colluviei ſeroſæ* ratio. Cùm à *ſtricturâ*, quæ *ſpaſmus* eſt, primam morbi trahant originem, ſequitur ingentem excernendæ materiæ copiam intrò reſorbendam venire; hanc autem fore *ſeroſam*, cùm *ſerum ſecretionum* baſis ſit & materies. De quantitate illius æquè conſtat, tantâ futurâ, quanta *tranſpirationis*, quæ maximâ ſui parte ſub morbis ſupprimitur. At quâ operâ

repellitur *transpiranda* materies, eâdem ſanguini remiſcetur. Hinc enim increbeſcens villorum *occillatio*, in *tritum* fortiùs nituntur, vegetiórque factus vaſorum *elater*, concluſos ſuccos preſſiùs arctat, arctiúſque comprimit, undè ſuccorum turbatio, tumultus, confuſio; hanc *efferveſcentiam*, *ebullitionem*, *fermentationem* nominare placuerat, quæ meliùs ad *occillationem* referendam eſſe oſtendit partium *mechanice*, ſimpléxque rerum hiſtoria. Porrò ſi *ſerum* intrà vaſa reſiliens, in unum recollectum, cuneo quaſi facto partem aliquam unicè impeteret, ut molis impetum æmularetur, congeſtionis ſpeciem referret: at ex internâ vaſorum ſuperficie quâ longè latéque diffunditur, ſtillatim depluens, tam diviſum eſt quàm imbris ſtillæ. Igitur per ſanguinem ſerum diffundi verum eſt, in unum congeri falſum. Sub hoc ſtatu ſui non eſt, nihil ſibi proprium, nihil niſi aſcititium habens, ſanguini confuſum, cujus mole corporatur, agitatur motu, impetu pellitur. Illìnc arte quâvis educi cures, quodlibet artis telum eò dirigas, è ſanguine extricandum erit; itaque id operis aut officii *purgantibus* delegare, aleâ plenum eſt, obſcurum ſaltem, quod pluribus aliàs diſcutiendum veniet.

Attamen eſt, ubi ſerum, intrò ſe recipiendo, in congeſtionem abit, in quo conſiſtunt *hydropum*, *aſcitis*, *anaſarcæ*, & *leucophlegmatiæ* rationes. Eò ſpectant adhuc tumores plurimi, *hydatides*, *inflationes*, &c. quæ *colluviei ſeroſæ* exponendæ lucis non modicum afferunt. Tunicæ ſunt ſeu membranæ à quibus fit ſeri ſtillatus; glandulis enim ut ſunt perſtratæ, humore ſtillant. At licet ad *ſerum* pertineat id humoris genus, non ſemper ejuſdem occurrit naturæ. Aliquandò tenuius, pinguius aliquandò eſt, aut ſuccoſum magis, undè fit, ut hîc *ſerum*, illìc *lympha* audiat. *Sero* igitur vel *lymphâ* madentes membranæ, ſi *ſpaſmo* compreſſæ ſunt, hos ſuccos affatìm plorabunt, qui locis, aut cavitatibus ſubjectis excepti, *ſeri* aut *lymphæ* congeſtiones aut proventus ſtupendos exhibent. Teſtes ſunt ſub *ophtalmiâ lippitudines*; *ptyaliſmi*, *ſputationes* ſub catharris; ſub *aſthmate phlegmata*; *glutinamina* ſub *vomitione*; *viſci* & *muci* ſub *alvi fluxu* & *purgatione*; *mucilagines* ſub ſtranguriâ; putridæ tandem, purulentæ & lactiformes *lymphæ*, ſuccorúmve nutritiorum excretiones, quæ ſub affectionibus *pulmonum*, *veſicæ*, *renúm*que, puris facie imperitorum mentes & oculos ludunt; cùm reverâ nihil

ſint aliud præter tunicarum vellicatarum *ſpaſmo*, compreſſionéve ſtrictarum ploratus & collachrymationes. Quod adeò verum eſt, ut ſub harum excretionum facie, ſua ſic corpori pereat alimonia, ut ægrotans in maraſmum præceps ruat.

De *ſero* non item, ut illius immenſa quantitas intrà cavum abdominis congeri poteſt, integris adhuc functionibus, hæc eadem nullo virium diſpendio per *paracenteſin* vacuari poteſt. Quod interìm ut ita ſuccedat, aqueum illud limpidúmve exeat oportet; enimverò ſi cruentum ſit, impensè rubrum, bile ſaturatum, lacteum aut *puriforme*, perniciem minabitur; cùm lapſi *excretoriorum elateris* argumenta ſint, tam ineptè conniventium, ut unà cum ſero, ſuccis nutritiis ipsíque ſanguini concedant exitus.

Errore non abſimili naſcitur peregrina materies, nunquam definienda, quâ turgent *pituitoſi tumores* & inſueti, *meliceridum*, *atheromatum*, *ſteatomatum* nominibus venientes. Succorum enim alibilium, confuſaneorum, miſcellaneorum ſubactorum præpoſterè, inopportunè colatorum ſoboles ſunt, qui *aſſimilationi* ineptiores facti, barbaris ejuſmodi & inconditis congeſtionibus ſerviunt.

Hydatidum ortus & causas hinc subodorari in promptu est, verùm locum præoccupat utilior observatio.

Spasmo laborantes & strictæ *membranæ*, succum aliquem in subjecta loca tandiù colare pergunt, quandiù earum *occillationes*, nativas suas, (versùs nempè extremitates vasorum) *directiones* sequuntur. Contrarium advenit, si acriùs vellicatæ *membranæ, excretoriorum* oscilla, comprimendo fortiùs, occludant. Tunc indè nati obicis occursu resilientes, quæ à partibus undulando descendebant *occilationes*, impetum mutant, seriémque & *directiones*, alióque derivatis succis, qui excernendi descendebant, subjectæ cavitates frustrantur. Nec indiscriminatim; aerii enim vaporis cavitatum incolæ, liberior factus & ultrà modum expansus *elater*, partium parietes plus nimiò premit, tendit, divellit; undè *emphysemata*, sufflationes, inflationes, *hydropes* sicci, *ventosi* tumores, qui tamen remisso tandem paulisper partium *spasmo*, aut tantillùm laxatis viis, serum admittunt, in quo causam habes propter quam rari sunt adeò *hydropes* sicci, aquæ prorsùs expertes.

Hæc est causa propter quam *spasmodica* partium *diathesis*, serum modò,

modò aliquid ſero minus, flatum nempè elabi facit; non abſimilis ea eſt propter quam, *pituitâ* tumores implentur. Hanc interdùm ſuppeditat loci conditio, partis videlicet, quæ *lymphâ* ſeu ſucco pingui magis quàm aqueo ſucco madere conſuevit. Exemplum præbet *articulorum ſynovia,* quæ copia luxurians ſui generis tumores dabit. Aliàs in pituitam abit ſerum ipſum ſpiſſeſcens, aut ſucco nutritio gravidatum, quâ ultimâ de causâ, viſcida fit *ſaliva*, glutinoſus evadit ſtomachi latex, urinæ lacteſcunt, &c.

Ut ut ſit nullibi non animadvertere eſt, cujuſlibet *ſeroſæ colluviei* cauſam eſſe *ſpaſmodicam diatheſin*, quæ *occillationum* ſeries, *directiones*, *determinationéſ*que turbat aut mutat, ſiſtit, aut interpellat. Indè *ſerum* aut *lympha* plùs minùs ſincera, aquea aut roſcida, intrà vaſorum modò, modo intrà partium cava cogitur, *catarrhos* cujuſlibet generis, omníſque contionis & naturæ *tumores* datura. At quod medenti obſervandum maximè venit, hoc ultimum eſt, quod hæc eadem *ſpaſmodica diatheſis*, quæ *ſeri* intrà cavitates egreſſum cogit, ejuſdem regreſſum illa eadem prohibet. Hinc tendi partes aut in *meteoriſmum* attolli contingit, quo

intemperiei apicem ſummum aut ultimam manum poni, veteres vocitabant; tùm enim non *humores* tantùm, ſed & partium *exin* vitiari opinabantur; adeò ſenſerant quæ noverant nondùm, *fluidorum* qualitatibus præpotentiores eſſe *ſolidorum* energias,

CAPUT IX.

De evacuationibus.

TOT artibus vacuari corpus aut tot evacuationibus allaborare; has ſub ſanitate undequáque manare; has ſingulis ſub morbis vel ab arte celebrari, vel inſtitui à naturâ; tandem morbos aut allevari iis utiliter, aut ſalubriter abſolvi; certè aſſidentium humorum aut præſentis colluviei argumenta videntur indubitata; non exiſtentium enim ſuccorum evacuationes fieri ut abſurdum, ſic diſſimile vero. Atqui evacuationes quæ ſanitatis ſtatum tuentur, tam multæ ſunt, támque obviæ quàm quæ maximè. Præter illam quæ *tranſpirando* fit, præ cæteris ſolemnem & copioſam, nares & os *ſerum* profundunt, pulmones *pituitam*, bilem *hepar*, ſuum

ſuccum pancreas, mille ſordes alvus, renes *urinam*. Tantáque eſt harum evacuationum neceſſitas, ut ſi alterutra delinquat, ſanitatis detrimento vertatur. Siccis, verbi causâ naribus, *catarrhi* ſuccedunt; ſalivæ defectui, *ſtomachi cruditates*; aridis pulmonibus, *tuſſis*; obſtipato hepati, *icterus*; pancreati obſtructo, *diarrhæa*; moranti alvo, *cephalalgia*; tardatis urinis, *vomitio*; ſuppreſſæ *tranſpirationi*, morborum ilias. His ſi accenſeas alios quos invehit ſanguis utero imbibitus, omnium ægritudinum, quibus ſubjacet corpus tenes origines.

Conſonat evacuantium numerus. Singulis enim humoribus ſua data ſunt, *cholaloga* bili, ſero *hydragoga*, *phlegmagoga* pituitæ, humorúmque miſcellaneis *panchymagoga*. Sua quoque ſunt ſingulorum viſcerum, cerebro *errhina*, *maſticatoria*, *apophlegmatiſmi*, *veſicatoria*; pectori *bechica* & *expectorantia*; ſtomacho *emetica*; inteſtinis *purgantia*; renibus *diuretica*; *emmenagoga* utero; toti corpori *ſudorifera* & *diaphoretica*; tantâ curâ, tam ſolerti induſtriâ evacuandi neceſſitati ab arte proviſum eſt! In ſuperfluis fermè luxuriante, ne deficiat in neceſſariis. Cæterùm illa omnia artis commenta non ſunt, aſt ſincera naturæ imitamina. Judicio

dicio ſunt *criſes*, in tantùm fidæ & ſalutares, in quantùm liberales & copioſæ. Hâc de causâ inſidioſæ non decernunt, quæ nempè excernunt pauca, ut ſtillas ſanguinis & urinæ, ſudatiunculas aut *ephidroſes*. *Quæ* enim *parvâ copiâ apparent, velut ſtillæ ſanguinis, urinæ*, &c. *malum denunciant*, potiſſimùm *in lateris dolore, in pulmonum morbis, in omnibus febrium initiis, & in longis morbis; in his enim omnibus damno eſſe ſanguinis ſtillicidia*, pronunciat *Hippocrates*, undè ſigillatìm notat *Philiſcum, Epaminonem, Methonem* & *Silenum*, quos oborta *ſanguinis ſtillicidia* peremerunt. Similiter, inquit, *tenuiter exundantes ex tenuibus ſudoribus, in gravibus malis, ii malè habent aut malignè*, cui aſſertioni fidem fecit *Eraſini* hiſtoria, *qui ex acutiore morbo intrà quintum diem peremptus eſt*, licet *ad extremum uſque febres cum ſudore adeſſent*. Tam periculoſa ſunt, quæ pauca alvo egeruntur, niſi copioſiores aliundè evacuationes veniant ſubſidio: *multis enim uſu venit ut non ab uno judicarentur, ſed ut plurimùm per omnia* (critica ſigna) *percurrerent & graviùs habere viderentur, qui omnes* incolumes evaſerunt. Hùc ſpectant *graſſantes populariter inteſtinorum difficultates*, teſte eodem Hippocrate, *ſub quibus ex quatuor maximè*

ſignis ſervabantur ii, quibus aut ſanguis è naribus profluxiſſet, aut urina multa, quique per alvum purgati fuiſſent, aut in inteſtinorum difficultatem delapſi.

Hanc ob rem fallaces tam ſæpè per *abſceſſum criſes*, humorum enim evacuandorum copiæ impar locorum capacitas, *anadrome* factâ ægrum peſſundat : inde *parotidum*, ni geminæ ſint ac prominentes, inſidiæ, quæ retrogradæ in *lethargum* aut *convulſiones* ægrum miſerè conjiciunt. Abſimile quid *Temenei nepti* contigit, *cui ex valido morbo quoddam in digitum firmatum eſt, qui cum morbo ſuſcipiendo non eſſet ſufficiens, ex interno recurſu obiit.* Sic *tumores præter naturam allevando impoſturam ſignificant ; quale quid Andronici filio intrò recurrens eryſipelas portendit.* Igitur *criſes* inter, aut ſolæ ſecuræ ſunt, quæ evacuando proſunt, quâ conditione graviſſimos affectus perſanare conſpiciuntur, aut ſi *abſcedendo* juvant, ii ſint oportet tam multi *abſceſſus*, aut tam ampli, ut omnem morboſorum ſuccorum copiam exhauriant & complectantur. Præbent exemplum *variolarum* innumeræ puſtulæ, quæ febrem ſummè malignam quam conſequuntur, feliciter *& criticè indicant.* Nam bona ſunt . . . . . *quæ in cutem abſcedunt, foràs erumpentia tubercu-*

la, velut putreſcentes & purulenti quidam tumores: aut reliquæ ejuſcemodi in cute efflo-reſcentes puſtulæ, quæ referto & repentino quodam confluxu, non autem dimidiato & ſemirepentè abſcedunt. Itaque ut ritè ſuccedat *criſeos* negotium, aut illicò materiem omnem evacuari neceſſum eſt, aut multiplicibus locis eam committi maturandam tandem & evacuandam.

Non tamen diſſimulandum, hanc alteram judicandi viam, eam non eſſe, quam premere natura conſuevit. *Morbi enim omnes ſolvuntur aut per os, aut per alvum, aut veſicam, aut alium quendam ejuſmodi articulum, ſudor verò omnibus communis eſt*; quæ ſigillatim vera prodit conſtans obſervatio.

Variolarum, maximè *confluentium*, aut malignarum *criſis* eſt *ptyaliſmus*, aut *ſalivatio* putida, ac ingens, tam neceſſaria, ut ſi parciùs aut breviùs reddiderit, de ægro actum ſit. Sunt inter *morbos cutis*, *qui judicantur ſanguine è naribus fluente.* Sic *inerant*, referente eodem Hippocrate, *in febribus ardentibus affectiones ejuſmodi, ut qui benè & largiter ſanguinem profudiſſent, ii ex eo maximè ſervarentur*, neque enim ullum *cui ſanguis benè profluxiſſet hoc in ſtatu mortuum videre licuit.* Sputis ſolvuntur aſthma, peripneumonia,

pleuritis, tusses ac benè multi *pulmonum affectus, in quibus omnibus sputum celeriter promptéque exspui convenit.* Hepatitis, icterus & similes hepatis morbi, *alvo commotâ* solvi solent, quos *etiam sublevat per vesicam expurgatio aut longa narium hæmorrhagia.* Hoc ipsum *Heraclidæ contigit*, qui ictero laborabat, *quippe qui largum è naribus sanguinem profudit, & alvum conturbatam habuit, & per vesicam purgatus est. Vomitu vomitum sedari pronunciatum est*, eodémque *alvum coactam solvi* ut & *longa alvi profluvia*; undè vomitionem stomacho criticam fieri nemo est qui non intelligat. Sequitur *diarrhæa* solemnis illa & publica evacuatio, bonorum fermè omnium effectrix, morbos aut prævertens feliciter, aut feliciùs solvens, *morbi enim laterales, pulmonum inflammationes, febres ardentes, & quicunque morbi acuti censentur, raro contingunt, neque invalescere possunt ubi alvi liquidæ fuerint.* Insuper *surditati, ophtalmiæ, leucophlegmatiæ* singulariter mederi visa fuit; his enim superveniens, solutioni est. Non minoris in judicandis morbis efficaciæ sunt *sudores, qui optimi sunt per omnes morbos acutos* non tantùm sed & malignos, teste *constitutione morborum Perinthi*, de quâ idem Hippocrates, ubi *indicatio cum su-*

dore facta est. De *hæmorrhagiis* prodigia quoque narrantur, è naribus enim, utero, hæmorrhoidibus profectæ, innumeris morbis præſentaneo ſunt auxilio. Illa quæ narium eſt, præter imminentia mala à quibus tutatur puberes aut liberat, *menſes* ſupplet, per febres *alvum humectat*, *ſurditatem* adimit, liberat ab *abſceſſibus*, *cæcitatem* ſolvit & *cephalalgiam.* Menſium profluvium ut etiam avertit non paucos pubertatis morbos, vomitum curat, tótque ſolvit affectus, quot invexit eorum defectus; imprimis *chloroſin*, hyſtericos affectus, cæteróſque fermè qui puellas & mulieres affligunt. *Hæmorrhoidum* ea vis eſt, ut erumpendo contumaciſſimas ægritudines expediant; in ſpecie viros à morbis præſervant, *atrabilariis* medentur, renum & lumborum affectibus ſuccurrunt, curant inſanientes; verbo tanti eſt medendi peritis *hæmorrhoidum* conſideratio, ut in inveſtigandis morborum cauſis, ſedulò non minùs viros interrogent de *hæmorrhoidibus*, an iis ſint fuerintve obnoxii, quàm feminas de *menſibus*, an naturæ votis & neceſſitati reſpondeant.

Sub his tam multiplicibus evacuationum formis, medico pingi naturam volunt, evacuandi, ut aiunt, unicè ſolli-

citam, cùm in hoc uno, omnes illius fines & consilia poni videantur. Interìm quid si hinc medentibus imponeretur? Erroris occasioni fuerint præpostera medicantium de evacuationibus interpretamenta. Succos evacuando naturam, *impurum à puro* segregare illam opinati sunt, purgationem nihil aliud, quàm *depurationem* aut defæcationem esse docentes. Sed quò usque excessit isthæc credulitas, ostendit *Hippocratis* monitum, reprobantis *sinceras vomitiones ut pravas*, *sputum sincerum*, *sinceras* ipsas *dejectiones*. Patet igitur non selectos, non singulares, non impermixtos esse succos qui vacuantur, sed confusaneos. Proindè purgatio non erit *secretio*, sed *excretio*, excretio autem succorum nocivorum minùs, quàm vacantium aut exuberantium, utpotè qui qualitate, putredine, salsedine peccent minùs, quàm quantitate, mole, impetu, multitudine; porrò succorum nocivorum aut inutilium tam parùm, ut in alimoniam cui dicabantur cedere potuissent, in *transpirationem* posteà abituri ni impedimento fuisset *spasmodica diathesis*, *trituræ* vitium, & *occillationum* inversura. Imò de utilium numero hos esse succos admonet evacuationum labor, verenda imprimis

quæ illas ſtipatur aut excipit virium proſtratio. An tot periculis hominem objiceret inutilium jactura ? Puris deliteſcentis, collecti, & à vitalium ſuccorum conſortio ſegregati evacuatio, ægrorum fit ſolamini, pultaceæ materies intra *panos* & *atheromata* coercitæ, ſine ullo virium diſpendio ſcalpello educuntur ; denique *ſerum hydropicorum in aſcite* citò, tutò & jucundè per *paracentheſin* ad libras plurimas evacuatur, abſque ullâ ſpirituum jacturâ, ideò quia ſucci inutiles ſunt ac ſejuncti ; quod adeò verum eſt, ut facto (ſcalpello vulnerante) ſeroſis ſuccis effugio, quos ebiberant ſub *anaſarcâ*, *leucophlegmatiâve hydropicorum* carnes, citiùs non raṛò fatiſcant ægri, adeò ut ſæpè paucis diebus exſucci pereant & emarcidi. *Seroſus* enim ille latex à ſanguine recens, illi adhùc cohærens propiús, nedùm intrà cavitates exilio planè damnatus, vitalem flammam, quâ totus calet adhuc, prodeundo efflat.

Præconceptum errorem de extricandis, ſeparandis, *præcipitandiſve* ab impurato ſanguine humoribus evacuandis, manifeſtat obvia medentium oculis obſervatio. Videre eſt ſub graviſſimis morbis, quorum pars maxima de *inflammatoriorum* genere eſt, ſcalpello eductum ſangui-

nem, viſcido glutine pelliceo, tenaci, albido obductum, cui ſeparato ſubditur rubicunda pars. Curiosè ſcrutantur glutinis illius naturam & cauſas, quas revelat tradita hîc morborum *ætiologia*. Hæc edocet aggeſtionem eſſe ſucci nutritii, qui ab impeditâ *tranſpiratione* intrà vaſa coercitus, quaſſatus, verberatúſve arteriarum *ſyſtalticis* ictibus, in gluten ejuſmodi ita coivit, ut in gelaſcentem ſuccum, craſſiorem, ſanguini malè cohærentem, víxque compactilem abeat. Qui ergò morbum alunt ſucci, ſanguini adeò non miſcentur aut confunduntur, ut ab illo ſejuncti ſeparatíve, volvantur in vaſis; proindéque non è ſanguinis ſinu evolvi opus habent aut extricari ut evacuentur, ſed tantùm è vaſis excerni; erítque evacuandorum humorum excretio, exitus è vaſis non è ſanguine emerſus. Quorsùm evadat nova hæc evacuationum expoſitio, ſigillatìm hîc tradere non attinet; innuit quàm iniquè ſe gerant cùm evacuandis ſuccis, qui è ſanguinis ſinu eos evellere prætendunt. Docet inſuper quanta, in evacuando, *ſolidis* ratio habenda ſit; cætera, ubi de *purgatione* ejúſque legibus, revelabuntur.

CAPUT X.

De evacuationum *fuco.*

UT *quid* autem *perditio* iſta humorum qui evacuantium operâ eliminantur, ſi ſanguini non inſunt? Undenàm aliundè ſcaturient tam numeroſi *ſordium* egeſtus, *bilis* proventus tam copioſi, per os aut alvum affatìm prodeuntes. Undè manarent exundantes *ſeri colluvies*, quas *hydragoga* depromunt? *Pituitæ* glomeres quos obtinent *emetica*? *Phlegmatum* aut *glutinum* acervi quos *bechica* produnt? Nunquid iſthæc erunt phantaſiæ luſus, nùm mentis præſtigiæ aut ludibria artis? Certè tot evacuationum utpotè ſenſibilium molem vel aggeſtus ſanguini ineſſe, harúmque ſuccis ſua in corpore dari ſecluſoria manifeſtum eſt. Fidem addunt oris amaror, linguæ ſpurcities, nauſea immanis & ſpontanea vomendi cupido, *hypochondriorum meteoriſmus*, abdominis prominentia, *clyſterum* molliorum faciles & uberes proventus, tot indubitata catulientium humorum argumenta. Nùm ementita erit ſuccedens hinc evacuatio, an ſuppoſititii prodeun-

tes humores, fallacésve succi?

Fucosæ merces! Adulterini nidi fœtus, morbi mala progenies, mera vacuantium genimina. Nam quod fluminibus, id ipsum humoribus, usu venit; punctum est aut paucum undè illa nascuntur, immensum quò evadunt. Similiter dictu immane quàm obscura sunt aut *parva magnorum morborum principia.* Ultrà fidem est, quàm latè eluxurientur. Quo tempore *fermentis* ludere moris erat, causæ morbi nomine intelligebant *fermentum*, sui mirabiliter *multiplicativum*, & nihil non in se tranformans. Exoleta quidem sunt *fermenta*, unáque evanuit inconditus ille morborum conceptus, constat tamen non minùs à parvo proficisci morbos, ab uno nempè *occillationum* ordine inverso, quem halituosa materies, inconspicuum *miasma*, aut animi *pathema* commiserit. Exlege aut abnormi hinc facto sanguinis circuitu, hic vel ille succus qui primò pauxillus est, excerni cessat, tùm invalescente *occillationum* tumultu, præposterâ aut sedulâ nimium accedente medentis manu, ad invita cogitur natura, sic ut pessundatis illius motibus, male subigantur succi, vitiosè *terantur*, perversè coquantur, misceantur, adulterentur.

Indè ſpuria egerminant mille ſuccorum nidamenta, illas ſpuriorum ſymptomatum turbas, illáſve evacuationes datura, quibus morborum hiſtoria interpellatur, dùm eorum quæ nativa ſunt & neceſſaria turbatur ordo, aut vertitur ſeries, quæ morborum naturas & ingenia repræſentaret. Sub his videas non ordinata naturæ, ſed indigeſta morbi opera; non artis errata, ſed artificum delicta. Igitur pullulantes hinc adulterinos ſuccos in cauſas morborum cooptare, alienam à naturâ viam premere eſt, híſque evacuandis unicè ſtudere effectus morbi aggredi.

Hinc autem medenti mille ſe dant offuciæ, aperta allucinandi pericula, & ad errorem patens iter. *Liquidis* enim unis curandis, medici mens affigitur, quod *primus* ad fucum gradus eſt. *Secundus* eſt, eadem *fluida* in morborum cauſas ſtabilire. *Tertius* indè venit, humores nempè ſeu *fluida* illa prodeuntia per alvum ægri ſolatio, vacuata à naturâ videntur. Agmen claudit *quartus* qui erroris complementum eſt, illa enim (imitamine malo) purgantibus vacuanda eſſe concludunt.

Reverâ, omnium errorum, abuſuum, ac delictorum in medicina fons eſt in-

valeſcens nimium ergà humores ſollicitudo, in quibus corrigendis, temperandis, *exaltandis*, evacuandíſve impenſiùs ſudatum eſt. Allucinandi tam graviter anſa fuit, de ſanguine altiùs imbibita hæc opinio, ſuum illi & proprium adeſſe motum, proprias ergò vires, quibus ferveret & progrederetur. At quàm iniquo judicio, oſtendit illius ad *ſolida* habita proportio; cum enim *ſolidorum* potentiæ, ad *fluidorum* vim factâ comparatione, hæc cùm illis ſint ut 1. ad 1000. nihili eſſe *fluidorum* potentiam, deducitur; hâc primùm indubitatâ ratione, quòd 1. ad 1000. minimi ſit ponderis; tùm hâc alterâ, quòd immaniter auctâ (ut fieri ſolet) ſub febribus *ſolidorum* vi, tam depreſſa jaceat *fluidorum* potentia, ut nihil eis agendum, imò patiendum nihil non ſuperſit. Exemplo eſt cordis pulſus, qui dùm in ſanitate *ter milliès*, intrà horam iteratur, duplo & ampliùs ſub febribus increbreſcit. Inſuper, cùm nullatenùs obtineri poſſit, ut depreſſa *fluidorum* vis ſic erigi contingat, ut ſolidorum vim aſſequatur, nedùm ſuperet, ad *ſolidorum* curationum convertendam eſſe totam medentis ſollicitudinem, monitum eſt, aut imperium.

In alterum erroris gradum facilis fuit deſcenſus; poſiti enim in aſſiduo proſpectu humores medicandi, vitiati hi aut exuberantes facti præcipuam medici curam principis inſtar morbidæ cauſæ, poſtularunt. Hìnc *refrigerantium*, *invertentium*, *abſorbentium*, *edulcantium*, *evacuantium* facultatibus honos habitus eſt. *Evacuantium* imprimìs, quibus nomen ſingulare fecit *cacochymiæ* dogma; ſolo enim *anathemate* aut exilio dignandi veniebant, qui hoſtiles audiebant aut inutiles ſucci. Porrò *evacuantium* ſpeciem medico definire natura viſa eſt, in eo quod nihil ferè laudabile evacuando moliebatur, niſi alvum movendo, undè factum eſt, ut in *purgatione*, ſalutis & artis ſumma collocata fuerit.

Aſt hæc conſectaria ſunt, præconceptæ opinionis de *humorum* omnipotentiâ. Interìm quæ pupillorum eſt, eadem fluidis ſeu *humoribus* obtigit conditio; ut illi uno tutorum permiſſu ſua exercent jura, ſolo hæc aguntur *ſolidorum* regimine. Reipsâ ad malum ut bonum ex æquo mancipantur. A *ſolidis* eſt quod nativam ſervent indolem, ab iiſdem venit, quod hanc amittant: à motu reguntur ad ſanitatem, ad morbum ab eodem jubentur, utrinque enim motus eſt,

æquabilis qui ſanitatem, inordinatus qui morbum alit. Atqui motûs proprii expertes ſunt ſanguis & humores, qui precariò agunt, ſponte ſuâ immoti, lenteſcentes, & in quietem proni, è contrà *elaſtica*, motiva, *occillantia* aut *occillationi* nata ſunt *ſolida*; adde *contenta* eſſe *fluida*, ſubditáque *ſolidis* à quibus continentur, coguntur, mancipantur: *fluidorum* ergò mutuatitius eſt motus à *ſolidis* veniens, juſſus, influus. At *ſolidis* vindicato, quod *liquidis* attributum hactenùs fuit motûs imperio, morborum cauſæ *ſolidis* imputabuntur, híſque debebitur præcipua medentis cura. Cæterùm cave credas de remediis actum eſſe, ſi aliò quàm afficiendis humoribus dirigantur, præjudicii altera appendix eſt, quâ officiis caſura remedia putànt, niſi humorum ardoribus compeſcendis, infringendis ſaporibus aut edulcandis deſtinentur. Tot bona ſupplent aut ſuperant remedia afficiendis *ſolidis* addicta, nàm perindè erit, ſi remediis in *ſolida* agentibus, refrigerium quod vocant, aut humorum tranquillum malaciámve, ſuccedere comperiatur. Porrò ea eſt remediorum facultas *ſolidis* adhibita, ut humoribus pacem æquè reddant & temperiem; exaſperatas enim alicundè conci-

pito *ſolidorum occillationes*, quæ *in ataxias* aut tumultus verſæ ſint, tunc crebriùs verberatus ſanguis, reſilit frequentiùs, alternans utrinquè elaterium agitatur, comprimens & compreſſum, undè partium concuſſus, humorum turbæ, tumultus. Hæc compeſcere ſi cupis, medium quid interponito *fluida* inter & *ſolida*, quod illa deprimat, his autem obſiſtat, tunc *ſolidorum occillatorios* ictus hebeſcere intelligis, non ſecùs ac interpoſitis ex lanâ aut goſſypio ſtragulis, arietantium inſtrumentorum impetus frangi, aut intermedio facto molliori corio, hebetari ſolent aut molliri malleorum ictus hæc attendenti revelabunt *refrigerantium*, *abſorbentium*, &c. agendi rationes. Molles & ſpongioſas moleculas ex *herbis*, *terris*, &c. depromptas, intrà *occillantium* impenſiùs vaſorùm cavitates recipi curas; tot molliora erunt repagula, quæ dùm ſanguinem à parietum *reſilitione* fortiori cohibent, vaſorum vividiores ictus morantur ac temperant. Exindè quóque colligere eſt, *aqueorum*, *inviſcantium*, *edulcantium*, &c. efficacias. Illis *ſalium* aculeos mergi, aut *elixiviari*, his concentrari eoſdem aut retundi fabula fuit, meliùs rem tibi interpretabitur *ſolidorum* dogma. Aqueis enim ac

diluentibus *ſolida* elata laxantur, mollito eorum *elaterio*. Hoc aliundè elangueſcit adhuc intromiſſis glutinoſis, *mucilaginoſis*, quibus interiùs lubricantur vaſorum parietes; in quo pones *inviſcantium* energias; quantùm enim molleſcat *elaterium* unguine litum, confeſſum eſt. Verbo æquilatationem ſeu cava vaſorum *ſpaſmodicè* ſeu febriliter *occillantium*, micantiúmve fortiùs impleant aut occupent ſucci lenteſcentes, glutinoſi, rareſcentes, aut tomentoſi, quales ſunt ex animalium lactariis partibus, ex *hordeaceis*, *avenaceis*, *orizaceis*, quorum familiaris uſus eſt in febribus hecticis; iſthæc *temperandi*, *edulcandi*, *infringendi*, *abſorbendi* votis ſatis eſſe concipitur. Horum *ætiologiam* ut aſſequaris, ſub his concipies *machinulas* ultrò *compreſſiles* & *contractiles*, molliter reſilientes, quæ interioribus vaſorum parietibus interjectæ, ſuum quod molle eſt elaterium duriori & fortiori quod vaſorum compreſſionis *ſyſtalticæ* eſt opponant. Sic horum *occillationes* vividiores temperari, molliri, frangi tandem & in ordinem redigi concludes. Hanc veritatem aſſerit, inſtituta ex contrariis ſuccis, quales carnium ſunt, diæta, à quâ ſub his & *inflammatoriis* febribus, in-

calefcunt ægri ; alterâ de causâ quòd pingues ut ſunt & oleoſi illarum ſucci, non reſilientes nec *elaſtici*, denſari imò & atteri faciles, illicò deprimi ſe patiuntur ; hinc elatiùs ſe gerendo occillantia vaſa, iracundiùs verberant hos ſuccos, & in compacturam ſolidant, quæ retinendo inſuperabiliter, ab *occillationum* ictibus adeò non vincitur, ut illos eludendo vincat.

Fuco fuit non minùs memoratus ille error de erigendis humoribus in morborum cauſas ; ut enim idem *fluidis ſupereſt* ſub morbis titulus, qui ſub ſanitate fuit, utrobiquè pari eorum conditione, *ſolidis* ubiquè *fluida* ſerviunt non imperant. Nam automata inter, quibus corpus comparant, ad clepſydram propiùs illud accedere credunt. Igitur quod eſt in *clepſydrâ* pauxillum aquæ, hoc ipſum in corpore, ſanguinis ſeu *fluidorum* ſummula ; neutrum non aqua nec ſanguis, motûs cauſa princeps, utrobiquè *momentum*, æquilibritatis author. Neque uſquam ſub morbis cauſæ principis locum *fluida* obtinebunt, quantùmvis furere videantur, patiuntur enim ſemper, nuſquàm agunt. Reipsâ cauſæ muneris eſt, effectum præcedere, at humores quæ *fluidorum* ſunt appendices, adeò non

præcedunt morbum, ut illum conſequantur, *ſolidorum* cùm ſint vitiosè *occillantium* effectus. A *ſolidis* igitur, non à *fluidis* aut humoribus, morborum cauſæ. Eſto interìm, cauſæ titulo dignentur, an *evacuantibus* ſolis curari poſtulabunt? Si *evacuantibus*, an unis *purgantibus? Hippocratis* exemplo norunt artis periti, graviſſimos affectus inediâ ſanari aut anteverti; quod *evacuandi* genus eſt, quandoquidem *ſiccando fames & labor evacuant*. Nam *evacuationis* nomine manifeſtam ſolùm & tactilem humorum eliminationem ſibi fingere vulgariter ſapere eſt. Corporis *evacuatio* ad mentem *Hippocratis*, fit etiam *curſu, quiete, palæſtrâ, multis obambulationibus*. De harum numero quoque eſt *equitatio tabidis ſpecifica, colicis, dyſentericis*, ac benè multis *chronicis* affectibus, qui vel *herculeis* præſidiis obſurduerant, mirabiliter proficua. Licèt enim *Herodico* medico ſuis olim noto periculis non accedamus, qui *febricitantes multis obambulationibus, curſibus, fame, lucta conficiebat*; nihilominùs tamen conſultius eſſe putaverimus corporis exercitatione & inediâ morbis præire, quàm purgationibus, quibus ad eos præcavendos miſerè abutuntur; nec abſimilibus, natis iiſdem conſulere lice-

ret, ſuccorum ſcilicet *commoderatione, maturatione*, coctione. Cùm enim aſſeverante hippocrate, *multi morbi ex humorum incommoderatione oriantur, eodem modo ſedantur & commoderati & concocti.* Igitur coorto morbo, medicum ad Hippocratis mentem eruditum deceret hæc prima cura, oblitos naturæ tramites relegere, id eſt motuum undè deviavit ordinem retegere, abnorméſque ſuccos ſuis reddendo legibus, commoderari: factâ enim eorum *contemperatione coquuntur, tùmque febres & moleſtiæ deſinunt:* ſic *ſpontaneas morborum deſinentias* reperire concederetur. Quò referenda eſſe medentium conſilia vellet *Hippocrates*, ſuadétque obſervationum uſus; eò enim ſpectant curationes ſtupendæ difficillimarum ægritudinum, quæ cæli mutationibus, peregrinationibus, tempori, &c. dant manus, medicationi cuilibet inconceſſas. Artis enim ſæpè ultima in naufragio tabula eſt à remediis vacare, quò ſe recolligat natura aut in ſe revertatur, eluctetúrve ut ad relictos aut prætermiſſos calles redeat.

His non obſtantibus, utpotè quæ vulgi palato non adeò ſapiunt, à naturâ diſcant ii quos vacuandi cupido tenet, purgatione ſolâ id operis non eſſe ſuſci-

piendum. *Morbi enim omnes solvuntur* non tantùm *per alvum*, sed & *per os, aut vesicam, aut sanguine de naribus fluente; sudor verò omnibus communis est.* Itaquè artis quóque est, odorari *quò vergat natura*, ut eò *ducantur humores.* Sic illorum error est, qui naturæ viarum contemptu, *criticáj*que vacuationes ludibrio habentes, suas ad nutum obtrudunt, quasi quod de *sudore* pronunciavit *Hippocrates*, eum scilicet esse morbis omnibus communem, ad *emetica* transferre liberum esset, adeò in *emetica* effusi sunt. In similem incidunt scyllam, qui *sudoriferorum* libidine capti, cæterarum evacuationum loco ea sufficiunt. Illorum is furor est, qui *in ovo*, ut aiunt, *variolas* præfocare prætendentes, harum eruptioni *sudoriferis* potentioribus obviam ire audaci mendacio pollicentur. Hùc quoquè alii impingunt, qui omnem *variolarum erumpentium* sævitiem, sudoriferis cicurari confidentiùs prædicant, harum enim pustulosam materiem *suppurationi* debitam, *sudore* exterminari jubent. Non absimilia facinora sunt *pleuritidem, sudore* solvi natam, *purgantibus & emeticis* miserè tractare; pulmonum morbos sputis sanari solitos, purgatione aggredi; deniquè *hydropem, perirrhaâ*

aut urinæ profluvio expediri consuetum, *hydragogorum* turbâ infeliciter lacessere. Nam non emovenda miscent, movenda non promovent; adeò numerosæ sunt *evacuantium* fraudes, & *evacuationum* imposturæ!

CAPUT XI.

Pergitur in evacuantium *imposturis ostendendo infida esse* humorum saburræ *signa; mendacia alvi ejectamenta; contraria cadaverum indicia.*

IS fucus eorum est, quæ ad evacuationes spectant, ut undequaquè mentibus imponant. Ipsamet signa insidiantur, mendosa nempè humorum interpretamenta. *Lingua*, monente Hippocrate, *serum quale sit indicat. Pallida ex bilis redundantiâ fit; nigra ex atrâ bile; alba ex pituitâ.*

Indubitata certè humorum testimonia, at humorum nullibi congestorum in primis viis, nec illìc stabulantium, quæ vulgi hæresis est. Igitur medenti indicio est *lympha salivaris*, sanguinis se-

rum, *stricturâ* seu *spasmo* vasorum reses factum atque lentescens, hæc vitia cepisse, sicque alienari, ut *bilis* & *pituitæ* speciem mentiatur.

Addit Hippocrates; *in omnibus morbis, partes ad umbilicum & imum ventrem, crassitudinem habere bonum; valdè tenues esse malum . . . . . ad infernas purgationes.* Similiter, *quibus hypochondria elevata sunt, murmurantia, his alvi humectantur.* Hinc *borborygmos* habuerunt non secùs ac ferventium, exiréve gestientium humorum testes, ac alvi solvendæ prænuncios aut anteambulones: tùm *ex hypochondriis crassitudinem habentibus*, & ex abdomine prominente, sordibus saburratas esse primas vias pronunciarunt. At quàm ineptè, docet *crassitudinis*, de quâ *Hippocrates*, natura. Hæc ad *solida* pertinet, non ad *fluida*; illorum non horum affectio est aut qualitas, quæ vasorum, quibus compinguntur partes plenitudinem innuit, non humorum coacervatorum colluviem. Ejusdem fraudis est abdominis prominentia; hanc enim fieri ab acervo humorum qui intrà *intestina*, *hepatis* fornicem, aut *mesenterii* recessus, præ copiâ tumentes, superpositas & adjacentes partes sustollant, eruditum delirium est. Totis hebdomadibus morata

alvus vel minimâ craſſitie, abdominis molem auget; contrà humore vacuum, at *tympanitide* laborans abdomen immensè tumet. Imò non infrequens eſt, altiùs eò ac duriùs inflari abdomen aut intumeſcere, quò uberiùs ac crebriùs *draſticis, hydragogis* aut fortioribus *purgantibus* laceſſitum fuit & evacuatum. Abdomen igitur prominere, inſuccatarum aut *ſpaſmodicarum* illius partium indicium erit, non autem latitantis infrà humorum acervi argumentum. Saltem, aiunt, ſordeſcentes quaſi digito monſtrare videntur vias, *appetitus dejectus, oris ventriculi morſus, os amareſcens*, quæ *ſursùm purgante opus eſſe indicant.*

Quarè hæc purgationem ſuadeant, aliàs exponetur, quàm parùm humorum repræſentent, hîc declarabitur. *Appetitûs* ut famis cauſa eſt *occillationum* modus, *ſolidorum* proindè, ſcilicet nervorum affectus. Idem dixeris de *ventriculi morſu*, qui *ſolidorum* morbus eſt, tùm & de *amaroris* ſapore, qui *ſenſatio* eſt, ad mentem pertinens; verbo omnes ſunt *nervorum* vibrationes, *ſolidis* inſidentes. His autem *ſolidorum* affectionibus parùm adeò contribuit humorum ſeu *fluidorum* moles, ut hâc *emeticis* ac *catharticis* pluſquàm exhauſtâ, ſæpè creſcant adhùc,

& exaſperentur. Quantùm verò dependeant ab ipſis *ſolidorum occillationibus* evincitur ex animi *pathematis*, mœrore imprimis, quæ appetitum enecant, turbàntque adeò omnem *ſtomachi* œconomiam, ut illicò in nauſeam & *apoſitiam* præcipitent. Hæc dicta tamen accipiat nemo, quaſi *fluida* nullatenùs veniant in partem horum *ſymptomatum*; ſuppreſſis enim *menſibus* & *hæmorrhoidibus*, ægritudinibus ejuſmodi torqueri *ſtomachum*, medentibus obſervatum eſt: imprimìs ſiccato perperàm *fluore albo*, hinc enim nauſeas oriri frequens eſt: at ut id concedendum eſt, aliundè liquet à *fluidis* intrà vaſa coercitis, nullibíque congeſtis, hæc *ſymptomata* committi.

Quod ab alvo ſequaci, ſpontéque clyſteribus obſequente ducitur argumentum, inviolatam, nedùm perverſam *ſolidorum* habitudinem, id eſt inteſtinorum *ſyſtaltici motûs* ſervatam adhuc directionem oſtendit.

Tam infidè ſignificant humorum alicubi factam colluviem, laudabilia urinarum *ſedimenta*, quæ ſuccos intrà vaſa *tritu* ſubactos, victóſque & in circuitûs ordinem redactos teſtantur, nullibi cumulatos indicant. Igitur tot inter ſigna quæ ad *purgationem* invitant, ſingula vacua-

vacuationis felicitatem ſpondent, nulla vacuandorum aggeſtum aut ſaburram confirmant.

Subleſtæ fidei ſunt non minùs alvi ejectamenta, quæ quò luxuriant magis, variis tincta coloribus, eò turpiùs ludunt medentium oculos. Fucati ſunt enim ſucci, juſculorum, potulentorúmve incoctilium adulterata ſoboles. E carnibus eduliorum, quibus ægri plus ſatìs indulgent vitium eſt, quæ cùm *tritu* difficilia ſint, *tritura*, quæ *coctio* eſt, reluctantur; maximèque ſub *febribus*, ubi cùm in *ſtomacho*, ut & ubiquè corporis partium, malè ſe habeat *tritus*, in fœda eliquamina peregrinóſque ſuccos præcipitantur. Hâc de causâ in *diarrhœas* tam pronæ ſunt alvi ſub morbis, quòd à ſimplici priſcorum diætâ deſciſcens hodierna medendi ratio, pultibus ex *hordeo*, *orizâ*, &c. juſcula ex animalium carnibus ſuffecerit. Indè redit corpori incommodum multiplex, cùm enim *teri* ſe minùs patiantur iſthæc alimenta, plurimâ nutricatûs portione defraudatur corpus, dùm aliquâ eorum parte perperàm ſubactâ, quæ vaſa ſubit, inficitur, afflictatúrve. Quàm varius autem venturus inde ſit ſordium proventus, innuit multiplex quæ hinc exoritura

est cruditatum, ſuccorum nempè incoctilium copia, de quibus, dùm affatìm iis primæ viæ exundant, delibat fortè non nihil ſanguinis maſſa. Idque incommodi ingraveſcit eò magis, quò ſuccoſa magis & copioſiora juſcula carnium offerentur; quæ cùm jurulenta ſunt, & ad *libras* plurimas diù noctúque crebriùs repetita ingeri conſuetum ſit, numeroſas indè humorum copias inteſtina versùs amandari neceſſum eſt. Iſthæc erunt *purgantium*, *ſtibiatorúm*que pabula, quæ eorum operâ ampliùs eliquata, humorum *ſeroſorum*, *glutinoſorum*, *bilioſorum*, *phlegmaticorum*, formas mentiuntur, dùm reverâ chyli ſolius præpoſterè ſubacti, fucata ſint genimina. Quæ cùm ita ſint, morborum cauſas adeò non attingunt *purgantia*, ut tantùm aſcititios depellant ſuccos, alienos à causâ morbi, alienos, inquam, utpotè à *purgantibus* ſoboleſcentes. Ultrà fidem enim eſt, quàm læta corruptelarum ſeges à purgatione veniat. *Helleborum ſanis periculoſum* pronunciat *Hippocrates*, id ipſum de *purgatione* quâvis affirmaveris; illibata corrumpit, laudabiles labefactat ſuccos, quóſque pravos non reperit, facit illicò, velutíque manibus fabricat. Quem enim vel è ſanis robuſtiſſimum, in hu-

mores non eliquaret *purgatio*, quæ obvium quemvis, à morbo etiam immunem, immensè vacuabit. An aliundè plures fraudes aut præſtigiæ? An fallacia magis ſimulachra? Quæ factitia ſunt & ſuppoſititia; eò periculoſiora, quò veriſimilioribus coloribus ſuccos induunt; *bilioſis* præcipuè, cùm enim *bilis* quantulumcúnque integris aquæ amphoris tingendis par ſit, in proclivi eſt ſuccos, quotquot è ventriculo in inteſtina irrumpent, bilis colore veſtiri. Poſthàc non erit undè ſtupeas, quòd hæc inter humorum nugalia luſitando medicina, ſæpiùs impingere videatur; utpotè quæ cùm umbris hactenùs luctata ſit, quaſi cùm unis rerum imitamentis aut imaginibus res ipſi futura eſſet.

Nihilominùs tamen non hæ ſolæ hìnc medentibus paratæ ſunt inſidiæ, alter ecce dolus quo luſerunt animos alvinæ ſordes. Harum copiam, quæ purgationi ſuccedit, in primis viis acervatìm cumulari creditum eſt, undè ſaburræ colluvies; fomitum ideæ præjudicium progrediendo ulteriùs, ſuccorum quorumvis qui alicundè manarent, acervos aut aggeſtus illìc deliteſcere perſuaſit: quo errore factum eſt, ut omnes partes ſordidatæ habitæ ſint, ſaburratáque om-

nia viscera, undè *una* & *eadem*, ut aiunt, *fideliâ*, purgatione videlicet, quaslibet ægritudines aggredi cœptum est. Interìm aliud suasisset, vel leviter meditata hæc materies. Omnia enim in corpore plena sunt, ubi demptis stomacho & intestinis vacantia spatia vix ulla sunt, raráque humorum conditoria, adeò ut quas visceribus nonnullis natura dedit apothecas, excipiendis eorum inutilibus aut meritis succis, eæ tam arctæ sint, ut vix minimæ portioni profluentis illìnc quantitatis continendæ capaces fuerint. Testimonio erunt immensæ succorum jacturæ, quæ à *gonorrhœis* & *fluore albo* contingunt, sic ut subitò contabescant ægrotantes, licèt promptuaria nulla continendis tot succis paria, in affectis partibus animadvertas. Rem stabiliunt *epiphoræ*, *ophtalmiæ*, *coryzæ* exempla, hîc enim *nares* & *oculi* seclusoriis destituti, enormem lymphæ copiam siccant. Tam profusi humorum affluxûs rationes aperit exquisitus excernentium partium sensus. Is nempè est, qui peregrinæ cujuslibet rei appulsum ferat tam intoleranter, ut illicò exspuat. At verò sub his casibus assiduò vellicatæ, succos incessanter proliciendo, perenniter profundunt. Artis illius umbram exhibent *er-*

rhinorum, *apophlegmatiſmorum*, *veſicantiúm*ve operationes, quibus acriùs titillatæ partes ingentem lymphæ copiam plorant. Attamen inſperati illius ſeri proventûs eſt altera cauſa. Quæ vellicantur partes *membranaceæ* ſunt, tot vaſculorum hyantium oſcillis quot punctis meabiles. Salientes mille fingas, qui lympham intrò ſtillent, tot patentes tubulorum exitus, qui continuò laceſſiti, ſero pluunt indeſinenter. Collectorum ergò ſuccorum molem ſuſpicari in viſceribus, ex eo quòd evacuantibus obſequantur aut morem gerant, craſſa allucinatio eſt; in hos cadens, quos fugit opulenta naturæ paupertas, quæ multiplex in omnibus, in ſingulis ſimplex eſt, at ubiquè dives. Ut ut ſit qui ſimul & affatìm educuntur humores, præſentis ac iteratæ vellicationis fructus ſunt, qui continuò exprimuntur, emunguntur, eructantur. Qui ergò ſummatím prodeunt evacuationum ſucci, ſucceſſivè & ſigillatìm, ſed vi torquente partes ac ſtimulante, excreti ſunt; quò loci humorum fucum, evacuationum dolos vacuantium diſcrimina, tormenta partium, ac medentium auſa obſervabis.

Hîc autem *omne tulit punctum* cadaverum anatome; nihil enim falſitatis tam

arguit aut mendacii ſaburræ dogma, quàm viſcerum eorum qui morbis denati ſunt ſcapello facta luſtratio. *Malignæ febres tartari ſtibiati* furoribus ac tyrannidi damnatæ, nil minùs quàm humorum acervos aut colluvies exhibent. Illas à tergo ſequuntur *inflammationes*, *ſphaceli, abſceſſus* in hepate imprimìs, quod frequentiſſimum eſt, in *liene* qui ſimilia ſæpè oſtendit, tùm in *pulmone*, ipsóque *cerebro* : *ventriculus* tandem & *inteſtina*, quæ hîc promptuariorum nominibus deſignantur, iiſdem notaculis reſperſa obſeruantur. *Meſenterium*, humorum nidulationibus damnatum, ſimilibus inficitur vitiis, quæ produnt quóque *pancreas & renes*, adeò *inflammatoria diatheſis* viſcera quælibet ſub *febribus malignis* invadere ſolet; hoc tamen addito diſcrimine, quòd *inflammationis* nota inuſta videatur, maximè eorum ſtomacho qui vomitibus per morbum obnoxii fuerint. Ejuſdem ſortis ſunt, quæ poſt *febres peſtilentes* cadavera produnt, *inflammationum* argumentis ubiquè perſtrata; quæ talia ſunt, ut in *ſtomacho cauſticorum ſtigmata & eſcharas* repræſentent.

Inflammationes adhuc ſunt & abſcedentia quibus notantur viſcera eorum, quos è medio ſuſtulerunt *febres continuæ*,

à quibus ex æquo abesse videntur saburræ indicia. His autem eò magis deficiuntur post *febres ardentes*, quò luculentiora post se in corporibus relinquunt in *intestinis*, *pulmone*, *meningibus*, *inflammationum* signacula.

Saltem expectares sordidari viscera post *apositias*, *vomitiones*, *diarrhœas*, humorum enim colluvies speciem præ se ferre videntur ægritudines ejusmodi, quæ perennem succorum copiam cumulant aut profundunt. Contraria tamen profert hîc adhuc cadaverum inspectio. *Apositias* sequuntur viscerum stomacho assidentium, quod sæpè fit, vel dissitorum, quod raró, *scirrhi*, *tumores*, *apostases*. Post lethiferas *vomitiones* hæc videre quoque est viscerum vitia, quæ *stomachum* infrequentiùs, *jecur* ut plurimùm obsident, dùm *stomachi* cava tersa conspiciuntur, vacua & nitida. Sed quod omnem fidem superat, ab excrementis vacant *primæ viæ*, quas sordidare debuissent *diarrhœæ*, aut *dysenteriæ*, in his qui ejusmodi alvi profluviis perierunt. Interìm quæ his succedere comperias vitia, *solidorum* magis sunt quàm *fluidorum*; *humorum* minùs quàm viscerum. Post *diarrhœas* conspicis *hepar purulentum* aut *inflammatum*; erosum ventriculum san-

guinéque reſide nigricantem; *inteſtina* ejuſdem coloris ſunt ac ſimiliter vulnerata. *Pancreas* aut *meſenterium* aliquandò vitium occupat, idque *tumoris* genus. Partium adhuc peccamina ſunt, non humorum, quæ *dyſenteria* poſt ſe relinquunt, *inteſtinorum* nempè corruptelas, *ſphacelos*, *ulcera*, quæ repræſentant quoque *ſtomachus* præcipuè, tùm *pulmones*, *jecur*, *omentum* & *meſenterium*. His graviora minùs quæ partes illas habent vitia, *inflammationum* veſtigia ſunt. Quidquòd poſt *fluxus hepaticos abſceſſus* in hepate, poſt *teneſmum* eryſipelas in inteſtinis, tumores in utero, aut calculum in *veſicâ*, in *recto* nihil reperias. Deniquè *glandulas*, *ganglia*, *concretiones* in meſenterio produnt *fluxus cœliaci*; in eodem aut vicinis partibus apoſtemata, *lienterici*. Coronidis loco veniunt *chronici* morbi, qui partium ſaburratarum ſordes nuſquàm, texturas autem earum vitiatas ſemper oſtendunt.

CAPUT XII.

De caufis morborum chronicorum; *an ab* humoribus *fiant*, *horum nempè* epigenefi *aut regerminatione.*

VIx quempiam ex *chronicis* morbis invenias, ex *acutis* non deciduum ac fobolefcentem. Æquè conftat utrorúmque communes effe exitus, eadem nempè eorum effe infelicia quæ vifceribus inuruntur, linquuntúrve notacula, *inflammationes*, *abfcedentia*, *concretiones*, &c. *chronici* igitur *acutorum* erunt appendices, quibufcum in radice iidem funt; ab iifdem *fymptomatis* nafcentes, in eofdem definentes exitus: imô *acutorum* & *chronicorum*, fi infeliciter cefferint, una eft & eadem *definentia*, *hydrops* nimirùm, quò tandem abeunt cujuflibet claffis fuerint morbi. Pofthàc a feipfis multùm diffidere morbos, qui in tam multis conveniunt, nemo facilè crediderit. Quæ hos inter major intercedit difcriminis ratio, in hoc uno pofita videbitur, quòd *acuti* celeriùs, tardiùs *chronici*

ſua percurrant tempora; in hoc aliundè concordes, quòd in humorum *ſtagnationes, ſyſtaſes, apoſtaſes* deſinunt. Undè venit conjectura non levis, in omnibus morbis, ut impeditur ſanguinis circuitus, unum ubiquè eſſe & eundem medicatricis naturæ ſcopum, ſanguinis nempè eriguandi, circuitûſque illius ceſpitantis reſtituendi. Sic morbus erit per multa impedimenta eluctantis naturæ conamen, quo de tramite quaſi de orbitâ unde deliravit, in viam publicam redire nititur. Quod ſi viarum tricis ac difficultatibus intricata recto ab itinere deflectit natura, ac evagatur magis, tùnc vel multiplicatis obicibus dejecta laſſas dat manuus, aut difficultates ſeriùs quidem, ſed re ipsâ eluctata, tandem ad ſe redit, ſuis vincens ac imperans legibus. Tentamen igitur naturæ erit quilibet morbus, per vias breviores modò, modò longiores, ſanitatis iter relegentis. Viarum illarum repetendarum ambages oſtendit vaſorum ſanguini ſubeundorum trifida partitio. E corde arterias ultrà exiliens ſanguis, albâ ſui parte *ſecretoria* & *lymphatica* vaſa ſubit, in nutricatum partium, nervorúmque *lympham* ceſſurus, deciduis à nutricatu ſuccorum reliquiis per tranſpirationem va-

porantibus, dùm altera, quæ rubra portio est, iterùm tenuanda, terendáve venis reddita, cordi remandatur. Perseverante hâc succorum *œconomiâ*, continetur *harmonia* sanitatis, pessundatâ morbus enascitur, restitutâ sanitas redit. Hujus autem *harmoniæ* authores sunt concordes *occillationum* ictus, modificati sic, ut singulis vasorum *diametris* suam dent molem; at quàm multotiès ab illâ consonantiâ deflectere periclitantur *occillationes*, ex *occillantium* partium conditione perspicuum est. Nerveæ sunt, tàm faciles emoveri, quàm tinnire citharæ fides. Illas ergò misceri, turbari aut confundi, non sæpiùs prodigium est, coorto in dies tam frequenti corporis & animi motuum turbine. Indè saltèm proveniunt quotquot sunt morborum causæ; facto enim *solidorum spasmo* stringuntur vasa, decrescit eorùm capacitas; succorum proindè distributionis æqualitas perit. Verùm hâc de causâ angustiora fiunt *excretoria* vasa, dùm capaciora esse perseverant venosa. Vasis ergò à *spasmo* contractis, tantô defraudabuntur *secretoria*, quantô venæ *secretoriis* capaciores erunt; absorptâque venis illâ sanguinis portione albâ, quam *secretoria* non admiserunt, *lympha* cumulabitur in

venis, glutinis albidi facie, quo totiès veſtitur ſanguis, morbi futura materies. Interìm ſurgente hìnc intrà vaſa mole majori & obice, *occillando* fortiùs inſurgunt, vincere nitentes, undè febris, tritum naturæ inſtrumentum quo ſæpiùs utitur, abutitur nonnunquàm in rumpendis ſuperandiſve obicibus. Quod ſi citò obtinuerit, febris *acuta*, ſi ſerò, *chronica* dicetur. Porrò hæc erit, ſi ſuccorum copia aut major, aut numeroſiori vaſorum labyrintho irretita, à *ſecretoriorum* oſcillis non admiſſa, venas ſubierit. Tùnc enim ut copioſior ſubigenda veniet & extricanda materies, diutiùs in *occillationibus* pergendum erit. At verò cùm ſucci diutiùs & inopportunè everberati, ab indole ſuâ deſciſcant, horum peccamina, non ſecùs ac humorum proventus in cauſas morborum venêre; eò veriſimiliùs, quò diutiùs occillando, fortiùs ac perperàm perſeverantia vaſa, ſuccos labefactant; undè ſcaturigo ſordium ingens, *epigeneſis* aut regerminatio. Interìm veriſimiliorem morbidæ cauſæ rationem ex *hydraulicis* mutuatam audire juvat. Amnem triſidum fingas, qui æquabiliter tandiù currat, quandiù intrà trifaucem alveum æquabiliter dividetur. Obſtipatis autem

duobus alvei canalibus, quæ tribus deſtinabantur aquæ, in unicum refluentes eluvionem committunt. Non abſimilis origo eſt colluviei liquorum, quæ morbis attribuitur; qui ſimplex eſt corporis centro ſanguinis alveus, in trivium deſinit; igitur qui unus erat & indiviſus à corde proficiſcens liquor, tripartitus fit, in ſuccos ſecretorios, in *lympham*, tùm in ſanguinem venis refluum. Æqualis facta hæc tripartita diſtributio, ſanitatem alit, inæqualis morbum. Quod autem in fontium fiſtulis *epiſtomii* munus eſt, aquarum molem moderandi, hoc æmulatur in ſanguinis tubulis *elaterium*, quos modificando, ſtringendo ſcilicet, laxandóve, capacitatibus auget aut minuit: at ut inæquales naturâ ſunt tubulorum *diametri*, inæqualiter etiàm immutantur, adeò ut quamvis in genere dilatentur, arctentúrve univerſi, ſinguli non æqualiter dehiſcant aut ſtringantur. Addendum contigiſſe non parem ſingulis *ſyſtalticam* vim, undè fit ut ex illis tubuli ſint præ aliis ſtringi minùs faciles. Tales ſunt *venæ*, quæ aliundè duobus aliis vaſculis patentiores erunt, quandoquidem ipſis *arteriis* capaciores comperiuntur. Venas ergò utpotè naturâ ſuâ patulas magis, exci-

piendis ſuccis, ab aliis non admiſſis, patere ſemper meritò concludes. Hìnc autem quantùm creſcere poſſit ſanguinis moles, quantùm hìnc *occillationibus* enaſcatur *reſiſtentiæ*, quantúmve diuturnitatis morbis indè paretur, hâc computatione conjicies. *Arteriis* capaciores quadruplicatò ſunt *venæ*; totius ergò ſanguinis maſſæ quadruplum hæ continebunt. At ſanguinis *quadrantem* retinere *arteriæ* deprehenduntur, ſaltèm ergò triplo ſanguinis aut ſuccorum illius continendo pares ſunt *venæ*, proindéque illius demenſum, quo *ſecretoria* & *lymphatica* vaſa alluuntur, exiguum erit. Verùm *ſpaſmo* arctatis vaſorum fiſtulis, iis imprimìs, quæ *contractiles* magis ſunt, quales ſunt *arteriæ* & *excretoria* vaſa, tantô creſcet intrà *venas* patulas magis & minùs *contractiles* ſuccorum copia, quantô decreſcent *excretoria* & *arteriæ*; nec temerè hæc allata credes, eò uſque enim *arteriæ* ſub morbis deplentur, ut in cadaveribus exangues conſpiciantur, dùm *venæ* copioſo ſanguine nigricante concreto, imò *polypis* oppletæ ſunt.

Sub hoc morborum proſpectu, quem offert ipſa rerum natura, fabrica nempè partium, ac liquorum œconomia,

humorum ſaburras morbis attribuere, fingere eſt. Morbi ſunt liquorum diverticula, quæ *ſolidorum ſpaſmodicæ occillationes* committunt. Quò longiùs autem latiúſve illa proceſſerint, quóve flexuoſa magis fuerint & recondita, eò graviores, difficiliores, breviores aut diuturniores erunt, quæ naſcentur ægritudines. Hìnc pertinaces comperiuntur, periculoſi & difficiles pulmonum morbi, eò enim per vaſorum anfractus ac labyrinthos ſe ingurgitans ſanguis, à recto alveo alienos adeò, ut in viam publicam mille laboribus vix veniat reducendus.

At non unius generis tantùm aut viſceris morbos invehunt liquorum diverticula, naſciturum hominem præoccupant, quem nedùm natum utero nempè concluſum, immerentem adhuc plectunt. *Nævi* ſimiliáve cutis ſtigmata, ſuccorum errata ſunt. Eadem recèns natum inſequuntur, ſub his enim vitæ primordiis, cùm dilatandæ ſunt partes & evolvendæ, ſi ſuccus vaſculorum glomeres ingreſſurus, à *directionibus* ſuis fortè erraverit, ægritudinibus ortum dat : ſic *rachitis* ſucci nutritii diſtorſio eſt ; ejuſdem ſucci erroribus, gibbi, cæteríque oſſium tuberes debentur. Hæc quæ

corporea ſunt infert mala, exlex & indocilis ſuccorum errantia, at pejora afferent comites facti mentis aut cordis errores, hoc eſt animi *pathemata*, quæ cum exſtimulari incipiunt aut accendi, ſuccorum ordinationes turbant, determinationes mutant, *directiones* interpellant, aut avertunt. At miſsâ hâc infelici acceſſione, evidentia víxque eluctabilia feminis affert liquorum diverticula, ſexûs & ætatis conditio: morbos intellige qui à menſium erroribus proficiſcuntur, cùm ab utero ad cæteras corporis partes ſanguis evagatur. Similiter *epilepſia*, quæ impuberes pueros aggreditur, liquoris in ſemen evaſuri évagatio eſt; hoc argumento, quòd ut illis menſes erupti, ſic his aſſecuta pubertas remedio eſt. Congener eſt in puerperis ſubitanea *lochiorum* ſuppreſſio, quâ quæ modò ſana erat ac vigens, ægreſcit illicò ac infirmatur. Cauſam ſi rogas, indigitat ſanguinis cursûs inverſio. Idem de *hæmorrhoidibus* ſiccatis interpretaberis.

Liquorum autem diverticula committit non ſolùm factus aliò quàm convenit, ſanguinis vorticum impetus; illa invehit quoque incongrua liquorum mixtura. Hæc erit vel ſuccorum confu-

ſio, quâ fit ut qui diſtinctis vaſculis excernendi erant in unicum confluant; vel qui propria ſibique debita ſubire debuerant, aliena ingrediantur. Sic *urinæ* loco ſub cruento mictu, *ſeminis* vice in gonorrhœâ, *lactis* loco in lactantibus, pro nutritio ſucco in *plicâ*, pro ſudore in ſudore cruento, pro pituitâ in pulmonum morbis, ſanguinem reddi obſervabis, & pro ſanguine pituitam in *fluore albo* profundi; hîc enim partem vacuando ſanguini dicatam à naturâ, lymphæ prodigendæ damnatam à morbo intelligis. Miſcellaneorum ſuccorum ſpecies exhibent, colores, odores, ſapores, ſuccis, qui iis carere ſolent, aſcititii. Saliva amareſcit, flaveſcunt ſputa, rubent, aut nigricant; lacteſcunt urinæ, rutilant, albeſcunt; virore, albore, rubigine, nigrore tinguntur alvinæ dejectiones, tibi tot erunt confuſaneorum ſuccorum teſtimonia; hùc eò magis ſpectantia quòd in morbis chronicis maximè ſe prodant. Hùc aliundè pertinent, quòd ejuſmodi ſuccorum turbationes, *liquidorum* non ſint effectus; ſuccos enim illos ſuopte motu ſic alveis exilire, & evagari tam parùm crediderit phyſica mens, quàm *liquidum* quodvis proprio impetu poſſe transferri. *So-*

lidorum potentiæ hoc opus eſt, quæ *ſpaſmodicè* & inordinatè *occillantia*, à ſerie nativâ & *directione* recedunt. Hìnc dejecti ſucci à viâ terendâ deflectunt, ſedes mutant, alveúmque proprium tránſilientes, peregrinum invadunt. Hos *occillationum* errores, hæcve liquorum diverticula, tam manifeſtè monſtrant *chronici* morbi, quâm parùm manifeſtant humorum ſaburras, quas nequidem oſtendunt aperta morbis chronicis denatorum cadavera.

Hùc facit *Ballon'i* peritiſſimi medici ac meritò celeberrimi monitum. *Neſcio quî fiat*, ait, *ut morborum cerebri notitiá difficillima ſit, quoniam multi convulſi ſunt, pavoribus conſternati, phrenitide, apoplexiâ, epilepſiâ ſublati, lethargicis affectibus oppreſſi, ſideratique, in quibus nullum ferè veſtigium mali, aperto cranio, inventum eſt; nec ſanguis, nec aqua, nec ichor, quanquàm medici certò affirmarent ſe inter membranas aut cavitatibus, &c. aut abſceſſum, aut ſanguinis aut aquæ copiam deprehenſuros, &c.* . . . . . Hanc obſervationem confirmat altera de epilepſiâ à celeberrimo *Schuerdero* tradita. Infantium, inquit, *epilepſiâ extinctorum cerebra perſpexi, ſæpiùs nihil unquam in iis notavi*, &c.

Sed & aliàs medenti molitur inſidias,

animis imbibitum altiùs de humorum congeſtionibus præjudicium, quas dùm in parte quæ paret morbi ſedes pollicetur, illarum loco inflammationem in alterâ deprehendis. *Morbi lethargi appellati*, inquit Hippocrates, *idem ſtatus ac peripneumoniæ*, &c. undè pronuntiat illos *empyicos ut plurimùm futuros, qui à lethargo convaleſcunt. Cujus ratio*, monente eodem Ballonio, *tenenda eſt ad unguem, quoniam Medici valde decipiuntur . . . . . Utraque enim comatoſa ac lethargica mortua eſt, affecti valdè pulmones reperti ſunt.*

Cæterùm, quæ in corporibus poſt ſe reliquerunt cerebri affectus veſtigia, præterquam quòd cerebrum ipſum non ſemper obſident (in ipſis enim imi ventris viſceribns ſæpè conſpiciuntur) *fluida* rariſſimè, *ſolida* ut plurimùm occupant, hæcque non ſub humorum aggeſtûs ſpecie, ſed *tumorum, apoſtematum*, &c. formâ, à ſanguinis *ſyſtaſi* dependentium.

Spe cadunt non infrequentiùs, qui intrà pulmones aſthmatis & ſimilium morborum cauſas, háſque ſub excrementitii phlegmatis ſpecie, intrà pulmonum fiſtulas collecti, in cadaveribus quærunt. Obvium eſt *dyſpnœas* omnes naſci viſcerum diſſitorum vitiis, quæ

ſtagnantis ac morati ſanguinis indicia referunt. In ipſis tamen pulmonibus crebriores deteguntur infelicium ejuſmodi affectuum cauſæ, at unicè referendæ ad *polypos*, *tubercula*, *tumores*, *inflammationes*, *inflationes* ipſius pulmonum *parenchymatis* aut ſubſtantiæ; aliquandò à ſeroſâ putríve colluvie intrà pectus aut *pericardium* collectâ; at quæ, alterutrum ex præfatis concretionibus, *polypoſis* aut cretaceis, &c. vel ſanguinis *ſyſtaſin*, *ſtagnationem*, concretionem, ingurgitationem, &c. comitantur.

Tædet plura recenſere, miſſis enim quæ de *diarrhœis*, *dyſenteriis*, *vomitionibus* dicta ſunt, vix ex mille cadaveribus, quibuſvis ægritudinibus denata fuerint, vix, inquam, unum & alterum reperias, quorum luſtratæ cujuſlibet regionis corporis partes colluvies humorum aut ſaburras repræſentent: contrà nullibi non conſpicere eſt *ſtagnationes*, *inflammationes*, *abſcedentia*, in quæ nulli non morbi deſinere comperiuntur. Evidenti argumento, in incondito, inæquali ac devio *liquidorum* circuitu morborum primordia poni. Hîc enim *liquidorum* nomine, alii à ſanguine ſucci intelliguntur, ut autem *ſpirituum*, ſeu nervorum *lymphæ* ſuus eſt circuitus, hic ut

& ille qui ſanguinis eſt, impeditus, ſuſpenſus aut inæqualis, ſuas profert ægritudines. Imò unus & idem eſt liquorum omnium circuitus, qui incipiens à *corde* in *arterias*, ex his in *lymphatica* & *nervos* deſinit. Facto autem alicubi ſanguini obice, cæterorum qui hinc ſequuntur liquorum filum rumpi neceſſe eſt. Eò magis quò ejuſdem impulſoris ſeu *emboli* vis eſt, idem à corde continuatus ad extrema vaſorum impetus, vaſorum omnium continua *occillatio*. Corpus ergò, utpotè *nervorum* plicis ac curvaturis contextum, reticulum erit, maculis diſtinctum, *epidromis* inſtructum, ſeu *contractilibus* funiculis, ſecùm ſic conſentientibus, ut alicubi conſtrictæ, diſſitas illicò retrahant; eò efficaciùs quòd vel minutioribus vaſorum ſurculis ſua ſit *ſyſtaltica* vis, nequidem omiſſis vel oſſium canaliculis; *elaſticum* enim *perioſtium* quo veſtiuntur, *compreſſilis* vagina eſt, *occillationis* inſtrumentum. Hìnc patet cur à ſanguine incipiens morbus, in oſſa tandem ſerpat & nervos, quâve de causâ affectus non pauci, *ſpirituum ataxias* accerſunt, *erethiſmum* eò uſque interdùm provehendo, ut oſſa ipſa affectent; undè *hypo-*

chondriacarum, *melancholicarum*, *hystericarum* & *scorbuticarum* affectionum causas subodorari licet; quarum titulis ac nominibus plus nimiò abutentes ac decepti medentes, mille modis peccant & allucinantur; obliti primigeniæ morbi causæ, quæ dolosè per varias partes propagata, formam mutat magis quàm naturam. Hîc ubiquè videas memorata liquorum diverticula, quæ viscerum non solùm recessus & *glandularum*, sed & *nervorum* id est ipsorummet corporis staminum anfractus profundè subierunt, undè *morborum chronicorum* versutiæ; symptomatum enim inconcinno migmate incautis imponunt, fallacibus quas mentibus & oculis prætexunt offuciis.

Posthàc, mirum minùs videbitur, quòd tam varias ac multiformes *apostases*, in visceribus committant morbi, tam diversas, quàm differentes sunt partes, in quibus adacti cuneantur liquores. *Phlogoses* erunt, *inflammationes aut abscessus*, si sanguis; *tubercula*, *concretiones & schirrhi* si *lympha* fuerit impedita, ipsa ossium *caries* ac putredo, si eò usquè adactus succus eorum nutritius, *stagnatione* suâ, ea corrumpat. At

quantùm conſpicua ſunt quæ à tactilibus liquoribus veniunt ſtigmata, tantùm obſcura ſunt notacula quæ profert incorporalis ferè nervorum *lympha*, ſi hærere illis contigerit; quamobrem nihili ferè ſunt aut nullius molis ſignacula quæ occurrunt in cadaveribus eorum qui *ſpaſmodicis* morbis denati ſunt.

At quod ſemper & ubiquè in cadaveribus obſervatum eſt (cujuſvis ordinis aut naturæ fuerint morbi quibus occubuerunt) ab omni ſaburrarum conceptu mentes abducere debuiſſet; nimirùm ex omnibus quæ morbis ſuperſunt cauſarum veſtigiis, occurrunt fermè nulla, extrà vaſorum cavitates aut pomœria. Ubi videas *obſtructiones, oppilationes, ingurgitationes, coagmentationes, concretiones* quibus vaſa cumulata corporantur ac ſolideſcunt. Si quædam vaſis egreſſa deprehenduntur, tot ac tam crebris ejuſmodi concretionibus ſtipantur, ut hinc expreſſa manantiáve evidenter appareant. Hujus ſortis eſt *ſeroſa colluvies*, quæ tantùm famæ ac fidei morbidas inter cauſas ſibi fecerat; nuſpiàm enim illam reperias, concretionum, in viſceribus aut ſanguine exſortem. Sic in iis qui *aſcite* denati ſunt, unà cùm ingenti aquarum mole in abdomine col-

lectâ, *h par, lienem, renes*, aut ipſos *pulmones* concretionibus fartos comperies. Idem de *anaſarcâ, tuſſi*, &c. *ſero* adhuc vulgò attributis, *autopſia* docet; imò ubinam non adſunt *ſtagnationum* argumenta? Ubinam non deſunt ſaburræ indicia? *Chronicis* igitur tam parùm, quam *acutis* morbis convenit ſaburræ dogma, repugnat omnibus, competit nullis.

CAPUT

CAPUT XIII.

De purgatione.

HÆc omnia quanquàm vera ſunt, malo animo hùc adducta nemo crediderit, quaſi purgationem ejurandam velimus, aut exauctorandam. In arte enim, qualis medicinalis eſt, quæ tenuiora bona lucro apponenda habet, id præſidii genus, quod ab omni ævo principale habitum fuit, & *egemonicum* deſpicatui habere, ingrati eſſet animi, aut calumnioſi crimen incurrere. At cùm id remedii (quæ audaculorum in medendo hæreſis eſt & imperitorum jactantia) malorum omnium non ſit everriculum, imò quandoquidem ſæpiùs auſu inſano, quaſi Delphicus enſis fiat, quo in ægritudinum minùs, quàm ægrorum exterminium abutuntur; talium malæ artes ut dedocendæ, ſic laudabiles reſtituendæ veniunt purgandi leges.

Igitur de purgationis utilitatibus, commodis & proſperis eventibus contendere nec animus eſt nec conſilium; generoſa enim inter remedia præſentiſſimum, inter utilia neceſſarium nobis habetur. Aſt

ejusmodi utilitatum rationes expiscari convenit, quò arti redeat uberior fructus & securitas major. Rationes autem intellige, non quas ante inventam medici quærunt, sed quas post inventam medicinam inveniunt. Confessis ergò purgationis utilitatibus, sæculorum tot ac medentium observationibus stabilitis, rimari juvat, undè fiat, ut tam *odibilia* laudabile *medicamentum* opera faciat. Nullum enim dari in medicinâ antiquius conceditur; nam missâ *Melampi* fabulâ, quæ fabula est, spretísve quæ *heroica* sunt, temporum *heroicorum* figmentis, stabilitus jàm vulgatúsque purgationis usus *Cnidiorum medicorum* ætate, quæ *Hippocratem* tempore multo præcessit, nedùm novitiam fuisse tunc temporis purgandi notitiam, indigitat. Alterum ab antiquo cogniti purgantium usûs argumentum profert, multifaria, ac multis cautionibus jam instructa *Hippocratis* tempore purgantium usurpatio: tritum enim rei usum ostendunt, rei utendæ datæ leges, rei autem cognitionem, ejus usura. Porrò arti, quæ nihil nisi à *posteriori* compertum habet, commendabilius nihil alicundè contingit, quàm ab usu; hinc artis & purgantium honos, artis nempè medendi, quam qui invenit, provexit

uſus, quam proindè amplificare debuit tandiù explorata feliciter purgantium uſurpatio.

Interìm aliter ceſsêre medicæ res, mentibus fucum fecit purgationis eventus, qui cùm in evacuatione humorum poſitus videbatur, humores ſtabilierunt in morborum cauſas, evacuationem in remedium. Hìnc accidit ut quæ curationis tantùm pars erat purgatio, artis ſumma evaſerit. Sic mutato in initium medicandi fine, cauda in caput verſa eſt. Tandem quæ medendi futura erat, vacuandi ars facta ſuit. Ulteriùs invaſit animos præjudicium; cepit in humores cæcus amor, miráque propenſio aut ſingularis affectus, adeò ut in illos curationis omnia tela converterint; nam cùm viderent ab humorum exitu proſperos ſequi morborum eventus, in illis ſpem omnem collocandam eſſe rati, illis unicè abblandiri ſategerunt, quò faciles darent manus, ac toleranter vacuari ſe paterentur. Seductionis anſa fuit medicationis iſtiuſmodi ſucceſſus; votis enim conſentiente *abſorbentium*, *edulcantium*, *humectantium*, *refrigerantium*, *diluentium* uſu, talium energias, in humores *acidos*, *ſalſos*, *ferventes* aut craſſos exerceri credidêre. Eò proceſſit præcon-

cepta hæc de humoribus opinio, ut ab ab illorum qualitatibus, *diathesi*, aut potentiis, naturæ motus, *crises, judicationes*, artísque succeſſus expectandos esse firmum, fixúmque fuerit. Tantùm potuit suadere malorum mendosa vacuationum interpretatio.

At iterùm confeſſo vacuationum succeſſu, earumdem agnitâ neceſſitate, harum causas humores esse negat vacuandi ratio, aut corporis œconomiæ ritus. *Liquida* sui juris non sunt, quidquid agunt à motu habent, quem aliundè mutuantur, undè ex eo quòd motûs genus sit *evacuatio*, alienâ vi peragi illam concludendum est. Adhæc, quas *liquida* alunt *dyscrasias, salsas, acres, acidas*, aut oriando illas contrahunt, quod alienâ culpâ, *solidorum* scilicet *spasmo tonico* contingit; aut vitiosè everberata eas acquirunt, quod adhuc operationis alienæ est. Nimirùm hæc omnia præstant *solidorum occillationes* perversæ, inordinatæ, deflectentes, dejectæ; *occillationum* ergò ordinationes, series, tranquillum ac *directiones* restitutæ, his omnibus castigandis, reducendis ac reconcinnandis remedio erunt. Itaquè quæ *liquidis aut humoribus edulcandis, refrigerandis, tranquillandis, diluendísve* dicantur, vocum ac con-

ceptuum factâ conversione, intelligantur *de solidis mulcendis, leniendis, molliendis, laxandis*ve, sic eodem manente remediorum successu, emendata in meliùs & ad naturæ mentem artis consilia securiùs dirigentur, utpotè quò decet directò collimata. Equidem confidentiæ ac celebritatis non parùm *liquidis* aut *humoribus* indè derogari patet, at quæ authoritatis illorum damno fit, artis lucro vertitur. Feliciora enim erunt artificum opera, quorum rectiora erunt consilia, cùm quem destinaverint scopum meliùs attingent: neque interìm meta laborum artis mutabitur; hæc enim si evacuatio fuerit, *solidis liquidorum* loco tractatis, tutiùs eò collineabitur. Reverâ cùm *solidorum systaltica* vis aut *elaterium*, clavis quasi sit & *epistomium*, quo stringuntur aut reserantur evacuandorum emissaria, eò promptiùs succedet ac libentiùs evacuatio, quò paratiora fuerint ac obsequentia magis *solida*. Imitamine à naturâ ducto, ut enim connatus *solidorum tonus* est, qui naturales excretiones modulatur (vis nempè *excretoriorum* oscilla comprimens molliter ac succos exprimens) ille ipse *solidorum tonus* medentium scopus erit, quò suos omnes referant labores: illius

nempè restitutio, ut à *strictura* solutæ partes detentis humoribus effugia concedant. Certè nativa videtur hæc medendi norma, simplex enim est, vivendi causis ac legibus consona. Dissimilis autem altera, quæ *fluida* medicanda proponit, infida proindè ac insincera, sanguis enim & *liquida* functionibus serviunt, non imperant; harum materies & instrumenta sunt, non causæ; non regunt enim, ipsa reguntur.

Insuper, tam verum est *solida* esse quæ curari indigent, ut sola sint quæ remedia contingere valeant, imò verò adeò *solida* morborum solæ sunt causæ, ut vix *fluida* in morbidas causas evadere possint aut assurgere. Argumento sit *aciditas*, solemnis illa, omniúmque calculo publica ægritudinum origo; quâ enim malâ arte aut infelici casu, foris intrò adveniens, vasa subire possit, aut quâ ratione intrà sanguinem queat emergere, vix concipiendo es. De *acido* fabellam narrant, sanguini connato, at in illo desiderari uno ore chymicorum jam asseritur. Intereà supersunt ex iis qui de sanguinis *fluore* ac vappâ mussitant adhuc; at quàm molli pede fulta sit isthæc opinio, declarat illorum affectuum indoles, quos à vappido sanguine gigni contendunt, quos è contrà

alit ſanguis *inflammatorius*, ut potè quos comitantur ardores, terminant *inflammationes*. Eſto tamen, conſentitur *acidum* è ſanguinis gremio exoriri poſſe, morbis fovendis id fortè par erit, generandis impar, hos enim ſequitur non accerſit.

Non facilior patet *acido* externo in ſanguinem ingreſſus; illud enim inſpiratione per pulmones ſanguinem permeare mendacium eſt, ſic enim undequaquè externis rebus impervia ſunt etiam pulmonum vaſa, filo interrupto nullibi ſic continua ut exilioribus minutiis aditum præcludant. Publicum autem eſt, liquorem vaſe coercitum, quod aeri impervium ſit, ab acore tutum eſſe. Patula quidem ſunt *excretoriorum* oſcilla, ſic autem ut emittendis non immittendis rebus aptentur; liquorum enim motus cui ſerviunt, intrò foràs, non foris intrò dirigitur. Quæ ergò vacuanda *purgationi* pollicentur ab *acido* cogente ſanguinem ac *præcipitante* ſuccorum eliquamina, figmenta ſunt; in hæcque dirigere purgationis tela, inanis labor & aleâ plenus. Sed aliud iterùm ex hâc infelici operâ diſcrimen venit. Enimverò ex vaſis ſanguineis elutriari contendunt humores, quibus emittendis nullibi pervia ſunt; quos enim vehunt ſuccos ab arteriis in venas indeſinenter decapulari

ſinunt, nuſpiam egurgitare. Quas ergò hinc committi fingunt effluentias *ſeri, pituitæ*, &c. corporis rerum ineruditæ phantaſiæ deliramenta ſunt. Quæ ſperantur ex vaſis ſuccorum egeries, ex ſolis *excretoriis* expectandæ ſunt, una enim horum oſcilla ſunt, quibus ſecernendis ſub ſanitate ſuccis, excernendis autem ſub morbo humoribus paratæ ſunt effugies. Atqui *ſyſtaltici excretoriorum* motûs operæ ſunt *ſecretiones*, ejuſdem ergò *ſyſtoles* futurum opus, *humorum* excretio.

Aliud ſuadere videretur illa, quam circumferunt purgantium efficientia, quâ ſanguinem colliqueſcere prædicant. Sanguinem enim lacti, vaſa mulctræ, liquefactis coagulis purgantia comparant, quæ ſanguinem ingreſſa glomerant & in ſerum ſolvunt. In his hactenùs jucundè deliratum eſt, at reſipiſcere jubet caſtigata hæc de ſanguine facta aſſertio. Cogi enim poteſt, glomerari non poteſt; denſatur, ſpiſſeſcit, induratur, in coagulationes aut glomeramina non diſpertitur. Has fortè æmularentur albidi flocci innatantes aquæ, in quam ſanguis è pede miſſus eſt, tenaces enim laciniæ ſunt ac glomeramina à ſanguine decidua. At ſanguinis albidæ partes ſunt, ab aquâ calente diſſociatæ,

tam parùm in vasis glomerabiles, ut pelliceâ superficie sanguinem vestiant, in ipsissimis morbis ubi sanguis fundit ejusmodi lacinias. Sanguinem ergò à purgantibus colliquefieri, seu in grumos glomerari, abest à vero. Vellicatio est *purgantium* operatio; vellicatio autem *solidorum*, non *fluidorum*; in *solida* igitur *purgantia* agunt, non in *fluida*, Vasa intelliges, ex hisque *excretoria*, utpoté quæ sola stimulantium purgantium incitamentis obsequi valeant, dehiscunt enim sola oscillis mille, in intestinis, ubi titillata succos, quibus turgent, spontè fundunt; eò lubentiùs quò declivia sunt directione naturali vehentia succos in intestina. Contrarium contingit cæteris vasis, quæ nullibi dehiscunt, semper & ubique contigua non solùm, quod error fuit, sed continua; quæ sanguinem à corde exceptum, nullibi elapsum, serie continuatâ, cordi revehunt. Augurio non incerto, in illis condendos non fuisse, nec conditos morbidos humores, cùm remedia nequirent illa subire; *quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in morte vivorum, creavit enim ut essent omnia, & sanabiles fecit nationes, & non est in illis medicamentum exterminii.* Porrò *sanabiles* non essent homines, *exterminiique*

medicamentum evaderet *purgans*, si noverca hâc ex parte facta natura fixisset illic morbidæ causæ sedem, quò penetrare nequiret remedium.

Igitur, quod fidem hactenùs vix invenisset, non tàm intrà partium cavitates operantur purgantia, quàm in earum superficies; *tunicas* nempè ac *membranas* quibus vestiuntur. Vasorum enim oscilla quibus hæ pertusæ sunt, sollicitata dehiscunt, quósque vasculis quibus texuntur continent succos exspuunt. Purgantium ergò vis præcipua, exteriora vasorum minùs quàm interiora lacessit. Reverà non desunt quibus alvum movet *catharticorum* aura; alios invenias quibus frigidum per pavimentum incessus intestina solvit: infantibus familiare est purgari *fotibus* abdomini admotis. Totam autem hanc rem aperit *erethismi* natura; ubivis enim sentitur, undè succo quo tantùm madere deberet stimulata pars, mergitur. Sic oculi *lippitudine*, *muco* nares, *phlegmatis* pulmo, *pituitâ* stomachus, *glutinibus* vesica, *ichoribus* uterus, dùm ab acri aut peregrinâ materiæ punguntur, diffluunt: ad hunc typum, intestina intuendo, quàm immensus succorum proventus manandus sit ex illis intelligetur.

Inteſtinorum fiſtulam habes rotundam, proindéque maximè latam, altitudinem corporis ſeptiès longitudine ſuperantem, longam ergò maximè; planè membranaceam, omninò igitur vaſculoſam; multo ſucco madidam, copiosóque litam muco, perpluribus ergò foraminibus, quæ excretoriorum exitus ſunt, terebratam: millé ſalientes hîc conſpicis, qui roſcidum imbrem undequáque fundunt, ſeu infinitos aquarum rivulos, ſuccis egurgitantes. Quotos vix numerabis, his enim definiendis non ſufficit humana mens, ſed quantùm innumerabiles ſint evincit enormis copia tubulorum illorum, ex quibus telarum ſuarum fila araneæ depromunt. Ea enim eſt, ut intrà puncti latitudinem tubulorum milliaria diſcernere detur. Porrò tot tubulorum nerveorum extremitates excretioni paratas ultrà modum vellicatas cogitando, inteſtina ſuccorum imbribus ruitura intelliges, totáque ſero perſtillantia. Si etenim pyrethri mica ori (quod præ inteſtinorum capacicate, perexiguum ſpatium eſt) commiſſa, ingentem ſalivæ copiam elicit, quanta alluvies mananda non erit ex pluribus purgantis *tincturæ unciis*, quibus capaciſſimum inteſtinorum ſpatium reſperſum

erit? In mentem revoces miram cùm nervis inteſtinorum ſympathiam ac ſocietatem, concipies ſuccos partium ſuperiorum debere conſecutionis neceſſitate deſcendere vacuatas versùs inferiores partes, quâve ratione viſceris unius evacuatio occaſioni eſt corporis univerſi evacuationi.

Vaſa autem *excretoria* eſſe, quæ hanc omnem humorum copiam ſufficiunt, manifeſtat evacuatorum qualitas; *ſeroſi* ſunt imprimis, *ſerum* enim quod *ſecretionum* baſis eſt, *excretionum* quoque fit materies. *Seroſi* autem laticis conditoria tam verè ſunt *excretoria* vaſa, ut eò ſpontè confluant quæcunque *ſeroſa* ſunt; præterquamquod enim elices ſunt ſucco nutritio, qui *lympha* eſt, à naturâ dicati, aqua ſyphonis ope in arterias injecta, in *excretoria* vaſa tranſit, adeò aquaria ſunt. Nec te moretur, quòd *glutinoſi*, *pituitoſi*, *phlegmatici*ve ſæpè videantur vacuati humores, ejuſdem enim liquoris, tituli diverſi ſunt ac multiplices formæ; cùm *glutinoſum*, *pituitoſum*, *phlegmaticum* ſeri laticis ſpecies ſint aut effectiones. Idem ſerum eſt quod tingunt *colores flavi*, *virides*, *nigri*, qui ſero inſidentes coloratos exhibent ſuccos, ſpecie diverſos, re ipsà *ſeroſos*, ſed à morâ, *ſtagnatione* varioque

verberatûs gradu modificatos. Talium exempla colorum repræſentant *aſthmaticorum, pleuriticorum* & *Phthiſicorum* ſputa, quæ ab unâ *lymphâ* putri, reſide, diutiúſque verberatâ in pulmonibus formantur. Interìm non immeritò hujus vel illius humoris in corpore dominatum ex coloribus concluditur; licet enim hujus vel illius remiſti aut reſorpti humoris certa parùm fuerint indicia, ſaltem admonent hoc adeſſe in corpore *occillationum* turbamentum, háncve confuſionem, ut ſedibus ac locis mutentur; ſic ut quæ *hepatis* v. g. propriæ erant, *pulmonum* aſcititiæ factæ ſint miſtæque ſuccorum officinæ; verbo, eò veniſſe delirantium à modulatione ſuâ, aut deflectentium *occillationum* potentias, ut quibuſlibet ſuccis non hic vel illic tantùm, ſed ubiquè procudendis impares non ſint. His, ut ut vera videantur, repugnare ferè diceres purgantium naturam. Reverâ horum non pauca *ſalinum* aut *aere* reſipiunt, quæ mordendo, ſtimulandóve partes vellicabunt! His accedent adhuc quæ triſtis ſunt, ſed manifeſti ſaporis; at dantur, neque pauca numero, quæ inſulſa ſunt, fatua aut inſipida, cujus conditionis ſunt non *eccoprotica* ſolùm, *oleoſa, laxantiáve*, ſed *draſtica* inter

(non secùs ac inter *venena*) reperias, quæ dulcia sunt, mellaria, injucundè saporata; hæcque vulgaria, ut *cassiam*, *manna*, *mechoacam*, *stibiata* ipsa, complectuntur, quæ sapore aut nullo aut ingrato non acri condita sunt; an talia *stimulantibus* annumerabis? Fundunt intereà, eliquant, evacuant, &c. At hîc, si alicubi, animadvertere datur sensuum aberrationes ac fallacias. Alius enim est *linguæ*, alius *oculorum*, alius *stomachi* sensus. *Oleum* amicum *linguæ*, mordet *oculos*; *stibium oculorum* mitigatorium, *stomachum* turbat: similes veniunt ex eduliis insidiæ, *musti*, *mellis*, *lactariorum*, *melonum* pericula comperta sunt non minùs quàm delectamenta; tumultuosa nempè tantùm, quantùm voluptuosa. Igitur sensifera *acria*, *amarulenta* non tantùm, aut quæ linguam vellicant, sed suavia quóque delectabilia, ipsáque insipida, turbas dant & tumultus. Sed à verbo venit dubitandi ratio; vellicari enim & irritari pungi putant, quasi nihil nisi aculeos ac spicula sonarent istius modi voces, qui conceptus sic castigabitur. Vellicationis nomine intelligenda est citatior facta *occillatio*; undè *trituræ* nisus aut fortior aut crebrior. Citatur autem non à punctione tantùm, quod

ſtimulus eſt, ſed ab interveniente obice, quod eſt incitamenti genus, & nisûs occaſio. *Undulatio* enim, quò pertinet *occillatio*, in vetitum nititur, adeò ut in obicem vel leviſſimum incidens undulando liquor inſurgat & enitatur, ſic ſecluſo omni ſtimulo, *vellicationem* concipere datur, in inteſtinis maximè, quæ uc ſensûs ſunt exquiſiti, facilè horrent & objecta reſpuunt, imprimìs quæ incongruentia, qualia *eccoprotica*, quæ pinguia ſunt & laxantia, &c. hæc igitur ſtomachi vi ac ictibus ſubacta inconditè, in inteſtina deſcendunt, ubi *lacteorum* oſcillis incongrua, inopportuna loco, & peregrina; illis partibus delicatulis incommodant, quas inimicâ præſentiâ, moleſtâ mole, incongruâ naturâ, ad *excretionem* ſui & expulſionem provocant. Sic quæ faciles & patulas ſe præbuiſſent oſcillorum in inteſtinis hiantium aperturæ, horrent, nauſeant, contrahuntur, retrorsùm occillant, & oblata exſpuunt.

Hæc ſatis erunt exponendis vellicationibus, miſsâ etiàm *ſtimulorum* operâ, ſed aliundè ſuos celant aculeos leviora purgantia, ſuóque ſinu condunt aſpritudines, quas occaſione datâ pandunt. Pinguia enim ſint, quale eſt *oleum amygdalinum*, quo ſolvitur alvus, pungunt

ac mordent. Ut enim *oleosa* sic vellicant *oculos* ut lacrymas proliciant, cutémque *erysipelate* deturpatam ita exasperant, ut exulcerent; intestina, quæ cute ac oculis teneriora sunt, ab *oleosis* pungi, morbidéque titillari posse verosimile est. Porrò qualis energiæ sint *oleosa* proliciendis *serosis* humoribus, de quorum genere sunt *humores*, quos *purgantia* educunt, monstrant butyro lita *betæ* folia, quæ provehendis *vesicantium* evacuationibus adhibentur. Igitur *cathartica* quævis, non in *fluida*, sed in *solida* agunt; neque *fermentando* aut *præcipitando* evacuant, sed irritando, provocando, vellicando humores profundunt.

CAPUT XIV.

De vomitione.

VOMITIO est humorum stomacho per os exsilientium impetu facta ejectio. Evacuationum enim obtigit nulli tanta prosiliendi vis; quæ cùm compressionis, aut *emboli* virtutem resipiat, ad *solida* pertinere vomitionem, argumento est. Adhæc declivia amant liquores, inusitatum enim naturæ, artíque inexpertum ad aliquam altitudinem, invito pondere propriòque impetu, ascendere liquorem. Itaquè quòd ore, aliquò multùm à stomacho distante humor evacuetur, alienæ virtutis est aut potentiæ. Hanc manifestant locorum situs, natura ac ordo. Oesophago subjacet stomachus; hic autem canalis est ad *perpendiculum* descendens, & directò imminens stomacho. Hâc sub positurâ, declivitatem, quâ ultrò per os effluat stomacho conclusus liquor investigare, *nodum in scirpo quærere est.* At in aperto sunt fibrarum stomachi motricium vis, partiúmque circumpositarum immane robur, imprimìs musculorum abdomi-

nis *contractilitas* immensa, quæ omnes potentiæ unà conspirantes, introque simùl actæ, omnium fortissimæ compressionis, *embolique* potentissimi vim æmulantur. His omnibus undequaquè comprehensus stomachus, compressúsve, sui cavo conclusum liquorem non reddit, sed expellit, ejectat non effundit. Hâc autem compressione humorem à stomacho extundi, cogit hujus formatura, adjacentium partium habitudini comparata. Stomachus cavus est, solidæ circompositæ partes. At quâ ratione durioribus molliora, eâdem *solidis cava* cedere necesse est. Porrò ea est *stomachi* cavitas, ut illius parietes vi adacti mutuò se contingere possint; eos igitur à potentiis vicinis compressos, sic angustari necessum est, ut qui liquor illorum intercapedine interponitur, collidi debeat & explodi. Itaquè *emboli* vim appellaveris, eam quæ vomitionem committit, hoc nomine dignandam eò magis, quò fortiores sunt obices quos rumpendos habet vomendi nisus. *Musculus* est, œsophagi tubus, iis motricibus fibris instructus, ut descendentibus transitum concedant, negent ascendentibus; stomachi *sphincter* est atque sigillum, eum ab hiatu protegens, ne alimentorum digestio,

ab admisso extraneo miasmate interturbetur. Rimis enim & hiatibus (*registra* dicunt) indigent chymicorum organa, quòd eorum operationes, utpote *fermentatione* absolvendæ, aere opus habeant, cujus exsortes fermentandæ materiæ non effervescerent; è contrà *tritura* est digestio alimentorum, non aeris externi, sed validissimæ *solidorum* potentiæ indiga. Posthàc tot artes firmando digestionis organorum *tono* impensas ne mireris, necessariæ erant stabiliendæ succorum coctioni primæ, quæ cæterarum integritatem sponsura erat. Verùm illæ omnes artes sunt quas violandas, illi omnes obices quos frangendos habet vomendi nisus, hâc de causâ habendus præcipuus inter eos motus, qui ad *solida* referuntur.

Id approbat medendi usus. Morbi qui *solida* quales nervi sunt, singulariter afficiunt, *vomituritiones* dant. Sic *hystericas, melancholicos, splenicos, nephriticos* videas irritis & assiduis vomendi conatibus fractos; irritis, inquam, nihil enim produnt humoris, adeò *solidorum* proprii videntur, non *fluidorum*. Ulteriùs procedit *observatio*; ex morbis videas nullos, in convulsiones, quæ ad *solida* pertinent, pronos magis, quàm vomitiones; sic

ſtomachum fortiùs aut inopportunè vellicaverit *ſtibiatorum* uſus ; ſive ſub *cholerâ* morbo diutiùs aut maligniùs fuerit laceſſitus, per artus currunt dolores, anxietates, *ſpaſmi* vagantes & incerti ; imò pedum manúmve contractiones ſuccedunt, epoto *arſenicali* veneno, quod ſtomacho ac nervis ſingulariter inimicetur. Coronidis loco veniet ex *tabacino oleo* litus, qui externis tantùm partibus affrictus, ſtomachum turbat, convellit, conjicítque in vomitionem.

Nihil ergò rei cuilibet tam proprium eſt, quàm nervorum vellicationi vomitio ; ea propter quæ vomitum promovent aut ſedant remedia, nervos reſpiciunt ; prioris generis ſunt *pinguia, oleoſa*, quæ fibras laxant aut molliunt ; alteriùs ſunt claſſis, *narcotica*, quæ ſedant.

Norunt adhuc medentes, ex ſymptomatis omnibus quæ præludunt morborum ſcenæ, nullum tam obvium fieri aut familiare, quàm *vomitum*, eâ certè de causâ, quòd ex omnibus *fibris* motricibus, undè ducta ſunt prima partium ſtamina, nullæ ſint moveri tam faciles, quàm *ſtomachi fibræ* : reverâ in longum exporrectæ ſunt, cingentes partem cavam, fluitantem, ſuſpenſam, ſubjectâ baſi & adjacentibus fulcris deſtitutam,

visceribus omnibus condolescentem; certè fibras tam teneras, ferè vacillantes, aut malè fultas à suis *directionibus* aut *tono* facilè dejiciendas venire manifestum est. Atque ut debilior est & flecti facilior vectis, qui longior fuerit, sic fibra curvari eò magis periclitatur, quò elongata fuerit magis, retinaculísque rarioribus firmata. Hoc ipsum musculorum fibris contingere solet, quæ quò breviores vegetius musculo robur addunt, imbecillius verò, quò longiores. Hæc ad stomachi fibras translata, causæ partem exponunt, cur tam proclivis sit in vomitionem; sed rem planè conficit altera hæc circà stomachi fabricam facienda observatio. Cavus est, interioris ergò expers fulciminis: at quod curvari facile est eâ parte curvabitur, quâ minùs sentiet resistentiæ, seu quâ fulcitur minùs. Intrò igitur curvabuntur stomachi fibræ, puta in hanc partem quâ vomitur.

Hæc jam benè multa sunt, quæ *vomitionis* causam *solidorum* vellicationibus attribuunt; at eò efficaciùs, quò *frequentiùs vomitiones* stomacho eveniant, humoribus vacuo, à causâ vellicante externâ aut remotissimâ. Permultis stomachum movet navigatio, non paucis

vectio rhedæ; quosdam offendas ad rei fastidiosæ aspectum aut odorem nauseantes. Denique sana ac vegeta mulier imprægnata, vomit; idem experitur virgo vigens aliundè, sed mensibus, quos patiebatur, fortuitò defecta. Neque audienda quam prætexent humorum camarina, sæpiùs enim vomitionis conatibus excruciatæ, vomunt nihil; aut tam inFeliciter, ut tunc temporis exhibita *emetica*, augeant pœnam, dùm evacuationem minuunt, ni sanguinem humorum loco proliciant: hæc *stibiatorum* sors, quorum frequentiora martyria numerabuntur, quàm miracula, quoad aut novitiis manibus tractabuntur, aut humorum in stomacho stabulantium saburræ, quæ nusquam est, evacuandæ dicabuntur.

At resipiscant incauti *stibiatorum* decoctores, stibiatorum improbitate, vi, ac tyrannide deterriti. *Cathartico* horæ opus sunt, antequàm alvum solvat; *emetico* sat erunt momenta, ut *stomachum* evertat. Causa palàm est, *catharticum* ad dissita ferri indiget, *emeticum* ipso in limine operatur. Illi universus intestinorum canalis peragrandus ac vellicandus est, quò humores proliciat; *emetico* sufficit stomachum attigisse, ut illum in-

tactis humoribus convellat. *Convulsio* enim est, aut spasmus vomitio, *solidorum* morbus aut nervorum affectio. Hinc ad manum est, sicque in expedito *emeticorum* virtus, ut illis sufficiat partes attigisse ut eas fortiter stringant, sic ut quos vehunt succos arctiùs complectantur. Fulgurantia crederes, partes tam rapidè pervadentia, ut eas vel lambendo siccent. Hinc irrita facta fuit ac frustanea chymicorum industria, qui suo ac ægrorum periculo, *emeticorum* fraudes infeliciùs experti, in *cathartica* convertere *emetica* tentaverunt. Sed infido ausu & temerario, *mercurii* enim *fixationem* aut *transmutationem metallorum* aggredi erat; adeò *stibii* pernicitas omnes illorum conatus ludit, vel enim malè castigata struit insidias, aut nimis emendata fatiscit & emoritur. An igitur exterminio sic natum esset id pharmaci genus, ut illi facto mortis mancipio occidi, aut occidere injungeretur?

Immeritò sanè & injuriâ, stimuli enim titulo quo terrent *emetica*, morsitatione quâ formidini sunt, iis ipsis à naturâ datum est succurrere morbis. Id artis fugit eos quos mancipavit evacuandi cacoethes, norunt verò ii quos *occillationum* in negotio versatos malam hanc artem

dedocuit, *solidorum* doctrina. Ita verò *stimulantia*, artificum, si artifices fuerint, manibus, ut decet, tractata, damnabilia non sunt, laus imò maxima illa manet, at major adhuc utilitas. Et verò cùm liquorum evagationes undè oriuntur morbi, *occillationum* culpâ fiant, *solidorum* officii est, in ordinem eos revocare. Id autem potentiæ *stimulantibus* datum est, quæ *solida* opportunè morsicando, eorum *occillationes* ad nativas *directiones* revocant, aut amicè cogunt. Equidem ab illatæ vis periculo metuendum erat, sed huic aliundè ab ipsâmet *stimulandi* potentiâ cautum est. Hæc efficit ut ad *excretoria* prolecti humores, vasa depleant & egurgitent; partes à *stagnatione* defendant, *phlogosés*que, *inflammationes*, *apostases* & abscedentia arceant. Enim verò *stimulantibus* quæ evacuantia sunt commodum accedit, quo frustrata sunt, quæ non stimulant *evacuantia*; illa quos movent humores, non promovent, utpotè quibus *emissaria* non aperiunt. Hinc *sudoriferorum* incerta fides aut perfidia, humoribus enim quos protrudunt, molem quidem addunt & impetum, at exitum negant quem stimulatio dedisset. Hìnc ergò *stimulantibus* securitas obtigit major, quòd excipiendis humoribus protrusis

protrusis vasorum oscilla reserant; imò illa reserant primùm, tùm iis succos appellentes dant evacuandos.

Cùm his si conferas vomitoriorum efficientias, stimulos eorum in tantùm non aspernaberis aut extimesces, sed laudaveris magis, fortè an amaveris. Stomachum habes corporis centro situm tenerum maximè, universi corporis affectionibus consonum, omnibus partium congaudentem bonis, nullis non malis compatientem; ut enim illa cupidè sentit, hæc odiosè aversatur. Partem tam publicam, cohærentem omnibus aut consociatam, pungis, vellicas, emoves? cæteras in consortium trahis, omnes ergò titillas, lacessis, exsuscitas; attamen fortiùs illas quæ tensiores fuerint, rigidiores, & breviores, tùm quia acutiùs aut altiùs resonant, quæ magis tensæ sunt citharæ fides, tùm quia sequax longè minùs est vel difficilè ductilis fibra, quæ jam contrahitur aut corrugatur. At hic corrugationis status, ille ipse est fibrarum quas sub morbis occupat *spasmodica diathesis.* Hæ sunt igitur quæ singulariter & fortiùs sentient, stomacho factas vellicationes. Hìnc in apertum venit, quid præstiturum sit opportunè datum *vomitorium.* Equidem *evacuantis* me-

dicamenti titulo laudatur, nec immeritò, ſed reverâ excuſſorium eſt; quo nomine, ut efficacius, laudabilius quoque eſt. Sub hoc reſpectu ſtomachi fibras ſtimulando evibrat, quæ non ſecùs ac ductarii funes, partes quibus cohærent, aut undè proficiſcuntur, emovent, *occillationéſ*que aut ſursùm abreptas, aut deorsùm ruentes divertunt. Intereà vellicata quotquot in ſtomachum deſinunt *excretoriorum* oſcilla, dehiſcunt, hæcque versùs deturbati humores, per aperta emiſſaria eliminantur. *Bonis* autem *avibus* aut felicibus auſpiciis, indicium enim eſt *ſolidorum occillationibus* obſecundaſſe fluida, laxatas eſſe & expeditas vias, diſcuſſam procellam, atque diſſipatas quæ imminebant *apoſtaſes*. Hìnc *vomitiones exiguas, malum denunciare* monet *Hippocrates*, oſtendente humorum quæ ſuccedit paucitate, immorigeros eſſe, nedùm ductiles aut fluxos humores, *ſpaſmó*que ſtrictas adeò fibras, ut validè licet proritatæ ſuccos elabi recuſent. His in caſibus vomitus monente eodem *Hippocrate, cùm majore conatu & dolore contingit, anxietudo occupat, vox ſtridula eſt, ſingultus, convulſio, frigus cùm ſudore, ſitis*; humorúmque loco *vomitus ruber*, ſanguíſque ſtillans è naribus ſuperveniunt.

Malis autem vomitibus accenſet idem *Hippocrates* non tantùm eos qui *pauci* ſunt & *frequentes*, parùm nempè egerentes & ex erethiſmo ortos, ſed & *bilioſos ſinceros*, quo loco laudat ut *utiles*, qui *bilem pituitæ quàm maximè permixtam habent :* rationem autem exhibet *vellicationum* ratio ; ubi ſolus eſt unius *pituitæ* exitus, ſingularem eſſe nimis, paucioribúſve partibus addictam vellicationem indicat, aut rigidum adeò ac renitentem fibrarum *ſpaſmum*, ut impeditæ *occillationes* vellicationibus aut obſurdeſcant, aut ultrà ſtomachi confinia pandi recuſent. Contrarium ſuadet *bilis* cùm *pituitâ* copioſa ubertas, indicans ſiſti nondùm *occillationes*, perſeverare adhùc illarum excurſus, illámque ſupereſſe partibus mollitiem quæ vel vicinarum egurgitationem permittant aut polliceantur. Hîc ubique vides non aſpernabilem eſſe humorum proventum ; at ulteriùs docet Hippocrates obſervandos venire humorum illorum *colores*, *odores* & habitudines : *viridis*, inquit, *vomitus*, *niger*, *lividus*, *ruber*, *multùm craſſus*, *ſubputris*, *mali odoris*, *virulentus*, *æruginoſus*, *vitioſus eſt* ; tot enim indè ducuntur argumenta labefactati, morantis, peſſundati aut perditi ſuccorum circuitûs in his vel illis

viſceribus ; horum proindè *cacopragiæ*, vitioſitatis & habitudinis violatæ notacula. Verbo, quod in morbis peſſimum eſt, à *fluidis* ad *ſolida* mali contagium non tantùm aut auram tranſiviſſe indicia ſunt, ſed ipſis eorum medullis ipſummet malum adhærere, adunari & concorporari ; undè *ſecretionum* violatio, turbatio ſuccorum, *occillationum* perverſitas, mortis anteambulones aut prænuntii.

Eſto igitur impensè ſudent artis non incurioſi in cicurandis, corrigendis, caſtrandíſve *vomitoriorum* ſtimulis, in his enim certè cauto opus eſt ; noviſſe verò ejuſmodi ſtimulos calcaris inſtar opportunè partibus addere, hoc opus, hic labor eſt ; occaſionem enim, quæ medelæ omnis anima eſt, loco ſuo captare, artis ut artificis induſtriæ ſumma eſt quam ſapientia moderatur, quam vel unus obtinet uſus. Interìm quantalibet fuerit ac prudens in uſurpandis *vomitoriis* dexteritas, omnes illorum proſperos eventus, univerſa miracula, eorum ſtimulandi vi accepta referenda comperiuntur. Reverâ minora longè occurrunt & infrequentiora *vomitoriorum* quàm *purgantium* pericula ; ſic ut plures licet *hypercatharſi* extinctos videris, ne unum ex mille

vel enormi vomitione jamjàm exanimandis, vomendo periiſſe obſervatum ſit. Experimentum habes in iis qui cùm maris inexperti animam exhalant cùm vomitu, illicò tamen reconvaleſcunt, redditi terris. A ſpaſmo enim venit tota iſthæc vomitiouis conturbatio, quâ excandeſcens ſtomachus, in ejiciendum hoſtilem hoſpitem inſurgit, ut à morſicante materiâ illicò ſeſe expediat. Ille autem, quantus quantus ſit vomendi cruciatus, *cathartici* operatione, utut mitiori, periculoſus minùs eſt hâc de causâ: adhæret iis partibus *vomitorii* ſtimulus, quas ſubire nequit, quæ enim à ſtomacho revehunt ſuccos vaſa, impervia ſunt, nullatenùs ſubeunda. De *purgantibus* non item; præterquàmquòd horum quàm *vomitoriorum* promptiores minùs ſunt ſtimuli (undè fit ut longiori tempore morentur in *inteſtinis*, & tardiùs agant) intrà inteſtina dehiſcunt *lactea*, quæ chylum *purgatrici* virtute imbutum ebibunt, eandem intùs quàm extùs vellicationem paritura. Exploratum eſt enim intrà vaſa ſyphone injectas purgantium tincturas, alvum quoque ſolvere. Igitur periculorum à *purgantibus* & *vomitoriis* imminentium differentia in eo ſita eſt, quòd *purgantia* vaſa ſub-

eant & sanguinem afficiant, solas verò vasorum superficies stimulent *vomitoria*. Quæ perperàm in medium prolata suspicari vetat facta de *vomitoriis* hæc observatio. Norunt artis prudentes, quanti ea sint auxilii in *asthmaticis* affectibus; undè *Nicotianæ* præcipua laus, quam syrupi formâ opportunè exhibitam incantamenti instar his opitulari proditum est. Suâ dubio procùl stimulatione solâ, *stomacho* enim exceptam vasorum interiora ingredi non posse notum est. Hùc iterùm spectat non inutilis, sub iisdem morbis, *stibiatorum* usurpatio; *Bechicis* enim & *expectorantibus* exiguâ dosi, addita, pulmones stimulando à *phlegmatis* expediunt. Nequè prætereunda *stibiatorum* usurpandorum ars, quâ exili quantitate, sed multâ aquâ ferè obliterata (v. g. ad granula tria vel quatuor intrà aquæ libras tres) alvum non stomachum turbant. Sic enim diluta sufficientem intrà intestina moram trahunt, ut sanguifera vasa subire sibi liceat. Tandem alia medentium industria est, *purgantibus* potionibus *stibii* aliquid admiscere, quotiès è re est ægrotantis, ut *purgans* medicamentum minores det turbas, citiúsque præterlabatur; ita enim *purganti* addito *vomitorii* calcare, velociter, quasi cur-

rendo, partésque delibando pervadit medicamentum *purgans*.

CAPUT XV.

De clysteribus *&* suppositoriis.

AT *purgantium erethismum* nihil declarat apertiùs, quàm *enematum*, *glandiùm*que subdititiorum usus. Equidem sunt quibus isthæc evacuantia everrendis, ut aiunt, aut exstercorandis intestinis, facta unicè videntur, & hæc est vulgi, qui in medicinâ nimius est, opinio. Interìm ab hoc errore tueri debuissent *Hippocratis* & vetustissimorum medicorum exempla, arti enim coæva comperiuntur hæc medicamina; at vel primo ab ortu suo in artem prodeuntia, *stimulandi* causâ usurpata fuêre. Hìnc *acria* sunt quæ descripta olim ad nos pervenerunt curando volvulo adhibita, revocandis proindè *humoribus*, ipsis imò fæcibus, quæ ad superiora, os nimirùm aut fauces sub hoc morbo viam affectant. Undè duplex comprobando *purgantium erethismo* redit argumentum, vis enim illa stupenda, quâ ad os ab intestinis fœces ipsæ rapiuntur, *systalticam* par-

tium vim, de quâ hactenùs tam multa, ſub ipſos ponit oculos. Inſuper horrendo malo, vìxque medicabili, quod inverſa ac præpoſtera committit inteſtinorum *periſtole*, adhibitum pungens & acre remedium, oſtendit ſtimulando juvare ea medicamina, quæ illi proficua indicata ſunt. Porrò quò uſquè procedat illa vis, evincit huic morbo ſuperveniens *ſedis ſtrictura*, tanta ſcilicet coarctatio, ut nihil, nequidem *clyſteris* fiſtulam admittat. Hìnc volens miniſter medici (ita enim vocatur *Hippocrati*) *clyſterem* ſuffundere, reperit anum clauſum & intrò versùm retractum; quod extremi morbi eſt, & eventûs lethalis. At quæ hîc conſpicua eſt conſtrictio, affectæ parti propria non eſt, neque ſingularis; imò verò *ſpaſmi* internas partes occupantis indicium eſt, occillationes invertentis adeò, ut viſi ſint *glandes* ſuppoſititii per os aſcendendo remeaſſe. Sub hoc partium ſtatu, vix alia à *ſtimulantibus* remedia concipere datur, quæ tali cauſæ ad votum ſuccurrant, abreptas nempè ſurſùm *occillationes* deorsùm deprimendo, præcipitandóve.

Neque aliò tendit, ſub quovis morbo *enematum* uſus; quæ ubicunquè fuerint uſurpata, ſi alicujus proſperi fuerint even-

tûs, ſtimulando juvant. Succos enim proliciant aut fœces, utrumque ſtimulando exequuntur. Nequè hæc ex conjecturâ aut opinione dicta credideris, ſed ex rei neceſſitate deducta. Et verò, craſſa *inteſtina* quæ perambulant *enemata*, invia ſunt, à præterlabentibus non ſubeunda. *Lacteis* ſi donentur, tam infrequentia ſunt, ut admittendæ *purgatrici* virtuti imparia videantur. *Enematis* interìm vellicata hæc *inteſtina*, humores profundunt; hi ergò dubio procùl iidem ipſi ſunt, quos inceſſanter ſub ſanitate *inteſtina* plorant. At qui ſub ſanitate ſtillant illùc ſucci, *excretoriorum* quæ vehunt non revehunt proventus ſunt; ſtimuli igitur extùs non intùs vellicantis hic vides effectus. Reapſe ex *enematis* vix reperire eſt ullum, qualicunque ſtimulo deſtitutum, omnia enim utcunque proritant. Ipſa enim aquea titillant, vellicant emollientia, ſalina mordent, acria pungunt, *purgantia* torquent, omnia incommodant; peregrina enim ut ſunt & adventitia, ſolâ præſentiâ lædunt. Neque prætereundum, ſuam quoque eſſe inteſtinorum in ſentiendo *idioſyncraſiam*, quæ enim *ſtomacho* maximè ſenſifera ſunt, inteſtinis fatua deprehenduntur & ignava. Exemplo ſit vinum *ſtibiatum*,

id enim ore ſumptum ſtomachum convellit & vertit, *enematis* autem ano infuſum, in inteſtinis reſes eſt, niſi *foliorum orientalium* forti decocto ſociatum fuerit & admixtum; ubi videre eſt quantùm ſtimuli opus ſit *enematis* etiam validiſſimis, quæ ſtimulo aliquatenùs defecta, inertia comperiantur & evanida.

Stimuli, quo nomine *enemata* commendantur, teſtes ſunt adhuc illæ evacuationes quas obtinent ab iis partibus quibuſcum nullis exituum communitatibus, ſed ſolis fibrarum commerciis aſſociantur. *Lochia, menſéſ*ve inopportunè cohibitos, enematis ex *melle mercuriali* & ſimilibus revocare uſus eſt. Cùm autem ad anum non pertingunt, *menſium, lochiorúm*ve viæ, ſed ad uterum, indicium eſt hùc evocari vacuationes illas à clyſteribus eas ani fibras vellicantibus, quæ cùm utero cohærent. At juvant *enemata*, non tantùm confines partes atque vicinas, ſed diſſitas quoquè maximè, locis ac functionibus disjunctis auxilio ſunt. Evacuando dices? Suaderet hodiernus medendi ritus, qui *draſtica* ano infuſa immitti jubet; diſſuadet autem *Hippocratis* exemplum, qui *in morbo coxario, ſalis triti pugillum ad olei heminam & hordei decocti heminas duas* in-

jici jubet; ut & *infusum ex ptisanæ cremore admixto melle*; ubi vides quam dabat *stimulantibus* præ *purgantibus* clysmatis fidem supremus ille artis magister.

Nihilominùs tamen, quod superest antiquæ in medendo virtutis, *Hippocraticam* hanc resipere videtur in exhibendis *enematis*, intentionem, *stimulandi* nempè consilium magis, quam *evacuandi*. Moris est nec illaudabilis, acria *clysmata* adhibere, resolvendis affectibus *soporosis* & *convulsivis*; sic *apoplexiæ* aut *epilepsiæ* paroxysmo correptum *enematis* acerrimis prolui volunt. Nùm ad anum humoris morbidi proliciendi causâ? *Syphi saxum volveres*. *Pleuritide* aut *peripneumoniâ* laboranti, mollia *clysmata* sæpiùs infundi curant, an his, quòd vulgaris sermo est, humoris partem surripi prætendis? *Aquam è pumice postulas*. Iterùm (stupendum enim quò usquè serpendo se produxit hic error) urente interaneâ febre ex aqueis *clysmata* frequenter injici consulunt, nunquid hâc arte bilem flammatam ex vasis ad intestina præcipitem agi expectabis? Spe cades; non sic dissociabiles sunt corporis succi, neque sanitatis causâ dissociandi. Confusio enim quâ tumultuantur non venit ab *intestino* motu qui eos misceat & in tur-

binem agat, sed à *progressivo* retrocedente, qui *secernendos* retrovehit ac permiscet. Has autem ut dant turbas inordinatæ *occillationes*, hæ in ordinem reductæ compescent; eòque tendit *enematum* usus, deorsùm enim revocando *occillationes*, quæ aliorsùm ferebantur, *liquidorum* mutant impetus, motus emendant, suámque iis reddunt directuram.

Enematum autem eventum hunc spondent locorum quæ stimulantur declivitas & devergentia. Cùm enim à vertice ad pedes seu à cerebro ad inferiora undulando repunt sub sanitate *occillationes*, eodem loci, deorsùm nempè retrahendo, quoquòversum sub morbo devergunt, sanitatis iter relegere est. Porrò in densâ quâ laborat ars rerum caligine, cùm incompertum sit quò directè reducendi sint deflexi liquores, eos saltèm exindè avertere tutum est ubi cladem minitantur. Id autem ex *clysmatum* operâ expectabis, maximè cùm qui sic aperiuntur tramites, ii ipsi sint quibus graditur natura, ipsissimæ pronitates quibus ferri amat.

At stimulationem præcipuum quod ex *enematis* sanitati redit bonum esse probat *glandium* suppositítiorum effectus, adeò enim non *evacuando* pro-

ſunt, ut *evacuare* non poſſint. Incitamenti genus eſt, quò ſanguis, ſuis comitibus ſuccis circuitûs iter pergere cogitur. Metus enim à morbis ſæpè eſt, ne ex *arteriis* exiliens ſanguis in *venarum* curvaturas aut divergia ceſpitando nutet, moraríque ac reſidere periclitetur, in extremis præcipuè & inferioribus, qualia podicis ſunt, vaſis, ubi quaſi adverſo flumine ad ſuperiora conſcendit. Id mali ut prævertat benè provida medendi ars, id aptat auxilii, quo ſtimulata quæ imbecilior nata eſt venarum *ſyſtole* recolligat ſpiritus, exceptúmque ſanguinem efficaciùs ad cor tranſmittat. Hùc autem non deſinit *ſtimulationis* beneficium, præterfluentem ſanguinem fortiùs urgendo, *apoſtaſes*, abſcedentia, *hæmorrhoides*, triſtes nec innoxias morborum reliquias, præcavet. Prodeuntia tot ex *glandibus* commoda, rudem & ignaram fugiunt medentium plebeculam, quæ corporis *œconomiæ* & *mechanices* benè conſciis perſpicua ſunt atque comperta. Sic autem educatus medendi artifex, humores *glandibus* extorquere non tentabit, nedùm cogitabit. Re ipsâ tam parùm humoribus dicatur *glandium* operatio, ſanguini ſic aliundè addicta, ut inopportunè admo-

ta, humorum loco sanguinem emulgeat, aut *hæmorrhoides* quas fugare potuerat, provocet. Hâc de causâ in morbis *inflammatoriis* intutus est *glandium* usus, iis è contrà proprius qui *soporosi* sunt, *spasmodici*, de illorum genere qui *phœnigmorum, epispasticorum*, ac *vesicatoriorum* usum admittunt. Sub ejusmodi morbis *glandes* adhibiti, *vesicantium* operas imitantur, podicem enim morsicando evagantes *occillationes* revocant. Insuper naturæ sensum divertendo dispergunt, plurium enim partium fibris simul stimulatis, singularum irritatio fit minor, faciliùs proindè venit ferendus naturæ, aut discutiendus nervorum *spasmus*. Nihilominùs tamen, quæ naturâ suâ siccæ sunt *glandium* subdititiorum operationes, aut *evacuationibus* defectæ, casu aut occasione natâ humescunt & fundunt humores. Re ipsâ ex *intestinis*, *rectum* imprimis, expromendis ex se humoribus impar est, his ut videtur, non coacervandis, sed exportandis idoneum. Itaquè cellulis & plicis quibus contenta condantur aut retardentur destitutum est. Imò recto ductu fertur, textu denso aut densis motricibus fibris firmatum, quo appellentes materies citò eliminet. At superioribus intestinis à quibus appendicis instar

quaſi dependet, continuum eſt, ejuſdem cùm illis *ſyſtaltici* roboris particeps. Acriùs ergò extimulatum, quæ *glandium* vis & effectiò eſt, ſic contrahitur, ut ſuperiores quibus adhæret partes retrahat, quáſque continent adducat materies; igitur *rectum inteſtinum* cæteris, quibus ſubſtratum eſt, excipuli loco eſt, ultrò ea admittentis quæ deſursùm venerint. Sed longè diſſimilis eſt ſuperiorum inteſtinorum adhæſus, alia poſitura; à ſtomacho deſcendunt milléque locis adjacent undequáque ſero perſtillantibus. *Cyſticis* enim non ſolùm & *Pancreaticis* canalibus receptaculo ſunt, millenis adhuc patent *excretoriorum* oſcillis, quæ indeſinenter ſuccos eructant. Interìm uberiorem adhuc humorum ſcaturiginem aperit ſtomachus; ſub morbis potiſſimùm, quo nempè tempore vitiata alimentorum digeſtio, ingentem & aſſiduam fundit eliquaminum copiam, eò copioſiorem, quò ſic tritis præpoſterè, craſſiùs ſubactis, & malè digeſtis alimentis, ab illâ mole, figurâ, proportione, commenſu deſciſcunt chyli particulæ, quibus opus habent, ut in *lactea* tranſmeent aut *tranſcolentur*. Hinc denſatur ſuccorum mira ubertas, ſcilicet ex iis omnibus qui *lacteorum* oſcillis

elapsi, resiliunt. Attamen hæc copia adhuc crescit eundo; dissentanei enim & insociabiles facti *pancreatis* & *hepatis* liquores, morbido chylo, qui à stomacho deturbatur, agglomerantur, succísque inutilibus intestinorum fistulam cumulant, ac persternunt. Interìm quantumvis succi exuberent intrà intestinorum cava, horum mæandris ac diverticulis morati, affatim quidem confluent, nusquàm præterfluendo effluxuri, eos enim eliminare, virtutis *fluidorum* non est, at unicè *solidorum*, quibus coercentur, roboris & officii. Argumento sunt & documento *colici* dolores *spasmodici*, *hystericæ* abdominis inflationes, imprægnationem in virginibus mentientes, *tympanitis*, &c. sub quibus ad dies plurimos silet & siccatur alvus, excrementis aliundè, potulentis, *clysteribus*, potionibus ut ut *purgantibus* ingurgitata. In causâ est *spasmodica* partium *diathesis*; quæ adeò vera sunt ut *purgantibus* admixta *narcotica* immensam illam, quæ vi suæ relicta torpebat, succorum aggeriem abundè & facillimè educant. Porrò cùm à fibris aut *systole* intestinorum pendeat alvina evacuatio, quantùm energiæ futura sit *glandium* excitatoria virtus palàm est. Hâc stimulata inferior intesti-

nalis fiſtulæ extremitas, ſuccorum qui in ſuperioribus nidulantur deſcenſum prolicit. Potentior adhuc eſt *enematum* actio, quia diffuſior; quem enim podici interiùs affricti *glandes* ſtimulum ſingulariter admovent, eundem in ſingulas longioris & latioris inteſtini partes exercent *enemata*, quæ vel ſolâ mole ſuâ inteſtina provocant. Hìnc moris eſt dimidiatos *clyſteres* injici, in *alvi fluoribus* & *dyſenteriis*, ne pondere ſuo laceſſitas partes & ſolvi proclives, ad excretionem ſtimulent. Tandem inter *hyſtericas*, nonnullas reperire eſt, emoveri tam faciles, ut *enemata* ex aquâ tantillo aceto ſolùm medicatâ, *ſpaſmodicas* acceſſiones illis aut pariant aut revocent. Denique quid valeant ad evacuationem inteſtinorum fibræ, quídve recuſent, iterùm docuit uſus. Ex ægrotantibus enim invenias, quorum inteſtinorum *periſtole* conſtrictioni tam proxima eſt, ut paulò fortiori injecto *enemate* adeò non ſolvatur alvus, ut comprimatur arctiùs; contrà ſi ſic conſtitutis iraſcíque facilibus inteſtinis, *enematis* mollioribus adblandiris, ultrò cedit & obſequitur. Tam verum eſt *periſtolen* inteſtinorum non ſecùs ac oſtiariam eſſe, quæ humoribus egreſſum concedit aut negat.

CAPUT XVI.

De purgandi normâ.

MEDICAMINA coacervari, non paucis mederi est; *purgare, cathartica* obtrudi; ſuccos enim extrudere, *purgare* vocant. Interìm in nullo alio requiritur ars major quàm in *purgationis* negotio. Artium ars eſt in medicinâ eò difficilior, quò diligentes minùs quàm cautos, providos magis quàm felices exigat artifices. Horum enim ludit mentes ſuccedens purgatio, infida tamen ac fallax niſi artis reſpondeat votis, non auſis. Audere enim peccare eſt, ubi laceſſitus hoſtis inſoleſcit, qui adblanditus obſequeretur, duci amans non cogi. Igitur diſciplina eſt medendi ars, ſagacitas autem artis purgatio; meliùs, naturæ ſcopus eſt, non artis opus. Forsàn multùm hìnc minui putabis de medentis opere, at nihil de conſilio; fauſta enim, diù ſi non ſemper, obiter nuſquàm meditata purgatio. Cæterùm meditationis nomine abſit intelligas doloſas falſiloqui ſyſtematis rationes, mendaces doloſi analogiſmi obſervationes,

falſa medicaſtrorum documenta. Meditatam cogitabis *purgationem* à naturæ motibus, motuumque legibus expreſſam, quam oſtenderit medendi magiſter uſus. Sic inſtitutus medendi artifex purgationem operari prætendet nunquam, ſed ad hanc nuſquàm non ſe comparabit. Dies ſemper, crebrò hebdomadas, menſes aliquandò numerabit, *ſolidorum* habitudines perpendet, & *liquidorum* qualitates, non quas invexiſſe arte dolosâ attentaverit, ſed quas monſtraverint ſponte nata malorum ſolamina, aut inartificialibus *purgationibus* ſuccedentes morborum *deſinentiæ*. Obſervaverit morborum naturas, ingenia, labores & phœnomena, quæ alvi fluore judicandos portendunt. Meminerit excretorum calores, adjuncta rerum, temporum circumſtantias, in quæ inciderit facta à naturâ purgatio, ſimiliúmque imitamine, purgandi locum & tempus didicerit. Sua ſunt enim naturæ ſignacula quæ ipſius prænunciant eventus. Hæc imitari decet ſemper, licet aliquandò, obſervaſſe tamen tutius quàm effinxiſſe. In illo artis ludibrio, an ceſſabit medicus? Ceſſabit, ſi aliud à naturâ agere periclitabitur. Siccíne ergò otiabitur? Sic, cùm otiari præſtabit, quàm nihil agere, emo-

vendo ſcilicet omnia, promovendo nihil; quæ ſors eorum eſt medicaminum, quæ ingeſſerit purgandi prurigo, quâ inopportunè laceſſitæ partes rigent, & arctantur magis, quique tempore ſuo ceſſuri erant humores, defœcandi nuſquàm remiſcentur. Quid igitur tùnc conſilii? Præſens periculum urget, terret futurum, viſceribus impendent *apoſtaſes*, quas averteret adhibito purgante humoribus reſeratum iter. Huic nodo ſic ſolvendo eris. *Purgationem* proprio marte aggredi timidè cogitabis; at quam intendit ac meditatur natura, toto pectore adjuvabis, dabis illi dexteram, ſic ut obicibus nullis inter operandum impediatur, ab iis abſtinendo potiùs quæ dubitanter naturæ profutura erunt, quàm audendo, quæ inofficiosè oblata nocere poſſent. Reverâ, ordinata ut eſt natura, etiam cùm deflectere videtur, utcunque verenda eſt. Itaque ei tumultuanti etiàm auſcultandum, fortè parendum eſt. Quid enim ſi ex hoc tumultu aliquid exeat boni? Difficiles & anxietatibus graves eſſe noctes quæ criſes præcedunt, Hippocratis monitum eſt. Ex feminis ſunt quas mirè torquent dolores, cruciatus, laſſitudines, præfocationes febres aliquot ante diebus,

quàm menſes illis erumpant. Eò mitiores eſſe conſueverunt in infantibus *variolæ*, quas turbæ majores præceſſerint, adeò ut *deliria*, *phrenitis*, *lethargus*, *inſultus convulſivi* tam felicibus auſpiciis iis præeant, ut benignas ſpondeant & extrà confluentium ordinem futuras : ſub his omnibus caſibus naturam interturbâſſe facinoroſum eſt. Stupendum ergò quotiès intactam medico naturam eſſe conveniat : caſtam dices contactu polluendam minùs. Sacra fermè res eſt cui ceſpitanti manum admoviſſe, piaculo ſæpè fuit : ſic juvamini facta eſt, ut etiam nocendo proſit. Hinc quos morbos non finit, mutat ; quos non expedit humores, transfert, cúmque partes omnes tutari nequit, ignobiliores invadit, ſuperiores liberat, expedit internas, principes abſolvit. Indè liquet quàm reverenda natura medico ſit, cujus etiàm utilia ſunt peccata. Imò verò cujus *iniquitas* aut malitia *melior eſt*, quàm ipſe medicus *benefaciens*. *Paralyſis* enim, v. g. iſtiuſmodi delictum eſt utiliter à naturâ commiſſum ut *apoplexiam* ſolvat. Veriùs dixeris delinquendi id juris propria naturæ laus eſt, indebitum arti ; quidquid enim moliatur medicus ut horrendi illius morbi diſcutiat minas, obtinebit id

delicti ab adjuvante naturâ, vel *apoplexiam ſolvere* impoſſibile confitebitur. *Tetano* correptum febris curat, quæ ſi deſit *judicandi* ratio, febre pejora ſuccedent, nuſquàm profutura. Similiter cùm *quartanam* ſuperveniente febre continuâ ſolvi, fando acceperint, ex his invenias, ſiniſtrè adeò naturam æmulantes, ut *cardiacis, ſulphureis, volatilibus, refermentantibus* ſanguinem accendant, quo malo dolo *quartanam*, non cùm *continuâ* febre, ſed cùm morte commutant. Tam infeliciter æmulantur *ſudores, perirrhœas, diarrhœas*, quas bonis ægrotantium rebus, movere novit natura. In causâ eſt de humoribus præconcepta malè opinio. Hos evacuaſſe, paginam omnem impleviſſe autumant, licet in evacuandi modo, tempore, loco, ſita ſit evacuationum felicitas. *Sudores* enim movere facinus eſt, niſi morbi natura, ſymptomata, tempora conſenſerint. Idem dixeris de *urinis*; at ut in his & illis infelices eſſe ſolent medentium curæ propter poſthabitas occaſionum ac opportunitatum rationes, æquè periculoſæ in purgando hæ comperientur, ſi abſuerint temporum, circumſtantiarúmve conditiones.

Duo ſunt quibus his conditionibus

ſatisfactum fuiſſe ſignificatur, *primum* eſt *euphoria* ſeu ferendi purgantis facilitas, quâ ab exantlatâ illius operatione levatum ſe ſentit ægrotans; *alterum* eſt *excretorum* natura. *Tertium* addit *Hippocrates* (horum ut & cæterorum author, quæ optima tenet medendi ars) locorum aut viarum convenientiam. *Humores* enim non quòlibet, ſed quò decet, eò nempè quò *vergunt ducendi, per loca convenientia.* Ad *alvum ergò* humores derivare, qui *ad habitum corporis, veſicam, uterum* ferri conſueverant, quadratis rotunda miſcere eſt. Suæ ſunt propriæ morborum *deſinentiæ*, utque ex his videas, quos *urinæ*, quos *ſudores*, quos *ptyaliſmus*, quos *hæmorrhagia* terminare ſolet, his admovere *purgantia*, à naturæ tramitibus delirare eſt. Quæ enim *evacuantur* non ex *quantitate* metienda ſunt; intereſt non *quanta*, ſed *qualia* fuerint, morbi nempè genio & conſuetudini conſona. Hinc conſequitur *euphoria* illa amabilis, quâ ægrotans à ſarcinâ liber, à pondere levis, ab inutili vacuus, non exutus utili videtur. Si quid moleſti ab evacuatione ſupereſt, *ſitis* eſt, quæ ab Hippocrate bonis ducitur, non ſecùs ac indicium feliciter adeò à purgante vellicatas fuiſſe partes, ut excuſſis planè

ſuccis, quibus præoccupatæ in *occillando* torpebant, exſuſcitatæ, ſuas *occillationes* ſic redintegrant, ut corrugari periclitentur.

Tam fauſto purgantium eventui neceſſarius quoque eſt, temporum & circumſtantiarum delectus; interìm hujus nomine intelligenda non eſt, rara, captanda tamen, cùm ſe dat occaſio *purgantis* præter morem uſurpandi, cùm illicò impetus humoris aliquò inſilientis frangendus eſt aut avertendus. At iſtiuſmodi extrà ordinem *purgatio*, ut artis magiſtros decet, cùm eâ, quâ cùm hîc res eſt, non confundenda; hæc enim ordinaria eſt, morbis ſingulis propria, omnibus communis. Tempus ergò & circumſtantias in genere perſequimur purgationis illius, quâ morbum committens humor depellendus eſt. Illa autem ſunt, quæ vetuſtior uſus aut longa obſervatio revelavit. Exindè cautum eſt tempora purgandi non eſſe morborum initia; non illa ſcilicèt, ubi tumultuantur humores, ardent viſcera, interanea uruntur; ubi os areſcit, ſitis urget, flammantur urinæ, ſicca eſt alvus aut clyſteribus ſurda; ubi *ſerratilis* eſt *pulſus*, *hypochondria* dolent, tument, tenduntur. At pacatis rebus aut maximâ parte

parte ſedatis, ſuum *purgationi* locum adeſſe pronuntiatum eſt; ſic ut revaleſcentis, à morbóque tuti, ſignaculum habita fuerit *purgatio.*

Si viſceribus morbi inſederint, purgari vetitum adhuc fuit, maximè ſi *ſyſtrophica inflammatio* partem obſederit, utpotè cùm tunc temporis de affectâ ſede nihil à *cathàrtico* dematur. Eadem evacuatio prohibebatur ſub *catarrhoſis* affectibus, dùm humor *anarrhopos* erat, egerminans adhuc & irrumpens in partes, ſic enim conſtitutus, *purgantis vires* eludens, furebat magis. In ſuccis verò purgandis tractabilitatem requirebant, eámque motûs mediocritatem, quæ à *purgantis* vi deturbari eos concederent.

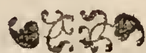
Ex his omnibus conſequitur inconceſſam vulgò fuiſſe purgationem, niſi poſt exantlatos morbi labores. Interim non prætereunda *eccoprotica*, quibus uti ſolitum fuit veteribus medendi magiſtris, non ſolùm ineuntibus morbis, verùm etiam nullis non eorum temporibus. At ex veterum intentionibus in adhibendis *eccoproticis* intelligitur, quàm parùm ea pugnent cùm iis quæ modò traditæ ſunt, obſervationibus. *Eccoproticorum* nomine uſurpabant quæ frigida ſunt & humectantia. *Quæcunque*, ait Hippocrates, *ven-*

trem refrigerant, eadem alvum ſubducunt; & quæ frigida ſunt & humida. Similiter, ex oleribus coctis per alvum ſecedunt, quæ naturâ ſunt humidiſſima. Teſtimonio ſunt quæ *eccoprotica* habebantur, *mercurialis* v. g. *braſſicæ, betæ ſucci, juſcula, decocta,* quæ Hippocrati ſolita erant. *De ptiſanæ ſucco* huic quoque familiari idem concludere eſt; at rem manifeſtat *aquæ frigidæ liberaliter aßumptæ* uſus, notus ex hiſtoriâ *Metonis*, cui vehementer febricitanti, ex liberali aquæ potione, alvus rectè demiſit. Hujus loci quoque eſt *Galeni* hiſtoria de adoleſcente febre tertianâ correpto, qui frigidâ epotâ meracam bilem tùm evomuit, tùm dejecit. Verùm tantùm his convenit cùm purgantibus, quantùm inſipidis & fatuis cùm ſtimulantibus & *ſalinis*. Intereà horum *eccoproticorum* exemplo, in conſuetudinem venêre *minorativa*, barbaræ vocis & originis pharmaca, ab *Arabibus* nempè oriunda. At imitamine malo *eccoproticorum* loco hæc ſuffecta ſunt, quaſi ideò *minorativa* dicerentur, quòd *eccoproticorum* more, de humorum copiâ minuerent tantùm aliquid. Aliundè autem ducenda eſt illius nomenclaturæ ratio. *Minorativa* vocantur, quia cùm antiquis *catharticis*, quæ plurima *draſtica* aut

mochlica ſunt comparata, minoris potentiæ comperiuntur, undè *minorativa* vocitantur. De cætero humores non tantùm minuunt, vel eorum portionem ſimpliciter eluendo, vel illis aperiendo exitus; ſed quantumvis benigna aut mitia cogitentur, de *ſtimulantium* genere ſunt, nequaquàm *eccoproticis* annumeranda, *purgantium* verò indoli, conditionibus, legibus, ſubjicienda. Reverâ norunt artis ſapientes, tyronum, aut audaculorum erratis meliùs eruditi, ſtrages quas committit, quas infert anxietates, quos dat tumultus, perperàm aut diligentiùs propinata potio *minorativa*, adeò ut, ſit venia verbo, feliciùs fortè in exhibendo *mochlico* peccatum fuiſſet. Imò tantâ opus eſt ergà omnia medicamina, quæ *catharſin* reſipiunt, reverentiâ, ſi *practicis* ſapientium obſervationibus habenda fides, ut etiam in exhibendis *enematis* leges requirantur aut cautiones. Diſcriminis minùs aut nihil incurreretur, ſi purgandi humores, uno concluſi ſpatio, vi tantùm indigerent, quà foràs effluerent aut eliminarentur. Verùm diverſus longè eſt humorum purgandorum ſitus, uno ſpatio non coacervati, mille tubulorum capacitates occupant, tam numeroſas

quàm multiplices tubuli ſunt. *Cathartici* igitur dexteritatis eſt, ſingula ſingulorum tubulorum oſcilla reſerare, ut ſuos fundi ſinant ſuccos. E memoriâ enim excidet nuſquam, eos undè morbi foventur ſuccos, ipſiſſimos eſſe qui in alituram aut *tranſpirationem* ceſſuri erant. Porrò retrogradi illi & à viis deflectentes ſucci intrá propriorum vaſorum alveos retinentur ac remeant, niſi fortè, ut monitum fuit, ex *arteriis* exilientes pro *excretoriis lymphatica* vel *venas*, aut viciſsìm, ingrediantur. Hinc confuſio ſuccorum, qui alienorum vaſorum non ſuorum cavitates ſubeundo, nodum Herculeum medico parant; meliùs, nodum vi ac præcipitantiæ inſuperabilem nectunt, ſagacitati, temporíve extricandum. Hîc igitur vi non opus eſt quæ extergat, evellat, aut extorqueat, ſed induſtriâ quæ, ſuccos diſcriminando, ſuos quoſque ſuis reddat exceptoriis vaſis. Verbo neceſſe fit ut illos, quos retinet ſanguinis maſſa, aut quos reſorbuit ſuccos, ſuis emiſſariis reddat. Sic reparatâ ſuccorum diſpenſatione, ſua ſanguini redit circuitûs æquabilitas, *ſecretiones* ſuas reaſſumunt vices, ſtationes repetunt, functiones redintegrantur, ſanitáſque ſuccedit. Cogitare igitur in-

conditam & exlegem eſſe *cathartici* operationem, quæ temerè & indiſcriminatìm humores extrudat, hoſpitis & peregrini eſt in animalis œconomiæ legibus. Irrita *catharſis* eſt aut fruſtranea, quandiù ſanguinis gremio confuſi volvuntur humores; caſſa iterùm eſt, quandiù alienis à ſuis vaſis coercentur. *Biliaria* ad ſui evacuationem *cholagogis* ſtimulare fruſtrà erit, ſi aliò deviarit *bilis*, ſucco enim vacua eructabunt nihil. Exemplum prodet *icterus* aut *hepatitis*, ſub his enim affectibus *phlegmone* aut *ſpaſmo* arctatum hepar, obſtructum & *ſecernere* neſcium, bilem reſpuit. Hìnc in ſanguine facta ſuperſtes eíque confuſa, catharſi non obſequitur; hâc enim exinanita *choledocha*, quam non admiſére *bilem* reddere recuſant. Indè tot infelices aut caſſi *purgantium* ſucceſſus ſub his morbis, quandiù *bile* ſuâ fruſtrari vaſa perſeverant. At hoc ipſum eſt quod *concoctionis* aut *cruditatis* nominibus ſubolfecerunt artis magiſtri, jubendo *concocta* non *cruda medicanda eſſe*, de quibus ſit.

CAPUT XVII.

De cruditate *humorum &* coctione.

Hîc mihi vide temerè ſuſpicantis philoſophiæ fallacias. Quæ obſervando revelat medicina, philoſophia definiendo obſcurat. *Coctionum* tempora, caracteres, indicia noviſſe medici ſapientia eſt; cauſas, rationes, naturas ſcrutari ambitio philoſophi. At illi ſapere proficuum, huic erudiri glorioſum, medicus enim naturæ prudentis ac miniſtri, neutiquàm ducis aut pædagogi nomine gaudet. Re verà tandiù profecit medendi ars, quandiù ſapientiæ addicta, operandi feliciter, non eruditè interpretandi rationes quæſivit; hìnc, quòd artificum dedecori vertitur, progredi deſiit ars ex quo cœpit philoſophari. Quâ culpâ id obrepſerit mali, *Græcorum* poſteriorum, *Arabum* aut *chymicorum*, definire tanti non eſt, quanti monuiſſe.

Ut ut ſit, ex hoc eodem errorum fonte manavit falſa & multiplex de *coctione* opinio. Falſa inquam; ſtupendum

enim incertam adhuc jacere *coctionis* notionem, undè pendet artis felicitas, & artificis honos. Acriter de *coctionis* naturâ variatum eſt, nùm in inſpiſſandis humoribus, nùm in eliqueſcendis conſiſteret. Illùc uſquè tolerabilis error, at ut alteruttrum à calore obtinendum ſibi perſuaſerunt, horrendum quàm multis pravis artibus acuendo calori allaboratum ſit. Immenſus qui interanea occupat calor, tantus ut canicularem vel in ſanis æquare compertus ſit, huic opinioni fidem fecit. Auxit naturæ ritus, qui humorem coquere aggrediens, febrem exſuſcitat, tam calidam ut *caloris* nomen obtinuerit. Cumulum addidit præconcepta de *cruditate* opinio; *crudum frigidum* ſibi finxerunt, *frigidum* autem à *ſpirituum* defectu, *ſulphurum* depreſſione, & à *vappeſcentiâ* natum. Undè cogitarunt de *volatiliſandis* ſuccis, de *evehendis ſpiritibus*, de *exaltandis ſulphuribus*. Fraudi tandem fuit *analogiſmus*; *crudum* ſenſerant in fructibus & aliis, *acidum*, *auſterum*, &c. indè *acidum* de *crudis* humoribus pronuntiarunt; hìncque *abſorbentibus*, *concentrantibus*, *alkalibus*, *lixivioſis*, populoſæque *invertentium* catervæ facta fides. At legitimum *cruditatis* conceptum offerebat meditata rerum natu-

ra. *Cocti* sunt succi qui sanitati serviunt; *crudi*, qui morbos ingenerant. Sub sanitate, quo tempore cocta sunt omnia, caloris sensus nullus est, qui, ingruente morbo, ubi *crudi* succi æstimantur, æstuando se manifestat. Indè patet, *calorem coctionis* adeò non esse parentem, ut *cruditatum* authorem se exhibeat. Ut igitur qualitatum justa temperies & æquamentum, *coctionum* caracter est & argumentum, *coctio* erit temperies, coctique habebuntur qui temperati erunt succi. Atqui temperiei nota est, indubitata qualitatis cujuslibet sensûs absentia; undè succi temperati sunt, qui faciles & expediti, clanculùm intrà vasa fluentes, nullibi impingunt, illidunt nusquàm, non arietant. Æquanimitas ergò est illa temperies, quâ succi perfectè subacti, triti penitùs, planè comminuti, vasculorum mæandros & anfractus inoffenso pede permeant. Sic enim non vellicati nervi, nec præterlabentium succorum transitûs admoniti, intacti silent. Hæc omnia quò tendant palam est; primùm ut intelligas, quid medico veniat *coctionis* nomine, tùm ut *coctionis* rationem, causas & *essentiam* assequaris. Scopum enim naturæ prospiciendo, ea intuendo instrumenta quæ

adhibet, quàſve ſibi ſumit materies; adde quid agant hæc omnia, quidve patiantur, naturæ manibus tractata, concedes miram illam ſuccorum temperiem quæ *coctio* eſt comminutionem eſſe *liquidorum* immenſam, ſed mollem, ſed exquiſitam, ſed levem, eàmque à *ſolidorum* tractabilitate, *ſyſtole* & *occillatione* perpetuâ ſed levi, forti ſed molli, miti ſed efficaci elaboratam. Porrò *coctionis* fructus eſt & ſignaculum, *ſecretionum* facilitas, ordo & ſinceritas, quibus fit ut ſuas *directiones*, tempora & vices ſervent. Undè concludas licet, definiendam venire *coctionem*, his verbis, quæ *Hippocratis* ſunt, conceptam, *humorum commoderationem*, *permixtionem* & *contemperationem*; *cruditatem* verò, ut idem loquitur, *incommoderationem humorum.* Re verâ *digeſtiones* vocantur *coctiones*, artes nimirùm naturæ, quibus eſculenta & potulenta quælibet, cujuſvis *ſaporis* fuerint, *odoris*, *coloris*, & habitudinis, digeruntur, pinſuntur, concorporantur in ſuccum *homogeneum*, qui *lympha* eſt, unici coloris, odoris, ſaporis, ejuſdem & communis conſiſtentiæ, miræ ſcilicèt fluxilitatis, quâ invia permeat & inacceſſa loca, *diametros* ſcilicèt quos cogitare datur, figurare negatur.

Hæc cùm vera sint, *febris* ideam mutari, & à vulgari notione aliam esse consequitur. Naturæ enim conamen erit, at minùs humoris exterminationem, quàm comminutionem, quàm *directionem*, quàm circuitionem molientis. Eò enim spectat omnis illius labor, ut discordes ab ordine & à circuitu deflectentes succos in viam reflectat; quod ut obtineat, hos acriùs ferit, vehementiùsque flabellat, quò ductiliores facti & sequaciores filum circuitionis & seriem repetant. Undè *cruditatis* nomine, duo importari necesse est, deviantem liquidorum motum, eorumdémque trituræ defectum. At cùm ad *solida* pertineat *tritûs* ac *circuitûs* opera, id est *progressivi* simul & intestini motûs negotium, à *solidis* expectanda erit *coctionum* operatio.

Suadebit fortè opinio de caloris necessitate ad coctiones peragendas, ea usurpare remedia, quæ *solidorum elaterem* elevent, ut evecta *systaltica* vis arterias vegetiùs evibret; quasi quò vividioribus *occillationibus* everberati succi, efficaciùs comminuerentur. Sed contrarium evincit sanitatis status, sub quo tacitè micantes *arteriæ*, sanguinis circuitum, æquabilitatem, perennitatem, or-

dinem tuentur. Igitur ut molles arteriæ ac ſilentiò *occillantes coctionibus* ſervandis pares ſunt, iiſdem redintegrandis ſatis erunt, ad hanc mollitiem revocatæ. Coctibiles enim ſunt ſucci, non in quantùm fortes, ſed in quantùm commenſæ ſunt & adæquatæ allaborantes potentiæ. Evibrantes enim fortiùs arteriæ rigent, háncque incurrunt *ſpaſmodicam diathesin* quæ ſanitati ſimul & coctionibus repugnet. Hoſtiles æquè ſunt flaccentes arteriarum ictus, utpotè imbecilliores continendis ac reprimendis reſilientium *fluidorum* inſultibus ac *reſiſtentiis*. Æquamento has inter potentias opus eſt, aureâ ſcilicet mediocritate; quæ ut virtutum author, ſic coctionum opifex eſt. *Coctio* enim non ſimplex eſt *conquaſſatio*, ſed tritus ſeu in tenuiſſimum *pollinem* comminutio. At ut non præceps aut temeraria eſſe debet terentis *porphiritæ* motatio, ſed lenta & ſucceſſiva circumrotatio, quâ tenuandæ materiæ particulæ in ultimas ſui minuties reſolvuntur; ratione non abſimili arteriarum ictibus ſubigendi ſucci, iis indigent ictibus, quibus contundantur minùs, quaſſentúrve, at quibus ſenſìm ac ſucceſſivè deterantur, tenuentur, frientur. Has ſequi agendi rationes, hos imitari

naturæ *rythmos*, coctionibus indulgere est; his contra ire, cruditatibus est allaborare. Aliundè *coctionis* pars est lævigatio, *coctus* enim habetur succus, qui æqualis est, & lævis; *Hippocratis* testimonio, qui notas inter & signa coctionis, lævitatem requirit & æqualitatem. At *lævigatio*, non secùs ac pumicationis species, sensìm fit & successivè. Indè est, quòd sub febribus, si vehementiores sint, crudi sint succi, celeriores enim arteriarum ictus sanguinem crebriùs tundentes, quassant non dividunt, spissant non tenuant, cogunt non solvunt. Adde mixtionum ad quas spectant *coctiones*, sortem esse & conditionem, ut paulatim fiant, non raptìm nec tumultuariè, ne æquabilis mixturæ loco, rudis, indigesta, & in grumos inconcinnè distincta exurgat compactio. Hùc iterum spectat conditio ad *purgationem*, Hippocratis judicio, summè necessaria. *Fluxilitas* est seu *fluiditas* humorum, quæ cùm *solidorum* tractabilitate & *fluidorum* comminutione exquisitâ convenit; quòd hoc ultimo exemplo demonstratur. Eò tendit omnis *coctionis* labor, ut ille qui conficitur succus, ad ultimos partium fines atquè recessus pertingat exporrectus. *Coctio* igitur actio est, quâ ductilis

fit & ſequax ſuccus. At quò tenuatur magis, aut magis tractatur materies, eò magis in longum porrigitur. Argumento ſunt bombyx, ſericum, & lana, quæ quò tenuiora ſunt, quòve preſſiùs nentur in filum textile, copioſiùs creſcunt; textíque proventum ampliorem ſpondent. Similiter tritus affabrè chylus, intimè comminutus, preſsè tractatus & agitatus ab arteriis in filum tenuatum enormiter & immensè longum extenditur. *Superficiei* enim genus eſt in longum extenſio; ut autem quò magis tenuatur materies, eò plùs *ſuperficiei* capit, res eò creſcet uberiùs in longum, quò comminuetur magis. Has ut aſſequantur tenuitatis ac longitudinis conditiones, *tenuantibus* ſeu *volatilibus* mirè abutuntur, quaſi comminuere idem ſit ac *exaltare.* At quàm longè abſit à vero iſthæc comminutionis interpretatio, monſtrat in humano corpore comminuendi modus. Hujus operâ ſucci nutritii particulæ ſolvuntur non diſſolvuntur, uniuntur ac compinguntur non dividuntur aut diſſociantur, in longum ducuntur non panduntur in latum. Illas ergò infauſtas adeò medicandi artes ne mireris, rumpendo vitæ filo non producendo, natæ ſunt. Re ipsà bonorum om-

nium in corpore opifex eſt *motus progreſſivus*, peſtis aut hoſtis *inteſtinus*, nam quò plùs tument in corpore ſucci, minùs progrediuntur. Hâc de causâ quòd quantùm iis tumendo *latitudinis* accedit, tantùm decedit *longitudinis*. Hìnc brevior fit & incompletus circuitus ſanguinis, qui copiâ minori ad corporis *peripheriam* pertingens centro hæret, ſtagnat, atquè lenteſcit. An uberiores aliundè ac potentiores *cruditatum* cauſæ aut occaſiones? Creſcente enim cùm mole *liquidorum* reſiſtentiâ, decreſcit *ſolidorum* vis, *liquidorum* proindè *tritus*, qui coctio eſt, minuitur.

Nequè perperàm hæc dicta ſunto; retrogrado enim ac morante ſanguine corporis centro, quæ *ſolidorum*, quæ *fluidorúm*ve culpâ exurgunt *cruditatis* ſigna, ſe produnt. Ea ſunt quæ morbis ſurgentibus adnaſcuntur, nimirùm corporis inquies, vomitionum inſultus, *hypochondriorum meteoriſmus*, artuum dolores, corporis laſſitudo, &c. tot indicia enitentis *ſolidorum* virtutis, renitentíſque *fluidorum* potentiæ. Idem teſtantur quæ ex *fluidorum* vitio manant alia *cruditatis* teſtimonia; os areſcit, ſiccatur alvus, nitent urinæ, feriantur *ſecretiones*, quorum ratio palàm eſt; refluis intrà

præcordia & majora vaſa nutritiis liquoribus, his *ſecretoria* defraudantur; teſtantibus ſanguinis emiſſi colore conſiſtentiâ, ac habitudine, qui glutine tenaci & albo obductus, *lymphæ* exuperantis & regurgitantis undiquè aggeſtum repræſentat: imò hærentis & interceptæ lymphæ ipſas intrà arterias argumentum præbet quotidiana obſervatio. Non infrequens, ineuntibus morbis gravioribus, ſemel ac iterùm emiſſum ſanguinem, purpureum, mollémque (ſanum imperiti putant) videri, qui tertiò, quartòve miſſus, putridus, ut aiunt, exit, albâ pelle, tenacíque ſuperficie veſtitus. In causâ eſt, oborto de repente *ſolidis* ſpaſmo, ſic concluſus nutritius ſuccus intrà arterias, ut illi intrà venas omnimodè præcluſus fuerit aditus, adeò ut venarum ſanguis ſucci illius primùm exſors ſit, & videatur. Tempore autem vel vacuationum opera, laxato aliquatenùs aut emollito *ſolidorum ſpáſmo*, ſuccis, qui in arteriis retinebantur, in venas fit iter, adeò ut qui exindè mittitur ſanguis, albore viſcoſo ac pelliceo, qui *lymphæ* malè ſubactæ fructus eſt & indicium, incruſtatus conſpiciatur.

Concordat altera magiſtrorum artis obſervatio: admonent, ominis eſſe optimi, factam videre in ſanguine miſſo *coloris mutationem*, indicio videlicèt, non tantùm exhauſtam eſſe, at reſorptam quoque *ſecretoriis* ſuis *lympham* quæ intrà ſanguifera vaſa retenta, morbo occaſionem dederat & fomitem, ſícque fluento redditis qui à tramite deflexerant ſuccis, jamjàm redituram circuitûs ſanguinis æquabilitatem, reſtituendum deniquè illicò liquorum omnium motûs æquamentum. Indè colligere eſt, *lympham*, ſeu ſuccum nutritium materiem eſſe cruditatum, interìm non quâ frigidam ſeu calore defectam, ſed quâ deviantem à ſuis vaſis exceptoriis, aut iis ſuffuratam, ab alieníſque & peregrinis, ſanguiferis nimirùm ſuppreſſam, celatámve. Hoc ſuadet crudarum urinarum in coctas mutatio. Illæ limpidæ ſunt, *ſedimentis* deſtitutæ, hæ ſuccoſæ, ſuccis ſaltem gravidæ, qui factâ quiete ſubſidunt. Hi autem ſucci albi ſunt, chylo congeneres, tam apertè, ut ſub *dyſuriis*, *ſtranguriis*, ſimilibúſque veſicæ morbis, chylum ipſum repræſentent, oculíſque ſubjiciant. Has urinas puriformes de-

finiunt inexercitati, ulceríſque veſicæ inuſti ſuſpicionem movent, quos redarguit eventus. *Criſeos* enim ſeu *coctionis* genus ſunt, de naturæ ſaltèm induſtriâ, quâ ſucco nutritio, quem arteriæ retinebant, retectâ ad veſicam viâ, humori acri & crudo, qui *dyſuriam* commiſerat, mulcimentum advenit; pinguis eſt ac tomentoſa chyli materies, quæ ſucci morbidi aculeos irretiendo veſtit, *ſalinúm*que in lacteum transfigurat.

CAPUT XVIII.

De purgationis usu, tempore, legibus, periculis, cautionibus, &c. ubi *de præparandis humoribus ad purgationem.*

ITà coquere, sic evacuare, naturæ moris est; has igitur esse materies, illósve humores qui purgationi subjecti sunt consequitur; hos proindè imitandos esse *coctionum* & *evacuationum* modos. Succus qui coquendus venit nutritius est, coquitur autem suis sedibus ac reconditoriis, sícque fluento restituitur. *Evacuatio* ab ejusmodi *coctione* manat, cùm enim liquores suis emissariis ac pronitatibus redditi sunt, tùm foràs eos elabi, necessum est. *Purgationis* ergò scopus est & usus, succum nutritium à cæteris extricandi, versúsque sua secretoria reducendi. Itaquè procùl hìnc, valeàntque *præcipitationum, colliquationum, despumationum, depurationum* spuriæ voces, mera agnomenta, infelices

aut infeliciter à *chymia* mutuatæ artes, notha functionum corporis ſimulacra; moribus aut ingenio naturæ tam parùm, quâm malè conveniunt; detritâque *fermentorum* aut *fermentationum* doctrinâ, exulare hæc omnia aut ruere conſectarium eſt: ſtimulant enim *purgantia*, non *fermentant*, pungunt, non effervefcunt, ídque *ſolida* agendo, non liquando *fluida*. Aliundè humores non faciunt, ſed inveniunt; neque eos ad nutum cogunt, ducunt autem quò *vergunt*, ad ſuáque loca *determinando*. Poſthàc quid *purgatio* ſit ſi requiras, *determinationem*, *directionémque* humorum reſtitutam eſſe audies.

Nec quemquam morentut *bilis*, *pituitæ*, *melancholiæ*, ſeríve colores, his enim internoſci volunt purgandos humores, & deſignari. At quiſquis ſis ô curioſe rerum, nimiùm ne crede colori, oſtentat hîc ſuperficies, celat eſſentias; aliundè nullis non coloribus tingi lympham potis eſt, quæ ut omnium ſuccorum, qui ſanitatem regunt, radix eſt & initium, ſic omnium humorum, qui morbos alunt materies eſt ac baſis. Corporis autem diſcriminalia de quibus interrogas, *diametrorum* ſunt varietas, *occillationum* differentia, vibrationum *rythmus*,

ac modulatio, tot incudis veluti ictus; qui rebus formaturas dant ac signacula. Hìnc cur sub morbis suis à coloribus degeneres fiant succi anxius ne scruteris; mutatis enim unà cùm *solidorum occillationibus*, *liquidorum* circuitu, ac *directionibus*, ut horum *stagnatione* vertuntur sapores, colores quoquè alienantur. Interìm diversis tingendæ *lymphæ* coloribus apprimè servit locorum, quò fertur, ingenium. Sic impeditâ *transpiratione*, aut parili de causâ intrò versus succus nutritius, loci quò rapietur, ut naturam, sic colorem induet. Venerit ad hepar, *bilis*; ad pancreas, ad stomachum, &c. succorum indigenarum speciem capiet ac mores. Ita in *bilem* aut alios succos versa *lympha*, *biliosas*, &c. purgationi materies cumulabit; in tantùm veniunt à succo nutritio humorum purgamina: verùm devius ille semel, & à suis tramitibus deflectens, stupendum quàm longè evagatur, quàm multiplicia, quàm tortuosa subit aut ingreditur diverticula, è quibus ut ad sua aut cognata *secretoria* revocetur, coctionis opus est ac labor. Labor autem arduus semper, sæpè tædiosus, eo difficilior quò plùs in eo impendendum sit industriæ quàm operæ, manûs minùs quàm consilii. Hinc est

quòd suspenso pede ad purgationem progredi conveniat, cujus locus, tempus aut occasio, ut anceps ac lubricus est, ita lentè festinat. Tarditatis illius causa triplex; refluus enim nutritius succus, vel ad viscera, quibus sua sunt *secretoria*, pertingit, vel it ad partes *secretoriis* carentes, vel intrà vasa sanguini confusus coercetur. Si primùm, quâ curâ, quali otio, quanto tempore medico sudandum est, ut vel à dissitis visceribus, versùs sua emissaria invitetur, vel ut intrà ipsa viscera tam dexterè tractetur præparetúrve, ut in eorum *secretoria* eliminandus descendat. Hic enim cauto maximè opus est, nam usu venit ut *hepar* eâ pressum copiâ succi qui retrocedit, affatìm adeò egurgitet, ut statim in enormes *diarrhœas* ineunte morbo solvatur. Hos ut ad purgationem invitamenta accipere, impingere ac illudi est, nam cruda sunt & intractata ejectamenta, quibus sub pondere gemens *hepar*, se exonerat. Similia ad purgationem parant illectamenta, nec impares insidias, in micturiendo *vesica*, *stomachus* in vomitando, &c. quibus diffidendum non minùs, quàm fatuis ignibus, qui in præcipitia ducunt. Evacuatione illâ duce, ad purgationem ibis, quæ moderante

ac magiſtrâ naturâ, non coactâ nec victâ procedit.

Oſtendit uſus, docuítque facta cum ægris & morbis conſuetudo, dari morbos, ubi feriantur univerſa ſuccorum emiſſaria, ubi ſilet alvus, tardant urinæ, ſiccatur ſaliva, deficiunt ſudores; ubi tandem deſiderantur evacuationes, dùm febris ardet, viſcera tument, rigent partes, tendines ſaliunt, cerebrum premitur, lethargus urget, ni phrenitis exſuſcitet aut pervigilium fatiget. Hoc ſub ſtatu laceſſita undiquè natura, luctando eluctatur nihil, deflectens enim ſuccus nutritius, inſiliit in partes *ſecretoriis* defectas, *nervos*, nempè, *membranas*, *tendines*, aut ſimiles *nervoſi ſyſtematis* appendices. Hos partium fremitus pro conaminibus naturæ colluctantis & affectantis evacuationem concipies? Fruſtratui eris, inſultus morbi ſunt & tendiculæ, maléque ſe tuentis naturæ molimina; quibus auſcultare, morbo parere eſt.

Tertium eſt, ubi videas æſtuantia viſcera, micantes arterias, febrem urentem, exacerbationibus ſævientem intrà vaſorum cancellos, ita tamen coercitam, ut viſcerum ulli inſidiari vix videatur. Non infeſtat catharrhus pulmo-

nes, hepar phlegmone non obſidet, mens integra eſt, intactum cerebrum, ſe continet alvus, fluunt urinæ ſed rubentes aut rutilæ. Videris aliàs ſub febre ad ſenſum miti, *homotono*, nullis recrudeſcente exacerbationibus, cùm pulſu, urinis, ſpiritu naturam æmulantibus, ægrum fatiſcentem, fractum viribus abſque càusâ, omiſsíſque evacuationibus. Illìnc habes imaginem febris ardentis aut æſtuoſæ; hìnc malignæ exemplar, utriuſque intrà vaſa fomitem habentis aut cauſam. Hæc autem cauſa eſt ſucci nutritii *retrogradi* intrà vaſa tarditas & ſuppreſſio. Hæc vaſa ſi *ſecretoria* ipſa fuerint, intrà quorum capacitates coercitus lenteſcat, hanc dabit morbo malitiam, quâ educto licet purpureo & rutilante, ſano proindè quoad ſpeciem ſanguine, fatiſcit ægrotans, viribus lapſus. Ratio ſe prodit, præterquàmquòd morante intrâ propria vaſa ſucco nutritio iiſque ingurgitato fulturâ aut nutricatu fraudantur alendæ partes, chylo dilutus minùs nec redintegratus volvitur ſanguis, advenit circuitus ſingularis; in ſanguinis enim portione rubrâ & intrà ſanguifera vaſa perſeverat circuitionis motus, remeari tardante intrà *ſecretoria* vaſa albâ portione; adeò ut cre-

briùs in ſanguiferis agatur circumrotatio rubræ partis, alterâ, quæ alba eſt, in *ſecretoriis* ſegneſcente & reſide factâ. Hìnc rutilat *arterioſi* inſtar, è venis emiſſus ſanguis, quòd ſucco nutritio intrà *ſecretoria* ſe ingurgitante ſpoliatus, impermixtus & vividus erit conſpiciendus in *venis*, qualis in *arteriis*.

Faciei diverſæ erit ſanguis, ſi ſuppreſſa nutritia *lympha*, in vaſis ſanguiferis hæſerit, hujus enim colorem aut ſpeciem referet venis emiſſus, glutine obductus albente aut flaveſcente plùs minùs, plùs minúſve lento aut molli. Illius *lymphæ* intrà vaſa ſanguifera hærentis præſentiam teſtabitur quóque *pulſus*, ut enim ſuppreſſa iſthæc *lympha* denſa eſt ac compacta, chalybis lamellæ inſtar malleo tuſæ, elaterii non parùm contraxit. Mole ergò quâ tumet, elatere quo valet, arteriarum parietibus contranitendo, illarum *ſyſtoli* impedimento eſt, dùm ſuam aliundè *contractilitatem* fortiùs exerentes *arteriæ* tenduntur, obſiſtentémque ſanguinem nituntur vividiùs comprimere. Indè fit durus aut *ſerratilis* pulſus, ſanguis enim quatenùs compactus, *ſolidi* intrà *arterias* contenti *elaſtici*que vices gerit, quo intrò ſuffultæ ac diſtentæ *arteriæ*, à pleniori *ſyſtole*

cohi-

cohibentur, dùm ab eodem non secùs ac ab extraneo corpore, ſtimulatæ crebriùs pulſant.

Ut ut ſit ubi ubi hæreat ſuccus nutritius, utpotè procul & altè deliteſcens, in viam non facilè revocabilis erit, temporéque & dexteritate opus habet, ut vellicanti *cathartico* morem gerat. Statim igitur naſcente morbo purgantibus illum aggredi, ſurdo canere eſt. Flecti amat non cogi, extricari, quod coqui eſt, poſtulat, extundi renuit, præcoqui fructûs exemplo primo tempore non decidui, at ſerotini inſtar, longo ſole indigentis ut percoquatur.

Nihilominùs tamen leges ſunt quibus obſequitur, conditiones, eæque *attalicis* mitiores, quibus obſecundat. Verùm enim verò quibuſlibet, aut cujuſvis naturæ vaſis coerceatur ille ſuccus, meabilia ſunt, ejúſque conditionis & fabricæ, ut ad circuitionem ſuccorum ſint comparata. Igitur ut expediendis iis quibus irretiuntur apta nata ſunt, ab iis ea expedire quoque potis eſt. Artificis autem animum nihil potentiùs erigit, quàm operis poſſibilitas; itaque in arduo illo, in viam revocandi deviantis ſucci negotio, medi-

co animum addet, revocabilis ſucci fiducia.

Foràs autem revocandis ſeu purgandis humoribus has dixit leges *Hippocrates, non crudos eſſe medicandos; fluxilia eſſe facienda corpora; ducendos humores quò vergunt; ducendos denique per loca convenientia.*

Crudi ſunt qui altè longéque impacti ſunt, undè cùm ſingularis circuitûs operâ reducendi ſunt, id moræ ſucco concedendum quo opus habet, ut ſuum circulum abſolvat; id quoque otii imperabit ſibi medicus, quod abſolvendi circuli tempus ſucco illi concedat. At quod ſanguinis motui in viſceribus moris eſt, id contingit morborum cauſis. Univerſam ſanguinis maſſam *trigeſiès* horæ ſpatio ad cor remeare, confeſſa res eſt; at illam maſſæ illius portionem, quæ ſingula viſcera, *hepar, lienem, pulmones, cerebrum* circumeundo peragranda habet, *trigeſiés* in ſingulis viſceribus orbem ſuum peragere negatur. Ratione non abſimili, ſuccis qui deflectendo morbos committunt, in viam redeundum eſſe certiſſimum eſt, ſed æquè conſtat eorum redituum non idem eſſe temporis ſpatium; certo enim *dierum* aliis, aliis *hebdomadum, menſium* non paucis; quibuſ-

dam annorum numero opus eſt. Id autem ſpatii tùm *criſium* aut *deſinentiarum* terminos, tùm purgationum locum, tempora, occaſiones docebit aut definiet.

Suâ igitur aut patrum obſervatione eruditus noverit medicus, ex morbis alios eſſe, ſub quibus *ſeptenario* dierum circulo moventur humores, alios qui *decimo-quarto* die, ſeriùs adhùc alios, ſub quibus limitibus *coctionum* & *purgantium* tempora concipiet. Rursùs uſu didicerit, breviori quidem dierum ſpatio, contingere *peracutorum*, quàm *acutorum* morborum *ſolutiones*, at obſervaverit, *ſolutiones* omnes quæ felices fuerint, *coctionis* eſſe fructus. Igitur, eſto, teneat admittendas eſſe præcoces *purgationes*, modò præcox fuerit *coctionis* genus, qualiſcunque ſcilicet commoderatio ſuccorum, quæ admonente aut magiſtrâ naturâ monſtret tentandos eſſe purgatione humores. Hanc commoderationem *fluxilitatis* nomine commendat medicinæ princeps, jubendo *fluida* eſſe facienda corpora, ut purgatio feliciter ſuccedat. *Fluxilitatis* autem vox tria innuit, *ſolidorum* mollitiem & tractabilitatem (quod rei caput eſt) *liquidorum* comminutionem, eorumdem pronitatem aut *dire-*

ctionem. Quamobrem absit oportet à partibus *spasmodica diathesis*, saltem emollitæ sint, & à corrugatione liberæ, ut flecti se patiantur, *purgantis*que stimulo cedant. Hîc enim res non agitur cùm ejusmodi purgatione, quæ revalescentium est, quæ curationis sigillum est, & omnis medications agmen claudit; sermo est de alterâ quæ perfectam morbi solutionem non operatur, sed quæ hanc spondet facítque certiorem. Porrò huic non opus est eâ partium libertate, quæ sanitatis opus est; sufficit istiusmodi facilitas, quâ *carthartico* in tantùm non rebelles, ut ultrò pareant.

Constabit eventus, si cathartico vellicanti respondeat *liquidorum fluiditas*, ut admoto calcare ad evacuationem currant; *evacuatio* enim ut *excretionis*, sic expressionis genus est, compressionis autem genus est expressio, quæ *occillando* peragitur. At compactior succus, sícque factus *elasticus occillationi* obsistit, excretioni proindè, quæ compressio est, adversatur. Hìnc videas *eusarca* ac benè saginata corpora, obscuri esse, parvi ac delitescentis pulsûs, *plethorâ* enim exuberantes succi se pandunt, vasorùmque spatia tam arctè occupant, ut illorum

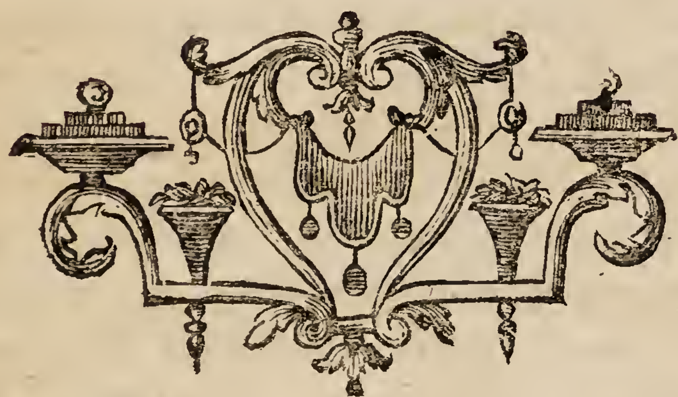
systoli seu compressioni renitantur. Rursus sub nascentibus morbis, gravissima licet interdùm sæviant *symptomata*, obscurè micat *arteria*; indicio non dubio, aut copiosiorem intùs tumere succorum molem; aut *elatere* se pandentes succos, vasorum *contractioni* aut *occillationi* impedimento esse. Reverâ tunc temporis misso sanguine, pulsus erigitur, *systoli* reddente locum sanguine vacuato.

Pergit *Hippocrates*, *admonendo ducendos esse humores quò vergunt.* Medici enim naturæ vicarii in tantúm feliciter cedunt consilia, in quantùm illius vestigia premit; vestigia intellige, fines illius, scopos, tramites, tramitúmve *directiones*, declivitates locorum ac propensiones. Sic ducere ad *stomachum*, quò natura vergit ducere est, si illùc moveat humores: ad *intestina*, ad habitum corporis, ad vesicam ducendo, quò *vergit natura ducitur*, si illùc ab eâ ferantur aut ferendi sint humores. Ferendi, inquam, suæ sunt enim naturæ necessitudines, quibus erudiri aut mancipari medentem oportet. Exemplo sunt ii succi qui certis locis ac viis sic addicti, ut nulla ab iis aliena supplenda reperias. Quaslibet igitur illi vias à suis alienas

affectare videantur, cùm ad proprias unicè inclinent, ad eas necessariò revocandi sunt. *Menses* v. g. aut *lochia* suppressa ad cerebrum, stomachum, pulmones eunt? Insidiæ; morbi insultus sunt, quos si *emeticis*, *bechicis* & *purgantibus* compescere tentaveris, spe cades, illùc enim certò non *vergit* natura, sed ad *uterum* quò necessariò reducenda sunt, ut ad unicum evacuationum illarum emissarium.

Sputa quoque in pulmonibus suppressa, quævis in *stomacho*, *intestinis*, &c. moveant *symptomata*, nullâ harum viâ sese usquam expediunt, quémque móveris lapidem, per os illis redeundum erit. Ejusdem allucinationis est urinæ in vesicâ morantis facta collectio: indè nauseas dat & vomitiones agit enormes, molestat alvum, stimulat, solvítve, attamen hìnc abesse naturæ consilia intelliget qui meminerit, unicam urinis patere viam, vesicæ ductum. *Stibiatis* ergò, *purgantibúsve* isthæc lacessere mala umbras ferire est, absolutorio unico erit *catheter* immissus. Húcque spectat ultima Hippocratis monitio, observantis *per loca convenientia ducendos esse humores*. Ast *locorum convenien-*

tiam, vel opportunitatem indigitat earum partium habita obſervatio, per quas *ſolutio* morbi contingere conſuevit. Ad *Pulmones*, *hepar*, *ſtomachum*, *uterum*, *inteſtina* humorem morbidum à naturà pelli viſum eſt, hoc ipſum medico tenendum iter; ſin minùs, ſpretis ſcilicet naturæ conſiliis medicando, *Minervam* cogere eſt, adversóque flumine ſubigere lembum. Indè *purgationum* pericula, &c.

CAPUT XIX.

Quod præcedentis appendix eſt. Ubi de purgationum *periculis*, *cautionibus*, *& de* humorum præparatione.

HINC intelligitur, undè proveniant *purgationum* pericula, paténtque rationes cautionum quas requirit *purgantium* uſus. Ordinis causâ *purgatio* ſuſcipitur; eam ſcilicet ob rem, ut ſanguinis circuitûs æquabilitas reſtituatur. Quo ergò in diſcrimine verſatur? Meliùs, in quod periculum ægrotantem adducit medicus, quem agit cœca purgandi prurigo? Maleſanâ animatus illâ opinione, in eliminandis humoribus poſitum eſſe purgantis officium, *punctum omne tuliſſe* putabit, ſibi gratulabundus, ſi enormem humorum fuderit copiam. Præoccupatus inſuper lentos eſſe, viſcoſos & tenaces humores, quibuſcum rem habet, labori vel improbo non parcet, neque *mochlica* reformidabit, quò ma-

terierum averruncandarum saburram impetret. Crescet periculum; si ab inductâ *fermentatione, præcipitationem* impuratorum succorum fœturam sibi promiserit, tùm enim ab actuosis nil metuet, à quibus plùs redituræ *fermentandæ* virtutis speraverit. Indè iræ, turbæque minaces, quas invehet ordinis loco. Interìm hîc nondùm malorum finis, de *liquidis* unicè cogitans, *solida* sùs-deque habet, oblitus *solidis* contineri *liquida*; *solidis* autem tam teneris, promptis adeò ad sensum, vellicari tam facilibus, in *crispaturas* adeò proclivibus, ut aliquandò nihil, pauca sæpè, sæpiùs inutilia fundant; inutilia quidem ægrotanti, sed utilissima morbo, multis enim bonis illum spoliant, hunc aggravant malis; pauperant *sanguinem*, siccant, adurunt; sícque suo balsamo exutum, in *acrem*, *salsum*, muriaticum evehendo mutant, milléque morbis difficilibus, *chronicis*, generis dubii & ancipitis naturæ fundamenta ponunt.

Alias adhuc interminatur calamitates *purgatio*, si solis *fluidis* dicabitur; sæpè enim vel enormiter exinanitis, decrescentibus proindè humoribus, à quibus pendere morbum clamitabant, *symptomata* crescunt, febris sævit magis, æs-

tuant præcordia, reſolvitur alvus, vigiliæ ingruunt, ſuccedit *apoſitia*, tabes, mors tandem conſequitur. Sed eò loci *purgationum* ludibriis occœcatas tot medicantium mentes mirari ſubit, qui *purgantibus*, *mochlicis*, *draſticiſ*ve ad nauſeam & ultrà ingurgitatis ægrotantes humore ſiccos enecari videntes, interìm ab infido, infauſtóque magis humorum *ſyſtemate* non reſipiſcunt. Imò in ſuâ hæreſi firmantur magis, remediorum enim invaliditati imputantes, qui medentium allucinationi debentur, eventus infelices, apud vulgus artem deplorant, de *purgantium* efficacium defectu. Id mali venit à neglectâ *ſolidorum* ſcientiâ; hìnc enim meliùs eruditi, ut de arte ſenſiſſent digniùs, feliciùs eam tractaſſent, illìnc arcendo turbas, ubi præeſſe pax, & ordo regere conſueverunt: œconomiam corporis intellige, quam ut alit rerum æquilibritas, reſtituit concordia rerum.

Aliud periculum in purgando incurritur, ſi ad id operis, temporiùs dicam an audaciùs, ſe accingant. Tùnc movent *humores*, non promovent, ſuccos enim à ſuis *ſecretoriis* adhuc diſſitos longiùs laceſſendo, partes ab humoribus purgandis, utpotè aliò evagantibus, nedúmve ad emiſſaria reductis, vacuas

ſollicitant. Ad hæc imperitè ſtupentes, pharmaci vires acuunt aut copiam augent, eventu tam irrito, quàm infelici, cœcutientium inſtar qui non aperienda oſtia pulſant.

Calamitatum cumulus eſt exlex facta purgatio, neglectis nempè legibus quas invenit uſus & obſervatio firmavit. Ex quo enim rerum medicarum infortuniis acceſſit temeritas aut inconſiderantia, *criſes* risêre, naturæ motus ludibrio habentes, criſiúmque conditores ſe jactitare auſi: adeò ut quod huc uſque conſiliis ac tempore à naturâ geſtum eſt, vi ac præcipitantiâ exequi aggrediantur; quod obtinendum erat extorquere volentes. Hunc ambitioſæ mentis errorem caſtigare debuiſſet, de medicaminibus tradita à medendi magiſtris obſervatio. Admonent infidi prorsùs ac fallentes *ſudoriferorum*, ac *diureticorum* uſus. Id forteàn interpretaberis de ſolaminis defectu, quòd raró hâc ex parte medentium votis reſpondeant, at ulteriùs progreditur eorum querimonia, operatione vacua ſæpiùs ea ſe comperiſſe affirmant, adeò ut debitâ doſi, viribus idoneis, cautéque & ad artis normam exhibita, *ſudoris* aut *urinæ* ne ſtillam fuderint. Arcanam incuſant partium *dia-*

thesin, medicaminum operationi absolvendæ necessariam adeò, ut hâc absente, opere cassa fiant aut irriti effectûs. Sed idem de *purgantibus* dictum puta, eorum enim operatio tyrannis neque est nec imperium; admonitio est, ut partium invitamentum, quæ si immorigeræ monitis obsurdescunt, mandatis rebellabunt magis. Itaque quidquid de *cruditate*, de *fluxilitate*, de viarum proclivitate, ac locorum *convenientiâ* tam sanctè jubent, id omne refert facta partium consensio. Hæc si detur, vel levissimo *cathartico* fidas licet, ex voto succedet; si desit, vel potentissimo diffidas, surdo canet aut præposterè cedet: quod enim de hominum vitâ proditum est, in remediorum operationes cadit. Horum magna pars aut malè, aut nihil, aut aliud agendo insumitur. Equidem malè agendo; quævis enim pharmaca fœneratorum instar nocendo juvant, viscerum enim dispendio corpori prosunt, cujus partes quas levant deterunt. Undè videas quàm proximè discrepet ab usu, remediorum abusus, quorum optima vix à noxâ vacant. Saltem sæpè nihil agunt, quòd vel ne hilum operis edant, vel edant nihil illius quod speras. At nihili hujus fidem plerumque faciunt

purgantia, à quorum evacuatione cùm morbi ſolatium expectas, evacuationem abſque ſolatio obtines. Verùm aliud quoque agunt remedia, quod de *purgantibus* oſtendit uſus, ſæpiùs enim *quanta*, non *qualia oportet* evacuant, nam inutilium loco utilia fundendo, pro ſanguinis peccaminibus, ipſummet partium rorem abliguriunt. Unum tamen monendum huc venit. Audias ex medentibus non paucos criminantes dejectiones alvi, ſi dilutæ ſint & *ſeroſæ*; in his enim *pituitas* amant & glutinum glomeramina, exiſtimantes in unis humorum craſſaminibus poſitam evacuationum laudem. Cùm hæc per ſapientium manus tradita ſint, religioni ducenda erunt & approbanda, interìm cùm grano ſalis & interpretamento. Quæ *aquea* ſunt & *udatochola* reprobanda ſunt, ubi naturæ vim ex *dejectionibus* expiſcari convenit & augurari, ídque in ſpontaneis vacuationibus judicandis, æſtimandíſve, an videlicet *criticæ*, medico proindè verendæ fuerint, an *ſymptomaticæ*, aut impetu morbi prodeuntes, medico proindè damnabiles. *Criticis* accenſentur, ſi *cocta* fuerint, *coctis* autem, ſi ſpiſſæ ac coactæ. Hujus adhuc ordinis ſunt dejectiones ſub *diarrhœis* prodeuntes, quæ ſpiſ-

ſeſcendo, ſanationem annuntiant. Similia igitur inter medendum firmiter tenenda ſunt, eò confidentiùs, ſi vulgato effato habenda fides, quòd narrent periiſſe neminem ex iis in quibus conſpicua ſe dederint coctionis ſigna. Aſt nunquid non fieri poteſt, ut conſpicuis coctionis ſignis in communibus ac publicis excretionibus, cruditatis argumenta pergant in privatis. Viſi ſunt v. g. *ſoporoſis*, *ſpaſmodicis*, *ſpleniticis* affectibus decumbentes, unà cum coctis dejectionibus abiiſſe ad plures. Nihilominùs tamen huic ſtandum medendi regulæ conſentietur, at ad illius normam exigere omnes purgandi leges, anguſtiores intrà cancellos purgationis jura coercere eſt. Saltèm altera eſt eáque verior quia univerſalior laudabilium dejectionum nota; à morbo nempè levamen. Probanda omnis purgatio quæ certò, licet non ex toto, levat. Exemplo erunt *criſes* imperfectæ & dimidiatæ, quæ licet dùm ſingulares ſunt non ſolvant, ſed ad minimum auxiliantur, uſque dùm ſolvant. *Multis*, inquit Hippocrates, *uſu venit, ut non ab unâ evacuatione judicarentur, ſed ut plurimùm per omnia percurrerent. Sed hi omnes evaſerunt.* Quidni igitur dejectiones ſeroſæ, licet numeris omnibus

non absolutæ, juvamini non erunt? Verùm enimverò, non adeò definitum est, in spissitudine succorum *coctionem* poni, ut cùm *fluiditate* consistere nequeat. Effatur *Hippocrates*, *liquidam alvi dejectionem ex usu esse, si neque strideat, neque crebrò, neque ex intervallis brevibus excernatur.* Igitur ut ex circumstantiis venit, *Hippocratis* testimonio, quòd *fluiditas* usui sit, aut non sit, *coctioni* penitùs nec *essentialiter*, ut aiunt, *fluiditas* adversabitur. Reverâ ex veteribus medicis fuêre, qui in succorum attenuatione *coctionem* stabilierunt. Nobis à quibus *coctio* ponitur in *directionum, determinationum, oscillationum ac motuum* redintegratione, circuitûs denique in integrum restitutione, non videtur cur cùm *coctione* pugnaverit fluiditas, maximè cùm in fluiditate, ac *fluxilitate* consistat sub sanitate succorum coctio; in *fluxilitate*, inquam, succi nutritii, qui *lympha* est, aut aquæ genus; tam longè abest à vero, malè cùm fluiditate serosâ, *coctioni* convenire. Addendum, *catharticorum* ingeniis sæpè donandum, quòd vacuati humores, plùs minùs inspissati prodeant; adeò ut sub iisdem morbis, iisdem morborum temporibus, in iisdémque hominibus, ubi succos inspissant certa *pur-*

gantia, alia eliquent. Sic *manna* fundit humores & in ſerum extenuat, quos *ſenna* in glutina glomerat & viſcos.

Itaque *purgationem* ægrotanti fauſtam, artifici non pœnitendam, laudabilem arti ſi exhiberi cupis, hanc tibi dicito legem, eam propinare nuſquàm inconſultis morborum ingeniis, temporibus & conſtitutionibus. Cœcus te non agat medicandi ritus, non imperet conſuetudo, opinio non præoccupet, unus te regat amor veri, ſtudium recti, ſanandi cupido. Didiceris ex morbis alios eſſe *purgationis* maximè capaces, alios incapaces maximè, habita ratione conſtitutionum aeris, quibus graſſantibus *purgationi* parent aut obſurdeſcunt. Id autem aſſequêre non ſpeculando, non philoſophando, non ſermocinando, ſed meditando naturam, corpus intuendo, morbos obſervando. Tuus te docuerit aut ſapientium uſus, quibus ex ſignis purgationis opportunitatem capeſſere datur, quâ occaſione inſtituenda venit, quo duce ſymptomate, quaſi ad purgationem ſignaculo, ad eam te tutus, & ægri bono accingas. Indubitata hæc te docebunt talibus diebus, tali tempore, talíque præſente *ſymptomate* mollitum eſſe fibrarum tonum; paratáſque & ex-

peditas, faciles ſaltem & obtemperaturas partium *directiones*. Cæterùm ut tempore dato obſequentes ac morigeras ſe præbeant partes, in his eſto toto curationis decurſu, eò te & animum conferas, tandem te una occupet ſollicitudo, molliendi partes, earum continendi *tonum* ac *directiones* ſervandi, ut *ſecretionum* libertatem aſſeras aut reddas. Aliò referre medendi ſcopum, delirare eſt, ut enim in ſanguinis circuitûs perennitate vita conſiſtit, in illius æquabilitate ſanitas ponitur, cujus utriuſque author eſt in *fluidis* fluxilitas, flexilitas in *ſolidis*, quæ cùm ſanitati præeſt, ſub morbo deſideratur. Hanc & illam ſanis dat ciborum ſimplicitas, reddit ægris eduliorum delectus. Vulgi enim erratum eſt à remediis expectare, quod à victûs ratione meliùs obtineas. Meliùs, quia ſecuriùs; ut enim ad locum quò jam pertingere datum eſt, redeundi ratio tutior nulla, quàm quod cœptum fuit iter remetiri, ſic ut à naturâ rursùs obtineas, quod illi exequi moris fuit, quas inſumere materies, quos ſequi operandi ritus ei ſolitum eſt, hæc una retractanda habes. Terendo agit, pinſendo, comminuendo; híſque illius artibus, ut *fluidorum* agilitatem, ſic *ſolidorum* tractabilitatem tue-

tur. At trita ecce tibi via eſt, ſnb morbis porrigito edulia, teri facilia & eliquari prompta, quæ naſcentem *ſpaſmum* diſſipent aut arceant, quæque futuræ *ataxiæ* obviam eant, aut præſenti medeantur. Id auxilii à *diluentibus* ſperes, præterquamquòd enim, utpotè eſurina, mergendis, infatuandíſque cujuſvis naturæ *acoribus* idonea ſunt (ſi his locum dederit ſuccorum mora) *fluida* pandendo dividunt, humectando *ſolida* laxant. At in illum, qui non paucorum eſt, errorem cave impingas, exiſtimantium *diluentium* nomine intelligenda venire ſola potulenta. Ejuſdem virtutis erunt *juſcula* & ſorbitiones, ſi ad Hippocratis mentem inſtituantur. Reverâ ad *inſpiſſantia*, *incraſſantia*, aut *inviſcantia* pertinebunt, ſi carnium ſatura ſuccis, gelaſcentia fuerint, atque compacta. Sed iſthæc quæ vulgi palato ſapiunt, ſapientium decretis ab ægrotantium diætâ exulare jubentur; ſic ut qui inter ipſos princeps eſt, tam à carnibus metuendum eſſe compererit. Salubri huic monito auſcultandum ſuadebat addita ſapientiæ authoris dignitas, at quibus cedere novit conſiliis cœca conſuetudo, ea inprimìs quæ gulæ ſervit & luxuriæ? Saltem à præjudicio revocare debuiſſet confeſſa

ſanguinis conſtitutio. Palàm eſt ſanguinem geminâ parte, albâ & rubrâ, illà lubricâ ac molli, hâc volubili ac *globuloſâ* conſtare; an argumentum apertius, in volubilitate, *fluxilitate*, ac mobilitate poni ſanguinis eſſentiam? Quid enim mobilius aut volubilius globulis; pingui ac lubrico ſucco natantibus? His ergò conſervandis aut reſtituendis *qualitatibus*, ea conveniunt edulia, quæ lubricis, volubilibus ac globuloſis particulis coaluerunt. An tales erunt animalium carnes? Ità fortè ſi de *ſulphureis*, *oleoſis*, acido proindè *ſale* gravidis ageretur; in hæc enim eluxuriantur animalium carnes. Verùm ut ſermo eſt de lacteſcentibus non lacteis, inſulſis non vellicantibus, mucilaginoſis non pinguibus, hæc, utpotè quibus conſtant, facilè ſuppeditabunt & uberrimè ex ſeminibus *decocta*, *ſucci*, *cremores*, *polentæ*, *ſorbitiones* & *pulmenta*, priſcis conſueta temporibus, noſtris, ô utinam renovanda! Eò magis quòd cùm non ſolùm non *globuloſis* partibus, ſed fibratis è contrà compactæ ſint animalium carnes, ſuccum nedùm volubilem, ſed ſegnem, tardum & densè compaginatum conflabunt; quódque obiter dictum erit, an aliò veriùs referenda eſt albentis glutinis illius ſcaturigo, quo

familiariùs heu! ægrotantium ſanguis veſtitur? Igitur ut formidandæ huic ſpiſſitudini occurras, *hordeata*, *avenata*, *orizata*, *pultes*, *panatellas*, júſculorum, ſi potes, loco ſufficies; ſin minùs, his incóctis juſcula caſtigabis, quâ ſolâ induſtriâ, mirum quot iiſque minacibus ſymptomatis, anteire aut mederi tibi dabitur; hìnc enim obtinebis nativa *fluidorum* mulcimina, innocua *ſolidorum* blandimenta, *edulcorantibus*, *alcalibus*, *concentrantibus*, *abſorbentibus* paratiora ſimul & utiliora. Aliundè compotes ſui factæ partes, liberè non coactè, ordinatè non tumultuanter occillabunt, in ſuíſque directionibus pergendo, futuris evacuationibus faciles patebunt. Interìm juſculis ex carnibus indulgere licebit, ſi partes à ſuo *tono* non deſciſcentes molles perſeverant; at ubi cutis *aſpera*, arentes *buccæ*, *ſtridula* vox, ſtomachi *inflatio*, hypochondriorum *reniſus*, pulsûs *durities*, in *ſpaſmum* inclinari partium ſtamina admonebunt, incunctanter ex ſeminibus edulia jubebuntur, quibus delinitæ partes ac lubricatæ reſidant, tendinúmque avertant *ſubſultus*, quibus *ſpaſmodica* ſymptomata præludere ſolent. At quod imprimìs laudem meretur, *diarrhœas* quæ inter medendum,

tantùm facessunt negotii, avertit aut sanat à carnariis jusculis abstinentia. Equidem in vulgus abiit rumor, ab *atoniâ* aut laxitate febribus accersi *diarrhœas*, sed hanc opinionem mendacii arguit observatio. *Diarrhœæ* enim in illas cadunt febres quæ *ardentes* sunt, vel *phlegmonodes*, vel *colliquativæ*; ubi cum impetu, præcipitantiâ, &c, ut habet *Hippocrates*, *cum stridore dejectiones* prodeunt, denique ubi remedio est hordei aut orizæ usus. Horum omnium rationes prodit sincera *diarrhœarum ætiologia*, hæc autem duplici vitio venit, *fluidorum* nempè & *solidorum*. Sanguis *lympha* est, aut de aqueorum genere; pingues autem sunt & *oleosi* carnium succi, cùm sanguine proindè tantùm incoïbiles, quantùm aqua cùm oleo. Posthàc à sanguine recusari, alvíque fluoris specie præcipitari debere, quæ ex carnibus erunt juscula, intelligis. Si addideris *spasmo* tensas esse intestinorum fibras, strictósque vasorum lacteorum hiatus, hìnc à renitentibus fibris, illìnc ab obstructis viis exspui debere isthæc juscula & resilire necessum est. Remedio autem veniunt ex seminibus edulia; cùm enim *oleosi* neque sint, neque pingues, sed macri, mucilaginosi, cùm aqueis ergò

non incoibiles ſeminum ſucci, ſanguini *amalgamantur*, aut faciles ſe dant amicos; eò lubentiùs quò minùs de compactâ & fibratâ carnium texturâ participant, magis autem de *globuloſâ*, quæ ſanguinis eſſentiam ſeu volubilitatem conſtituit. Pauca hæc erunt, comparata cùm cæteris quæ humorum præparandorum rationem elucidarent, at in his illius artis & induſtriæ ideas pingi ſufficit, quæ ſuperſunt leviter meditata, menti ſe ſubjicient.

CAPUT XX.

De humoribus inhabilibus ad coctionem, *tùm de* orgaſmo.

INcoctiles vulgò habentur humores, qui abſque jugo ſunt, efferi, evagantes, *coctionis* detrectatores & imperii. Qui mitiùs cùm ipſis agunt, de illorum *coctione* ſpem non abjicientes, illam ſerò quidem, ſed tandem aliquandò venturam pollicentur. At nemo eſt qui non pronunciet incunctanter, *draſticè* ac ſæpiùs eos eſſe purgandos. Uno igitur omnium labio, contumaciſſimi æſtimantur, purgationíque inidonei, uno interìm ore omnium *purgationi* devoventur. Qui mitiores ſunt nec immorigeri humores cautè tractant, rebelles & indomitos aperto marte laceſſunt, ſic ut cum illis congredi dubitent, hos vincere polliceantur: illos copioſos licet ſemel & iterùm evacuaſſe ſatis habent, hos *qualitate* magis, quàm *quantitate*, mole minùs quàm ingenio timendos exhauriendi finem non faciunt.

Malignitatem prætexunt, quò ſuam protegant audaciam, quaſi juvet auda-

ces laceſſita *malignitas*. Interìm ſi de *malignitate* interrogas? *Coctionis* ineptitudinem audies; ſi ineptitudinem *coctionis malignitatem?* Síc que vitioſo ac damnabili verborum, non rerum circulo, in re omnium ſeriâ maximè ludunt; de corio dices humano? Saltem animarum ſeu vitæ lidibrio vertitur. Reverâ qui majores luſus, quàm humores, quos coquere non datur, purgationi damnare? Cùm neceſſaria *purgationi* conditio ſit *coctio*, adeò ut quandiù crudus humor eſt, purgari recuſet. Allucinationis cauſa fuit nedùm interpretata *cruditatis* vox, neque *malignitatis*.

At ecce revelatur id myſterii genus. Crudum putabis humorem qui vel intrà propria vaſa hærendo ceſpitat, atque lenteſcit, vel qui ab his declinando ad alia deviat. Hæc vaſa ſi aliena tantùm fuerint, *crudus* erit humor, ſi peregrina, *malignus*. Expreſſis nominibus res exponenda eſt. Succus nutritius eſt qui morbos inchoat, fovet & abſolvit, quam ſcenam agit ab impeditâ *tranſpiratione* intrà vaſa repulſus. Si intrà ſua *excretoria* intercipitur, aut intrà *arterias* retinetur, tunc propria inter aut germana verſando adhuc, circuitioníſque filo proximus, huic facilè reſtituendus erit,

ídque

ídque facilè *coqui* vocabitur; ſi intrà *lymphatica* aut *nervos* inſilierit, à ſanguinis & humorum fluento nimiùm alienatus, in horum orbem aut vorticem difficillimè remeabit, quod incoctile nuncupabis. Reverâ, coqui miteſcere eſt; circumrotatus autem crebro ſuccus, tritus diù ac ſæpè ſubactus, miteſcit. Verbo, coctilis eſt humor, qui facilè redux eſt; incoctilis, qui irredux erit aut ægrè revocabilis. Prior morborum ſolutu facilium cauſa eſt; poſterior difficilium, *chronicorum* & *malignorum*. Suis enim *excretoriis* vicinum humorem reducere, in proclivi eſt, non item ſi fuerint diſſita loca, profunda, peregrináve, quò abreptus fuerit humor, hìnc enim revocare gradum & evadere, hoc opus, hic labor eſt. Pauci quos Deus amavit, aut medicinalis evexit ad æthera virtus, diis geniti potuêre, artis heroes & naturæ genii, quos uſus animo capaci additus, ad artis prodigia finxit. Itaque in monſtra vertunt hæc prodigia, qui à ſcholis recentes & novitii, his animi dotibus & artis peritiâ defecti, mirabilibus ſapientium eventis ſtultè tumentes, profanis manibus & ineruditis, eorum operas miſerè æmulantur.

Malignitatis nomine abuti pro mini-

mo erat, si in hoc errore conquievissent; quamvis enim pyrii pulveris inventione, infensior humanæ genti fuerit *malignitatis* assertio, non paucis mortalium milliaribus parcitum fuisset, si ulteriùs strages suas non sparsisset purgandi prurigo. Hæc socium sibi dedit *orgasmum*, idolum recens, cui litare gestierunt; recentis medicinæ delicium, cujus amoribus insanierunt, sic interìm amando, ut *Hippocrate* ipso perspicaciores facti, passìm & ubique videre sibi visi sint *orgasmum*, quem raró videbat medicorum oculatissimus. Exindè nascenti morbo adnatum *orgasmum* asserere moris fuit, humorémque *turgere* clamitantes, *purgationem*, quam raram volebat *Hippocrates*, frequentem jubent. Hos decepit malefida, quam sibi finxerunt *orgasmi* imago. Efferum, qualis est animalis œstro veneris perciti, motum esse, cogitarunt, & ad cujus simulacri quod sibi conflarunt, conspectum, temerè furentes, stultè in purgando debacchati sunt, humorum furias purgationum furiis dissipare aggredientes. At furoribus insanias addere fuit, ac turbis tumultum. Aliundè larvas inanes venantur, aut volantes umbras. Certè nascentibus gravioribus morbis, humorum

irrequies, corporiſque totius anxietas conſpiciuntur, quæ parturientis naturæ niſus fermè diceres; at hos prodit ille quo cùm prorumpunt furor, naturæ motibus malè ſimilis, qui tacitè, clanculùm & toleranter ſe gerunt. Porrò *orgaſmus* naturæ motus eſt, & invitamentum; cogites ergò ineunte morbo ſuperſtites adeſſe naturæ reliquias, quibus, ab imperio nedùm penitùs dejecta, medici animum præoccupans, illi ſe, ſuáſque vias, leges, *tendentias*, propenſiones, *vergentias* & pronitates monſtrat, *orgaſmi* naturam tenes, modum ſaltèm internoſcis. Naturæ ergò erit apparatus ad excretionem materiæ emollitæ, ſubactæ, excerníque geſtientis: ceu motio eſt catulientis materiæ, ad exitúmque prurientis, at materiæ coctæ & exuberantis. Re ipsâ ut ſeminibus turgidam terram, turgentem dixerunt poetæ, ſic lac in mammillis exuberans, pus in tumoribus pruriens, ſanguinem ſpiritibus ac copiâ tumentem, hos omnes ſuccos *turgere* dixit *Hippocrates*: ſi addideris, aliam quam habet *orgaſmi* ſeu *turgentia* conditionem, morborum ſcilicet initia illum occupare, ſub quibus turgentem materiam utiliter evacuari poſſe admonet, intelligis *orgaſmum* eſſe niſum ſucci

cocti, exsuperantis, prurientis ad exitum & prorumpere gestientis, qui nascente morbo bonis ægri rebus evacuatur.

Cæterùm cocti humoris surgente morbo feliciter evacuandi ratio eorum præteribit neminem, quibus motûs humorum compertæ sunt *directiones*, series, situs, & ordo. At omnia corporis vasa sub sanitate plena esse, publicum est atque confessum; plena autem succis coctis, evacuationibus, aut *secretionibus* paratis. *Spasmus* autem contingat, qui vasa hæc plena constringat, sic ut succos coctos, quibus turgebunt intercipiendo coerceat, non dissipet, non retropellat, nec ad alia vasa cogat retrocedere, tùnc humorum eorúmque coctorum singuli, sedibus immoti, in suis vasis strangulati tardabuntur. At quia indè venit primùm *spasmodica* compressio, seu ex eo loco quò ad exitum aut secretiones feruntur humores, illùc à corde pelluntur, ubi plus erit *resistentiæ*; eóque versùs arietabunt magis. Hîc vides succos vel ipso primo morbi die coctos, exitui paratos, impulsos, arietantes, ad excretionem tendentes, aut evacuari nitentes, *orgasmi* intueris imaginem. Tùm accedente dextrâ manu, quæ purgantis operâ constrictos *secretoriorum* exitus vellicando

laxet, laxandóque reſeret, ſucci ineunte morbo coĉti evacuatio ſuccedet.

Similia coĉtorum humorum, ineuntibus morbis exempla produnt pulmones & inteſtina. Illi, ut in aſthmaticis obſervare eſt, ſi jam *catarrho* imbuti, tuſſim de repentè contrahant, *catarrhi* de novo irruentis prodromum aut comitem; tùnc quæ primùm exeunt ſputa, crudo licet adhuc recenti *catarrho*, coĉta ſunt, ritè ſubacta, ægrotantíſque ſolatio redduntur. Reverâ veteranorum, non irruentium recèns ſuccorum effecta ſunt; nihilo tamen minùs ægro in tantùm profutura, in quantùm irrumpentibus humoribus ſpatium non impar, *occillationibúſque* exercendis commodum parant: ſimiliter cùm primùm *dyſenteriâ* corripi incipiunt *inteſtina*, unà cùm *mucoſis, cruentis ac torminoſis* ſuccis, ſtercorum copiam reddunt. Equidem hâc quoque de causâ morbi minuunt nihil; interìm illis materiebus utpotè naturâ peregrinis aut inutilibus, moléque ſuâ gravantibus & præſentiâ, levatæ partes, ad ferendum malum alacriores fiunt & expeditiores. Itaque quotiès ab adventante morbo, non ità feriuntur partes, ut nec à *directionibus*, nec à *determinationibus* ſuis dejiciantur humores & *occillationes*, horum

ſerie & ſedibus ſervatis, coctos humores primùm excerni nihil vetat. Hoc autem ad febres tranſlato, patet quo pacto cocti humores purganti morborum initiis adhibito, ſuccedant; hâc nempè de causà, quòd *directionum* ſitus ac *determinationum*, qui qualis in ſanitate erat, nato morbo ſuperſtes, ſub morbo dat ſuccos, quales ſub ſanitate erant: *turgere* enim, tumere eſt, arietare, eniti & ad exitus tendere; exitus autem naturales, qui *ſecretoria* vaſa ſunt, aut nativa emiſſaria. Hujus *turgentiæ* ſeu *orgaſmi*, qui niſus aut *tentendia* eſt rationem aut nodum aperit, *cordis*, omniúmque illius appendicum, *arteriarum, membranarum*, &c. vis aſſiduè impellens & *ſyſtaltica*. Hæc enim ſuccos comprimendo jugiter, & impellendo versùs exitus cœcos, qui effugia ſunt *ſpaſmo* conſtricta, ſuis in ſecretoriis cuneat illos, impetum à corde impreſſum versùs vaſorum extremitates ſecum ferentes. At quia clauſas fores pulſant, urgent magis; qui urgendi, turgendi modus eſt, ipsáque *orgaſmi* ratio. Igitur hoc ſub ſtatu, à *cordis* & *arteriarum ſyſtole* urgentur ſucci, vaſa turgent; admoto *cathartici* ſtimulo tument, tumentes & *turgentes* hiant, ſtagnantéſque quos retinebant ſuccos exſpuunt.

Posthàc genuinum (simplex enim & obvius est) *Hippocratis* effati sensum assequi in proclivi est. Admonet medicinæ princeps, nunquàm purgandos esse crudos humores, sed eos tantùm qui concocti sunt; ideóque à purgatione abstinendum initio morborum, quia tùnc crudi sunt humores; addit, *nisi materia turgeat*; eâ nimirùm de causâ, quòd *concocta* est quæ turget materia; *turget* enim quæ motibus naturæ tumet, quæ illius impetu fertur, quæ iisdem urgetur ineunte morbo, quibus vigente sanitate urgebatur impulsibus, potentiis, impetu, *directionibus*. Verùm quia his legibus subjecta, his tractata artibus materies, coquitur, cocta est quæ turget. Intereà subjungit Hippocrates, *plurima non turgent*, quòd inchoantibus morbis, motuum, *occillationum* ac *directionum* mutationes non fieri infrequens est. Quòd enim à *spasmodicâ diathesi* oriri morbos non levis suspicio sit, mutationis aliquid *occillationibus* hìnc accidere concipitur; eò magis, quòd in mutabili aut variabili, tenerrimóque subjecto, nervis videlicet *spasmus* enascatur. Sed aliundè multùm & sæpè disjici *occillationes* periclitantur, in eo maximè, quòd omnes inter *determinationes*, versùs quas rapi

possunt & trahi humores, sursùm, deorsùm, dextrorsùm, sinistrorsùm, antrorsùm, retrorsùm, uniusmodi sint, deorsùm nempè, seu versùs extremitates vasorum tendentes, quæ naturam resipiant, & quæ coctionibus serviant. Undè rarum est præsente morbo perseverare naturæ motus, & *directiones*, rarum proindè *turgere materiam*, cùm à naturâ urgeri materies infrequentissimum sit. Appositè ergò concludit *Hippocrates*, *plurima verò non turgent*.

Hinc immota stat pronuntiati ejusdem *Hippocratis* assertio, *ineuntibus morbis acutis rarò purgandum esse*, quia rara coctio est initio *acutorum*, quandoquidem quæ tunc temporis indulget purgationem unica conditio, rarissima sit, humorum scilicet *orgasmus*. Lex enim generalis est, coctioni deberi *purgationem*, quod idem est, ac purgationem adhibendam esse desinentibus morbis. Ratio obvia est, universus morbi cursus ad *coctionem* labor est, seu naturæ nisus materiæ morbificæ subactionem, *commoderationémve* (quæ *Hippocrati* coctio est) molientis. Coctura enim, laboris qui tritus & subactio habetur, consummatio est; igitur nonnisi hoc exantlato labore, purgatio conceditur. Interìm cùm

insumatur omnis ille naturæ labor, ut quæ à circuitûs tramite deflexit materies, in viam remeet, labori parcetur & tempori, si alienâ quàm illius laboris operâ remeabilis aliquandò veniat. Porrò id operæ minuit perseverans ineunte morbo motuum naturæ *directio*, tunc igitur purgare compendio & naturæ servire est.

Tantùm boni arti ne pereat, sanciendæ leges, dandáque notacula, quæ tempora signent & occasiones, adhibendæ præcocis ejusmodi purgationis. Ut ut enim festiva videatur, & sapientiæ, cui sensim & lentè progredi moris est, fermè dissimilis, re verâ spuria non est, nec adulterina, sed filia naturæ, ab illius moribus aut ingenio non degener, imò ejus consona legibus. Has inter conditiones princeps est *concoctio; concocta medicari oportet*, &c. sed hanc obtinent, qui *turgent* humores. Equidem illius qui oritur morbi non fit effectus, *turgentium* humorum *concoctio*, at non minùs opus naturæ est, quæ ineuntium quorumdam morborum insultibus ità obsistere novit, ut aliquandiù constare sibi valeat, suásque tueri leges, firma suis & immota *directionibus*. Sic facta sibi superstes, suis præesse pergit & insistere

concoctionibus, ídque intervalli, quod ſtantis, nedùm dejecti naturæ regiminis eſt, occaſio erit morborum medicatrix optima, quæ medico capeſſenda venit, ut *fauſtis avibus* turgentes humores purgare diſcat.

Momentaneum quidem non eſt illud tempus, breve tamen & fugax, non multis diebus, ſed unicâ ſæpè circumſcriptum; quæ *prima* morbi erit, quâ, cùm materia *turget*, incunctanter, imperante *Hippocrate*, purgare convenit, *tardare enim in talibus malum eſt*. Secundo igitur, tertio, aut provectioribus diebus *orgaſmum* prætexere, *orgaſmum* garrire eſt. *Tardare* malum fuit, at elapſa ſemel *orgaſmi* opportunitas irrevocabilis fit, quæ enim inchoante morbo *cocta* erat, eodem progreſſo cruda fit, diſperſis & aliò reſilientibus ſuccis, qui à ſuis vaſis ac ſedibus alienati, ſuíſque defecti *directionibus*, ordines ſuos ac ſeries deſerunt. Sic qui die primo aſtat *orgaſmus*, poſterò vaneſcit; pendet enim ab *æquilibritate* partium, quæ uno die cùm incipiente morbo conſiſtens, altero cadit. Hæcque certa erit abſentis aut præteriti *orgaſmi* nota, ab *æquilibrio* receſſus. Prorumpit v. g. alvus, *borborygmi* volvuntur, ructat ſtomachus, faſtidit, nauſeat, vo-

mit? Sopore cerebrum, mens delirio laborat? Oculi sero gravantur, nares sanguine stillant, os pituitâ madet? Tussis fatigat, suffocatio premit, universum angitur corpus? Succorum turbæ sunt, incursus, insultus quos ferre natura potest, proferre non potuit. Fortassis talium specie te ludit sparsa in vulgus *orgasmi* acceptio. At non efferus est, non desultorius *turgens* humor; jugo naturæ mancipatus adhuc, regitur non regit, servit non imperat. Prodeuntes ergò videbis evacuationes enormes, enormes imprimis? Ruptum dicito partium *æquilibrium*, vique sibi viam fecisse pronuntiabis, vel dejectam cessisse naturam, quæ diutiùs succos continere non potuit. Verùm observabis rupto humorum cataclysmo purgationem adhibere, lusum esse purgantis aut abusum, nam mutato succorum impetu, & apertis exitibus, movere humores versùs aperta loca quæ sæpè aliena sunt, eos urgere est. At ad propria emissaria prorumpunt *turgentes* succi. Igitur aperto alicubi humoribus effugio, *orgasmum* abesse signum est, tempúsque illius vel elapsum esse, vel desideratum. Verùm enim verò quantumvis crepent omnes *orgasmum*, monente *Hippocrate*, rarus

eſt ; at quotidianus ſe dat & familiaris tumultus humorum, ſic ut non incertus abſentis *orgaſmi* gnomon haberi poſſit, indigitans nullo morbi tempore adverſari magis *purgationem*, quàm ubi humores tumultuantur ; tùnc enim aliò quàm convenit vergentes humores, à ſuis *ſecretoriis* longiùs recedunt.

Obſervaveris iterùm ut morbos ſic & *temperamenta* dari, ſub quibus *orgaſmi* vultu fucum facere ſolet humorum inquies. Prioris ſortis ſunt *inflammatorii* affectus, ii maximè qui *univerſales* ſunt, omnem aut occupantes corporis habitum, aut omnibus viſceribus inſultantes. *Sic variolæ, morbilli, febres ſcarlatinæ,* tumultuantur adeò, támque ſævè debacchantur, ut doloribus qui *urgent* partes, *inflammationibus* quibus hæ *tument*, evacuationibus quibus *deturgent*, *orgaſmum* repræſentent. Similiter vomiturientes intuendo arthriticos, dejicientes, ſudantes, imminente peſſimi illius mali procellâ ; videndo inſuper quæ non impetat aut laceſſat viſcera moroſus & difficilis ille morbus, quámque pauca eorum ſint à quibus abſtineat, humoris furentis, *turgentis* vulgò imaginem conſpicere eſt. Attamen fraudem faciet eorum nemini, quibus nota erit

orgaſmi facies, hæcque illius conditio. Præceps eſt *orgaſmus*, unâ die fluxus & velox, diebus autem pluſquàm unis, multis ſæpè perſeverat morborum ejuſmodi tumultus.

Temperamenta inter falſis *orgaſmi* imaginibus obnoxia, *melancholica* ſunt; quò referes *ſpleniticos*, *atrabilarios*, *hypochondriacos*, *ſcorbuticos*, *ſtudioſos*, *hyſtericas*. Horum enim omnium morbi ut *prothei-formes* ſunt, variis quos produnt inſultibus, umbras *orgaſmi* pingunt. At umbras reverâ, ut enim in his hominibus teneræ ſunt, criſparíque faciles *nervoſæ* partes, obvium fit cur orientibus morbis, quos facit *ſpaſmodica diatheſis*, mille ſurgant concuſſus viſcerum agitatorii, quorum impulſu humores urgent maximè, minimè turgent.

Itaque orgaſmus verus, legitimus ac genuinus *rara avis*, artis *ſphinx* fortè erit, aut *corvus albus*, non inenarrata quidem res, ſed inviſa ferè, de qua narrant multa, plurima interpretantur, innumera fingunt. Qui illi fidunt magis, inter rara artis reponunt. At eò majori pretio habendum, quòd cùm in eum medicus inciderit, celeriùs, ſuóque, ut aiunt, *in ovo* morbum præfocet. Ex ad-

verſo qui *orgaſmo* diffidunt, fabulæ tintinnabulum de illo fermè ſuſpicarentur, juſſu omnium, at neminis auſu alligandum. Reipsâ ut ut fuerit ritè definitus *orgaſmus*, illius præoccupandi conſilium, tam arduum eſt & periculoſum, ut aut laudabili careat exitu, aut miſerabili cadat; adeò illo uti tardum eſt, abuti promptum. Patet abuſus, cùm eorum morborum plurimi, quos *orgaſmo*, damnare moris eſt, *orgaſmo* ſubjaceant omnium minimè. Sic ex *malignis febribus*, quas *orgaſmi* prætextu purgantibus cruciant, plures numerabis, ſub quibus ſanguis emiſſus venis albo glutine obducitur; non paucas ubi purpureus ac rutilans exit, vix ullas quæ nervis non inſultent. Sed hinc intelliges morbidum ſuccum, ſuis excidiſſe *ſecretoriis*, in quibus unis turgere potuiſſet, túmque vel ad ſanguinis, *lymphæ*que vaſa, vel ad nervos tranſvolaſſe.

Orgaſmo tam parùm convenit cùm incoctilibus ſuccis, ſeu iis quos vocant *concoctionis incapaces*; quibus *orgaſmi* prætextu *catharſin* adhibere, incoctilium humorum ſitus & ingenia, *orgaſmi*que naturam neſcire eſt. Ideò concoqui tardant humores, quòd tumultuariis & præpoſteris *occillationibus* diſſipati, pro-

cùl à ſuis *ſecretoriis*, ad *nervos* aut *lymphatica* evagentur. Atqui intrà *ſecretoria* continetur, ſéque gerit *orgaſmus*, hic ergò incoctilibus non competit. Ergòne in nullos cadet ? Vix in ullos eorum quibus vulgò adjudicatur. Imò vix prototypum delineaveris, ad cujus normam purgandæ turgentis materiæ leges deſcribas.

Gnoma eſt medicinæ parentis, cujus qui genuini ſunt, norunt uſum, non definiunt, utpotè cùm medicæ ſapientiæ ſit, plura exequi, eloqui pauca; peritia eſt enim quam format uſus, philoſophia obſcurat. Verbo, methodo continetur medicæ artis arcanum, methodo autem quæ à præceptis minùs, quàm ab ingenio venit. Quod ingenium medicinalis illa eſt ſagacitas, quam in futuro medico requirit *Hippocrates*, quam artis adepto ſentire in promptu eſt, deſcribere impoſſibile.

Interìm, ne in neceſſariis deficere videamur, hùc ſe ſiſtat corpus euſarcum, habitudinis *athleticæ*, ſic *ad ſummum progreſſæ, ut in meliùs proficere nequeat* : ſub hoc ſtatu floret facies, genæ rubent, nitent oculi, lacerti vigent, robuſtum pectus eſt, firma latera, tantáque carnium & ſuccorum adeſt moles,

ut gemat ſub pondere cymba. Talem hominem onuſtum pinguedine, & ſanitate ſaturum fortis apoplexia prehendat, tùnc *fluidorum* circuitum ſiſti cogitabis ſtagnantes proindè ſuis in vaſis liquores. Intereà mollis micat pulſus, qui tenoris ſui ac ordinis tenax eſt; à plethorâ enim *apoplexia* narratur, quid indè? Humores ſuas ſervando directiones, ſolita versùs ſecretoria urgentur, turgentem ecce habes materiam, ſuccos nempè omnes à corde impulſos, quos inter eminet nutritius ſuccus, cùm intrà ſanguifera vaſa retentus, ſanguinem cute pelliceâ veſtiat. Inſuper mole ſuâ ſanguini pondus addens, quale aquis additæ trabes, impetuoſiùs illum unà cum ſuis ſatellitibus ſuccis adigi cogit. Indè tumentia vaſa rumpi periclitantur, quod ut prævertatur, *talem habitum ſolvi incunctanter* jubet *Hippocrates*, turget enim materia quam *primâ die* vacuandam ille decrevit. Cæterùm ex *ungue leonem*, pingui ſub hoc penicillo, pingues *orgaſmi* umbras inſpici datur, at quæ cruda reſtant & indigeſta, ad purum excoquent recoquenda ſtudia.

CAPUT XXI.

De purgationis *tempore & loco, an illa ſit naſcituris morbis accommoda, naſcentibus utilis, natis indulgenda, denaſcentibus neceſſaria?*

TEMPUS *purgandi* fuit evacuandi conſilium, quandiù videlicet in *humorum* exterminium natum eſſe purgans creditum eſt. Hanc opinionem caſtigat altera de redigendis *occillationibus ſolidorum, fluidorùmque reſtituendis directionibus*, quâ ſtabilitâ *purgationis* tempus eſt, *fluida* inter & *ſolida* ordinis reſtituendi locus. Indè, nec immeritò, ſubodorari licet, quas invitare ſtrages, quantáve invehere mala periclitentur illæ *purgationes*, quæ præcavendis morbis adhibentur; quàm enim periculosè inſtituitur eò revocandi ordinis conſilium, ubi perſeverat adhùc rerum ſeries. At corporis œconomiæ hic ſtatus eorum eſt, qui propitiandis minitantibus morbis, præmiſsâ purgatione libare ſolent; ſaltem *neuter* eſt, ut loqui amant, ille eo-

rum ſtatus, dubius id eſt aut anceps, quo velut in bivio poſita ſanitas ceſpitat aut hæret. Æquilibratam rem cogitabis, ab æquilibrii puncto recedere pronam; hâc ſub poſiturâ momentum addere, *æquilibrium* violare eſt. At in corporis œconomiâ, quæ harmonia eſt, ſuperpondii potentiam vincit ſtimulationis vis, *fluidis* enim ad ſtimulatum locum concurrentibus, horum cùm *ſolidis* æquabilitatem decreſcere neceſſum eſt: Indè *purgationum* illarum diſcrimina, quibus morbos prævertere anxii ſatagunt. Suam hanc diligentiam indulgeri volunt, utpotè reſecandis in dies pullulantibus ſuccis neceſſariam, licet minùs exuperando mole, quàm ab orbitâ circuitûs delirando liquores, morbos exſuſcitent. Sed indè ſpei parùm, multùm periculi ab ejuſmodi evacuatione redit, cùm corruptelarum aliquantùm exonerationem, corporis rerum horrenda perturbatio rependat; quod incurrere eſt aut accelerare malum, quod elabi aut evitare cordi fuerat. Imò verò medendi facinus erit, quod caſſum ſæpiùs evadet; nam purgationibus præludendo morbis, operam ludere eſt, ſub morbis naſcentibus eas aggrediendo ſanguinis corruptelas, quæ deſinentibus tantùm iis ſuccedunt.

Hîc igitur induſtriâ opus eſt, circumſtantiarum nempè delectu, ne morbi illius loco quem prævenire conſilium eſt, alter invitetur. Hoc omen ut avertas, memineris in prævertendis morbis purgationis operâ, id eligere tempus quo adjuvantem habeas naturam & in tua vota feſtinantem. Tempus illud erit, cùm ex conſtante functionum integritate ſenſeris, firmum adhuc tueri ſe, nedùm titubare, *directionum* ordinem tùm purgans adhibere ipſiſmet naturæ motibus calcar addere eſt. Secùs, ſi hunc purgationi dederis locum, qui vel recrudeſcentis, vel reſurgentis ægritudinis tempus erit. Tùnc enim fatiſcente aut cedente naturâ, *ſolidorum occillationes* perverti, *fluidorúm*que directiones deflectere ſuſpicio eſt. Sub hoc ſtatu naturæ ceſpitantis, cùm mutari incipiunt ac nutare humorum *determinationes*, purgantis addere ſtimulos, in præceps ire eſt, & in declivia ferri. Quod ergò vulgi erratum eſt, in præcavendo morbo cavebis, à purgatione temperando eo tempore quo malum moveri incipit aut caput erigere, aliàs irritæ aut infauſtæ purgationis ſenties piaculum. Quaſi enim inopinantes & inconſcios aggredi juvaret eos humores quos prævertere

volueris, hos moveri incipientes, purgando contingere ſacrum erit. *Cauſarius, arthriticus, ſcorbuticus, aſthmaticus, tabidus*, &c. anxietates, tædia, tacitos dolores aut obſcuros, ſimiléſque malorum anteambulones perſentiſcit? Purgationi manum admovere abſtineto; diætæ, diluentibus, otio te traditurus, uſque dum pacatæ naſcentes turbæ, *fluidis* & *ſolidis* ſuas reddi *directiones* spondeant. Cautionis iſtiuſmodi ſpecimen offert *purgationis* uſus in prævertendis febrium paroxyſmis, quos cohibuit *cortex peruvianus*, qui ſic cavendus eſt, ut ni ſeptimanis aliquot à ſopitâ febre diſſita ſit purgatio, ſuppreſſos paroxyſmos certè revocaverit.

Interìm quælibet ſelegeris momenta firmandis proſperandíſve ejuſmodi purgationum ſucceſſibus, in tantùm morbos non prævenient, ut exſuſcitent magis, ſi poſthabitâ morborum naturâ, indiſcriminatim morbis quibuſlibet purgando anteire ſatagis. Ex morbis alii *ſpaſmodici* ſunt, alii *humorales*, ab *humorum* aut *ſpirituum*, ut aiunt, culpâ nati. Prioris ordinis ſunt *melancholici, hypocondriaci, hyſterici*; poſterioris *catharrhoſi, apoplectici, arthritici* affectus. Illi ad *ſolida*, hi ad *fluida* pertinent magis. Prio-

res pariunt non *ſpirituum ataxiæ*, non *explosiones*, ridicula illa *efferveſcentiarum* ſimulacra quibus nuncium ſempiternum dixit mechanices doctrina. At facit violata partium ſtructura, aut vitiatum *elaterium*; quibus *catharſin* adhibere, crabrones irritare eſt. *Humorales* ſuſcitat aucta nimiùm ſanguinis moles. Nam farta vaſa eâ ſuccorum copiâ, cui expediendæ impar fuerit *tranſpiratio*, cumulata tandem *tritui* reſiſtunt, adeò ut indè repagulum, vaſorum parietibus non ſubigendum exurgat. Tanto obice ſtimulatum vaſorum *elaterium* eluctando inſurgit & iraſcitur; interìm cùm à ſuccis aggeſtis, *tritúm*que renuentibus ponuntur horum morborum initiamenta, his deterendis apta veniet *purgatio*.

Tam cauta hæc erit quæ prævertendis morbis adhibebitur, circumſpectior adhuc quæ indulgebitur morborum initiis; dempto enim *orgaſmi caſu*, qui infrequens admodum eſt, ſuſpicioſa tunc erit. Enim verò ideò ad *purgationem* curritur, quod, ut aiunt, humor ſit tam deſperatæ cruditatis, ut ad concoctionem nuſquàm pertingere poſſit. Eâ de re ad hujus expulſionem illicò properant, ne cuniculos agendo, aut viſcus quoddàm invadat malignè, aut confer-

tìm opprimat. Tam falſa quàm damnoſa iſthæc aſſertio eſt, vera tamen obſervatio, quæ *catharſin* accelerandam jubet. In interpretatione peccatum eſt, inſperabili concoctioni tribuendo, quod humoris conditioni, inclinationi, copiæ imputandum eſt. Ea non nunquam eſt copia ſucci morbidi, quem ineunte morbo natura domandum ſuſcipit, ut par ſit implendis ſimul locis, quæ ſub ſanitate occupare ſolet, & aliis quò inſilit ſub morbo. Indè fit ut plena ſint ſimul *excretoria* vaſa, & alia quæ ad oppoſitas partes eunt. Indè fit ut adhuc ejuſdem humoris diverſæ ſint & oppoſitæ *directiones*; altera, quâ ad emiſſaria nativa ſeu *ſecretoria* vergit; altera, quâ ad alias partes rapitur. Hujus inordinationibus prodeunt *ſymptomata* quibus morbus viſcera inquietat, illius ſerie & ductu contingunt naturæ niſus, aut conamina, morbidæ materiæ exterminationem molientis. Status ille *turgeſcentiæ*, ſi libet, titulo veniet; ut ut ſit, *orgaſmi* qui propriè talis ſit, ſingulari conditione deficitur, quâ *orgaſmum* intrà unius diei, quæ morbi fortè primus eſt, limites coercet *Hippocrates*. Aliundè pluribus diebus perſeverat, aliquot à morbi initio diebus purgandi copiam faciens. Veriùs

dixeris, aliquot à principio morbi dies transigendos esse docet humoris inquies, antequàm *purgatio* instituatur. Idem jubet duplicis humorum *directionis* ratio, quâ cùm geminus contineatur impetus, ab acceleratâ citiùs purgatione metus esset, ne impulsi humores suum ad opposita viscera impetum sequantur, à suâ versùs *secretoria* declivitate aut *vergentiâ* deflectentes. Ea igitur mora morbo concedenda est, quâ fracto humorum impetui succedens purgatio, ad pronitatum aut *vergentiæ* loca devolvantur humores. Hic effectus est *diluentium, humectantium, laxantium, emollientium, diætæ* quoquè exquisitæ, quæ vasa inaniendo obsequi cogit; horum enim omnium operâ, potu, fotu, cibatu, laxatæ, titillatæque *excretoriorum* extremitates solvuntur, hiant, purgantíque obsecundant. Equidem has internosse humorum posituras, situs, *tendentias* & pronitates artis summa est, eò tamen attingere datur illi, quem arti natura formaverit, aut observatio, quem penès erit sincera morborum historia, nativa symptomatum series, graphicáque descriptio; imprimis quem non fugerint morborum *desinentiæ*, modi nempè, dierum numeri, vacuationum ge-

nera quibus terminatur. Ita factus familiaris naturæ, ipsius assuescit moribus, ingenio, motibus, quos tandem unos operando reddere discit. Te v. g. docuerit usus, sub hoc vel illo morbo, hâc vel alterâ constitutione, hoc vel illo tempore venturas *apostases*, quibus anteire consuevit alvi fluor, ad *purgationem* iter erit, eo tibi tempore locandam, quo bonis ægri rebus alvus solvi solet. *Apostases* autem intellige partium hiatus, ab humorum impetu commissos aut violatas vasorum commissuras, nexus, conniventias; mixtos autem, coactos atque confusos liquorum exitus; tot præpostera recedentis ab *æquilibrio* circuitionis molimina.

Itaque etiamsi purgationis morborum initiis adhibendæ argumento omni careretur, illius omittendæ non incerta lex erit; quotiès videlicet gravi *symptomate* lacessitum viscus aliquod conspexeris, utpotè cùm ejusmodi in partem singulari impetu conjicere liceat, *æquilibrium* nutare; quo tempore vacuationem moliri, ad partem affectam, irrumpíque vicinam succos protrudere est. Sic *tussis*, *lateris dolor*, &c. à *purgationis* consilio removebunt. Imò verò ab eâ abstinere jubebunt *symptomata*, si de evacua-

evacuationum genere fuerint; rupti enim *æquilibrii* ſigna erunt, jámque mutatas eſſe ſuccorum *determinationes*: tunc autem moveri ſuccos, eò devolvi illos neceſſum eſt, ubi minùs erit *reſiſtentiæ*; ad eas igitur partes quæ apertæ ſunt & reſolutæ. Porrò in tam gravi, cujuſmodi *purgationis* eſt, negotio, *facti dimidium* habet, penès quem erit non faciendi notitia.

Monendum tamen humores eſſe à circuitûs *æquabilitate* recedentes, qui non obſtante impetu ad viſcera facto, ſequaces eſſe poſſunt & purgationi obſequentes: illos cogita qui *ſeroſi*, *pituitoſi* & *lymphatici* ſunt, quique ferûntur ad partes cœci exitûs, aut emiſſariorum exſortes. Succus ſit *nutritius*, qui à ſanguine abſcedendo ſerpat ad nervos, *lethargum*, *ſpaſmodicó*que ſubſultus daturus; hunc mollitum, ut decet, & ritè tractatum ad inferiora deturbat *purgatio*. Triplici autem de causâ. 1°. Ad loca ægrè pervia aut difficilis exitûs fertur. 2°. *Lymphaticus* eſt, *inteſtinorum* ſucco congener. 3°. Coercetur vaſis, *ſecretoriorum* quæ in inteſtina hiant congeneribus. Hæc autem vaſa purgante vellicata, generis ac ductûs ſocietate cùm ſuperioribus à quibus dependent juncta,

hæc ad *excretionem* ſollicitant. *Decapulandi* modus eſt, quo ex ſuperis ad infera liquores tranſeunt.

Infeliciùs cedet purgatio, ſi factus ad viſcera humorum impetus, minùs ſit à ſucco nutritio à ſanguine ſegregato, ſuíſque excepto vaſis, quàm ab arietante totâ ſanguinis maſsâ, ſucco nutritio, quem ſinu ſuo volvit adhuc gravidâ. *Phlogoſeos* caſus ſunt, ſub quibus partes ſanguine ſtagnatæ impediuntur, túncque purgationi indulgere, malum conſummare eſt. At obſervandum viſcera eſſe, quæ ſanguis non hoc vel illo ſui ſucco, at totâ ſuâ mole impetere ſolet. Undè concludendum non ab hoc aut illo ſucco venire impetus, qui viſcera illa laceſſunt; proindèque iſtiuſmodi impetus ex iis non erunt qui *purgationi* obſequuntur. Verùm de illorum viſcerum numero eſt *ſtomachus*, qui à ſanguine uno pati conſuevit, quidquid illi evenit mali. Saltem, quod hùc ſpectat, à ſanguine naſci conſueverunt *vomituritiones*, quibus laceſſitur ſtomachus, cùm *menſibus*, & *hæmorrhoidibus* morantibus aut ſuppreſſis inceſſabilis illi veniat vomendi cupido. Indè, quod vix apud vulgus inveniet fidem, à purgantibus finiuntur minùs quàm exacerban-

tur vomendi molimina, quæ ſanguinis vacuatio magis quàm humorum evacuatio ſedat. Ratio in promptu eſt, *excretoria* vaſa ſunt quæ à purgatione vellicantur, ſanguiferis autem continentur qui impetunt ſucci. Deeſt ergò illa vaſorum *rectitudo* purgationi neceſſaria, quâ ſtimulatæ inferiores vaſorum extremitates ſuccos eliminandos continentes, à ſuperioribus à quibus deſcendunt *conſecutione* quâdam ſuccos proliciant.

Ut ut ſit, non ſic accipienda *purgatio*, quæ morborum initiis conceditur, quaſi *judicatoria* ſit aut abſolutoria. Eo animo inſtituenda erit, ut dùm ſervandis *directionibus* vacabit, ea ſucci morbidi portio identidem eliminetur, cui nativas *directionum* ſeriès retinere datum fuerit aut recuperare.

Indè venit quòd iſthæc *purgatio*, ſub ſtatu morbi locum adhuc inveniat, totiès iteranda, quotiès humor medentis operâ ſuis redditus *directionibus*, purgationi proſpera ſpondebit. Id autem uſu venit maximè iis ſub morbis, ubi licet non victrix, vincens tamen natura, non imperat quidem, ſed moderatur. Hic ille eſt fauſtus *purgationis* ſucceſſus, qui audaculis fucum fecit; qui eventûs ſpe-

cie decepti, naturam quam obtemperantem invenêre, mancipatam opinati ſunt : illius enim quod ſenſerant obſequium, impotentiæ tribuentes, famulitium credidêre. Indè *criſium*, earúmque appendicum *coctionum* nempè & dierum *judicatoriorum* dominos ſe dederunt & naturæ imperatores. At *nido*, ut aiunt, *majores extendunt pennas*, imperium in naturam exaggerando perdunt; hæc enim rogata dat; coacta negat; nihilominùs tamen ea non eſt quæ duci recuſet, at amat ſui cultores; quos inter cautos adjuvat, temnit audaces. Abſit igitur, ut confeſſos hos præcocis purgationis eventus in exempla quotidiana trahas, imitamina erunt non præcepta; decreta non conſilia : artis ſint ſemper aut induſtriæ opera, nuſquàm artificum facinora. Princeps enim medicinæ lex eſt, principíſque medicinæ pronuntiatum, morborum initiis non adhibendam eſſe *purgationem*, quæ ut iis deſidentibus in universùm tutior, ſic aptior eſt.

Reverâ cadente febre, ſedatóque morbi tumultu, vaſa detumeſcunt, ad ſuas *oscillationes ſolida*, ſuas ad *directiones fluida* redeunt. Quid indè ? In aperto eſt ; fluento redditis liquoribus, horum

ſinguli ſuas ſeries repetunt, reſumunt ordines, *excretoria* ſubeunt; velutíque ſolutis vaſorum cataractis, ſuccorum irrumpit illuvies, partes merſura: tunc opportuna venit *purgatio*, quæ vaſa ſtimulando, ſuccorum *determinationes* adjuvat, corrivantéſque undequaquè humores allectat, evocat, exterminat.

Ita providetur, ne *poſt morbos relicta recidivas pariant.* Morbis enim ſuperſtites ſunt humores, qui reſides ſunt, morantes, ſtagnati, aut hærentes. Reſidunt autem ubi elanguidâ aut deflectente *ſyſtalticâ* vi, molliùs, tardiùs aut præpoſterè micant alicubi vaſa aut *occillant.* Hâc admiſsâ culpâ, inæqualiter vaſis aut viſceribus redditis humoribus, horum ſtagnationes, aggeſtus, *apoſtaſes* exſurgunt, obſtructiones, inflammationes abſcedentia daturæ, quæ infauſtorum morborum poſtrema ſors eſt: hanc avertit denaſcentibus adhibita *purgatio*, quæ vaſa vellicando pungit, pungendo prolicit, proliciendo ducit, dirigit, determinat; *ſolida* ad *occillationes*, ad *directiones fluida*; utraque ad *depurationes, ſecretiones*, evacuationes; omnia ad ſanitatem.

CAPUT XXII.

De accommodanda purgatione variis morborum, temperierum, ætatum, sexuum, conditionum, regionum, & constitutionum differentiis, generibus & ingeniis.

PENDET purgationis felicitas à facilitate partium, flexibilitate, obsequio; tùm à succorum ductilitate, fluxibilitate, situ, viciniâ, recessu; quorum omnium habito respectu, locanda venit *purgatio*, citiùs aut tardiùs, fortiùs, debiliùs, sæpiùs aut rariùs adhibenda. Igitur purgandi norma erit *solidorum* status, sitúsque *fluidorum*. Hæc ubi longiùs recesserint, hæserintque profundiùs; ubi illa fortiùs obstiterint, vigentia nimirùm aut inobsequentia, purgationi parcetur. Enascente *acuto* morbo, utpotè cùm derepentè oriatur, propè adhuc in januis est morbidus humor; undè octo circiter dierum numerus ei satis erit, quò ad ea, undè abreptus est, *secretoria* regrediatur; quæ temporis mensura, uti *coctionum* terminus obser-

vatur, ita *purgationis* tempus eſſe ſolet. Fortè ea fuerit vis *ſpaſmi* morbidi humores retrò pellentis, ut fulgurationis inſtar momento ad diſſita feratur. Caſus eſt febrium malignarum, ſub quibus pernicitate tantâ moventur ſucci, ut à corporis *peripheriâ* undè remeant, ad arcana vaſa, *nervos* & *glandulas* fulgurire videantur. Indè *cephalalgiæ* immanes, *leipothymiæ*, *comata*, *parotides*, *epiphoræ*, *ptyaliſmi*, *petechiæ*, *exanthemata*, *maculæ* & alia id genus ſtagnatorum vaſorum *capillarium* indicia, quæ malignas febres infeſtant. Reverâ his ſub morbis *viginti* & ampliùs diebus purgationis opportunitati opus erit. Saltem norunt in *hoc piſtrino verſati*, quàm longâ morâ, dempto *orgaſmi* caſu, uti conveniat, ut *purgatio* ſuccedat. Diverſum concipies humoris morbidi ſitum, ſub morbis *chronicis*. *Acutorum* ut plurimùm ſunt appendices; à mixtis, confuſis, implicitiſque aut intricatis ſuccis profectæ, ſuccis proindè tam altè longèque cuneatis, ut ex iis ægritudinibus non paucas compererint artis curioſi, quibus *purgationem* vix accommodare detur. Exempla ſunt *aſcites*, *phthiſis*, *ſcorbutus*, quibus purgationem adhibere, induſtriæ magis, quàm diligentiæ opus erit, audaciæ minùs quàm conſilii.

Ejuſdem momenti eſt *temperamentorum* obſervanda varietas, quâ inconſultâ *purgationem* jubere, ſapientiam exuere eſt. Præcipua ſunt *temperamenta* quæ à *ſanguine*, *bile*, *pituitâ*, *melancholiâ* deſignantur, quorum notiones, ſalvo etiam titulorum honore, ſi ut decet, licétque perpendantur, cautiones in *purgando* pluſquàm vulgares ſuggerunt. A ſanguinis dominatu intelliges ubertatem ſuccorum mollis texturæ, motûs facilis, æquabilis circuitûs, exquiſitæ volubilitatis, perfectæ trituræ, qui cùm in ſanis puri maximè nati ſunt, in ægris impurari minùs periclitantur; talium causâ exiguos *purgationum* ſumptus facere, peritis uſu venit. Non ſic de *bilis* imperio ſtatui ſolitum eſt, à *bile* enim ſanguinem infectum fateri, *purgationi* annuere eſt. Interìm *ſulphuream*, *oleoſam*, *flammigeram* eſſe *bilem* pronunciant, quæ ſub morbis in ſuccum acrem & *cauſticum* abit; *volatile* enim quo à naturâ imbuta fuerat, *fermentando*, ut aiunt, exuens, in acre *lixivioſum exaltatur*. Eâ de re *bilem*, à ſe ſuâque indole nativâ degenerem, *oleo* ignem paſſo comparant, adeò ut non ſecùs ac à pingui mitíque ſapore deſciſcit *oleum*, quod ignem expertum eſt, ſic à ſuo *volatili-oleoſo* deſciſcens *bi-*

lis, quæ vim ſenſit morbidam, in acre *lixiviale*, *muriaticum* faceſſit. At purgationem, tam parùm fatuis humoribus inopportunam, dilaudare, purgatione erudiri minùs eſt, quàm infatuari.

Sequitur *melancholia*, ſuccus ille ſapientium calculo, rebellis & inobſequens, exorandus ſemper, nuſquàm extorquendus. Terreus ut habetur, *ſalinus*, *fixus* & gravis, pondere quô inclinatur, ad inferas, quales alvinæ ſunt ſedes propendet. Ita quidem fortaſsìs, ſi juris ſui ſic eſſet *melancholicus* humor, ut loco ſtans pondere premeret, aut mole *gravitaret*. At *fixus* eſt non tam gravitate molis, quàm molis ſitu aut poſiturâ. Cogita ſuccum quo partes aluntur ex *ſalinarum* molecularum myriadibus conflatum, hìnc liquorem tardum ac hærentem intelligis, illìnc interjectos fibrillarum interſtitiis ſalium aculeos, cuſpidibus proindè hirta partium ſtamina, veriùs dixeris tot veluti cuneolis denſari aut ſtatuminari partium baſes. Igitur obices ſunt partium *ſyſtalticam* vim, aut *occillationes* morantes; quod idem eſt ac ſuo ſibi eſſe repagulo; ſui enim motûs authori impedimento eſſe, ſui ipſius tarditatem accelerare eſt. Atqui hic ipſe *ſolidorum* ſtatus, iſthæc *fluido-*

rum conditio, *melancholicis* tribuitur: qui hos alit humor, non *ſanguineorum* eſt mollis ſuccus; non *bilioſorum oleoſus*; at illius rore, hujus pinguedine defectus, macer eſt; ſalſus & aſper; gravis & hærens. Gravis, inquam, nigricans enim & ater eſt *melancholicorum* ſanguis, à compreſſis, compactíſque *globuloſis* ejus particulis, minùs indè factis volubilibus, aut in motum minùs pronis. Quàm fluxiles parùm ſint & inobſequentes iſtius ſortis humores, in aperto eſt. Eò autem inobſequentes magis, quòd ſero, quod ſanguinis vehiculum eſt, deſtituti, pandantur minùs, minúſque ductiles ſint. Reverâ *ſputatores*, *tuſſiculoſi*, *catarrhoſi* ſunt, obſervante Hippocrate, *melancholici*, ſed illìnc ſaturum *ſero* ſanguinem cave credas, ab illius partium compreſſione & compacturâ fit, ut *ſerum* expreſſum, à ſanguine ſegregatum volvatur. Hic *Tantali* ſitim intelligis; *melancholicorum* enim ſanguis, ſero merſus, humore caret; cujus licèt inops, aquam egurgitat: à *ſoluto mixtionis vinculo* id *paradoxi* venit; indidem veniente *purgationis* adhibendæ *melancholicis* periculo.

Aliis adhuc patet incommodis *melancholicorum purgatio*; ſuæ ſunt enim illius

fallaciæ, ſic ut in illis interdùm caſſa fiat aut operatione vacua, interdùm præpoſtera, vix aliquandò fida, aut medentis conſona conſiliis; aliò, aut alios ab inſtituto adigens humores. In causâ eſt familiaris & conſuetus *melancholicis* fibrarum *tonus*. Hæ *ſalino* ſpiritu afflatæ rigent tantillùm, *ſpaſmi* vicinæ. Chordas fingito tibi paulò nimìs tenſas; diſſonas audies ſi pulſantur; ſimiliter *purgatione* ſtimulatæ quæ jam præter naturam à *ſpaſmo* nempè dejectæ erant partium fibrillæ, aliò quàm decebat ſuccos aſportabunt. Indè videas inter medendum, *purganti* exhibito, *urinas*, *ſudores*, ipſum *ſanguinem* ſuccedere; aut humores, quos ad ima deturbare animus erat, ad ſupera ferri. In exempla veniunt *hyſtericæ*, *ſcorbutici*, *melancholici*, *hypochondriaci*, quibus infauſta aut infeſta eſt purgatio. Totiès fucum facit aut dolum!

Pituita ſupereſt, quam ſic à naturâ comparatam crediderunt, ut purgationi lubens obſequeretur. Lubricus enim ſuccus eſt, *lymphaticus*, volubilis, utpotè ex globuloſis iiſdem partibus quibus alba ſanguinis portio, conflatus. Hoc litæ partes humeſcunt, tractabiléſque factæ morem gerunt. Fatuum diceres ſuccum,

ſaltem inſulſum, quem audaciùs aggredi datur; adde ignavum, aut inermem, ſalium ſpiculis deſtitutum quem in motum ciere audeas, ſic morbis, quos *pituita* committit, paratum eſt effugium, ſcilicet in ejuſmodi humore, qui à ſedibus quas hoſtiliter invaſerat ultroneus recedit.

At *pituita*, vox réſque doloſa eſt. Hæc pleríſque venit *ſeri* nomine, cujus ſpecie decepti, *ſero* æque ac *pituitæ purgationem* accommodant. Hîc autem *pituitæ* titulo intelligitur *lymphæ* genus, aut ſucci alibilis, ſanguinis partes diluentis, pandentis, adunantíſve. Ut ab hujus ſucci ſanguini æquabiliter admixti dominatu, naſcitur ſanguinis mollities, ab ejuſdem exuperantiâ venit *pituitoſi* titulus, qui ſuccoſum ſonat. De *ſero* non item, ſuccus aqueus eſt, *ſalinus*, eliquatus, à ſanguinis partium conſortio ſegregatus. Id obſervabis in ſanguine miſſo, quem denſum ac pelliceum tegit copia ſeri diffluentis ac ſegregati à ſubſtrato ſanguine. Undè quantùm molliciei dat ſanguini, quantùm dulcedinis ei apportat & æquabilitatis *pituitæ* ubertas, tantùm duritiei, ſalſedinis, & colliquationis in eo ſupponit *ſeri* copia. Porrò quantùm *purgationem* ſuadet ſan-

guinis mollities, tantùmdem ab eâ dehortatur ſuccorum *acrimonia.* Fucum fecit & dolum invectus in medicinam *chymiæ analogiſmus. Præcipitationibus ſecretiones* comparavêre, *ſecretionúm*que numero *vacuationes* addiderunt. Undè ad has aperiri viam *colliquatione* creditum eſt; quaſi *ſeri* eliquamina ad *purgationem* monſtrarent iter. At *expreſſionibus* ſimiliores dixeris *excretiones*, totius rei ſuccum, non ſucci portionem aliquam reddentibus; adeò ut quæ huic & alteri ſanguinis circuitui ſupereſt *excernenda* pars, tranſactis iterùm circuitibus aliquot trita magis ac comminuta in *ſecretiones* ceſſura ſit. Quantùm igitur *præcipitationi* ſervit *mixti ſolutio*; tantùmdem *ſecretioni* adverſatur *ſecernendi* ſucci colliquatio. *Secretio* enim effectio eſt *ſyſtalticæ* virtutis ſuccos adigentis, cui adactioni opus ſunt maximè moles & impetus. At hunc frangi, alterámve decreſcere intelligis in colliqueſcente ſucco, cujus partium vis ut unita minùs, imbecillior eſt, maximè cùm inæqualiter mixta pellantur inæqualiter. Indè tantùm metuunt artis magiſtri à purgaminibus *ſeroſis*, vix unquàm eorum calculo ſalutaribus futuris; hâc de causâ, quòd *ſymptomaticæ* colliquationis ut plurimùm,

vix aliquandò excernentis naturæ sint opus. Itaque *pituitosa* corpora & ad *purgationem* paratiora credideris, quæ *lymphâ* alibili turgidula erunt, *purgationem* ab iis arcendo quæ aqueis, salsis, serosis, eliquatis scatebunt.

Hinc admonemur quæ habenda ratio, qualisve faciendus delectus *purgationum* in curandis harum aut illarum ætatum morbis. Hîc autem ætas, non ex annorum numero, neque ex *liquidorum* indole, sed ex *solidorum* conditione definienda est. Ætatis enim mensura hîc est partium agilitas, aut virium potentia; quæ venit à molli partium *elaterio* seu *systalticâ* vi, quæ *solidis* propria est. At sub senectute, quæ *tabis* genus est, humore defectæ partes durescunt, & à suâ flexibilitate desciscentes, de *elaterio* perdunt. Undè ut contractionibus sic & *excretionibus* obeundis sunt impares. Sic constitutas admotis *purgantium* stimulis proritare ad contractiones, *phlogoses*, *spasmos* & *erethismum* excitare est. Indè à *purgatione* cavendum monet *Hippocrates*, in tabidis & ubi partes extenuatæ sunt. Posthàc intelliges quantùm in *purgandis* senibus cautus sis oportet aut parcus, nemo enim est qui tolerantiùs ferat purgandi cunctationes. Hinc usu

venit, eóque laudabili, ineunte mensâ purgare ſenes, ut à ſuccosâ alimentorum parte, id mulciminis mutuetur *catharticum,* quod ex partium mollitudinis defectu periit.

Longè diverſæ ſunt habitudinis juvenum partes, eorum imprimìs qui juniores ſunt. Ut enim lactaria ſunt ea omnia undè orti ſunt & creſcunt, lactea erunt partium emergentium ſtamina. Reverâ ipſa juvenum oſſa primùm gelaſcentia ſunt, *lymphâ* adhuc turgentibus vaſis, muco, viſco, pinguedine litis aut madentibus fibris, ſic ut nihil niſi mollitudinem reſipiſcat juniorum corpus; re ipsâ infantibus feliciùs cedere *purgationem* proditum eſt. In hujus commodi partem veniunt, qui primam ætatem propiùs contingunt, vel qui non abſimilem referunt partium temperiem. Hujus erunt censûs pingues aut obeſuli, quorum ſucco turgidulæ carnes, ſanguinis & ſucci nutritii indolem produnt, dulcem proindè & mollem, *purgationi* igitur accommodam; ſic obſervante *Hippocrate*, qui craſſos meliùs purgari ſolere tradit.

Adhùc aliundè venit juniorum corporibus *purgationis* bonum aut neceſſitas. Cogita ex ovo fœtûs excluſi cor-

pusculum, filarium esse seu glomerem ex innumeris simul & exilissimis tubulis sic compactum, ut à *granis* pauculis quæ embryonis pondus sunt, ad *libras* 100. & ampliùs in adultis dilatando se assurgat : tam enormi supplendæ moli, immensum materiæ pondus impendendum erit & dedolandum. Interìm nemo facilè crediderit justam adeò fore & æquabilem *assimilandi* succi *anadosin* aut distributionem, ut non secùs ac in dedolandis rebus, plura non redundent superamenta, futuræ morborum materiaturæ. Hoc eò faciliùs credideris, quòd confertìm magis infantibus alimenta ingerantur, eáque succosa nimis & crassiora, pultes intellige & panatellas, quibus, vice lactis materni, quod satis fuisset, infantulos ingurgitant. Hâc ex culpâ proficiscuntur gemina succi nutritii diverticula ; affatìm enim aggestus, qui sensìm tantùm & successivè pinsi, teríque indiget ut corporetur, copiâ majori advenit, quàm ut adunari possit & *assimilari*. Indè deciduæ inutiles reliquiæ utilis materiæ noxia fiunt segmina, necessariæ futura purgationis pabula. Alter succi nutritii confertìm advecti error est, ab hujus mole simul & impetu additis vasculo-

rum *directionibus* illata vis factáque perversio tumens ille & fortiùs adactus succus, quos evolvere debuisset, involvit tubulos, violatísque *diametrorum* capacitatibus, miscet quæ explicanda erant, hinc *glandulæ*, *strumæ*, *rachitis*, similésque partium *tumores* & perversiones, infantibus familiares; quibus avertendis aut expediendis opportuna venit *purgatio* : à practicis ideò commendata in infantium morbis, quòd ab *addephagiâ* hos oriri confessum sit.

CAPUT XXIII.

Pergitur in aptandâ purgatione sexuum, conditionum, regionum & constitutionum *differentiis.*

PRONUNTIATUM est *pituitosas* esse fæminas, residibus, ignavis, & frigidis humoribus scatentes. Huic assertioni fidem fortè fecerit illud *Hippocratis*; *fæmina ab aquâ incrementum accepit . . . Undè rara est & laxa ac veluti fluida . . . Cúmque rara sit & mollis humiditatem non remittit*, undè pituitosas illas esse crediderunt, unâque omnium voce receptum est. At hæc omnia *ad tactum & visum*, seu sensus & speciem pertinere monuerat sapientissimus ille naturæ magister, non ignarus abstrusiorem esse fæminæ naturam, quàm ut obviæ rei, fatuæque aquæ aut *pituitæ* ingenio comparari satis haberet. Nùm id injuriæ intulisset sexui imbelli, virorum iniquitas, qui fæminis undè tantùm sibi metuendum sentiebant, malignè invidentes, vindicatâ sibi ignis naturâ, vilis aquæ indo-

lem illis adjudicarunt? Mulieris naturam extenuare amantes, verentes definire. Reverâ de *naturâ muliebri* & morbis inquit Hippocrates, *ista mihi dicenda sunt, potissimùm quidem in rebus humanis causam esse divinum numen, deinde mulierum naturas.* An quòd *numen magnam vim in homines habet, deinde natura mulierum.* Ita sentit spectabilis admodùm *Hippocratis* interpres. Ast sexûs potentias aut astus exponere *Hippocratis* consilium tam parùm fuit, ut totum illud naturæ muliebris *divinum*, de mulierum *morbis* exprimat ipse *Hippocratis* textus. Itaque *divinum* illud quod resipiunt mulierum morbi, in illorum morborum dolis, fraudibus, mutabilitate ac insidiis versatur. Ex illâ enim densâ malorum cohorte, quæ ex infensâ humano generi pyxide emersit, ut lethaliora nulla, ita nulla maligniora aut dolo pleniora sunt quàm quæ à sexu prodeunt. Ideòne id infortunii contigerit mulieribus quòd *uterus, gravis calamitas, sexcentarum ærumnarum author* sit? Suaderint varii ad omnigenas corporis partes facti ab utero insultus: *cùm* enim *uteri loco moti fuerint, ii aliàs aliò irruunt.* Cùm autem *quælibet occasio satis sit ad commovendos uteros, ad caput, ad præcordia, ad cor, ad stomachum,*

ad hepar, ad coxam, ad lumbos, ad vesicam, indè pullulant multiplicia *ſymptomata*, quæ morbos in hominibus ſimplices futuros, intricant, obſcurant, miſcent, impediunt in mulieribus; cùmque ſuus cuique *ſymptomati* aſſignetur humor, in mulierum morbis frequentandam eſſe *purgationem* evulgatum eſt. Hanc iniquam purgationis interpretationem avertebat *Hippocrates*, ſubmonens *uteri affectus magnâ ex parte à flatibus ducere originem*; à flatibus autem, qui materiæ aut humoris larvæ ſunt & umbræ, quas purgantibus aggredi, aërem verberare eſt. Reverâ, non humores, ſed ſanguinem æſtuantem & flatulentum cumulando, morbos accerſit uterus. Sanguiferum organum hic eſt, ſingulari & proprio circuitu donatum, qui univerſali totius ſanguinis circuitionis æquabilitati conſonare debet & conſentire. Viſcus enim eſt fæminarum corpori addititium, cujus vaſa, quæ innumera ſunt, ad circuitûs leges & conſonantias, ſanguis permeare debet; quaſi corporis appendix eſt, ubi ſanguis non minùs quàm in cæteris viſceribus, ad libellam & æquilibrium præterfluere debet. *Gravis calamitas!* clamat *Hippocrates* de *utero* agens, imò diſcrimen hìnc ingens, ac

ſeminarium morborum ferax! In tantùm ægritudinibus anſam præbens, in quantùm ſuccorum *æquilibrii* rationes, neceſſitates, occaſiones multiplicat. Conſtet in virili corpore æquilibritas in *cerebro, pulmonibus, hepate*, &c. Stabit ſanitas, quæ ruet in feminâ à cujus utero aberit *æquilibrium*. Id autem calamitatis venturum totiès, quotiès violari contigerit, aut immutari, ſtringi id eſt aut dilatari plùs ſolito vaſorum capacitates aut *diametros*. Quàm ſæpiſſimè autem futurum id, portendit nervoſa uteri, vaſorúmque undè densè texitur compactura, quam ſi ſexui iracundo non infrequenter, molli ſæpè, tenero ſemper unitam cogitabis, vix eris capiendis ægritudinum ſexûs cauſis, rationibus, occaſionibus, periculis.

Imò verò miſſis animi *pathematis*, cordíſque affectibus in quos faciles adeò ſunt, ſic à naturâ comparatæ videntur, ut ſuâpte conditione, aut ſexûs neceſſitate perdendo ſanguinis circuitûs *æquilibrio* pateant. Puellarum ætas in ſecernendis, excernendis, perennandíſque *menſibus* tota occupatur, ſic ut, ſi reſtiterint, ſubſtiterint, aut periodo defuerint, decolores, pallidæ, languentes, *hyſtericæ*, flatuoſæ, *hydropicæ*, degant. His gra-

viora ſuccedent in nupturientibus; interìm ſi viro junguntur, altera cura: matrimonii felicitas fit infelicitas ſanitatis; à conceptu enim morantibus menſibus, graviditatis tædia emergunt; tùm partûs pericula, à *lochiis* retentis, ſuppreſſis, immodicis, vitiatis, verbo à ſanguinis inordinationibus naſcitura. Verùm utrumlibet fecerint ſibi vitæ genus, cœlibes fuerint aut nuptæ, utraque manet ineluctabilis menſium finitionis neceſſitas, ita ut in eadem mala à quibus menſium acceſſu emerſerunt, eorum receſſu immergi periclitentur. Indè conſequitur ſanguinem eſſe, non humores, illúmque devium, deflectentem, & à tramite delirantem unde naſcuntur mulierum morbi. Reipsâ ejus inſufficientiæ ſunt & inefficacitatis *purgantia* in ſanandis uteri morbis, ut hæc caſſa tùnc temporis comperias aut periculoſa: quæ cauſa fuerit propter quam tam infrequentes ſunt curationum ejuſmodi felices eventus. Sic virgunculam, defectam menſibus, chloroſi pallentem, carnibus exſuccam, flatu tumentem, marcentem febre, ſero madentem, ardore tabidam, morbo minùs quàm morborum ſatellitio extingui vides? In causâ eſt medicandi error; minuendis humoribus das

operam, quæ in dirigendo, ſarciendo, & revocando ſanguinis circuitu meliùs erat collocanda. Tam infelix eſt gravidarum curatio; in humorum enim ſaburrâ quæris *vomituritionum, picæ, malaciæ, apoſitiæ, intumeſcentiarum, laſſitudinum, febrium,* &c. cauſas, quas in ſanguine retrogrado, ſtagnante, devio inveniſſes. At graviora nullibi ſenties *purgationum* delicta, quàm in *parturientium* & *puerperarum* affectibus; ſanguinem enim, ubicunque humores evacuandos clamitant, evacuando, artis prodigia quæ pollicentur non promunt, experieris, eas eluctando quas experiuntur *purgationum* calamitates. Adventantibus ſenectæ tædiis addita ſexûs incommoda vides, fœminarum perit faciei flos, languet appetitus, artus ingraveſcunt, ſpiratio impeditur, anhelant, viribus franguntur, linquuntur animo; ipſa mens ægreſcit, aut mœſtis territa, aut vanis luſa imaginibus; verbo *hyſtericæ* fiunt, *melancholicæ, hypochondriacæ*, expreſſa ex mœrore ſimulacra, quæ jucunditatis & gaudii dixiſſes ſpirantia ſigna. Tam fœdæ *metamorphoſi* ſuccos affingis tetros, degeneres, putridos, omnia conſpurcantes; quibus exterminandis nullum non fingis purgandi genus, evacuatio-

nem vi aut arte invocando. Perditam ſæpè, noxiam interdùm fles operam, & meritò, nam morbi cauſam nedùm aſſecutus, ſanguinem fugas, turbas, à circuitu dejicis; ampliùs quod rei caput eſt, partes exaſperas, viſcera torques, vaſa ſtringis, ſicque vaſorum *diametros* minuis, vias obſtruis; malorúmque cauſas, quæ vaſorum *ſtricturæ* ſunt multiplicas. Quas enim ſeneſcentibus fæminis ægritudines accerſit partibus inuſta labes, ulteriùs ne requiras, violatio eſt *ſyſtalticæ* virtutis aut immutatio. Senium enim quid eſt? *Maraſmus*, íſque partium *nervoſarum*, quæ cùm *ſpermaticæ* habeantur, ſeu ſanguine defectæ, tabem primæ ſentiunt. At hujus ſortis ſunt uteri ſtamina, quæ primùm proindè marcent aut areſcunt. Indè depreſſa vaſorum latera, connivent & arctantur, à ſuíſque capacitatibus decidentia advectam ſanguinis conſuetam molem reſpuunt, quæ aliò *retropreſſa*, malorum quæ à retrogradis *menſibus* contingunt, dat origines. Hìnc abſcedentibus *menſibus* ſuccedere *fluorem album* frequens eſt, purpureo enim rore viduatæ uteri partes, lympham plorant; nimirùm areſcendo ſe contrahunt, quémque ſanguinis loco altiùs imbiberunt & cumulatiùs, ſuccum nutri-

nutritium exprimunt & eructant. Sed pulsus sic & ejectus ab utero sanguis, doloribus & malis corpus omne sternit. Ad *hepar*, *icteri*; ad *lienem*, *schirrhi*; ad *mammas*, *carcinomatis*; ad *glandulas*, *strumarum*; ad *pulmones*, *asthmatis & tabis*; ad *nervos*, *spasmi* fomites & materiem vehit. Hanc *purgationibus* exhauriendam objicis? Tutiùs siccabit & meliùs, attemperata sic sanguinis moles, ut æquabilis veniat ad partes, & facilè circumagatur.

Ex abundanti de *lactantium* aut nutricum morbis audies, æquè noxiam iis esse purgationem; succi enim tunc eluxuriantes, à sanguine circuitui reddito resorbentur pleniùs quàm à purgantibus vacuentur, à quibus malè mulctati furiantur, disjiciuntur, cuneantur.

Aptanda quoquè purgatio variis vitæ, diætæ ac conditionis generibus; sic qui rura colunt ac laboribus se miscent, ut exercita sunt, firmatáve labore eorum corpora, lacertosa sunt, tùm ex succis *fixioribus* aut minùs *volatilibus* compactus sanguis, ut ignavior, sic ductilior est. In his habes, firmitatem in *solidis*, quæ succos validè excernant, obsequium in *fluidis*, quæ excerni patiantur. Interìm admonet rusticorum & similium vitæ genus,

à *purgantibus* non rarò abhorrere eorum ſuccos; ita ut *alterantibus* meliùs quàm *evacuantibus* curentur. Quâ de re videas ruricolas, qui ſani abſtemii ſunt, ſanari vino, & reconvaleſcere; fortè quia refocillari maximè indigent. Reverâ iſtiuſmodi ſunt eorum ſucci qui rarò exſuperent, aut ſuperfluas ſui dent aut linquant reliquias. *Olera* ſunt, *legumina*, *fructus*, & *lactaria*, undè miſeram, longævam tamen trahunt vitam, quæ eliquabilia, mollia, tritúque facilia ſunt adeò, ut tota in *tranſpirationem* abeant. Diſparia ſunt edulia quæ finxit erudita luxu divitum gula, carnaria ſunt enim, fibrata, ægrè diſcerpenda, tritu difficilia, ſuperamentis ergò mille ac ſuperfluitatibus obnoxia, dignis purgantium pabulis.

Purgationum facilitatem alit ſpondétque potulentorum conſuetudo. Cùm enim nutricatio *fluidorum* opus ſit, potus utpotè *fluidus* maximè latè diffluens, & meabilis, communéque alituræ vehiculum, partium ductilitati confert non mediocriter; ab eo enim habent *ſolida* undè flexibilia ſint; *fluida*, undè fluxibilia evadant. Eâ de causâ ſub morbis obſervabis, alvum purgantibus obſurdeſcere aut exaſperari iis, quibus fa-

miliare eſt inebriaminibus ſeu ignitis vinis indulgere. Hinc intelligitur quæ *regionum* habenda ratio in adminiſtrandis purgantibus. In ſummâ liberaliorem admittunt purgationem iſtius modi *regiones*, quæ *tranſpirationi* favent minùs. Cæterùm cave credas, parciorem eſſe *tranſpirationem*, ubi naturâ ſuâ frigidius cœlum eſt; *ſeptentrionalium* corpora, ut firmiora ſunt, aëris aſperitate durata, tardatæ aut impeditæ *tranſpirationis* affectionibus patere minùs deprehenduntur. Interìm purgationis neceſſitati aliundè obnoxii fiunt *ſeptentrionales*, voraces ſunt enim, eduliorum imprimis, vulgò craſſiorum, at reverâ altilium maximè, illius nempè naturæ, ut ex his, cùm trita ſubactáve fuerunt, nulla retrimenta, feces ſaltèm quàm minimæ redundent. Nihilominùs tamen, ex his intrà corpus emergit ſanguinis ſuccoſi, *lymphatici* ſeu pituitoſi luxuries, iſtiuſmodi nempè, quem purgationem ſuadere & invitare oſtenſum eſt. Hæc ad noſtrates non adeò ſpectare nè credideris; ex his enim quæ de ſeptentrionalibus hîc habes, profuturam hanc quibuſvis terræ plagis purgandi regulam ſtabilire eſt: liberaliorem purgationem concedunt illæ regiones, ubi vegetior corporum *ſyſtaltica*

vis, nec cupediarum ſaporibus extremis, nec vinorum familiaritate, vel igniculis labefactata, ſuccorum ſed laudabilium exuperantiam parat, aggerit, cumulat. Adde, quæ ad has ideas conferant, locorum campeſtrium, nemoroſorum, montanorum, paluſtrium incolatum, frugalitatis, ſobrietatis, ſimplicitatis cultum, corporis exercitationum conſuetudinem. Ex horum omnium defectu vel uſu, inferre erit qualis futura *ſolidorum* textura, quale *fluidorum* ingenium, qualis utrorúmque vis, conſpiratio, quæ tandem ad purgationem potentia, habilitas & aptitudo.

Nec te prætereat ſuum eſſe morbis ingenium; miſsâ enim nativâ quorumdam *idioſyncraſiâ*, quà univerſis *in genere*, vel his aut illis *in ſpecie* purgantibus nonnulli repugnant; miſſis quibuſdam morborum generibus, quæ parciſſimum in purgando medicum poſtulant, de quorum numero ſunt *inflammatorii*, *ſpaſmodici*, *terminoſi*, & *hæmorrhoici* affectus; miſſis iterùm quarumdam partium morbis, quales *pulmonum* ſunt, *renum* & *veſicæ*, turmatìm identidem non ſecùs ac ſydera nova exoriuntur *epidemici* morbi, has vel illas infeſtantes regiones, qui primùm ſunt incertæ medicationis. Hi

quidem cùm rapidè invadant, celerem postulant manum; quam celeritatem à purgationibus vulgus expectat, utpotè quæ hostilibus succis de repentè exterminandis aptæ videantur. Ex his tamen sunt qui purgantia despiciunt aut reformidant, horum temnendo ictus aut timendo. Igitur suspenso gradu hîc progredi cauti est artificis, sic ut sapientiæ hîc lex una esset, ni aliundè medendi jubar affulgeret.

Hîc de *purgatione* lis est, quam *constitutionum epidemicarum* absolutoriam judicarunt. Hanc illi haud dubiè apud vulgus obtinuerunt fidem fausti eventus, quam illi derogari nolimus; notacula solùm ostendere consilium est, quibus indicibus *purgatio* opportuna adhibeatur.

Observabitur alterutrius culpâ, *solidorum* vel *fluidorum*, eruperit, crescat aut foveatur novus morbus, tùm alteruter prævaleat, illorum *spasmus*, vel horum tumultus. Conjecturam capies à *fluidorum* conditione, an à suâ mollitie, volubilitate, fluiditate desciverint; tùm à *solidorum* statu, an suas occillando retinuerint *directiones*. Hoc testabuntur *secretionum* ubertas, facilitas, periodi. Sic *alvum* non siccari, fluere *urinas*, spu-

ta exire, ſuis temporibus prodire menſes, rectricis adhuc ac dominantis naturæ ſigna ſunt. *Fluidorum* ſeu humorum conditionem oſtendet *linguæ* facies; illorum ardorem, *acrimoniam*, *aduſtionem* aut *empyreuma* illius ſiccitas, ſcabrities, aſperitas : illorum temperiem, dulcedinem, uvorem, illius humor, nitor, mollitudo. Luſtrabis quoque *fluidorum* veſtigia, pronitates, *inclinationes*, rimando quò ferantur, quóve vergant, an ad *convenientia loca*, & purgationi accommoda, an ad aliena, aut inopportuna *purgationi*. Denique in concilium adhibebis morborum *communitates*, *relationes*, ſimilitudines, *analogias*, contendendo in eam mentis perſpicacitatem, quam ex uſu venaberis, diſces exemplo, ſtudióque obtinebis & medicinali ingenio; quâ perſpicacitate, ex *ſymptomatum* certâ *ſyndrome*, meliùs, ex certo morbi & ægrotantis rerum conſpectu, quem edocet erudita conſuetudo, de *purgatione* augurantur artis magiſtri non infeliciter, ſapientérque decernunt.

CAPUT XXIV.

De purgandi *ratione & intentionibus in morbis particularibus.*

Primùm

in morbis cerebri.

AD *purgationis* facilitatem faciunt & felicitatem, morbi ſedium anfractus, receſſus difficiles, remoti, flexuoſi. Has difficultates humoribus imputabant *humorum* patroni, qui ſuccos impactos altiùs exiſtimantes, diſſitos nimiùm, purgantiùmve potentias eludentes, intactiles purgationi, aut invincibiles pronuntiarant. *Purgantibus cephalicis*, quæ omnia *phlegmagoga* ſunt aut *draſtica* nomen fecit & fidem iſthuc cogitatum; cui fulcro fuit traditum *cerebro* munus: *frigidi & humidi metropolim* illud eſſe prodidit *Hippocrates*, quòd *pituitæ* ſedem aut officinam eſſe interpretati ſunt, nobiliſſimam corporis partem, in fœda ſeri colluviaria mutando. At in voce æquivocant, de ſucco ignobili, crudo & inutili exponentes, quod maturo & omnium mobiliſſimo competit. *Lympham*

dicito, quod *pituitam* vocitant, de cerebro verum narraveris. *Lymphæ* enim, ſucci nempè *nervoſi* promptuarium eſt aut immiſſarium, quò confluit *lympha* nervorum omnis. Quid enim amabo tibi monſtrat tota illa oculis indigeſta cerebri moles? Pultaceam, mollem, humidam frigidámque ſubſtantiam? At imò in hâc nervorum omnium ſcaturigo eſt, fons ergò perennis & aſſiduus *lymphæ* nervorum, quâ madet tota atque mergitur. Ampliùs, in hâc habes tubulorum mille glomeramen, omnium animali futurorum motuum, affectionum, *ſenſationum*, cogitationum ſummam ac compendium. Tapetium *ichnographiam* cogita, mille filorum nodis inconditè, ut videtur, adumbratam, quæ ut ut confuſa textorum inter digitos, in elegantes, mirabiléſque imagines erumpit; rudem tenes cerebri confuſæ molis notitiam. Ut enim illìc conduntur emergentium imaginum lineamenta, hîc ſuo velut in ovo concipis, idearum omnium conditas à creatore materies & inſtrumenta. Milliaria nempè fibrarum mollium, flexibilium, ad omnes motiones, flexus, curvaturas, inclinationes, evibrationes comparata. His omnibus & ſingulis emotionum ge-

neribus ut fibræ promptè ſerviant & expeditè obſequantur, ſucco dulci, ductilíque natare debuerunt & inebriari, quo ne unquàm carerent, copioſo immergi curavit natura, ut leviori-bus titillationibus aut vellicationibus obſecundarent, eas acceptando *directiones*, ſitúſque ac flexuras ſumendo, ad quas inclinarentur. Igitur mollitiem illam, humiditatem, & frigiditatem, inconſultâ naturâ cerebro veniſſe ne credas; ſic conſtitui, compingíque neceſſe fuit eam corporis partem, quæ ut cera mollis, facilíſque inſculpi, totius animalis *œconomiæ* motuum & idearum cælaturis dicabatur; tenacem, ut rerum ſigilla ſervaret; ductilem, ut ſingula exprimendo, *phantaſiæ*, menti, memoriæ redderet; merè tandem *paſſivam*, ut cælamini nulli repugnaret, omni ſerviret injuſſa. Quid hæc, inquies, ad medendi artem? Certè ad emendandas aſpernabiles (quibus faſcinantur medentium mentes) cerebri morborum *ætiologias*, delendóſque antiquatæ phyſices malè ſanos conceptus. Cerebri enim affectus, mentíſque hallucinationes, quæ à fœdâ *pituitæ* copiâ, committi evulgatum fuit, veras eſſe fibrarum cerebri perverſiones & *ataxias*, vitiatáſque illarum *directio-*

nes, *vibrationes*, *occillationes*, &c. revelat meliùs ſic erudita *phyſiologia*. Cogitatus enim *imaginationis*, *ſenſationum*, aut motuum aberrationes ſunt, quibus remediorum tormentis medeberis infeliciùs, quàm induſtriâ aut ſagacitate.

Remediorum inſidias hîc ſenties imprimis aut ludibria, ſi de *purgantium* numero fuerint, quorum quò uberiores erunt effectus, eò infenſiora evadent; veras enim morborum cauſas non tangent, dùm eas quæ ſanitatis ſunt, in ſucco vel *lymphâ* nervorum ſitas, deprædabuntur. Re verâ quò copioſiorem *pituitæ*, (quæ *lympha* eſt, fomentum nervorum & nutricula) quantitatem evacuando obtinuerint, profuſiùs eò prodegerint *vitalem* ſuccum aut vitæ fontes ſiccaverint. Inſuper animadvertere juvat, quàm ægrè ac tardè purgantium vim ſentiat aut ſequatur iſthæc nervorum *lympha*. Hanc operandi difficultatem monſtrat nervorum conditio; *arteriarum* (ùt & *lymphatica vaſa*) appendices ſunt, additamenta aut productiones, funiculis ſimiles ſolidis, non tubulatis aut alveatis, qui ſuccos ab arteriis ſibi venientes ſorbent aut bibunt, non alveo proprio condunt aut complectuntur. Hinc conſequitur, quantos in ſanguine

moveris æstus, quibus nervorum *lympham* ad *secretoria* sanguinis prolicias & evoces; qualescunque ad nervorum confinia appellant sanguinis fluctus, filebunt; cœcis enim aut imperviis *solidis* impingendo *fluida*, vi cadent & impetu. In eliquandis ergò *pituitosis* cerebri humoribus, præterquamquòd in deterrendis vitalibus succis operam ludere est, periculis ægrum, opprobriis artem est objicere.

Morbi enim cerebri, utpotè ad nervos pertinentes, *solidis* maximè proprii erunt, proindéque *purgationibus* subjecti minùs. Nam ut contrariorum similes sunt rationes, ab iisdem rerum modis exeunt, morborum & sanitatis causæ. A *solidorum*, quæ fibrillæ sunt, situ, directionibus, positurâ, affectionibus fovetur sanitas; eorumdem inflexus, distorsiones, distractiones morbos dabunt. At quantùm cum *fluidorum* exuperantiis, excessibus, vitiis, saporibus, convenit purgatio, tantùm *solidorum modis*, aut *rationibus* alienatis repugnat; illa enim *purgationi* morem gerendo in evacuationem cedunt, hæc stimulata in *spasmum* abeunt.

Id intereà donandum, gravissimis cerebri *symptomatis* auxilio præsenti esse

N vj

purgationem. Sic *lippitudine laborantem ſponte fluens alvus juvat.* Item *quibus bilioſæ dejectiones, ſuperveniente ſurditate ceſſant; & quibus ſurditas, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſat.* Igitur alvinam regionem inter & cerebrum mutua dari commercia non obſcurum eſt. Id rei evincit fauſtus interdùm *purgationum* eventus, ſi tempore & loco prævertendis aut avertendis peſſimis *cerebri ſymptomatis* adhibeantur. Iſtiuſmodi ſunt ſoporoſæ affectiones, *lethargi, tendinum ſubſultus,* quibus *purgatione* mederi docuit obſervatio. Non minùs confeſſa res eſt *apoplexias, epilepſias, paralyſes* catharticis levari ſanaríve. Undè non temerè inferas cerebri morbis utilem eſſe, amicam & neceſſariam *purgationem.*

Hæc ut confiteri decet, obſervare quoquè convenit, ex purgantibus efficaciora, ex híſque *ſtibiata,* quæ ſtimulantia ſunt, laudari in cerebri morbis & proſperare. Hoc autem temerè obſervatum nemo crediderit, undè ſe prodit purgandi cerebri legitima ratio. Surgente morbo, inſurgentibus & exſuſcitatis *ſolidorum potentiis, ſyſtole,* ſcilicet & *preſſionibus, fluida* undequàque pulſa diſjectáve, eò maximè ferri, quò uberiùs

confluere naturâ consueverant, nemo est qui non intelligat. *Fluidorum* autem confluvium est cerebrum, quò nempè rapi solet succorum confluentia major. Indè conjicias omnium corporis partium posse luere pœnas cerebrum, quò videlicèt resiliunt, repulsam alicubi passi liquores. His autem deturbandis & ad infera revocandis servit purgatio, quæ stimulationis genus est, corporis centro concitatæ, in intestinis nempè, iisque partibus, quæ ut nervis maximè constratæ sunt, sic cerebro, à quo nervi nascuntur, cohærent magis, atque consonant. Igitur cùm à morbi causâ cerebro metuitur, præmissis, artis ex consilio, quæ operationis felicitati præludere debent, catharticum miro veniet auxilio, hujus enim vellicatione veluti admonitæ fibræ, eum capiunt, induúntve *tenorem*, qui, venturo succorum impetui obsistat simul, ipsósque succos det præcipites. Ut decet enim stimulatæ fibræ, id *elaterii* acquirunt, quo tueantur se validiùs, efficaciùsque insilientes succos deturbent.

Sed hìnc aliundè redit ægro utilitas, securitásque remedio. Millia punctis mille intrà intestina desinunt *excretoria* vasa, blandè sic conniventia, ut titilla-

ta facilè dehiſcant. Tot parata putaveris humoribus effugia, quibus neceſſariò elabantur. In propatulo enim eſt debacchantis ebullitione muſti ſedari iras atque tumultus, arte facto anguſto dolii foramine; liquor enim ferociens, non ſecùs ac potentia impetum faciens, eò rapitur ſpontè, ruítque ubi, aut apertior via eſt, aut reſiſtentia minùs ſentitur. Hìnc quid accidere debeat ſuccis, ſub morbo concitatioribus factis, conjicere in promptu eſt, dehiſcentia enim *excretoria* vaſa, vellicatione nempè reſerata, tot exitus dant aut aperturas, quibus, difflatis vaſis, ventilantur ſucci, *potentiis*que undequàque prementibus morem gerentes, eò feruntur ubi *reſiſtentia* minor, patentéſque ſe dant exitus. Porrò efficaciùs hanc evacuationis artem ſuccedere neceſſum eſt, cùm *cerebrum* versùs, ſeu ad *nervos* ruentes ſucci, eos autem arteriis quidem continuos, ſed non tubulatos, in quos pleno aut facili alveo transfundi ament, aut decapulari, multùm ſentiant reſiſtentiæ ex parte cerebri; dùm inteſtina tubulorum myriadibus, arteriis continuorum pertuſa, effugiorum milliaria iis offerunt.

At indè colligas, quo ſtudio, quâve

diligentiâ opus fuerit, in præparandis ad *purgationem* partibus, emolliendis id est inteſtinorum *fibris*, ac *ſecretoriorum* tubulis, quò purganti venturo, futuræque ſtimulationi obſequantur. Hâc enim omiſsâ conditione, prolecti eò loci ſucci, ubi cæci fuerint, aut difficiles exitus, *moti non promovebuntur*, purgantíſque puncturis diſcruciatæ partes aperiri indociles, tormina dabunt, cruciatus, *phlogoſes*, inteſtinorum difficultates, *teneſmos*, tenſivos abdominis tumores, flatuoſas prominentias, ſpaſmodicas tenſiones, ſimiléſque miſeras præproperæ aut infelicis *purgationis* appendices.

Hâc occaſione obſervabis, quâm timidè uſurpaveris purgationem, iſthæc ubi præoccupaverint *ſymptomata*, argumenta non incerta, *phlogoſi* partium aut *ſpaſmodicâ diatheſi*, occluſos *ſecretoriorum* exitus, compreſsáque ſic eorum oſcilla, ut licet ſtimulata quantumvis, coëant arctiùs, & hiare recuſent. Nec aliundè, quod obiter monitum erit, repeti debet caſſi aut miſerabiles tot *purgationum* eventus.

Cæterùm ut hîc in tuto ſit adhibenda purgatio; internoveris an à ſuccis ſtagnantibus in cerebro foveantur, quæ urgent *ſymptomata*, an ab irrumpentibus

ſuccis naſcantur. Si prius, loco ac ſedibus fixi, ſtantéſque ſucci, *purgationi* non obſequentur, immotíque vacuantis vim eludent. Si poſterius, ut mobiles adhuc, remedii vi auſcultando, morem gerent. Hìnc intelligis purgationum miracula ſub *acutis* morbis, ſi opportunè adhibeantur, à quibus ſurditates, ſopores, deliria fugari illicò vides, eâ de causâ, quòd cùm ab evehentibus ſe ad cerebrum ſuccis oriantur illa incommoda, ab his facilè adhuc deturbandis ſaneſcunt. Annè colligeres tutiorem ut feliciorem eſſe purgationem cerebri ſymptomatis ſub *acutis* affectibus, quàm ſub *chronicis*? Re ipsâ non adeò ſuccedit ſub *apoplexiâ*, *paralyſi*, *epilepſiâ*, *ſurditate*, *cœcitate*. Paradoxi hujus veritatem aperiet meditatus uſus, qui *purgantia* ex conſuetudine magis, quàm ratione his morbis vix ſanabilibus adhibita oſtendet. Verùm enim verò vix ex morbis ullos habeas purgationibus exercitos magis, dùm ægrè nonnullos ex illis affectibus *purgatione* ſanatos conſpicias. Reverâ quî fiet, ut remedium quod præſentiſſimum fuerit, felici ſucceſſu frequentiùs cadat? Rationem prodit ſuccorum facta quies ſub his morbis, qui à ſanguine ſtagnato potiùs, nervo-

rum funiculos, partiúmque cerebri stamina inebriante ortum habent, quàm ab eodem ruente adhuc & in motum acto. Indè observabis nascentibus iis affectibus, aut eorum *paroxysmis* prosperare magis *purgantia*, quæ illis consenescentibus adhibita, ægrorum ac vulgi pascunt meliùs animos, quàm morborum illorum causas depascuntur. An hìnc à purgatione abstinendum concludes sub his morbis? Imò huic indulgebis, modò intellexeris minuendis, deterendísque malorum istorum fomitibus eam deberi magis, quàm exhauriendis, siccandísvè eorum causis. In dies enim accrescunt & aggeruntur succi, qui ad affectas ac debiles partes confluentes, augerent malum aut præcipitarent, quos apposìtè resecabit purgatio; at altiùs hæret, & alteriùs ordinis est genuina causa, quæ commisit primò istos affectus, cui si purgatione unâ mederis, *gladio ignem extingues.* Verbo morborum illorum agmen opportunè claudet purgatio, quæ his infaustè præludet.

Observationis illius veritatem aperit *purgationis* eventus, qui dùm in *sanandis tendinum subsultibus* felix esse solet sub *acutis morbis*, artuum *tremores* se-

nibus familiares nimiùm exaſperat. Illìc ſanguis allidens & arietans, ſuis adhuc vaſis coërcitus, purgantis incurſui, potentiæ ac *determinationi* ſubjacet adhùc; hîc rorem peſſimum, quo inſuccati ſunt, nervi eluctari aſſiduè nitentes, fortiùs *occillant*. Igitur ſub illis habes *fluidorum* vitium, quod emendare *purgatio* potis eſt; ſub his *ſolidorum* affectum, quem *purgatio* fovet aut auget.

CAPUT XXV.

De purgandi *ratione & intentionibus, in* morbis pectoris.

ETIAM in *morbis pectoris* profusa facta est *purgationum* luxuries, cujus ejectitiorum seu excrementitiorum humorum prætextus causa fuit; suis enim ejectamentis, seu *excrementis* diffluere quoque pulmones opinati sunt. Reipsâ, inquiunt, *excrementorum* partis illius, quantitatem æstimare voles? *Glandulas* numera, plusquàm fœcundas, prodigas nempè serosi laticis origines. Hæc si pauca sunt, exspirantis halitûs densissimam caliginem judicato, sputa, viscos, phlegmata, tot sinceras difflati, expedientísque se sanguinis exuvias inspicito; *lymphâ* certè, *seró*que quod visceribus cæteris consuetum est, madere non solùm pulmones, ast iis prolui mergíque necessum asseveraveris. Hæc cùm ità se habeant in sanis, qualis & quanta non erit exoritura *seri* colluvies in ægris, cùm sanitatis & morbi communes esse soleant causæ? Posthàc ut ab unâ *seri* lu-

xurie repetendæ ſunt pulmonum ægritudines, in expurgando *ſero*, ſiccandâve *lymphâ* ponenda erit illarum medela. Hâc cantiunculâ canitur, híſque nugis fidem meretur obvia cuique medicinæ illius facilitas. Aſt hîc quoquè effectum cum causâ miſcent, illóque unicè capti, hanc omisêre : nam quòd in pulmonibus *ſerum* aut *lympha* luxuriet, *ſolidorum* non *fluidorum* culpâ contingit, quam rem aperit, viſceris hujus non meditata, ſed conſpecta ſolùm natura, intellectáque functionis illius œconomia.

Pulmonem habeto ſaccum aut marſupium membranaceum ex lobulis ſeu locellis mille aut veſiculis compactum. *Nerveum* textum videre videberis, arctari, dilataríque promptum, produci contrahíque idoneum, *elaſticum* proindè natum. Fibras adde *contractiles*, *compreſſiles* & *muſculoſas*, quibus ſingulæ illius *veſiculæ* donantur, nullam in corpore partem animadvertes ſubſtantiâ tam *elaſticam*, támve mole ſuâ *muſcularem*, imò ne vel ullius umbram, quæ intrinſecùs & ſigillatìm adeò *muſculoſa* ſit & *contractilis*, cùm lobulus quilibet aut *veſicula*, *muſculus* ſit cavus & ſingularis.

Igitur hîc *muſculum* habes pendulum, non ſimplicem ſed compoſitum, tot ex

musculis, quot veſiculis adunatum; *compreſſilitatis*, aut compreſſionis organum, ingentis aut multiplicis potentiæ, eò ingentioris, quòd à nullâ alternante aut oppoſitâ temperetur; forteàn, id alternationis officii expectabis ab *elaterio* veſicularum parietibus innato, quo depreſſi ultrò reſilirent; at textus illorum parietum ſuccis illis gravis, quibus turgent illi tubuli quibus conſtat, ſpontaneæ *reſilitioni* impedimento erit; at hîc *antagoniſtam* ſufficit aër, cujus *compreſſiles* ſpiræ, veſicularum cavo coërcitæ, contractos earum parietes, reſiliendo dilatant. *Occillatorii* motûs genus eſt, quo ſanguis totus pulmonem permeans, arte mirabili non minùs quàm efficaci tenuatur, comminuitur, *teritur.* Cogites enim ingentem veſicularum numerum, nec numerabiles, quibus texuntur veſiculæ, ſuccorum tubulos, vix fingendo eris, quàm multi, quàm teretes ſint tubuli, quàm exigua aut minima ſint ſuccorum pervadentium fila, quàm numeroſæ eorum ſuperficies. Verùm quàm tenues, quantúmve diviſi jam erunt ſucci qui tot *ſuperficies* induerint? Addito, ſic jam tenuatos ſuccos, veſicularum ſpiris mille, totidem ſpirarum aëris *compreſſilium* reſilientibus icti-

bus verberari, incomprehensæ divisionis artem habes & exemplum.

Sed hæc, inquies, quid ad *seri* morbidi propagationem? Exindè intelliges. In dividendis succis ea naturæ mens est, idve consilii, ut ad has vesiculas appellens sanguis diffletur; hoc est, id hîc operæ præstet, quod in cute aut corporis habitu. Utrobiquè *transpiratio* est insensibilis, utrinquè immensa. At ut quæ corporis *peripheriæ* est in *serum* seu *sudorem* abit, si fuerit in vitio; pariter in aqueum laticem degenerat inconspicuus pulmonum halitus, si vitium capiat. Porrò ex *sudoris* copiâ, metieris sputorum quantitatem, illa enim immanis est, hæc enormis futura.

Aperit eadem *tritûs* ratio, quo pacto ex inconspicuo rore, mucosus fiat & corporeus succus. *Trituræ* defectus & imminutio est, ut enim perfectè comminutus succus spiritus & aura est, sic ruditer & malè subactus, latex erit, qui non halitûs specie rorabit, sed qui striarum formâ stillando sudabit. Posthàc computes tubulorum myriades quibus sudant interiores vesicularum parietes, milliaria oscillorum numerabis, quæ lympham aut gluten eructabunt.

Si interrogas undè *tritura* corrumpa-

tur, aut quæ ſint cauſæ quæ tritum vitiant, ab iiſdem id errati enaſci audies, à quibus *ſolidorum ſyſtole* aut *occillationes* interturbantur. Vitæ functionum integritas, ordo eſt; qui ordo ab *occillatiotionum* rythmo venit: perdito autem hoc rythmo aut labefactato, ruit ſanitas. Igitur *occillatorii* pulmonis veſicularum motûs alienato modulo, ſanguinis attenuatio, quæ illius finis & fructus eſt, impeditur. Deperdita enim ſemel illâ ictuum ſucceſſivâ & æquali alternatione, quæ ſensìm verberando ſanguinem intimè ſubit ac penetrat, inæqualis ac præceps oritur verberatio, quæ ſanguinis corticem ſolùm attingendo, ſuccos in tantùm non ſolvit, ut ſtipet magis ac denſet. Jam verò objectis pulmonibus aëris inclementiæ, vocis contentionibus, ingluviei ſuccorum, tot inter apertas, familiares & publicas, ſtimulationum, vellicationúmve cauſas, in dies interturbari, confundi, miſceríve pulmonum *occillationes* miraberis minùs, quàm non dejici prorsùs ac peſſundari. Tàm exquiſitè nerveum pulmonem commemora, confer craſſioris aëris pondus, paludoſi gravitatem, *ſulphurei* malitiam, *ſalini* acrimoniam, quales *ataxias*, *ſpaſmos*, *criſpaturas* exorituras indè

non expectabis? Cogita vocis vim aut usum assiduè exercendum; memineris succorum exuperantiæ patere eò faciliùs vasa pulmonis, quò uberiorem ac viciniùs à cordis embolo & fortiùs ejaculatam excipiunt sanguinis molem: posthàc stupeas, si licet, quòd à rythmo, & ordinatione suâ desciscere periclitentur pulmonum *occillationes.* Hìnc autem quid non futurum incommodi? Ex sanguinis spissitudine lentor; ex lentore pondus, sícque sanguis *gravitate* premit, morâ stagnat, stagnando acet. Indè *tusses*, anhelationes, spirandi difficultates, *asthmata*, *palpitationes*, tot impediti sanguinis, stagnantis, arietantis, motúmque urgentis argumenta; anxius hærens sanguis, eluctari nititur, suáque in motum conamina ingeminat? Febris accedit, verberatus nimiùm sanguis furit, effringit vasa, sputíque formâ purpureâ, flavâ, nigricante erumpens, peripneumoniam committit. Nec est undè causeris *catarrhos*, fluxiones, & impluvia, quorum scaturigines in cerebro frustrà quæsieris; quotquot pectus lacessunt *symptomata*, ea interpretabuntur facillimè, hìnc *solidorum* hærens, præpostera aut inordinata *systole*; illìnc *fluidorum stagnationes*, incursus, excursus,

ſus, evagationes. Ampliùs, exindè deduces eorum *ſymptomatum* cauſas, quæ pulmonum *catarrhos* aut affectus portendunt vel comitantur; ſtagnantes enim ſucci intrà pulmones, locorum anguſtiis expreſſi ad cerebrum refluunt, gravitates, ſopores, dolores, pulſationes daturi. Fortaſsìs, ſtagnantem intrà cerebrum ſanguinem, pectus versùs confluere uberiùs aut deſcendere, pulmonum affectus commiſſurum malueris? Perindè erit, cùm utrinque in culpâ primò erunt *ſolidorum occillationes*, undè mutatæ *fluidorum directiones, determinationes*, incurſiones pervertentur, nullum non ſymptomatis peſſimi genus invecturæ.

Hîc non obſcuram habes lenteſcentis ſanguinis cauſam à pulmone pendentem, qui cùm vitæ, ſic comminuendi ſanguinis princeps organum eſt; quid autem, ſi lentoris omnis (undè *inflammationes*, morborúmque maximam partem venire docet recentior ætas) cauſa haberetur? Reipsâ, tam ſolemnis, tam publica, tam neceſſaria pars eſt pulmo, ut lædendæ non minùs quàm juvandæ corporis œconomiæ apta nata videri poſſit: cúmque terendo ſanguini, tenuandóve ſerviat, quidni eundem cogendo inſpiſſandóque, incommodaret?

Suspicionis illius argumentum exhibet, pedum tumor, contumacioribus spirandi difficultatibus illicò succedens; indicio non incerto factâ sanguinis *systasi* in pulmonibus, hærere eum necessariò in ultimis vasorum extremitatibus; verbo, sanguinis *stagnationem* intrà pectus, succorum *stagnationem*, per universum corpus importare. An signaculum evidentius à pulmonibus nasci principem circuitus sanguinis causam?

Hanc firmant conjecturam, vulgares & quotidianæ morborum *desinentiæ*. Quibuscunque *symptomatis* viscera urgeantur sub morbis, reconvalescentiæ vix abjicienda spes, quandiù firmum pectus à morbi vi se tuetur. Hìnc videas *cerebrum* torpens, *lienem* schirrhosum, flammatum *jecur*, fastidientem *stomachum*, resoluta *intestina*, *uterum* obstructum, *renes* purulentos, labefactatam *vesicam*, quibuscum vita consistit; hâc unâ de causâ, quòd *pulmones* sarti tecti perseverent. Cernere est *vomitiones* assiduas, perennes *diarrhœas*, *hæmorrhagias* enormes, contumaces *febres*, immedicabiles *cachexias*, *chloroses* diuturnas; hystericos, melancholicos, *hypochondriacos*, nephriticos, ictericos, mille mortis generibus diutissimè vexatos, vitæ tamen superstites,

quandiù tuſſes, anhelationes, ſuſpiria, palpitationes, aſthmata, phthiſes non ſuccedunt, non incertæ mortis prænuntiæ. Tandem lethalia inter morborum in cadaveribus ſtigmata, tam frequentia nulla ſunt, quàm concretiones, *tubercula, lapides, coagula, polypi :* ſunt quibus pulmones obſtructi, diſtenti, indurati conſpiciuntur ; argumento, de vitâ tunc temporis tantùm conclamatum eſſe, cætera licet viſcera mors invaſerit, cùm ei pectoris pomœria attingere morbo inconceſſum fuerit.

Ut ut ſit à ſanguinis ſtagnatione oriri pectoris morbos non levis conjectura eſt, quam ſtagnationem invexerit illius entor, *occillationum* culpâ, inordinatione, turbis ac tumultu natus. An cum his bene convenit purgantium uſus? ſub his quidem affectibus moliendam enire alvum commendant artis ſapientes, aſt *diluentium, potulentorum, enematum* arte, quâ vellicata, laxatáve inteſtina, ſuccorum portionem ad pectus irruentem, ad inferiora detorqueant. At impactam aut hærentem pulmonibus materiam morbidam purgatione tentare, tam impoſſibile eſt, quàm à pulmonibus ad inteſtina deſcribere vias, quibus ad alvum deſcendere queat. Igitur,

quod fida docuit observatio, fidissimâ memoriâ tenebitur, vesiculis pulmonum aut bronchiis coercitos succos, uno ore, unâque sputi formâ educi posse. Hanc ob rem *asthmaticis* affectionibus, *humoralibus* dictis, *vomitoria* utilia comperiuntur, si cætera consentiant. Stomachum vacuando id afferre beneficii *vomitoria* clamitant humorum patroni; ex glutinum copiâ, quæ è stomacho prodierint, remedii utilitatem pollicentes. Non sic *praxeos* medicæ meliùs eruditi; à remedii enim stimulatione, id operæ expectant, quâ *occillantes* fortiùs pulmones, impactas materies extundunt.

Interìm, ut id feliciter cadat, integros adhuc esse pulmones necessum est, *inflammationis*, *atoniæ*, *tabis* exortes; his enim sub casibus vitiatâ aut perditâ partium pulmonis *systole*, à *vomitoriis* cavendum, quæ labantes aut labefactatas partes exsuscitando otiantes sollicitabunt evacuationi impares, quámque præfocationem prævertendi consilium erat, accelerabunt.

Hùc altera venit non omittenda admonitio. Ut à *phlegmone* maximam morborum pectoris partem committi frequens est, è *spasmodicâ diathesi* inferri alteram partem non rarum. Testes sunt quoti-

diani, tuſſes quaſſantes continuò, emollientes nihil, *aſthmata ſicca*, præfocationes *hyſtericarum*, *melancholicæ*, *hypochondriacæ*, quas à ſpaſmo fieri in confeſſo eſt. Aſt ordinis illius malorum numerum denſat maximè arcana fibrarum pulmonis *criſpatura*, aut *convulſiva* tenſio, ſingulis & omnibus pulmonum affectibus ſic familiaris, ut hujus exſortes vix unquàm ſint vel *inflammatorii* morbi, ipſæ videlicet *pleuritides*, *peripneumoniæ*, prætereundo *catarrhos ferinos*, qui plùs *ataxiæ* inferunt aut acrimoniæ, quàm educant humoris. Quódque fidem ægrè inveniret, ni cogeret obſervatio, *phthiſes* ipſæ plurimæ à ſpaſmo veniunt aut aluntur; præterquamquòd enim conſuetum tam nihil quàm *chronicas* affectiones *hyſtericas*, *melancholicas*, *tuſſiculoſas* in *phthiſes* deſinere; *phthiſicis* etiam deploratis, auxilium par nullum comperies, *opiatis* comparandum. Ipſa *aſthmata*, ùm cùm etiàm maximè premunt, ſero crepante, diffluente ſaltèm univerſo corporis habitu, ſic ut aquâ cumulari internam pectoris capacitatem fermè crediderìs, *opiatis* miraculi inſtar conticeſcunt.

Hæc omnia ut vera ſunt, à *ſpaſmo* primùm naſci ſæpiùs pectoris morbos

inferendum, undè ſuos intrà canales compreſſi coercitíque ſucci hærent, & ſtagnant; quòd neceſſariò conſequatur, facit tùm pulmonum ſitus & inclinatio, tùm vaſorum, undè dependent poſitura ac diſpoſitio.

Ad pulmones appellentia vaſa, ut ingrediendo lata ſunt, ſic exeundo arctiſſima, utpotè cùm paulò mox ab ingreſſu in capillaria vaſcula obliterentur, adeò ut quod in terris ſunt *iſthmi & peninſulæ*, id in humano corpore pulmones, quò facilis patet ingreſſus, undè regreſſus eſt difficilis. Quod hìnc venit incommodi, à vaſorum deſcenſu creſcet; quaſi enim metus naturæ fuiſſet, ne tardiùs pulmonum penetralia perfunderet ſanguis, ea versùs illum tendere minùs per pendulas arterias, quàm prorui curavit aut præcipitari. Tolerandum, ſi delapſo per locorum planitiem ei currendum fuiſſet, at illicò & pulmonum pròfundo per venas ſursùm ei emergendum eſt. Tali ſub locorum ſitu, tardatâ, violatâ, impeditâ partium *ſyſtole*; vitiato fibrarum *tono*, mutatis inverſis, dejectis *oscillationibus*, *directionibus*, *determinationibus*, morari, hærere, ſtagnare ſuccos neceſſeeſt. Eò autem citiùs, quòd eminùs à corde jaculato ſanguini, id temporis

& ſpatii ſit inconceſſum, quó vaſa eâdem depleantur celeritate, quâ cumulantur.

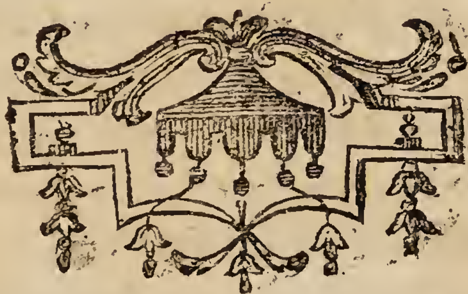
Equidem cumulata vaſa, quaſi dehiſcerent rimis, multis ſuccis ſudare coguntur, quibus ne purgationes deſtinaveris admonet *ſecretoriorum directio*. Horum nomine intelliges *bronchia*, depluentibus ſuccis ſubſtrata, ſic diſpoſita, ut ſursùm *occillent*, os nempè versùs, nata proindè iis ſuccis effugia, qui pulmonibus incommodarent. Eòdem collimabit pectori medentis opera, morbidos ſuccos ſic tractabit, ut illàc fugari poſſint; attemperabitque eâ dexteritate & conſilio, non ut ad alvum, quò minimè tendunt, ſed ad fauces quibus exſpuendi à naturâ jubentur.

Altera eſt nota cuilibet obſervatio, noſtrorum & priſcorum temporum uſu confirmata, edocens quàm parùm conſona ſit naturæ conſiliis *purgatio*, in affectibus pulmonum. Ex ſudoribus petitur, criticâ illâ & ſolemni evacuatione, conſuetâ naturæ, quotieſcunque domina rerum facta hos ſolvit morbos. Dato enim hanc unam eſſe moribus illius congruam in judicandis illis affectibus, tantùm diſſona venit *purgatio*, quantùm alvo malè convenit cùm corporis habitu.

Moris intereà eſt, morborum pectoris curationem *purgatione* claudere? Moris equidem, at ſiccíne neceſſarii, ut ab eo reſilire nefas? Lepidum morem finito morbo adhibere medicinam! Nunquid non, poſt morbum medicum vocari? Reverâ impingere poſſunt in hoc purgandi genere, quos purgandi ritus ageret magis, quàm ratio, ſuaſos malè nullum dari morbi genus, cui declinanti aut victo neceſſaria non debeatur purgatio. Enimverò, eam nunc prætermittendo corporum quorumdam *idioſyncraſiam*, quibus torquendis non levandis *cathartica* nata ſunt, morbi ſunt quos una *alterantia* juvant, quos ad *purgantia* cogere, in perniciem conjicere eſt. Tales numerat non paucos uſus, non tantùm *chronicos* inter, cujuſmodi erunt *hyſterici ſcorbutici*, & *convulſivi* omnes affectus; ſed & inter *acutos*, quos à *ſolidorum ſpaſmo* magis, quàm à *fluidorum* corruptelâ, horum rurſus copiâ minùs, quàm malitiâ ali, conjecturam faciunt, dolor aſſiduus, tuſſis inanis, ſicca alvus, rutilantes urinæ, vigilia pertinax, ſimiliáque, undè ſtimulata magis *ſolida* intelligas, quàm exuperare aut colliqueſcere *fluida*,

His fortè demptis, morborum curatio-

nes *purgatione* claudes. Sub morbis enim, accitis ad ſedes affectas humoribus, periculum erit, ne perſeverante eorum impetu, durantéque *determinatione* factâ, debiles à morbo relictas partes labefactent. Sic laſſos à morbo pulmones, affluentes ſuccos ſorbere tandem metus erit, ni illorum *atoniæ* futuræ, purgando tandem provideas, ut humorum eò pergentium adhuc fracto impetu, recentes à morbo partes ab imminentibus morbidis reliquiis vindicentur. Porrò id officii à purgantibus ſub morbi finem adhibitis expectare eſt, à quibus vellicata inteſtina humores ad ſe reinvitant, reſtitutâque ſuccorum motûs æquabilitate, quæ ſanitatis teſſera eſt aut argumentum, ægrotans ſit à recidivâ tutus.

CAPUT XXVI.

De purgandi *ratione & intentionibus*, *in* morbis abdominis.

ABdomen, commune viſcerum reconditorium, non huic vel alteri morbo, ſed omnium, quas complectitur, partium affectibus obnoxium eſt. Interim cloacam eſſe, quò exportentur univerſi corporis ejectamenta, dedocent partium illarum uſus & functiones. In his meditaberis varios ſanguinis vortices, qui ab eodem loco profecti eòdem revertuntur, à corde enim evibrati ad cor remeant. Abdominis ergò viſcera habeas, non ſecùs ac *circulatoria vaſa*, intrà quæ circumactus ſanguis *circulatur*, *cohobatur* & ulteriùs tenuatur. *Trituræ* ars eſt, quâ tubulorum & plurium, & longiorum parietibus alliſus, multiplicium labyrinthis diviſus, variorum angulis ac receſſibus fractus, omnium *preſſionibus*, ictibus, *occillationibus* multotiès verberatus, fluidior fiat, tenuior, teretior. Re ipsâ, *lien*, ignobile illud plebeculæ viſcus, ex unis ferè arteriis conflatum, *ſecretorii* vaſis aliundè expers,

quid aliud innuit, quàm *digerendi*, *exaltandi* & excoquendi ſanguinis uſum? Eò veriſimiliùs quòd non ſibi, at æmulo viſceri, *jecori* nempè laborare videatur. Jàm mihi conſidera *jecoris* operam, quæ *bilis* effectio eſt, ſucci illius nobilis, animabilis & animati. An ſub his aliud tibi finges, quàm exquiſitiorem ſuccorum comminutionem faciendam?

Stomachus, *occillatorium* illud & agitatorium viſcus, non abſimilis eſt deſtinationis, *tritûs* organum princeps eſt, perennis aut aſſidui motûs capax: cúmque *muſculari* motui tam multùm inſerviat ſanguinis appulſus, quàm copiosè, quàm aſſiduè illùc affluere eum oportebit, ut motum illum perennet? Verùm in hoc uno non conſiſtit ſanguinis ad ſtomachum acceſſio, quia in unâ *triturâ* non conſiſtit ſtomachi functio. Capacitas quam corporis centro efformat, ſpatium præcipuum eſt, quô expirant interioris *tranſpirationis* halitus; verbo ſit honos, internum infumibulum eſt, aut interioris fumi à ſanguine exhalantis ſpiraculum; qualis igitur attenuationis fuerit capax illa pars, quæ quem excipit ſanguinem in fumum extenuat? Ejuſdem conditionis ſunt *inteſtina ſtomacho* continua, cujus præterquamquòd

appendices sunt & colliquiæ, quibus excipiuntur quæ ex eo excidunt, spiraminibus internis, *stomachi* exemplo, allaborant : quò loci mirabilem naturæ industriam mireris, quæ ut immenso *transpirationis* internæ proventui sufficiat, globosi spatii loco, quod immane fuisset, fistulam in longum plicis distinctam porrexit, quæ longitudine pensaret globi capacitatem, spirarúmque frequentiâ spatii minùs occuparet. Exindè venit altera formaturæ hujus opportunitas; declivis facta est isthæc fistula, ut halitus internos morari diutiùs non patiatur, hi enim aërii ut sunt & *elastici*, tumentes & rarefacti nimiùm, tormina sicca, distensiones, flatus, dolores perpetuos fovissent.

Manifestum quæ invexisset incommoda sanguis *sero* plùs satis dilutus ac diffluens ; ut enim quod levius est, utpotè mole sufficienti destitutum sursùm pelli recusat, ita gravamine convenienti defectus sanguis, prementium partium *systoli* elabens, renueret ad cor remeare. Huic incommodo à naturâ cautum est stabilitis duplicis generis visceribus, *renibus* ac *pancreate*. In his serosas sanguis ponens exuvias, id sibi facit corporis aut massæ, quæ revehentium partium

ictuum impetum meliùs ſentiat, versúſque cor exportet.

Ad abdomen pertinent *teſtes* in viris, ubi quantùm attenuationis ſanguini addant, evincit prodigioſa pubeſcentibus accedens immutatio, quæ ea eſt ut eos ab irremediabilibus morbis liberet, inſolitóque robore ditet.

At parilis eſt energiæ in feminis uterus qui *menſium* eruptione, arti cuivis & induſtriæ inobſequentes, & remediis ſurdas affectiones expedit. Igitur hoc quoque viſcus, attenuando ſanguini famulatur. Re ipsâ an evidentior aut conſpicua magis tenuati maximè ſanguinis nota? Uteri munere fit aut operâ; quòd ſanguis tranſmeandis venis aut arteriis unicè natus, *excretoria lymphatica* poſſit pervadere. In hoc enim poſitum eſt *menſium* elaborationis & eruptionis myſterium. Qui in gravidis aſportandæ fœtui nutritiæ *lympha* ad uterum confluit ſanguis, ab hoc officio vacans in virginibus harum damno cumularetur. Naſcituris hinc incommodis providit natura, loci anguſtiis coërcitus ſanguis, ſuos inibi iterat circuitus. Id autem neceſſariò, has enim intrà loci anguſtias concluſus illorum vaſorum numerus, qui tumentem in gravidis & extentum

prodigiosè uterum circumdare debet, numerosiores ac crebriores plicas formandas habet, quæ tot labyrinthorum loco erunt, qui in utero virginum sanguini pervadendi veniunt. Nùm alia *cohobandi* sanguinis solertior ars aut major? Interìm ut hìnc utero metuendum non fuisset mediocriter, hanc ipsam sanguinis comminutionem (quam *volatilisationem*, aut *spirituascentiam* dicerent) lucro apponit natura. Dùm se præter morem comminuit sanguis, hunc sumit commensum, háncve induit aptitudinem, quâ insuetos tubulorum *diametros* subire possit. Hi *diametri*, *excretoriorum* sunt *vasorum*, quæ arteriis continua sunt, & quæ turgentis tunc, catulientísque sanguinis effugio serviunt. Suspicionis hujus veritatem aperit, *lymphaticus* ille effluxus, qui *fluoris albi* nomine eas vexat virgines, quas malè, aut imperfectè, aut nullatenùs purgant *menses*; tùm quoquè lactea illa, ut vulgus habet, meliùs *lymphatica* evacuatio, quæ puerperarum *lochia* excipit. Cùm enim puerperarum & albarum in virginibus evacuationum communes sint exitiones, conjectura non levis est, eadem esse quæ has exportant vasa. Porrò cùm *lymphatica excretoria* sint, quæ evacuandis lym-

phaticis ſuccis deſtinantur, liquet eadem ipſa eſſe, quæ memoratis modò evacuationibus lacteis ſerviunt. Hanc firmant conjecturam medentium obſervationes. Iis conſpicere contingit in lactantibus, lactis loco ſanguinem per papillas interdùm exire. Vident in mulieroſis viris, deſperandâ libidine abutentibus, ſeminis loco, ſanguinem ipſum in *gonorrhœis* reddi. *Urinæ, lacrymarum, ſudorum, ſputorum* loco ſanguinem prodire conſpiciunt, indubitato argumento fieri poſſe, ut *excretoria lymphatica*, & *ſeroſa, arteriis* ſuas mutuentur vices, víque aut arte à ſanguine reſerari ſe concedant.

Hîc recognoſcas ſinceras viſcerum abdominis functiones, exindè genuinas intellecturus morborum abdominis cauſas. Factâ majori, denſiorívе, à ciborum exuperantiâ, ſuccorum in vaſis tenuandorum copiâ, quantùm indè accedit *fluidis* terendi difficultas, tantùm à *ſolidis* decedit trituræ potentia. Coorto mœrore, quo tota mergitur vita, *ſolidorum*, quæ vaſa ſunt, *occillationes* languent ac tardantur, verberatúſque oſcitanter & languidè præterfluens ſanguis, ſegneſcit, ceſpitat, senteſcit. Auctâ ſpiraminum (quæ partium abdominis cava

replent) copiâ, aut illorum plùs satis aucto *elatere*, compressi indè vasorum parietes & arctati, quantùm de *capacitatibus* aut *diametris*, tantùm de tritûs vi perdunt. Huc non malè referes, calidarum veteris medicinæ, intemperierum aut *cacopragiæ* notiones: Ut ut sit constrictis, his & similibus casibus, vasis, lentor & spissitudo præterlabentibus succis adveniant oportet; in quo tenes spissati & tardigradi sanguinis obviam & facilem causam. Hanc autem ardori, febri, siccitati conjunctam, sic ut dùm debilis in arietando fit *solidorum* vis, nisu & luctamine quæ in *fluida* exercet, vibrationum ictus iteret, ægrotantíque hos omnes afferat labores, qui febri vulgò tribuuntur. Intereà illis ictibus subjecta diutiùs *fluida* densantur ac spissescunt, eâ de causâ, quòd quantùm de motu *progressivo* amittit sanguis, tantùm de intestino acquirat. Meliùs, tandiù dividi & tenuari recusat sanguis, quandiù à circuitione cohibetur. Rationem exhibet *systaltici* vasorum motûs ratio. Vermicularis genus est, & spiralis motûs *occillatio*, quâ vasorum spiræ *undulando*, succos quos prætervehunt, non ad perpendiculum sed obliquè verberant. Sic pulsi obliquo ictu succi, illicò

fugiunt & elabuntur. Secùs erit, ſi tardeſcentes fiant occillationes, tùm enim contractis à *ſpaſmodicâ diatheſi* partium *oscillantium* fibris, annularius evadit aut ſpiralis minùs, *ſyſtalticus* vaſorum motus, rectáque non obliquè, ſed ad *perpendiculum* ſanguinem ferit; undè rectis lineis aut recto libramento coactus, eodem figitur loco, iiſdémque punctis tuſus, diutiùs evadere aut elabi neſcius denſatur ac lenteſcit. Lenteſcens autem moratùſque ſanguis in abdomine, ſtupendum quot malis & incommodis anſam præbeat. Cordis ictibus obſiſtendo, circuitionis legibus & æquabilitati inobſequens factus, *fluidorum* cùm *ſolidis* æquilibrium turbat; inæquali enim factâ viſceribus ſuccorum *anadoſi* aut diſtributione, contingit, ut dùm viſcus unum ſuccis affluentibus cumulatur, ſuo fraudetur alterum demenſo. Indè *phlogoſes*, inflammationes, *obſtructiones*, *ſcirrhi*, quæ tot ſunt ſuccorum remoræ, *ingurgitationes*, *ſtagnationes* à ſanguine impedito, coërcito, cuneato. Undè concludere licet viſcerum *obſtructiones* & inſpiſſationes ſuccorum, ut deſides & impeditos liquores arguere, ſic ſanguinis impetuoſiùs inſilientis eſſe ſæpiſſimè effectiones.

Indè rationem elicies, cur in morbis tam crebrò vitium contrahat *lien*. Arteriis ut totus compingitur, indè mali labem suscipit, undè sanguis vitium capere consuevit. *Arteriæ* sunt, quæ cùm *conicæ* sint, *ingurgitari* periclitantur magis. Adde plùs illis à naturâ contigisse *systaltici* motûs, agitabiliores proindè eas esse, spasmóque obnoxias magis, utpotè nervosæ magis texturæ. Hoc dato, cogites à quâlibet ex prædictis causâ, *spasmodicè* affici abdominis partes, id vitii primùm & maximè persentiscent, quæ vasis nervosis magis contextæ sunt. Ejus sunt conditionis *arteriæ*, ex quibus constare lien observatur, igitur morborum insultibus patere magis lienem, in propatulo est. Causâ non dissimili tot affectibus obnoxius est uterus in mulieribus. Uterus enim ut sanguini tenuando evacuandóve destinatur, innumeris arteriarum mæandris perfunditur. Coortis igitur animi pathematis, in quæ plùs satis propensior est sequior sexus, aut turbatâ quâvis aliâ ratione functionum œconomiâ, turbati sanguinis circuitûs pœnas luit primus.

Verùm cùm tota illa turbatio à deflectente sanguinis circuitu moveatur, & ad stagnationem & ingurgitationem de-

ſinant ſanguis ab orbitâ delirantis peccamina, *phlogosi*, *inflammationi*, dolori ſuccedere tandem debere *ſcirrhos* & *tubercula*, nemo eſt qui non intelligat. Interìm ingurgitatos ſuccis tubulos, *lympham*, *ſerum*, pariliáque fœda liquamina eructare intelligitur, maximè cùm quæ cumulatæ ſunt ſuccis arteriæ in glandulas, ut aiunt, ſeu vaſorum *excretoriorum* glomeres deſinant. Talibus ejectamentis impluvium paratur in ſubjectis partibus, híſque ejectamentis everrendis purgantia cumularunt, morbi effectum cum causâ miſcentes. Quanto autem errore id in artem invectum ſit, norunt apud quos eſt artis uſus. Teſtatur aliundè infauſta ejuſmodi affectionum curatio, ex quo enim *lienis* affectus, qui ad *melancholicos*, *hypochondriacos*, *ſcorbuticos* referuntur, purgantibus *phlegmagogis*, *panchymagogis*, torquere perrexerunt, illorum pars maxima, inſanabilium albo deſcripta fuit.

Tam molli pede fulta eſt purgatio, ſtomachi & inteſtinorum, ſeu *primarum viarum*, ut loqui amant, fœdâ colluvie fundata. Quæ illorum cavo continentur ſordes, aut ſtercoreæ ſunt, inteſtinis propriæ, unis proindè clyſmatis eluendæ; aut eliquamina mucoſa, *ſero-*

ſa, *lymphatica*, &c. quæ inteſtinorum *glandulæ* plorant. Si hujus ſortis, *excrementitii* ſucci reverâ ſunt, veríque morborum fomites, at non cauſæ; conſtrictionis enim *ſpaſmodicæ*, quæ morbo originem fecit expreſſiones ſunt. His quidem mederi quoque neceſſe eſt, ſed punctum non omne tuliſſe, neque omnem morbi mineram ſiccaſſe ille putaverit, qui illis exhauriendis apprimè ſtuduerit. Nervorum *ataxias* ſedaviſſe, partiúmque *tonum* reſtituiſſe oportuerit ac flexibilitatem, quo omiſſo, vacuationibus unis indulgere, ſanguinem pauperare erit, ac morbum perennare.

Similis eorum error erit, qui *flatuum* cauſam, pituitæ tenaci, crudæ, viſcoſæ attribuentes, *phlegmagogis* ægrotos miſerè cruciant. Secùs illis res erit cùm ægrotantibus, qui *flatuum ætiologiæ* melioris eruditi, *flatus* eſſe noverint aërem internum, *elaſticum* nimis factum, ſeu interna ſpiramina, locorum calore rarefacta nimiùm, eorúmque anguſtiis arctiùs coërcita, quæ *fulminantis pulveris* exemplo, carceres ſuos & repagula effringere nituntur aut dilatare. Quæ cùm vera ſint, flatus aggredi purgantibus aëra verberare eſt.

Exindè inferas, quid inſidiarum ubi-

què non ſtruant *purgantia*, quæ ſub ipſis abdominis affectibus tantùm minantur? Adhuc tamen aliundè ingraveſcunt hîc purgantium pericula. Demptis *hepate* & *pancreate*, cætera quæ abdominis ſunt viſcera, aut *excretoriorum* exſortia ſunt, aut quæ nacta ſunt *excretoria*, extrà inteſtinorum pomœria derivantur. *Lien* cæcum viſcus eſt, aut *excretorio* nulli pervium. Quæ *utero*, *renibus*, *veſicæ* data ſunt emiſſaria, foràs & ultrà corporis *peripheriam* exeunt. Hìnc ad corporis centrum revocare velle degeneres ſuccos, *laterem lavare* eſt; ad intractabiles enim vias, nuſquámque relegendas ſuccos cogere eſt.

Inteſtina ſuperſunt & *ſtomachus*, quæ cùm aptiores exitus habeant, feliciorem evacuantibus exitum ſpondent. Sic erit, ſi gravatus magis, quàm ſtimulatus ſtomachus vomitionem ſuadeat; ſi vitio ſuo non alieno laboret, ſi vomat, non vomituriat; ſi recens, non vetus ſit morbus, utpotè cùm nullum fermè morbum oſtendat medendi uſus, cui repugnet aut noceat magis purgatio aut vomitio, quàm *chronicus* vomitus.

Itaquè feliciùs ut cedat *vomitoriorum* uſus, aſſiduè tenendum hoc obſervabile dogma. Incipientibus morbis ea adhi-

bere tutiùs, quàm iis progredientibus aut *consistentibus*. Id commendare vulgare est, sic efficiendo, ut aiunt, ne stabulantes in primis viis sordes, altiùs vasa subeant; sed *crassâ minervâ* philosophari est, putidos enim, degeneres & crudos succos inconspicua *lacteorum* oscilla subire posse, is sibi non finget, qui meminerit corruptos succos eo carere commenso, eâque defici aptitudine, quâ opus habent eliquati ac puriores succi, ut *lactea* pervadant. *Vomitoriorum*, morborum initio, adhibendorum laus alia & ratio hæc est; tùnc temporis ut *exaltati* sunt minùs & evoluti morbidi succi, stomachum gravant potiùs quàm stimulant, à *phlogosi*que, *spasmó*ve, progrediente morbo venturis, longiùs abest stomachus. Tùm ergò superstite adhùc partium facilitate, succorum evacuationi operam dare convenit, ne *diarrhœam* deinceps invehant. At non omittendum non aspernabile artis præceptum, quod explorare jubet viciniora viscera, hæcque inter, *hepar*; utpotè cui siccato, obstructo, calenti, inflammato, accepta referenda sit vomituritionum pars maxima. Investiganda quoque viscera remotiora, malo quorum non infrequenter nascuntur *cardialgiæ*, *nauseæ*, vomi-

tiones. Hæc autem inter viſcera numerabis *uterum*, *renes*, *pulmones*, *cerebrum*, non omiſſis inteſtinis, à cæcâ enim & veteri *enterocele* contumaces foveri vomituritiones quotidie obſervatur. Iſtiuſmodi autem vomitionum, à diſſitorum locorum vitiis profectarum cauſæ ſunt *ſympathiæ* atque conſenſus, quos ſatis exponunt fibrarum doctrinæ, nervorum diſtributiones, & *occillationum* conſenſiones. Ut ut ſit, vomitoria jubere, ubi procul à ſtomacho ſemotæ ſunt nauſearum cauſæ, aut imperiti ſtoliditatem, aut periti ſolertiam arguet.

Non prætereundum dubii adhùc eſſe eventûs purgationes in affectionibus *lienis*; qui cùm emiſſaria non obtinuerit aut exitus in inteſtina, quos imbibit ſuccos in tantùm non dimittit acriter etiàm provocatus, ut coërceat eos magis. Reverâ melancholicos morbos *epicraſi* ſolùm purgandos volebant artis principes; eoſdem purgantibus exacerbari obſervant adhùc ætatis hujus medici.

A ſtomachi conditione, diverſa ſors eſt inteſtinorum in purgationis negotio; maturiùs vomitoria ille admittit, ſeriùs hæc purgantia, naſcentibus enim *diarrhœis* ac *dyſenteriis*, *cathartica* adhibere,

currenti calcaria addere eſt, *ſuperpurgatione*que, ſeu *hypercatharſi ſuperpurgationem*; hujus enim & *alvi fluxûs* pares ſunt conceptus. Adde diſſimiles eſſe ſtomachi & inteſtinorum inclinatus & poſituras; hæc tota ad evacuationes per inferiora proclivia ſunt; ſtomachus nonniſi coactus per ſuperiora evacuatur; igitur quantùm ſtomacho tolerabilis eſt vomitorii ſtimulus, tantùm metuenda inteſtinis purgantium ſpicula, quæ tolerabilia quoquè his futura erunt, ubi ſedato ſuo fibrarum tumultu, ſtimulis alienis vellicari ſuſtinebunt, ut quos ſorbuêre ſuccos morbidos libenter dimittant. Hinc *coctis* tantùm humoribus, id eſt inſpiſſatis purgationem concedunt medendi magiſtri, iſthæc enim humorum ſpiſſitudo admonet, factam hanc tumultuantibus anteà partibus pacem, quæ ſuccis, ſuis colatoriis immorari diutiùs, incoqui proindè concedant. Denique quod ultimò monendum venit, in abdominis morbis, ſic attemperanda purgatio, ut aut excretoria viſcerum affectorum à *ſpaſmo* ſat libera ſint, quò purgantium vellicationibus obſecundent vel ut ſic emollita, reſerata & conſentientia ſint omnia infimi ventris ſecretoria, quò liquati purgantibus ſucci, à parti-
bu

bus affectis ad quas ferebantur, ad isthæc *excretoria* divertantur.

CAPUT XXVII.

De purgandi *ratione & intentionibus*, *in* morbis universalibus.

MORBOS universales dixeris, qui non has vel illas partes, non hanc vel illam corporis regionem, sed omnes occupant. De horum censu sunt *febres continuæ, intermittentes, benignæ, malignæ, lentæ, hecticæ*, &c. universales adhuc tibi morbi erunt, qui totam corporis *peripheriam*, aut omnes *nervos*, aut omnes *musculos*, aut omnes *glandulas*, aut omnes *articulos* obsident. Sub his complecteris omnes *cutis* affectus, *variolas, morbillos, purpureas maculas, erysipelata, scabiem*, &c. *Rheumatismos* omnis generis, *nervales, serosos, inflammatorios; arthritides regulares, irregulares, erraticas, periodicas*; *strumas* quaslibet & affectus his congeneres aut *analogos*; non omissis *catarrhis* omnis speciei. Sub quibus omnibus, sigillatim lustrare *purgandi* rationes & consilia, ut immensæ operæ esset, sic nostri non est instituti. Suffe-

cerit universales expiscando illorum *ætiologias*, *purgationis* intentiones commoda aut incommoda designando prælibare.

Hæc ut assequaris, rimaberis morbidorum succorum nidos, an vicini sint aut remoti, superficiales an profundi; quæ sanguinis pars peccet, *rubra* an *alba*; quibus hæreat vasis, *sanguiferis* seu rubris an *albis*; his autem, an *nervosis*, *excretoriis*, vel *lymphaticis*. Ex horum enim omnium anfractibus, distantiis, tramitibus, exituris, *purgantium* potentias, defectus, utilitates, aut pericula interpretaberis. Hæc ut menti aperta fiant, morborum ideas sub generali conspectu contrahi, & objici animo placet. Cujusvis sortis, classis, aut naturæ fuerint morbi, communem in radice originem habent. *Pressionis* genus est, quæ omnes & singulos committit; vis nempè *solidorum* aucta, fortiórque factus illorum *elater*, qui succos, quos sub sanitate mollis & amica vis, pacatè & æquabiliter, per universum corpus circumagendo, distribuere debuisset, impetuosè & inæqualiter pellendo, adigit. Sub hoc tumultu, sùs dequè miscetur corporis œconomia, perit concentus, & harmonia. A circuitûs orbitâ delirans sanguis, quos suis quosque tubulis

diſtribuendos habebat ſuccos, indiſcriminatim trudit, ſic ut qui intrà ſanguiferorum limites coërceri debuiſſent, per venas reverſuri, ad *excretoria* vaſa, ad *lymphatica*, ad ipſos *nervos* evagentur. Hîc imaginem habes morborum non inſinceram, uſuíque medendi perutilem atque conſonam. Quandiù intrà vaſorum ſanguiferorum pomœria pergit ſuccorum tumultus, *acutos* morbos concipere erit; illos ſi tranſcenderit limites, *excretorios tubulos* & *lymphaticos*, ipſos *nervos*, ultimáſve vaſorum extremitates aut *glandulas* ſubiens & invadens, *chronicorum* affectuum, *glanduloſorum*, *ſeroſorum*, *hecticorum*, *colliquativorum*; *rhumatiſmorum*, *arthritidum* ideas habes. Affectiones ſunt, ſub quibus tranſcendentes, quos à naturâ habebant limites, ſucci, aliò quàm quò debuiſſent, irrepſerunt. Adeò ut qui per *nares*, *palatum*, *pulmones*, *jecur*, *pancreas*, *inteſtina*, *renes*, *uterum*, imprimìs per cœca cutis ſpiracula evacuari debuiſſent, à nātivis tramitibus deviando mutent vices, mutuáſque *ſecretoria*, at ſuo malo miſceant operas, ſuccóſque confuſos & inconditos, mutatos invicem ſibi tradant; ſic ut, quas vides ſub morbis partium *diſtillationes*, proprii raròi, alieni ſæpè reatûs, plora-

tus fuerint & lacrymæ. Motuum aberrationes ſunt, quibus fit ut ille ſuccus cui per illas partes circumeundo fluendum fuiſſet, per alias partes circumactus pellatur. Hæ autem ſuccorum evagationes, albæ ſunt imprimìs ſanguinis *partis*, quæ tota *tranſpirationi* debetur in ſanis; hìnc ſi dejecta fuerit, aberrationum millibus anſa fit & occaſio. Tùnc enim intrà ſanguifera vaſa refluens, primùm ſanguinem illo glutine albo veſtit, quod tam multos parit *inflammatorios*, affectus; aliàs cuniculos agens & undequaquè preſſa ab arteriis, in ultimos partium, *glandularum*, *nervorum*, *tendinum*, &c. receſſus ſerpit, illos omnes ibi paritura contumaces affectus, qui has partes torquere ſolent, aut macerare. Quæ hìnc ad *febrium* curam, per *catharſin* exponendam transferri poſſent, tradere, *eandem incudem* tundere eſſet, tam multis hùc uſque enarratis, quæ ad febres pertinent. De *cutis* affectibus quædam delibare, conſultius erit, quæ ulteriori indagine eò magis opus habent, quòd ea quæ in vulgus ſpargitur de iis idea, corporis œconomiæ conſentanea minus videatur.

Scabies, *pſora*, *lepra*, quid ſint aperit intellecta ſucci nutritii, qui *alba* ſan-

guinis *pars* eſt, deviatio. Singulares & monſtruoſos ſuccos ſub his morbis fingere ceſſabis, cogitando quid futurum de ſucco nutritio reſide, otiante, ac ſuppreſſo intrà *excretoria vaſa*, & *glandulas* cutis, capillamentorum ejuſmodi vaſorum appendices; lenteſcens aceſcit, pungit, vellicat, ſpiſſeſcénſque *lymphæ* incrematæ ſimilis, quæ in lamellas concreſcit, in *furfuracea* ejectamenta abit.

Eadem *lympha* nutritia quæ *excretoria* vaſa pervadenda habebat, intrà ſanguifera coërcita, furénſque, *variolarum puſtulas* parit. E' contrà ſanguinis *rubra pars*, quæ intrà ſanguifera condenda erat, in ultima cutis *excretoria* jaculata, alboris loco, rubore cutem ſuffundit, febres *morbilloſas*, *ſcarlatinas*, *purpuratas* datura.

Rheumatiſmos vides *dolore*, *tumore*, *inflammatione* ſtipatos, intrà *muſculorum* carnes inſiliiſſe deviantes ſuccos concludes; eos autem nutritios & chyloſos, utpotè cùm à medente malè tractati, *apoſtemata* dent aut abſcedentia. contrarium oſtendunt *rheumatiſmi rubore*, *tumore*, *inflammatione* incomitati, qui *nervales* ſunt, oriundi ab ipſis *nerveis fibris*, ſeu partium ſtaminibus *contractis*, rigentibus & corrugatis, *lymphatico* rore

ſtagnato inſuccatis; rore autem ſucci illius non corpore, prodente illud *rheumatiſmorum* nervalium *deſinentiâ*, quibus partium affectarum inhabilitas ad motum, nunquàm *apoſtema* ſuccedit.

Si ab innato *inæquali partium robore*, cæca adſit articulis partium debilitas, quæ deflectentes ſuccos ad ſe invitet, illùc irrumpet deflexus ſuccus, *arthritides* omnigenas pariturus.

Ejuſdem delirantis à circuitu ſucci ad *glandulas* facta excurſio, in his ſi *excretoriis* defectæ ſint, quales ſunt *conglobatæ*, coërcitus dureſcit; undè *ſtrumæ*, quæ in *ulcera* maligna dehiſcunt, fortè quia ſtagnando ſuccus aceſcendi ſpatium nanciſcitur, aut potiùs cùm vaſcula *glandularum* rumpi contingit. Hæc enim ut exiliſſima nata ſunt, ſuccorum tumore ac turgeſcentiâ dilatata, tenuantur eò uſque dùm crepent. Secùs adveniet, ſi ſecretoriis donatæ ſint, quæ inſiliuntur *glandulæ*; ſuccum enim quem ſorbent, exſpuere iis dabitur, undè ſcaturient tot *diſtillationum*, *defluxionum*, *catarrhorum* origines, quæ aquâ, ſero, muco, has vel illas partes mergent. Tandem vile illud quoad ſpeciem, ſerum, mucúmque, ipſiſſimum ſuccum nutritium eſſe adeò verum eſt, ut tandem

hujus jacturâ ægrotantes in *phthisim, tabem*, aut *atrophiam* miserè præcipitentur.

Cæterùm est, undè repetere possis, ex his hùc illùc jaculatis adactísque succis, veteri & novæ medicinæ adeò jactatos morborum fomites, quasi hîc vel illìc nidularentur immoti humores, *catharsi* proindè debiti. At ut ut ad longinqua ferantur deviati illi succi, naturæ jugum nunquam sic exuunt, ut aut motûum abdicent commercia, aut egressi vasis circuitûs temnant leges. Quocumquè secedant, indè revehuntur ad cor. Sícque in his duobus posita est adventitia his succis conditio; circumaguntur enim tardiùs, & in partibus aut vasis sibi alienis; & lentescendo, partes quas præterfluunt gravant, lædunt, incommodant; in hísque hospites & advenæ facti, locorum *diametris, elateri, occillationibus* inassueti, *crasin* mutant; suámque exuendo naturam, peregrinam induunt.

Circuitûs ergò legibus obnoxii adhuc illi succi, iis maximè castigari indigent & curari artibus, quæ humoribus intrà vasa coërcitis adhuc conveniunt. An cùm *catharsi* illæ conveniant artes, penès illos judicium sit, quibus nota est cor-

poris œconomia. Re verâ in morbis interdùm opus eſt, humores *catharſi* evocare vaſis adhuc contentos, ſed hæc majora ſint oportet vaſa, in quibus ſuccos tutò agitare liceat; nec diſſita nimis illa vaſa eſſe debent, in quibus pulſi paulò fortiùs, non adacti cuneatíque videantur; tandem à nativis *directionibus* non adeò deſciverínt, ut *determinationum* ſuarum tenaces adhùc, nedùm obliti, *purgantium* monitionibus aut invitamentis penitùs non obſurdeſcant.

Verùm an ejuſmodi conditionis erunt ſucci, qui *glandularum*, *nervorum*, *muſculorum*, *articulorum* receſſus occupant? Hîc mihi conſidera, locorum diſtantias, vaſorum immensè exporrectorum incomprehenſas longitudines animo metire, intrà hæc exilia capillamenta contentos ſuccos incorporeos fermè concipies; *diametros* enim indefinitè arctatos dùm opplent non interrupti, omnis corporaturæ ferè expertes ad glandulas adveniant neceſſe eſt. *Volatiliſationis* modus eſt, corporis œconomiæ familiaris; at quantùm *purgationi* adverſatur ſuccorum *volatiliſatio*, tantùm ejuſmodi tenuationem ſuccorum *purgationi* repugnare, intelligere eſt. *Purgationi* obſiſtit adhùc non minùs ſuccorum ſalſitudo aut

acrimonia; at ſalſitudini proximi ſunt maximè, tenuati immenſè ſucci, qui ſuccosâ ſui parte ſic ſpoliati *evehuntur* aut *exaltantur*. Enimverò licet naturâ ſuâ, *ſalibus* armati non ſint ſucci corporis, *ſalium* ſeminibus ac ſpiculis fœti ſunt, quæ evoluta, ex inconſpicuis conſpicua fiunt. Evolvuntur autem exquiſitâ tenuatione, quæ ſucci fluitantes partes cogendo, & uniendo fortiùs efficit, ut quæ diſſita erant & natantia ſpicula coëant approximentur, denſentur, ſicque *ſalſitudinem* contrahant. Cum his convenire *purgationem*, certè non adeò obvium eſt.

Ad ſtimulationem, tanquàm ad ultimam purgantium potentiæ anchoram, fruſtrà confugere erit; *ſtimulantium* enim purgantium effectus, ut ab *elateris* integritate, & *directionum* perſeverantiâ dependet, iſthæc ſtimulatio eventu cadet in univerſalibus morbis; ſucci enim qui hos committunt, à ſuis *directionibus* deflectendo, *ad cutim*, *glandulas*, &c. abrepti ſunt. Adde, cùm exiliſſima nata ſint illa vaſa, ad quæ deviarunt ſucci ſub *arthritide* v. g. ſtrumis, &c. dilatari ea illicò nimiùm & in *atoniam* conjici, infirmiora proindè evadere, quàm ut excitatis in abdomine vellica-

tionibus concinant aut obſequantur. Sic introſpicienda ſe dant *purgationum* pericula, ſub affectibus *cutis*, *glandularum*, *articulorum*, &c. in quibus plenis buccis decantantur purgantia. Re verâ, indè eſt quòd *ſcabies*, ipſius artis medendi *ſcabies* evadat non infrequenter, ab adhibitis præpoſterè purgantibus. Eâdem culpâ inſanabiles ſæpè fiunt *herpetes*, lethaléque aut ulceratum evadit *eryſipelas*. Simili errore in *carcinomata ſtrumæ*, *arthridines* in tormenta abeunt. Tandem facinore non diſſimili *variolas* in *ſphacelum*, *morbillos* in *phthiſin*, in atram mortem mutant febris malignæ *purpuram*. Nihilominùs tamen ſuccos ad habitum exilientes, catharſi revellere ſatagunt ad corporis centrum, ídque artis conſilio; verùm cùm id officii à circuitu expectandum veniat, quandoquidem ſucco intrà vaſa coërcito, ad cor redeundum ſit, ea uſurpanda præſidia, quæ reditum ſanguinis adjuvant. Hæc inter ut ſeligenda ſunt quæ majora vaſa tùm deplent, tùm à repletione arcent; is jubendus vivendi ritus, ea ſumenda remedia, quæ ſanguinem à tumore, ardore, tumultu præſervent, ut ad inanitas majorum vaſorum capacitates accurrant, redituri ex ultimis va-

ſorum capillamentis ſucci, qui facta ſibi ſpatia occupent. Id à *purgatione* expectas? *Aquam ex pumice.* Quin imò, inopportunè adhibitâ ſtimulatione, illis nempè locis ad quos evocari nequeunt ſucci diſſiti longiùs, aut illis hærentes partibus elatere defectis qui tardantes ſuccos acceleret, his reverſuris obices poſuiſſe eſt; conſtrictionem enim inferre corporis centro, dum ſuccorum farturâ obſtruuntur habitûs vaſa, utrinque vias præcludere eſt. Id mali certò incurretur, ſi (quod medicorum plebeculæ conſuetum eſt) *draſticorum, phlegmagogorúmve* malâ operâ, in *cutis* & *glandularum* morbis evacuationem ſollicitent, in quibus, ſi uſquam, *lenientibus* & *eccoproticis* alvus movenda magis, quàm exaſperanda. Hîc enim facienda purgatio, *conſecutionis* modus eſt, quâ patentioribus factis & apertioribus abdominis viis, ad eas utpotè *reſiſtentes* minùs, confluunt ultrò, qui in habitu ſtagnant ſucci. Ut enim preſſio eſt univerſalis, motus ille *ſyſtalticus* partium omnium, conſequentia eſt aut neceſſitas ut illâc uberiùs & citiùs ſe conferant ſucci, ubi minùs erit reſiſtentiæ. Undè exurgit princeps illa purgandi lex in ejuſmodi affectibus: *eccoproticis* indulge-

re multùm, à *drasticis* omninò abstinere.

Observabitur adhuc sua esse horum, ut & *acutorum* morborum, exacerbationum tempora, quæ ex *dolore*, *rubore*, *tensione*, *tumore*, *inflammatione* internosces. Sub his casibus, cùm *spasmodica* intendatur fibrarum constrictio, evacuationem moliri, *surdo canere est*. In tantùm obsecundant *stimulatæ* partes, in quantùm incontentæ sunt; cùmque *spasmo* convulsæ sint partes, quas dolor angit, urit ardor, tumor premit, aut *phlegmone* tendit, ab his dimittendum esse nihil, pro comperto erit. Undè altera purgationis lex, purgandi tempus hîc esse, remissionis intervallum. Tertia lex venit, purgationem hîc usurpandam imprimìs, *præcautionis* causâ, quâ provideatur malorum incrementis. Vulgò putant id præsidii necessarium, quò primis viis, ut aiunt, everrendis consulatur; veriùs dicas, ut materiæ minùs asportetur ad partes affectas: derivatâ enim ad intestina succorum copiâ majori, horum quantitas minor laborantibus partibus accedet. Ultimum indè nec aspernabile commodum emergit, levatæ sic ægræ partes, paratiores sunt ad *topicorum* operationes, quæ dùm mino-

rem ſuccorum molem tenuandam, liquandámve offendunt, faciliùs ſubeunt, tenuant pleniùs, feliciùs deterunt, minuunt, diſſipant.

CAPUT XXVIII.

De purgandi *ratione & intentionibus*, *in morbis qui ad* chirurgiam *ſpectant.*

VULNERA facilè comparaveris & *apoſtemata* cum *acutis* morbis; cum *chronicis*, *ulcera*, *fiſtulas*, & *oſſium* affectus. In vulneribus & *abſceſſibus* ubi *coctionem* expectant, *purgationem* cum *coctione* modulantur. In *ulceribus*, *fiſtulis*, *oſſium* affectibus, imprimìs ſi contumaciora, maligniora, *dyſepuloticáve* fuerint, ut incoctiles ſucci habentur, qui ejuſmodi alunt ægritudines, poſthabitâ *coctionis criticæ* ſpe, ut à purgatione ferè ſtatim curationem auſpicantur, in eâdem ſæpiùs repetitâ pergunt; rati non tam coquendam venire materiem, quæ affectas partes perditura eſſet, quàm intrà vaſa ſiccandam, præfocandámve. Ad rem, ut videtur, ſi conſiliis conſen-

tiret eventus; at quàm citò ac feliciter *vulneribus*, tam infeliciter ac serò *ulceribus* medentur. Difficiles & infaustas ejusmodi curationes refundere moris est, in *cacopragian*, viscerúmque labem irremediabilem; at cùm infeliciter cedere videas ejusmodi curationes, iis in corporibus, quæ vegetat florens ætas, quæ ornat vividus color, quæ vestit nitens cutis, quæ fovent integra viscera, aliundè inferenda venit curarum illarum infelicitas. Porrò, à certâ & consuetâ curandi methodo resilire convenit, ubi fallax & infida esse consuevit; mutandíque in medendo consilii ratio competens est, familiaris plusquàm & quotidianus eventus infelix. Atqui crebris, ac sæpiùs repetitis *purgationibus* instituitur *ulceribus* medendi ratio; quid si, quæ in infaustis chronicorum curationibus suspicio injecta fuit, ab ingestis sæpiùs *purgantibus*, repeterentur medicationum illarum infortunia? Hoc dato, *purgationibus* parcere, curationem hîc prosperare erit aut accelerare.

Purgationibus suis ut fidem faciant, stabiliunt destillantis continuò *seri* putrescentis *epigenesin*, quæ *ulcera*, &c. perennat. Seri autem illius evacuandi necessitatem exaggerant eò magis, quò in-

fenſius, acrius atque depaſcens magis ipſis ſeſe immiſceat partium medullis, aut mille cuniculis partes deterens. Tot indè malis invaſuris obviam ire neceſſum prædicant, quod à *purgationibus* faciliùs, expeditiùs, pleniùs impetrandum pollicentur.

At in eodem luto ſemper hærere eſt, *humorum* nempè copiâ, quorum aut acrimoniam nullibi non videntes, copiæ illius, cùm adeſt, & acrimoniæ quæ adnaſcitur cauſam nunquam animadvertunt. Stupendum quidem quàm exuberante ſuccorum quantitate diffluant ulcera, ſic ut in *maraſmum* deducant laborantes. Interìm tantùm ulceris cauſa eſt diffluens humor, quantùm *cauterii* cauſa eſt exundans indè ſuccus; in utroque proliciuntur ſucci, utrobiquè ſuctionis genus eſt à ſtimulatione ortus, quæ vellicatas partes ſtringendo, ſuccos quibus madent, exprimit. Stimulationis illius originem altiùs indagando, aliud ab humorum copiâ invenire eſt, ſanguinis ipſius *ſyſtaſis* eſt aut mora, qui ſtagnando, fibras divellit, angit, inquietat. Re verâ obvium eſt & quotidianum à *varicibus* naſci *ulcera* atque nutriri. Coërciti autem ſub hâc ſtagnatione ſucci, cumulando vaſa, diſtendendó-

que, rumpunt tandem, fonticulos aut rodendo aperiunt, aut hiatus devellendo faciunt. At ratione alterutrâ ulcerationes committantur, à *pressione* fiunt, *solidorum* proindè non *fluidorum* vi & operâ.

Fistularum par ratio; familiares & consuetæ sunt *hæmorrhoidum* appendices, quarum cuniculi seu *sinuositates* pressionis stagnatarum partium effectiones sunt; *systaltici*, at *spasmodici solidorum* motûs, succos prementis, extrudentis & exprimentis operationes.

Tàm parùm ab humoribus venit *ossium caries*, quæ pressionis quoque opus est. Tubulorum enim glomeribus constant ossa non secùs ac cæteræ corporis partes, quorum suus est *systalticus* motus, suæque *occillationes*; obscuræ si sensibus fides; certæ, si rationi: cùm enim suus sit intrà *ossium* vascula succorum circuitus, *emboli* vi illis opus est, quæ eò usque jaculatos à corde succos, cordi restituat. *Periostii* munus illud est, *tunicæ* scilicet *densæ*, immensè *compressilis*, quæ *ossium* tubulos arctè vinciendo, digitorum more stringit eos, stringendóque exprimit. Hìnc est, quòd detrito, corruptóve *periostio*, nudata ossa vitium capiant, ponant exuvias, *cariem* con-

trahant: in propatulo eſt ratio, vi compreſſili defecta *oſſa*, cùm *perioſtium* exuerunt, ſuis defraudantur *occillationibus*, ſuis autem deſtituti impulſibus præterfluentes ſucci, morantur, lenteſcunt, ſtagnant; cumulati premunt, divellunt, rumpunt; aut aceſcendo deterunt, rodunt, exedunt.

Sub his omnibus affectibus contemplari eſt tardatum hærentémque alicubi ſanguinis circuitum, indéque deviantes à curſûs tramite ſuccos; undè *pituitæ*, ſeri, lymphæque ploratus ac ſudationes. Reipsâ quidem, raró primarii eſſe ſolent memorati affectus, aut ultrò naſcentes, ſæpiùs *ſecundarii* aut vicarii, prioribus ſuccedentes: morborum enim pars non minima eſt, quæ in *varices, abceſſus, fiſtulas*, &c. deſinit. A craſſo, *terreo, tartureo, calcinato* ſeu uſtulato ſanguine (qualem eſſe illum decedentibus morbis imaginantur) hos affectus manare docent; at meliùs à laſſo partium *elatere*, qui diutiùs per morbum primarium excercitus, fatiſcit tandem, *occillatas* crebriùs partes in quandam quaſi *atoniam* conjicit. Undè fractâ vaſorum *ſyſtole*, præterlabentes ſucci otiantur, langueſcunt, ſtagnant. Hæc à fatiſcente, perdito aut abſente *perioſtii elatere*; ea-

dem aut pejora ab eodem aucto nimium audies.

Perioſtium utpote *tendinoſum*, proindè *contractile* admodùm, ſi *ſpaſmodicè* ſe habeat, hanc in ſubjectos oſſium tubulos exercet *ſtricturam*, quæ ſuccos omnes illapſos ſtrangulando, moretur & intercipiat. Status eorum eſt quos torquet veterata *venerea lues*, ſtrictionis enim memoratæ teſtes erunt, qui in artus eorum ſæviunt immanes cruciatus, qui tandem in arcanas *caries*, *exoſtoſeſ*que ac *nodos* manifeſtè erumpunt.

Stringentis *perioſtii* ſpecimen aliud offert, tunicæ illius inflammatio, à quâ ſic tenduntur arctantúrque partes ut dolores mille ægrotanti apportet. Porrò quantùm conferat *oſſium* affectionibus ſuccorum aberratio, evincit *rachitidis* vultus aut formatura; dùm enim *carnoſæ* partes macie horridæ ſunt & alitura defectæ, ſuccis nutritiis adeò luxuriant *oſſeæ*, ut ſpatia non invenientes in brevi infantium corpore intrà quæ in longum creſcant, arcuari cogantur, nimiâque alimoniâ exuberantes articuli, *lymphâ* ſeu *ſinoviâ* turgentes in nodos exuberent. Quâ de causâ? Eâ ſcilicet quòd infantes aut lacte craſſiori aut uberiori, aut pultibus farinaceis ad ingluviem og-

gestis farti, tantam *partis albæ* sanguinis copiam in vasis suis aggerant, ut nauseantes venæ, plurimam illius partem ad *excretoria vasa*, spermaticarum, ut loquebantur, partium nutritia, elabi sinant; meliùs ad eas partes, quales *ossea* sunt, divertunt succi, quæ rubrâ sanguinis *portione* propemodum vacuæ, albâ nutriri amant. Undè *rachitidis* causam cogitabis succorum deflexionem quos à carnibus ossa suffurantur. Ulteriùs hanc causam scrutari si pergas, in vitiatâ *solidorum systalticâ* vi positam invenies primam originem; *tonicam* intellige *spasmodicam diathesin*, quâ *solidæ* partes, vividiori & *elastico* nimis succo ebriæ, stringuntur sic & arctantur, ut angustiores facti vasorum *diametri*, advenientibus succis ingressum renuant; adeò verum est nihil aliud esse morbos, quàm mutatas functionum facies, à mutatis succorum & motuum illorum *determinationibus*. In quo animadvertere est, ut alibi innuimus, quibus contingat de causis, ut morborum pars maxima, vix aliqua post se sui linquant in cadaveribus vestigia. Illud autem in *spasmodicis* affectionibus, conspicuum imprimìs est, sub quibus, partibus aliis debiti succi, ad nervos abripiuntur. Quæ conjectura ad *lympha-*

tica & *glandulas* quoque ſpectat, quò adacti deviantes ſucci, affectiones ut difficiles & moroſas, contumaces pariter apportant. Verùm ut eò undè digreſſi ſumus revertamur, ad morbos nimirùm, qui *chirurgiæ* adjudicantur; hìnc confirmare datur traditam aliàs abſtruſam *abſceſſuum* illorum naturam, qui multiformes *oſſium*, *dentium*, *veſicularum* ſpecies condunt; ut enim cyſtide ſeu involucris *membranaceis* ſinguli coërcentur, quæ *ſyſtole* propriâ, ſingulari & extrà conſuetam naturæ normam natâ exercentur, inſolitas officinas in illis concipere licet, in quibus devii liquores verberentur, & in has vel illas *concretiones*, hujus vel illius figuræ, vultûs aut corporaturæ fingantur, elaborentùrve. Denique illìnc non malè deduces *verrucarum*, *polyporúm*ve origines; laſſatæ enim *contuſæ* aut *vulneratæ* partes, ac diverſimodè divulſæ, preſſis expreſsíſve undequaquè à partium nativâ *ſyſtole* ſuccis dehiſcunt, qui ſic inopportunis & inſolitis ſpatiis concluſi, ut inconditè tunduntur, inconditas quoquè edunt formaturas. Nec omittendum ab iiſdem ſuccorum aberrationibus pingi in extimâ cute varias colorum imagines; ut enim abreptâ ad extimam corporis ſu-

perficiem *bile* nafcitur *icterus*, à fupreffis
menfibus, chlorofis; fic à ftagnantibus &
refluis his vel illis fuccis, variis ac fœ-
dis coloribus deturpari cutem cogitabis,
multiplicéfque enafci *lepræ*, *pforæ* & *ele-*
phantiafis fpecies. Hujus quoque funt loci
carcinomata, dirum morbi genus, fur-
dum remediis, purgationibus imprimìs,
quarum ftimulis iratæ partes, curam de-
trectant. Reverâ, cogites cuneatos fuc-
cos *lymphaticos* intrà ultimos vafculorum
fines, intimífque glandularum receffi-
bus incarceratos; ut illìnc ad alvum re-
vocare gradum non datur, ftimulatio-
nibus irritis exacerbati, fuis fedibus fi-
guntur magis, ftrictiúfque coerciti, ut
partes quas obfident gravant diutiùs, fic
morâ vitiantur magis. Ex præclufo fic
ad interiora reditu, concludunt ad exte-
riora recludendas effe vias, undè ad *dia-*
phorefin, *refolutionem*, *maturationem* fe
accingunt, undè *unguentorum*, *cataplafma-*
tum, *emplaftrorum* infinitudo; fed infau-
fto æquè ac molefto confilio, fic enim
ò tractis humoribus, quò vi morbi pel-
luntur, naturæ tramites & propenfiones
declinare eft, morbidorum fuccorum
impetui obfecundando. Abfit tamen ne
quis credat, hæc dicta effe, ut ab ejuf-
modi affectuum curâ exulent prorsùs

externa, seu *topica* medicamenta; his imò suus asserendus honos, sed & locus internoscendus, & occasio observanda quæ curationum anima est, eorumdem conditio tenenda, undè medendi legum tutamen. Porrò vix credendo eris quàm paucorum *oleorum*, unguinum, *emplastrorum*, *cataplasmatum* usum admittant *cutis* & *glandularum* affectiones, illi enim ut *erysipelata*, *phlogoses*, dolores, &c. apportant, his *ulcerationes*, malignósque hiatus pariunt, aut inopportunos & infelices *abscessus*. Cedunt feliciùs *lotiones*, *fotus*, *epithemata*, ex aquosis, humentibus, *anodynis*, quæ dùm cuneatorum succorum pressiones mulcent, laxant partes; iisque concedunt id spatii quo indigent ut ad cor, circuitûs lege tandem remeare possint.

Hæc auxilia aspernantur ii, quibuscum purgantibus res esse consuevit; illorum enim evacuationibus delusi, morborum fomites in iis suspicantur, in quibus vitæ causas sæpè fuisset invenire. Morbidis quidem quibuslibet succis sua reseranda sunt effugia, at ejus sortis ac posituræ, ut succorum locis, sedibus, *vergentiis*, propensionibus concordent. Isthæc autem fuerint in iis ferè omnibus affectibus memoratis, quæ cuti pro-

pria ſunt, cæca ſcilicet illius ſpiramina, quæ ſuccis eò uſque advectis exitum parant. Hinc fortè inferes *ſudoriferorum* & *diaphoreticorum* uſum, quo miſerabiles illos affectus expediendos eſſe tibi fingeres, at quàm inauſpicatò aperit ſincera illorum *ætiologia*; quòd rebellent in causâ eſt ſuccorum facta impulſio in profundos & remotiores partium receſſus; igitur iſtiuſmodi remedia adhibere, quæ *cordis* & *arteriarum elaterem* elevent, tùm & ſuccorum propulſorum impetus augeant, morbis ipſis manum dare eſt, currentíque malo calcar addere.

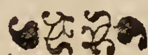
Ejuſdem infortunii erit, purgantium uſus, ſi iis cuneatos ſuccos revocare volueris, quæ dùm corporis centro tumultus cient, & impetus promovent, ſuccos fortiùs adigunt, pellúntque longiùs. Indè videas his ſub caſibus unà tùm creſcente tumorum mole, decreſcere corporis molem, detritis non morborum ſed vitæ fomentis. Reverâ oſtendunt quotidiani & infelices purgationum exitus in curandis *ſtrumis*, *carcinomatis*, *ſcirrhis*, &c. quàm malè cum his evacuationibus conveniat talium affectuum medela, moti enim non promoti, qui illos committunt, ſucci, ſæviunt acriùs, fortiùs arietant, cuneantur, di-

vellunt, exulcerant, ultimámque ſed infauſtam & exitialem malis ejuſmodi imponunt manum.

Nunquid igitur in totum ableganda ſunt & proſcribenda *purgantia* à curatione *tumorum*, *ulcerum*, &c. in illos cadat hæc objurgatio, quos fugit fauſtus, qui legitimus erit, purgantium uſus ſub his morbis; hic enim cum abuſu horum expoſtulatur, ſeu cum iis qui in purgatione ſitam ſibi finxêre totam illorum curationum ſummam; obliti, non infrequenter in *alterante* magis quàm in *evacuante* vi ponendam eſſe *purgantium phlegmagogorum* imprimìs potentiam. Miſſo enim *agarico*, qui *alterantis* titulo *theriacam* ingreditur, miſſo *rhabarbaro* cujus dilutum alterando magis quàm evacuando infantium morbis auxiliatur, *mercurius* ipſe *alterando* magis medetur illis affectionibus, quàm *evacuando*. Ejuſmodi enim ſortis & texturæ eſt, ut ſub mole minimâ, inſignis ſit ponderis, undè dùm tenuitate ſua minimis vaſorum *diametris* accommodatur, maſsâ ſuâ valet, quem à *ſyſtole* partium acceperit motûs impulſum & *determinationem*, ad ultimos uſque partium receſſus conſtanter tranſmittere. Hâc ratione arcanos partium cuniculos pervadendo, ſuccos tenuat,

tenuat, comminuit, terit, eliquat. Imò terit; explorata enim eſt *mercurii* partium *elaſticitas*, quâ fit ut illius particulæ tubulorum anguſtiis compreſſæ reſilire cogantur; *occillationis, tritûs* proindè genus eſt, quod arctis tubulorum comprimentium parietibus coërcitæ exercere tenentur. Verum quidem eſt evacuationem ſuccedere, at modò inſigni copiâ offeratur, aliàs interjectis *purgantiunculis* indiget, quibus eliquatæ materies impetu concepto, in ſublime tendentes, ad alvum deturbentur.

Interìm hîc quoque evacuando juvant *purgantia*, cùm enim ſuccos nutritios depaſcere ſoleant, à quibus maximè aluntur memorati morbi, hos præcipitando in inteſtina, ad anum deturbant; maximè ſi *mercurialia* ſint, quæ ponderis vi inteſtinorum *periſtolen* vincant; aut *lympham* intrà vaſa liquando, inteſtina versùs profundunt. Artificium eſt, quo depulſis aut amandatis ſuccis morborum illorum nutritiis, marcere morbi ipſi coguntur & extingui. Quæ non pauca ſuperſunt purgationum commoda, ex ſuprà dictis inferenda ſunt aut repetenda.

CAPUT XXIX.

De prosperâ aut improsperâ, utili aut periculosâ, linquendâ aut iterandâ purgatione.

PURGATIONIS felicitas est, bonis ægri rebus, & cum *euphoriâ*, facta per alvum evacuatio. Quod ut succedat, facit maximè cautus ac prudens *purgantium* delectus. *Eccoproticum* aut *drasticum* adhibere, non perindè est. Illo abuti semper, hoc uti nonnunquam periculosum. Est ubi solis *enematis* insistendum; sæpè ad *eccoprotica* progredi datur, ad *drastica* quoque transcendere indulgetur. Tandem morbi sunt aut morborum casus, quos *purgantia*, sunt quos *emetica* juvant.

Eccoprotica abstergendis primarum viarum sordibus addicunt, rati illam eorum operationem in humoribus tractandis unicè impendi; quam meliùs locabis in laxandis emolliendísve partium fibris. Hinc inter *eccoprotica* principem locum occupant *emollientia*, *diluentia*, medicatáque herbis convenientibus juscula. Hoc sensu, suus erit *eccoproticis* lo-

cus, ubicunque rigidior fuerit partium *tonus*; quæ obſervatio ad *chronicos* æquè ac ad *acutos* morbos pertinet: quot enim dat mortuos ſub *acutis*, tot ſub *chronicis* facit cauſarios inepta purgatio. Hæc *eccoprotica* ſi maturiùs inteſtina non laxaverint, illicò ſuum *draſticis* fieri locum concludunt; at perperàm, intutus enim nunquam magis eſt *draſticorum* uſus, quàm ubi inobſequentes comperiuntur inteſtinorum fibræ. Igitur ut votis cedat *draſticorum* uſurpatio, opus eſt ut comperta partium abdominis laxitas, diſſitarum partium, quibus humores hærent, obſequia ſpondeat. Interìm in explorandâ partium *diatheſi* cautus ſis adhuc, ne fucum faciat iſthæc inobſequentia. *Purgationi* partes obſurdeſcunt, idquè vitii à ſtupore repetis? Meliùs illum ſtuporem de *atoniâ* interpretari putaveris? Ut ut ſit, errore ductus, ad *cardiaca* confugies, quibus *purgantis* vires erigas? In decipulam cadis. Enimverò reluctantur partes, quia *phlogoſi*, *ſpaſmo*, *criſpaturâ* impeditæ, à ſuis *oscillationibus* arcentur. Si à *phlogoſi*, una *diluentia* locum invenient; ſi à *ſpaſmo*, *emollientia*, ipsáque *oleoſa*, quæ *phlogoſi* infenſa ſunt. Eſt quoquè ubi reſiſtit alvus, ab abreptis aliò humoribus, quo cognito, cæteris con-

ſentientibus blandis ſtimulantibus inteſtina vellicare conceditur. Ejuſdem conſiderationis eſt *enematum* uſus, ſæpiſſimè fotûs, interdùm ſtimuli loco erunt. In genere, cùm abdomen capaciſſimum ſit ſuccorum confluentum, *glandularum* infinitate, quibus conſtratæ ſunt quotquot illius ſunt partes, has aſſiduè ſub morbis admoneri convenit, ut tantùm de ſucco morbido minuatur, quantùm de ſuccis ad inteſtina invitabitur. Ut quid autem ſuccorum vacuandorum unicè meminiſſe? Laudabiliùs & aliundè *enemata* proſunt, maximè ſi inartificialia, aquea ſint & diluentia, *mellis* & eorum omnium expertia, quæ inviſcant & obſtruunt: quantumvis autem *ſeri* aut *lymphæ* copiam vacuent inteſtinorum *glandulæ*, majorem longè perſpirabilis intùs materiæ quantitatem fundunt & exhalant continuò inteſtinorum infinitis punctis pertuſorum oſcilla. Itaque quantæ utilitatis comperiuntur ex aquis balnea, exteriori cutis *tranſpirationi* perennandæ, tantæ futurus *enematum* aqueorum uſus, tergendis nempè inteſtinorum parietibus, quò largiſſimè vaporent. Porrò, quantùm arcendis malis confert externa, tantùm valebit interna *tranſpiratio*. Adeò ut *enematum* ſimiliúmque benefi-

cia inſcitè noverint, qui ſpe ex iis conceptâ cecidiſſe ſe putant, quòd ſordes craſſiores ex eorum uſu non obtinuerint: fauſtus erit eventus, ſi titillatione levi, aut molliori affrictu excretoriorum oſcilla tergendo reſeraverint, quibus intercluſa *tranſpiranda* materies, expedita liberè vaporet. Hìnc inter convaleſcentium bona numerat *Hippocrates* flatus ano prodeuntes, reſtitutæ enim internæ inteſtinorum *tranſpirationis* ſigna ſunt; hæcque boni ominis, monente eodem *Hippocrate*, ſi ſonori fuerint; argumento ſcilicet, unà cum redeunte internâ *tranſpiratione*, nativum inteſtinalium fibrarum *tonum*, *periſtolen*, & *occillationum directionem* reſtitui, ità ut expreſſa vaporans materies elidatur vi, & cum ſtrepitu erumpat. Ex his omnibus concipere eſt, proſperum purgantium eventum, pendere à molli, facili & liberâ inteſtinorum habitudine, quâ fiat, ut eliquatis protruſiſque purgantis operâ ſuccis, pateant & obſequantur *excretoria*. Undè in artis purgandi partem quoque venit *topicorum* abdomini admotorum uſus, quorum præſentiâ emollitæ partes laxantur. Hujus efficaciæ ſunt *fotus* calentes, *cataplaſmata* imprimìs, quæ abdomini accubantia, titulo duplici pro-

sunt; tùm fibrarum *spasmum* frangendo, tùm evacuationem provehendo, invitandóve. Re ipsâ ad extremitates vasorum quæ ad cutem tendunt humores provocando, *secretionum* quæ in intestinis peragendæ sunt, promotionem juvare est; succorum enim & *occillationum directiones* quæ à corde ad habitum feruntur servando aut restituendo, humorum qui ad intestina derivandi purgatione suscipiuntur *determinationem* sequi est, aut æmulari.

At *purgationem* nihil adeò fortunat, ac *diluentium* usus; maximè cùm evacuationes unicè adjuvet utraque, *liquidorum* nempè & *solidorum*, facilitas; cui opitulatur hìnc succorum tenuitas, mobilitas, & ad *secretionem* aptitudo, illìnc partium *secernentium* habilitas. *Transcolatio* enim est *secretio*, quâ non hæ vel illæ in vasis segregatæ portiones intrà *secretoria* seliguntur, sed quâ tenuatione factâ meabiles succi, intrà partes diffunduntur, diffluunt, forásque stillant. Quod ut intelligas, *glandularum* (quibus corpus perstratum est) nomine concipito, penniculamenta seu fimbrias bibaculas, chartæ emporeticæ similes, quæ quos vehunt succos sorbent; appendices & extrema sunt tubulorum, qui in

ejuſmodi lacinias molles, ſuccoſas, & bibulas deſinunt. Poſthàc ſi memineris, quo pacto madentes pannorum laciniæ, quam ebiberunt aquam procùl & foràs tranſmittant, artem tenes quâ ebriæ ſuccis, madentes & ſuccoſæ corporis partium fibrillæ, ſuccos quos ebiberunt, ad *glandulas* traducunt, ad eas nempè in quas, penicillorum more, finduntur ac deſinunt lacinias. Addideris ſuam quoque eſſe ſanguinis fibræ *contractilitatem*; tùm præcipuam eſſe & copioſiorem *albam partem* quâ ſanguis conſtat, quæ cum fibrâ ſanguinis coincidit, quæque denſari, cogi ac compingi facillimè poteſt; tùnc concipere erit, quoto madore indigeat ſanguis ut aſſiduè humeſcens, à ſpiſſitudine & compacturâ præſervetur, ne, quod illi ſub morbis moris eſt, in gluten firmetur & ſolideſcat, *ſolidúmque* ſic intrà *ſolidum* compactum, cordi impellenti inſuperabilem objiciat molem. *Diluentium* autem titulo ea accipienda veniunt, quæ ut inartificialia ſic & meabilia ſunt magis, utpotè neutralia & *adiaphora*, qualia ſunt aquea; cùm enim *diſſolventium* omnium ſimpliciſſimum ſit aqua, ita & univerſale magis; in quo animadvertere eſt, cur ſuccorum omnium qui in corpore

ſecernendi ſunt, *lympha*, quæ aqua eſt, commune ſubjectum ſit, publicáque materies; elutriandis enim proliciendíſque tam variis ſuccis apta maximè ſunt aquea; undè (quod obiter monendum) inferre licet aquarum ſpecies eſſe omnes illos ſuccos. Reverâ metus eſt, nè dùm diluentibus ſalinis aut ſaporis nimiùm partes ſollicitaveris ad *ſecretiones*; ſanguinis *fibram* in *contractionem* cogas, *ſecretoriorúm*que fibras in *ſpaſmum* (quâ malâ arte irrita fiet & caſſa *evacuatio*) unâ & eâdem *fideliâ* compreſſis *ſecernendis* & *ſecretoriis*.

Indè concipitur quorumdam corporum, *melancholicorum* imprimìs conditio, quorum partes dum ſuccis herbarum mollientium (quæ *Hippocratis* medicina fuit) macerantur, oleorum interno mulcimine plures per dies ingeſto indigent, quò quos ſuo ſinu coërcent ſuccos concedant; ſed hæc aliàs tradita hùc revocare inopportunum; hæc iterùm innuiſſe ſatis erit, quò inutilis & periculoſæ *purgationis* rationes attendenti pateant.

Aleâ enim res plena maximè eſt, *ſolidas* partes ſtimulando in tantùm non laxare aut aperire, ut ſtringantur magis; undè *ſpaſmorum* diſcrimina, varia-

rúmque *metastasium*, quæ motos, non promotos humores aliò exportent.. Ulteriùs progreditur exindè emergens damnum, mutatis indè perversísque *occillationibus*, inconditè & præposterè verberati succi à *coctione* recedunt, insuetásque indoles, texturas, habitudines induunt, naturæ moliminibus, motibus, *determinationibus* contrarias. Hìnc *apostases* multiformes, *colliquationes* multigenæ, tótque difficilia *symptomata*, quæ ægrotantibus labores apportant, crucémque figunt medico.

Crescet periculum si aliò quàm convenit feratur *purgantium* impetus, aut stimulantium vis; ut enim partes laxari indociles aggredi facinus est, ab iis exitus indebitos extorquere artis crimen erit. Intereà sic peccatur, quotiès humores qui deorsùm vacuari amant sursùm deturbantur, *purgantibus emetica* sufficiendo; quasi perindè sit, æqualibúsque armis decertare, *purgantibus* aut *emeticis* uti. At non oblitis humorum *vergentiis*, quæ memoriæ medentis nunquàm excidant, attendendum imprimìs, an excutiendi humoris voluntas sit; aut indè quò irruit dimovendi, an evacuandi finis sit; si priùs, *emetica purgantium* loco poterunt usurpari, imò non infre-

quenter *purgantibus*, his ſub caſibus anteponenda venient *emetica*, quæ cùm ſtimulando potiſſimùm agant, dimovendis humoribus aut aliò rapiendis aptiora comperiuntur. Secùs ſe res habet, cùm ſub febre contumaci, à ſanguine extricandus humor diſpellendus eſt; tùnc temporis *accommodatiora* ſunt *purgantia*, quæ expediendis à ſanguine humoribus utiliora ſunt. Eſt quoque ubi *vomitoriis* indulgendum præ purgantibus; naſcentibus v. g. morbis, aut ſub ingluvie recenti, ubi ſub pondere ſuccorum & mole gemit abdominis cymba.

Neque omittendum, affectiones eſſe & conſtitutiones, in quibus per *epicraſin*, diluendo & in plures doſes propinandæ ſunt purgationes. Exemplo erunt *chronici* affectus quam plurimi, ubi non tam affatìm præcipitare ſuccos & evacuare convenit, quàm ſuffurari, minuere, ſubducere. Tractandæ ſimiliter *malignæ febres* non paucæ, ubi cùm anceps eſſe poſſit, an ceſſurus ſit aut indocilis futurus humor, diluendo mulcendus venit, ne indomitus ſæviat effrænatiùs, imò ut fractus ſaltèm cicuratúſque recedat. Tanti momenti hîc eſt *diluentium* uſus, ut ab eo pendeat quo-

que facilis *purgantium* operatio, utpotè quorum beneficio ea debeatur *euphoria*, quæ fauſtas purgationes ſpondet & comitatur. Quapropter jubebatur ab antiquis medendi magiſtris, *lentium* decocti aut ſimilis ſed liberalis potus ab aſſumpto *cathartico*, videlicet ut dùm *purgantium* ſtimulis partes vellicarentur, potulentorum mulcimine laxatæ obſecundarent.

Arrident delicatulorum palatis, *pilularum*, *bolorum*, *opiatorum*, *extractorum formulæ*; ſunt etiam quæ juvant *potionum eliquatarum*, *clarificatas* dicunt, uſus; ſed quæ ſub his quæruntur palati ſolatia, latent morborum ſuſcitamina. Suis enim cùm exuviis ſua poſuerunt *extracta* & *eliquatæ potiones* mulcimina, quibus aliundè carent omninò *pilulæ*, & ſimilis ſortis formulæ. Igitur illis abſtinuiſſe, præcordiorum mollitiei ac tutelæ proſpicere eſt, quorum *eupragia* in eo ſita eſt, ut mollia ſint, facilia, tractabilia.

Famam quoque hâc ætate ſibi fecerunt *fundentia* (quæ verè *colliquativa ſunt*) inter quæ *mercurialibus* primas concedunt. At non aliundè veniunt majores inſidiæ; quam enim obtinuerunt energiam, à ſuarum particularum inſigni *elaſticitate* habent, quæ *excretoriorum dia-*

metros cogendo, dilatandóque impensiùs, invitos referant. Verùm quid futurum de iis remediis in corporibus aut morbis, ubi *phlogoses*, tumultus, *spasmi* dominantur? Ubi ardore rigentes partes adversùs stimulum recalcitrant, novos daturæ labores?

Rebellantium viscerum ingeniis accommodatiora sunt *opiata catharticis* maritata; quantùm enim sub *acutis* morbis, à purgationibus natos tumultus pacant *opiata*, vespertinis horis exhibita, tantùm in tractandis *chronicis* affectionibus eadem valent *catharticis* admixta, nascituris tumultibus præcavendis idonea; exempla prudentibus artis præbebunt *colici*, *hysterici*, *nephritici*, *scorbutici* affectus, in quibus industriâ, non furcâ, expellendus est hostilis succus.

Hùc spectant adhùc *idiosyncrasiæ*, quæ arcanæ sunt corporum *diatheses*, undè fit ut ægrotantium quosdam invenias, quos lædit *cassia*, alios quos *senna*; *manna*, *rhabarbarum*, &c. cæteros.

Quapropter cauti medentis est, ab ægrotis sciscitari, nunquid ab aliquo purgante medicamento lædi soleant, ne pro pharmaco toxicum propinetur. Huic autem examini deesse ideò periculosum esset, eique annuere ideò necessarium,

quòd illo omiſſo aut ſpreto, inſigni ægrotantis damno verteret purgantis perperàm ſic exhibiti operatio.

Definiendum ſupereſt, quandiù aut quotiès repetendum veniat *catharticum*, quandóve linquendum ſit, & ab eo deſiſtendum. Videas quibus cordi eſt *purgantis* operatio quæ liberalis eſt & copioſa, adeò ut à *purgatione* non ceſſent, quandiù affatim prodeunt humores. Contrà alios reperias, quos ad *purgationem* iterandam mirè provocat caſſa *purgatio*, quæ parùm eduxit. Si priùs, in motu humores eſſe clamitando, ad *catharſin* recurrunt; ſi poſteriùs humores fortiùs impactos eſſe pronuntiantes à *purgatione* in tantùm non reſiliunt, ut acuendum eſſe aut iterandum pharmacum aſſeverent. Medium tenet beatus in medendo *Hippocrates*, qui non ex copiâ æſtimat *purgantis* efficaciam, ſed ex levamine, undè pronuntiat laudabilia quæ excernuntur, ſi fuerint *talia qualia oportet*, ſi reddantur cum *euphoriâ*, denique ſi proſint. Itaque quantumlibet copioſa fuerint *cathartico* prolicita, infida erunt, *intuta*, calamitoſa, ſi ægrotantis levamini non fuerint. A *purgando* quoque abſtinebis, quotiès irrita *purgatio* movet humores, non promovet, talem enim

facilè non fert ægrotans, qui indè eò minùs levatur, quò torquetur magis aut conturbatur. Ultimam etiam minabitur perniciem, si à purgatione vehementiùs stimulatæ partes, *spasmo* concepto, tenduntur, tument, prominent. Re verâ inindè cumulari uberiorem humorum quantitatem arguunt, qui minùs emunctæ naris in medendo sunt; secùs artis sagaciores, qui *solidorum spasmum* inibi augurantes, à *purgatione* cessant, ne *crabrones irritent*; aut utiles succos eliquando, vitam pro humoribus minuant aut tollant.

CAPUT XXX.

De fortuitis purgantium *successibus.*

QUORSÙM autem, inquient, tot ac tantæ cautiones? Quò tot observationes, tot præcepta quæ ad rem non spectant? Quæ videlicet ad eam non pertinent artem ubi sors dominatur, quámve fortuna regit. *Quisquis enim, monente Hippocrate, fortunam ex arte medicâ ejicit, is mihi, contrà quàm debet, sentire videtur.* Porrò quæ bona affert, quæ infert mala *purgatio*, hæc *perpetrat fortuna*, si quemadmodùm narrat idem *Hippocrates, exhibito medicamento, quod bilem aut pituitam deorsùm purgat, menses retardati erumpunt. Lienem suppuratum habenti, medicamento exhibito quod bilem aut pituitam deorsùm educat, pus ex liene per inferiora expurgatur, & morbo ægrotans liberatur. Calculum habenti exhibito medicamento purgante, calculus in meatum urinarium vi protruditur, ita ut cum urinâ exeat. Ei qui pus in superiore ventre ex tuberculo collectum habet, idipsum ignorantes medicamentum quod sursùm pituitam educat*

exhibuerunt, isque pus vomitione rejecit, sanúsque evasit.

Suáque habet incommoda purgatio, quæ casus operatur. *Exhibito*, ut pergit Hippocrates, *medicamento quod pituitam sursùm educat*, venam in pectore præ vomitione rumpit. *Mulieri utero gerenti exhibito medicamento sursùm purgante, alvus affatim deorsùm erumpens fœtum abortione rejicit*, &c. Posthàc fortunæ fœtus facilè dixeris purgantium opera, aut artis ausa, quæ fortitudinem animi in medente arguent magis quàm industriam. Maximè cùm *optimis medicis similitudines imponant & difficultates pariant.*

Re verâ, sapientiæ est, *similium dissimilitudines, & dissimilium similitudines dignoscere*; sed sua habet principia medendi ars, *quæ tota firma est, cujùsque perceptiones pulcherrimæ; ejus enim soror est sapientia, nec aliundè quàm à medicinâ venit manifesta naturæ cognitio.* Sua igitur illius est certitudo, sua constantia, quæ in eos cadit, *quibus non satis est eam ratiocinatione nosse, sed & in usum exercitatione traduxisse.* Hanc exercitationem edocet occasionum scientia in quâ medendi peritia versatur. Ut ut enim *fortuita sit & anceps* occasio medendi, *plerumquè attendenti se offert cum*

lenitate, ait idem *Hippocrates*; quæ *lenitas* naturæ caracter eſt & ingenium, cujus cùm firmæ ſint leges non fortuitæ, conſequitur *occaſionum* cognitionem, quæ illius motuum ſcientia eſt, non fortuitam, cæcam, aut abnormem conſtituere artem; imò *occaſiones*, quas profert, ipſius tramites oſtendere, aperire mores, promere conſilia.

Quod ut intelligas non eventa cùm eventis comparabis, in quibus produnt ſe non infrequenter judiciorum fallaciæ; doctus enim perindè ut indoctus, rudis ut peritus, juvenis ut ſenex, medetur ac ſanat. An propterea felices utroſque putaveris? Perperàm; fortè feliciter curabunt imperiti, at infelices erunt medici, *improbi*, ut ait *Hippocrates*, *occaſionum* ignari, fortunati aliundè, in morbis nempè levioribus qui periculo vacant, aut in iis corporum conſtitutionibus, quibus evertendis vix par eſſe potuerit aliquis morbus. *Medicorum* enim *plerique*, ut pergit Hippocrates, *navium gubernatorum malorum mihi ſimillimi videntur, qui ſi tranquilliori mari navem regant, nemo eos peccare deprehendit. Quòd ſi eos vehemens ventus aut tempeſtas oppreſſerit, jam omnibus conſtat eorum imperitia, & culpâ navem perditam. Eodem ſanè modò*

improbi plerique (medici) dùm leviter affectos curant, in iis quidem si delinquant, plebeios latet, ubi verò in magnum & vehementem & periculosum morbum inciderint, tunc illorum ars & errores sunt omnibus conspicui. Itaque si *purgandi* felicitatem in aliquo explorare volueris, hanc non ex eventu prospero in morbo leviori auguraberis, æstimabis autem ex industriâ aut sagacitate quâ *purgandi* ansam subolfecerit, captaverítque in morbo difficili & periculoso, in constitutione debili, tenerâ, *atrabilariâ, melancholicâ, hystericâ.*

Interìm (quod concedendum est) fortunæ genus in medendo recognoscere oportet, quo quis fractus morbo, fastiditâ vulgari methodo, ad alienigenarum medicorum manus confugiens, *catharticis* aut vehementioribus, aut crebrioribus usurpatis convalescit : sic est profectò, *at non minùs temeraria est*, ut habet *Celsus, ista medicina ; quia plures si protinùs à principiis excepit, interimit.* Ideòque pergit idem, *ejusmodi medici meliùs alienos ægros quàm suos* (curant aut) *nutriunt.* Porrò alienos nuncupat eos quos alibi felices verè aut fortunatos describit ; asseclas nempè *illius medicinæ cui fides est, quòd nimirùm multò sæpiùs, perque multò plures ægros prosit. Talis* enim *sit*

oportet medicina, ut *cùm sæpiùs responderit, interdùm tamen fallat. Non itaque, si quid vix millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cùm per innumerabiles homines respondeat.* Fortunam igitur in medicinâ amabis quæ perpetua aut ordinaria felicitas erit, cavendo ab eâ quæ audaculorum aut medicastrorum est, quâ tamen capitur hominum plebs, quæ ad insolita stupet, licèt eam illorum audaciam regat impetus non ratio, casus non sapientia.

Interìm ut fortuitam ejusmodi *purgationum* utilitatem intelligas, illarum efficientiam definire & aperire convenit. Vehementiora sunt aut crebriora, utraque fortasśis, illa medicastrorum purgantia; talia proindè quæ sanguinem impensè eliquent & solvant. Hâc sub enormi eliquatorum succorum copiâ delitescere ac foràs abripi & deturbari morbi causam, verisimile est. Id offert exempli, *mercurii* operatio, quâ *syphilis* curatur. Morbi hujus causa ut recondita est & inconspicua, ita altè succis aut sanguini miscetur. Huic extricandæ impar solita medendi ratio, à *mercurio* id operis obtinet, cujus omnipotentiâ suis cum exuviis ponit quidquid morbi condebat sanguis. Re ipsâ, densis his *lym-*

pharum, *seri*, *pituitarúmque involucris*, quibus litum *mercurio* corpus diffluit, quidquid delituerit morbidi succi eliminabitur. Ampliùs, factâ hâc ex *glandulis* & *membranis* omnibus humorum colluvione, mollescere, laxari, solvi & à *spasmis* recedere, sicque mutare *tonum* partes necesse est, sic ut dùm *fluidorum* motus convertuntur, dùm *stagnationes* solvuntur, dùm cursus divertuntur; *solidorum pressiones*, *potentiæ*, *occillationes* frangantur, alienentur, invertantur; undè *directionum*, *undulationum*, *determinationum* immutatio, conversio, inversio. Porrò quàm tumultuaria esse potest, confusanea, fortuita proindè isthæc curandi ratio, tam incerta, ominosa, inconstans est illarum *purgationum* operatio, quam promit cæca aut audax purgandi libido.

Ejusdem aleæ sunt, discriminis & fortunæ *purgationum* tentamina, quibus humores impares *purgationi* & indebitos, aut à *purgationum* semitis alienos trahere aggrediuntur malè sani artifices. Sanguis fuerit in vitio, à circuitu desciscens, ab æquabilitate motûs degener, à *directionibus* delirans, à *determinationibus* abreptus, stagnans, lentescens, impeditus, qualem habent non infrequen-

ter mulierum aç virginum morbi : ſub his humorum ſaburram ſuſpicari placebit, mille purgantium ſtimulis laceſſendam? Sanguinem turbare erit, ſuccos rem ſcere, *ſecretiones* ſiſtere, provocare partes, non laxare, ſtringere non ſolvere. Similiter, morbum fecerit animi *pathema*, ſanguinem accenderit ira, coëgerit melancholia; in culpâ ſit *ſuccus nervoſus*, morbum alant *preſſiones* auctæ, exleges *occillationes*, *undulationes* inverſæ, præpoſteræ, abnormes; his omnibus in auxilium vocare *purgantia*, præterquamquod humores evocare fruſtrà eſt (qui fortè nunquam ſunt) ad invia loca, ad alienas vias, declinare eſt; tam diſſimiles enim ſunt ſucci nervorum excurſus, tantùm ab inferioribus locis alieni, quantùm qui ſublimes ſunt parum concordant cum iis qui ſunt ad ſuperiora proclives. Interìm his ſub caſibus audaculâ manu propinata *purgantia* ſuccedere videbis? Caſus & fortuna eſt, aut improſpera, inſidioſáve proſperitas, quam æmulari & in artis exemplum adoptare, temeritati medicaſtrorum aut inſaniæ auſcultare erit.

Attamen non diffitendum fortuitos dari *purgationum* ſucceſſus & abnormes, ut videtur, ſi vulgari & ſolitæ curandi

methodo comparantur, quos aliundè condonat aut ſinit, artis prudentia. Ineuntibus v. g. *variolis confluentibus*, in *plethoricis* & juvenibus, adhibitâ quâlibet diligentiâ, exuberans & evoluta nimiùm morbida materies *apoſtaſes* ſubitaneas minatur, aut partes quas de repentè invaſerit opprimere; tunc temporis maturiùs propinatum *mochlicon* imminentem diſcutit procellam. Id certè novit qui artifex eſt, at præceps caſus eſt, ubi ambigua remedia experiri ſatiùs eſt quàm nulla, toleranda tamen, imò laudanda, ſi legitimæ methodo non præiverint, fuerint igitur pediſſequi illius non anteambulones, quæ ſequantur, non antegrediantur: ſunt enim medendi *occaſiones* quas ſi à fronte præoccupare non datum eſt, à tergo uſurpare conceſſum: cæterùm medicinalis operæ pretium eſt quod docuit & commendat uſus, quo abuti dedecet artis novitios, quibus ſalivam moverit fortè id exempli, ſed non *licet omnibus adire Corinthum.* Id igitur audentiæ ad artis magiſtros pertinuerit.

Quidquid enim de methodo de medendi clamitent, regimen & conſilium eſt non tyrannis, injuſſu cujus aliquandò ſapientibus mederi licet; docet enim

magis quàm imperat, aut quas jubet leges tempori, loco, occaſioni, aſſervire ſinit. Nam ut certamina dantur, ubi præliandi legibus mancipare ſe, periculo eſt aſſentiri; ubi v. g. athletæ vis & impetus magis, quàm certandi ſcientia terrori eſt, ſic à ſeveriore medendi arte recedere, ars eſt, ubi debellandus humor, naturæ jugo excuſſus, inclementiâ ſævit & malitiâ. Hinc inſperati *purgationum* felices caſus ſub his morbis, ubi ſic à circuitu delirarunt ſucci, ut ægrum perimerint priùs, quàm circuitui reſtituerentur. Hos iterùm obtinebis caſus, quotiès ab ingeniis & moribus ſuis adeò deſciverunt liquores, ut viſcera labefactaſſent, antequàm ad ſuam ſe recepiſſent indolem.

Denique illi ipſi ſe produnt *purgandi* caſus non aſpernabiles, quandò partibus ſic corporati ſunt hoſtiles ſucci, ut ſensìm minuendi ſint potiùs ac per *epiraſin* deterendi ſint, quàm affatìm exturbandi. Verùm quod inculcandum ſæpiùs eſt, ut raræ ſunt aves, rara erunt artis auſa, quæ ab uſu aut experientiâ tenenda erunt & ediſcenda, utpotè quæ obſcuret ratio aut obnubilet.

Similem, & inſolitum purgationis eventum felicem peritos edocuit idem

ufus, qui norunt narium *hæmorrhagiarum* reditus *purgatione* prævertere : ubi videlicet fanguinis *elafticitatem* nimiam diluentibus, *concentrantibus*, *anodynis*, mulcentibus frænare fruftrà tentabitur, nifi tandem occafione natâ, mollitis nempè tempore fimul & diluentibus fuccis, eorum fublimes impetus frangere detur, ídque idoneâ *purgantis* ufurpatione, quæ emollitas diù inferiorum partium fibras ftimulando, deorsùm efficaciùs *occillari* cogat ; ficque *determinationes* mutando, *directiones* inftauret.

Alia fi vis exempla, oculatis enim & ufu ad praxim informatis identidem fe produnt, *vomitionum*, *diarrhœarum*, *dyfenteriarum* fanationes, proferent. Sub his omnibus morbis, intrà vafa quæ partes illas texunt, cefpitans aut hærens fanguis, has infultat, fuccutit & in *fpafmum* conjicit ; undè exafperatæ *occillationes* turbantur, motúfque promunt aut nifus inconditos, à quibus tormina, dolores, anxietates, excretiones morbidæ. Triftis totius illius tragediæ author eft fanguis, quàm compefcit interdùm *purgans* opportunè datum. Sic eft, fed casûs opus eft, qui enim exturbantur humores ftimulatarum partium fortuitæ expreffiones funt, dùm reverâ eâdem ftimula-

ſtimulationis operâ exſuſcitatæ partes, *tonum* mutant & occillationes, impeditúmque & hærentem ſanguinem verberando fortiùs, pellunt efficaciùs, circuituique reſtituunt.

Verùm fortuitæ *purgationis* efficaciæ evidentius argumentum nullum eſt, quàm illius effectio quâ parturientibus auxiliari obſervatur. Fœtus hærens, ignavus aut inſtupens uterus parturienti mortem minatur? Acrioribus injectis *clyſteribus*, aut tempeſtivè dato *purgante* ſolvitur uterus, & excluditur infans. Nùm in infantem agere iſthæc *purgantia* credideris? Pallidis virginibus lethi minas intentat pallida mors? In causâ eſt menſium defectus? Adhibita *purgatio* auxiliabitur: an quia ſanguini eliminando adjudicatur *purgatio?* Hæc quaſi incogitando operatur. Quas mordet partes ad contractionem cogit, quæ ars illa eſt quâ *purgante* (vel tantùm enema fuerit) vellicatus uterus ad excluſionem fœtûs ſe accingit. Pari ratione quæ pungit vaſa, ad *ſyſtolem* provocat, creſcentèque aut inſtaurato *elatere* ſanguinem vegetiùs premunt, & excretionem illius promovent, ſed tunc fortuita vis eſt, quâ *purgans* ſuam præter inſtitutionem, ſanguinem educit.

R

Hæc igitur omnia concedenda ſunt, quia comperta; at ut caſus ſunt, iis aſſuefieri minùs convenit, artis enim rara ſunt, quæ medendi induſtriam oſtendunt non legem. Igitur ut illa non omittenda ſunt, ita hæc obſervanda: imò verò eò ſcrupuloſiùs tenendæ *purgandi* leges, quò pluribus obnoxia videtur caſibus *purgatio*, tot enim incommodis patens & erroribus, tot inſidiis circumſepta, prudentiâ & cautionibus maximè indiget, quæ dùm tutum illius uſum tueantur, ab abuſu præſervent. Interìm cùm adhibitâ quâvis curâ, ſtabilitis quibuſlibet legibus, ut *aliquandò bonus dormitat Homerus*, ſic luditur quoque *purgando* cauta medendi lex, ſit,

CAPUT XXXI.

De emendandis purgationum *delictis.*

OMISSIONIS sunt purgationum peccata, vel *commissionis* ; delinquunt enim, vel nihil vel perperàm agendo. Meliùs, quod de vitâ traditur, de infelici *purgatione* dictum puta ; hujus *magna pars* insumitur *nihil agendo*, *maxima*, *malè agendo*, *tota*, *aliud agendo*. Reverâ, aut nihil, aut malè, aut aliud operantur purgantia emolumento morbi, ægroti detrimento. Si *nihil*, supplendum iterando statuunt artis rudes ; si *malè*, acuendum pronuntiant ; si *aliud*, non intelligunt ii, quibus perindè est, modò humores affatìm exterminatos prospiciant. Secùs definiunt artis prudentes. Si vacuatione cassa sit *purgatio*, à purgando resiliunt, benè conscii facinora esse medentis opera, quæ invitâ ac reluctante naturâ suscipiuntur : in animo aliundè habentes, aut longiùs adhuc abreptos esse à *secretoriis* succos, quàm ut ad *intestina* revocentur ; aut sanguini intimiùs esse remistos quàm ut extricen-

tur, vel rigidiores ſpaſmo eſſe fibras, ſtrictioráque *ſecretoriorum* oſcilla, quàm ut ſuccos elabi ſinant. Undè intelligunt evacuationem aggredi ſub hoc *ſolidorum, fluidorúmve* ſtatu, *æthiopem eſſe lavare.* Hunc ſtatum *cruditatis* nomine indigitabat medicina vetus, quo perſeverante, piaculo ducebat *purgationem* tentare, imò crimini, fruſtrà tentatam iterare. Enim verò tunc temporis meminiſſe convenit, morbos dari ſub quibus evacuationem *purgatione* obtinere, aut difficile eſſe periculoſum, aut impoſſibile; quales eos comperit uſus, qui à *phlogoſi*, ardore, remorâ ſanguinis committuntur magis, quàm ab humorum putredine, corruptelâ, ſaburrâ; ejuſdem quoque conditionis ſunt, qui à ſiccitate, ut aiebant, præcordiorum nati erant, quod de fibrarum *tono* firmiori, rigidiori, *ſpaſmodico* interpretaberis. Irritam deniquè ſe præbet *purgatio* in quibuſdam corporum, regionum & aëris conſtitutionibus, quæ ad ſiccum & calidum vergunt; cæterùm quotiès ſub his caſibus caſsâ *purgatione* peccatum fuerit, conſilio magis quàm opere, cunctando non feſtinando, ſarcietur delictum; fruſtrata enim ſic evacuatio, præproperæ *purgationis* argumentum eſt; præproperæ, in-

quam; quamvis enim interposito plurium dierum intervallo exhibita fuerit, festinatam hanc dices, quotiès intractatas partes, indociléſque ſuccos invenerit; his enim conditionibus obtinendis, vix aliquandò hebdomadum intervalla ſatis erunt.

Cunctationi accedet *diluentium*, *mollientium*, *mulcentium* uſus; *apozematum* v. g. herbarum ſucci aquoſi, per *reſidentiam depurati* aut eliquati, non decocti, utpotè qui ignem experti alvum ſubducunt minùs. Nec omittendum non infrequenter reſiſtere ideò partes *purgantium* operationi, quòd *phlebotomiæ* parcitum fuerit, quæ poſtliminio in uſum revocata, alvo ſolvendæ confert, aſtipulante obſervatione familiari; non raro enim dùm ſanguis è ſectâ venâ manat, derepentè boníſque ægri rebus laxatur alvus. Neque id fortuitò contingere oſtendit partium *mechaniſmus*; illæ enim ideò laxantur, quia tractabiles illarum fibræ, occillationibus facilè ſerviunt. Porrò vaſorum capillamenta, quibus contextæ fibræ ſunt, impeditis, hærentibus ac cuneatis ſuccis ſæpè turgida, partium *ſyſtoli* impedimento ſunt, quæ quia à ſuis contractionibus arcentur, ſuccorum expreſſioni, evacuationi proindè adverſan-

tur. At educto per venæſectionem lenteſcente ſanguine, liberæ factæ & expeditæ partes, faciliùs *occillant*, fortiùs comprimuntur, efficaciùs expellunt & evacuant; undè fit ut *venæſectio* laxantis medicamenti partes impleat & æmuletur.

Verùm, quod fidem vix inveniet, reſtituendæ quæ ſemel irrita fuerit, *purgantium* operationi, nihil adeò conferet atque *opiatorum* ſapiens uſus. Laxandi enim ars eſt purgandi ſcientia, à *ſolidorum tono* dependens; aſt *tono ſolidorum* molliendo nihil tam idoneum quàm *opiatorum* vis. Aliundè, ex medicaminibus nulla dantur tenuandis *fluidis* ſive ſuccis aptiora *opiatis*, quæ ſanguini admixta, liquare illum, coloréque purpureo induere comperiuntur. Id autem, quod mirari ſubit, exequitur *opium* pacando ſedandóve, eâ ratione cæteris medicaminibus diſſimile, quæ ſanguinem tenuando, tumultus movent. Rationem aperit *opii* indoles, ea eſt, ut præ cæteris mixtis, quæ *volatilibus ſpiritibus* turgent, iis maximè abundet: ſic ut ex unâ *opii* librâ unciæ ſex *ſpiritûs volatilis* eliciantur. Igitur cogitabis ex *opio* corpus ſtatim ingreſſo, leviſſimam & uberrimam *halitûs* aërii nubem vaporare, qui halitus à

ſpiritibus impetum & *exploſionem* facientibus diſpar, non mole quam vix habet, non gravitate quâ exuitur, non pondere quo caret; ſed pernicitate fulguris inſtar, non arietando, non diſpellendo, non diſgregando, ſed permeando, pertranſeundo, pervadendo operatur. Hâc arte fit, ut ſanguinem ſubeundo, *lymphámque* nervorum ingrediendo, penetrando ſingula, turbet nihil; imò vi nullâ ſuccorum *ſtagnationes* (quæ *dolorum, laborum, ſpaſmorum* & anxietatum cauſæ ſunt) ſolvendo eliquandóve, *liquidis* fluiditatem, *ſolidorum occillationibus* ordinem, ſanguinis circuitui æquabilitatem, & utriſque (quod curæ omnis & operæ medicinalis apex & faſtigium eſt) æquilibrium reddat & pacem.

Porrò eâ ut plurimùm de causâ irritæ fiunt, evacuatione defectæ, aut mutilæ *purgationes*, quòd ſanguis compactus nimiùm ac glutine lenteſcens parùm diffluat, ineptus proindè qui à *ſecretoriis* combibatur, ut *ſecretionibus* ſerviat. Cùm enim purgationum materiatura ſit *lymphatica* ſeu *alba* ſanguinis *portio*, compactior facta aut glutinoſior, in eliquamina, quæ purgantium effectiones ſunt diffluere nequit. Undè *opiatorum* energiâ tenuatus & eliqueſcens,

purgantibus materiem ſuppeditat, purgationúmque auget evacuationem.

Purgationis peccatum frequentius eſt evacuatio depravata, quæ cum *dyſphoriâ* fit & torſionibus, ſuccedentibus vigiliis, angoribus, febrium auctariis, tenſionibus partium, doloribus, *renitentiis*, &c. prominentiora enim à purgatione facta *hypochondria*, renitenſque factum aut tenſum abdomen, miſeræ purgationis aut ominoſæ vix incerta erunt indicia. Huic autem admiſſo malo, eadem quæ modò tradita fuit medicina erit; ſaltem idem medendi ſcopus; ſic interìm, ut cautio major ſit, & certus minùs eventus. Hoſtiles enim & exitiabiles facti purgantium ſtimuli, id roboris partium *elateri* addunt, ut abnormi *elaſticitate* ſævientes in ſuccos quos vehunt & pellunt, exlegéſque & effrænes facti hùc illùc ſucci, cæco caſu & incerto abripiantur, ardores, *phlogoſes*, tumultus, *ſtagnationes* daturi. His remedio erunt venæſectio & *opiata*, eâ curâ illicò adhibenda & diligentiâ, quæ imminentem cladem ultimam avertant. Ingenti huic malo non inepta adhuc medela erit, à carnium aut juſculorum quæ ex iis comparantur abſtinentia, quorum locum ſupplebunt *oryzata, hordeata, ave-*

nacea, quæ cùm *sulphureis* partibus fœta minùs sint quàm carnaria, fomitum minùs suppeditabunt sanguinis ardoribus, minúsque agitatorii *spasmis* ac tumultibus, quibus ansam dederit anxifera purgatio. Malæ purgationis & difficilis medela aliquandò fuerit purgantium permutatio. Fortè *catharticorum* loco usurpanda erunt *laxantia*; *emeticorum* vices implebunt fortaſsìs *cathartica*, cùm dentur morborum corporúmque constitutiones, ingenia, *vergentiæ*, occasiones, quæ hæc vel illa præ cæteris admittunt.

Biliosis, ait Hippocrates, *ea exhibeto quibus bilis repurgetur; melancholicis, quibus bilis atra; hydropicis ea ex quibus aqua . . . . Si verò alia quàm hæc purgaveris, quæcunque excludi debent non purgabis, quæ verò non convenit evacuabis. Quare bis peccabis.* Indè manavit solemne illud *Hippocratis* axioma, *si talia purgantur qualia conveniunt, confert & facilè tolerant.* Ex harum autem observationum neglectu provenit ominosarum purgationum pars maxima. Reipsâ purgationis ut ut faustæ & utilis incommodum necessarium est, sanguinem spoliando pauperare; at calamitatibus auctarium erit, si inacto succo qui morbum alit, alterum exhaurias qui sanitatem fovisset.

Hìnc auguraberis quid non nasciturum mali, ex eorum rudi & inconditâ curatione, qui *bili*, *pituitæ*, *uni sero* evacuando student in iis morbis, qui ab hujusmodi humoribus non pendent: qui humores venantur in iis quibus causa est spirituum *ataxia*, quos fecit *animi pathema*, quos invexit inversus sanguinis cursus. Quæ illorum non infrequens culpa est qui *hystericas* catharticis torquent, qui *spasmodicas colicas*, quales sunt quæ pictorum aut pictonum vocantur, *emeticis* tractant; qui *melancholicos*, *atrabilarios*, *scorbuticos*, *hypochondriacos* purgando vexant. Simile peccatum eorum est qui morbos qui sanguinis sunt, in humoribus poni præposterè cogitantes, purgantibus sanguinem eliquant, siccant, exhauriunt; quod delicti ad eos pertinet qui in plerísque virginum, mulierum, prægnantium, puerperarum morbis purgationibus indulgentes, devium à circuitu suo sanguinem alienant magis ac disjiciunt. Non minùs periculosè impingunt, qui alterius ab eo loci ubi sedet morbus parem succum educunt, quod in eos competit, qui *pituitam*, cujuslibet fuerit loci perindè habentes, illam quæ narium pulmonúmve est eduxisse putaverint, si eam omnem quæ

ſtomachi & inteſtinorum eſt penitùs everrerint. In eodem errore conquieſcunt, qui in ſero evacuando tam ſecuri ſunt, ut pars quælibet, viſcus quodvis, qualis aut quæ fuerit regio corporis, officio medentis feciſſe ſatis arbitrantur, ſi ſeroſam colluviem traxerint. Tales decipit *ſeri, pituitæ*que mirabilis ex cathartico proventus, in curatione morborum qui jecori proprii ſunt; ſub his enim affectibus quantus quantus purgando exierit humorum acervus, ægri damno, utilium jacturæ, morbi incremento prodierit, uſquedùm bilis affatìm deturbata, obſtructionem ſolvi, expedirique jecur & liberari oſtendat. Imò *bilem* uberrimam prodire minimi erit, niſi flava, non plùs nimiò diluta, levis, æqualis & facilis exeat, ſubacta nimirùm ut decet aut cocta, naturæque congrua moribus. *Porracea* enim, viridis aut pallida nimiùm ut cruditatem ſic acredinem arguit, laborantémque adhuc ac militantem non victricem naturam.

Quas purgandi cautelas, ſi *acutis*, ſi *chronicis* affectibus aptaveris; ſi cum *capitis, pectoris, abdominis*, totiúſque corporis habitûs morbis contuleris, ad impendentia purgationum pericula ſtupebis, adeò alios ab humoribus, qui illos

committunt affectus, educere consueverunt, nisi purgandi artis erudita manus providerit. Sic purgantia sanandis *apoplexiis* mendosa se produnt, eâ autem unâ de causâ, quòd *bilem, pituitámve* educant è stomacho, cùm sanguis lentescens, hæret, stagnatur, tardescit in cerebro. Similis delicti exemplum habes in *peripneumoniâ*, ubi purgationi vacare, cuneatum & impactum sanguinem turbare est, agitare, & in tumultum agere. Tam malè olet purgatio sub *tabe*, ubi dùm pulmo tuberculis horret & induratur, humores primarum viarum extrudere satagunt. Quid plura? *Stomachi, intestinorum, renum, vesicæ, morbos* purgationibus exasperari comperies, si humoribus educendis, quibus illos affectus attribuunt, assueveris; aliud enim à causis extrudendo, molestiam afferes & laborem. Intereà cavebis sedulus, ne credas penitùs exulari debere purgantia ab omnibus his memoratis affectibus; enimverò quâ de causâ, quibus occasionibus, quo tempore & loco, sub quâ constitutione, quóve sexu, purgando juvare norint artis magistri, traditum alias: undè meminisse tantùm hîc convenit omnes quotquot ingruunt purgationum calamitates, huic adscribendas

venire errori, quòd purgationes in tantùm auxiliari perſuaſum vulgò ſit, in quantùm humores educendi ſunt, hóſque humores ipſiſſimos eſſe, qui morbos faciunt, fovent, curabiléſque reddunt aut incurabiles.

Sed *aliud* adhùc aut incongruum operari purgatio deprehenditur, cùm febrem, cujus extinctioni ſtudetur, auget aut exaſperat, quod cùm contingit à repetendâ *catharſi* manum abſtinebis, niſi purgandi indeclinabilis urgeat neceſſitas; quo dato caſu, *corticem peruvianum*, *opiata* quoque fortaſsìs, purgantibus proximè ſecuturis admiſcere è re futurum, ut *unâ & eâdem fideliâ* mulceas & eblandiaris, quas ſtimularis partes.

Eſt quoque ubi operando nimiùm purgationes nocivæ comperiuntur; ſic delinquunt cùm exturbatis hoſtilibus ſuccis, utiles quoque & amicabiles eliquati ſuccedunt & exterminantur; *ſuperpurgationem* nuncupant, quæ enormem evacuationem ſonat. Purgationis enim legitimæ & laudabilis muneris eſt, morbidos ſuccos eliminare, eos videlicet qui in *ſecretoriis* hærentes, ad *excretionem* parati accingebantur; in his autem excretis conſiſtens evacuatio *confert*, talém-

que *facilè ferunt*. Succi enim ſunt manumiſſi à naturâ, damnatíque exilio, qui detrimenti nihil apportant; ſecùs erit ſi fortiori ſtimulo vellicatæ partes vehementiùs, crebrioribúſque *occillationibus* exaſperatæ, ſanguinis interiores ſuccos, totiès verberando divident, divellunt, atque lacerant; quo in caſu lethiferas accerſunt *colliquationes*, eò exitiabiliores, quòd *ſpaſmo tonico* dehiſcentia *ſecretoriorum* oſcilla, patula permaneant aut dilatata, *determinatis*, corrivantibus, ſtimulóque percitis, & impetum facientibus ſuccis excipiendis continuò ſubjecta & obnoxia. Calamitatis ſumma erit, ſi immaniter ferociens irritata *ſyſtaltica* vis ipſiſſimam rubicundam ſanguinis portionem divellendo extrudat, adeò ut humorum loco, quod *hypercatharſi* familiare eſt, ſanguis ipſe cacando reddatur. Ulteriùs procedens *deleteria* purgantis præpoſterè oblati malignitas, ad *nervos* ſerpit, quos ipſos acriùs laceſſendo, mordet, pungit & angit; undè *tendinum ſpaſmi*, *ſubſultus*, *tremores*, *ſpirituum ataxiæ*, *comata*, *deliria*, infeliſſima (ſi quæ dantur) portenta.

Cruenta dejectio purgationi ſuccedens, ut ut malis ægri rebus contingat, curam feliciorem admittit; illi enim *ſpe-*

cificè auxiliatur *theriaca*, hoc titulo artis prudentibus commendata. Reverâ, ut inſigni ſapore condita ſentitur, metus eſt non mediocris ne ſalibus aſpera, odore gravis, fœtáque aromatis intrà ſanguinem febrilem & flammantem evoluta, tumultus cieat & incendia; ſed his providebitur incommodis, eam exhibendo *alcalinis* pulveribus iiſque *fixis*, tùm aceto impragnatam; pulveribus enim impedita, acetíve *acido fixata*, minùs habet undè ſe pandat, evolvat ſe, vel exaltetur, aut *volatilium* turbas exſuſcitet. Comitem adhibebis *diluentium* & edulcorantium uſum, quo caſtratæ vel depreſſæ *theriacalium* potentiæ, mitiùs ſe gerunt cum ſanguine. Nec omittendum eum eſſe *theriacæ* ardorem, qui formidinis minùs incutere debeat; *opio* enim gravida multis occurrit malis; partes enim laxat, mollit, expedit, viáſque ſanguini reſerando, circuitionem illius reſtituit, quâ ratione ardores arcet aut ſedat.

Tendinum ſpaſmis, &c. auxilio quoque erit *theriaca*, efficaci tamen minùs; ea enim ſunt memorata *ſymptomata*, quæ ipſiſſimam *ſolidorum* ſubſtantiam infici monſtrent, intimáſque partium medullas, quod idem eſt ac vinci naturam,

ſic ſuffoſſam, ut ſecretiores ſui obices intimioráque repagula tueri non potuerit. Exhibenda interìm eò confidentiùs, quòd *opiata* cardiacis admixta caſtigandis nervorum vitiis & emendandis ſpirituum *ataxiis* tutiora comperta fuerint.

CAPUT XXXII.

Parergon.

An purgationibus *carere possez medicina?*

DUO importat quæ hîc instituitur quæstio; videlicet, an sic vivere potuisset homo, ut nusquàm purgationibus indigeret: 2°. An positâ præsenti vitæ consuetudine, aut victûs vulgaris normâ purgantibus carere potis sit? Quo audito, statim secum reputant quos juvat præconcepta de saburris aut sordibus opinio, an sic suam instituere potuerit homo vitæ rationem, ut nulla superfluerent succorum inutilium superamenta, bene conscii (ut sibi videntur) eliminandis unis succorum ejectamentis dicari purgationem. Quæ si vera sint, erit undè à purgandi necessitate liberent homines, qui eduliorum temnendo luxuriem, parco & simplici victûs regimini se devoverint. Illorum spes alit confessa apud quemcunque observatio, valere ac senescere hominem, cæca cujus cutis spiramina eandem circiter incon-

ſpicui halitûs formâ exſpuerint ſuccorum copiam, quàm ore conſumpſerit. Reverâ, mentem ſerenat nihil adeò, vegetátque corpus humanum atque victûs parcimonia, maximè cùm pauxillum ſit illud neceſſarium, quod vitæ ſuſtentandæ opus eſt; undè conſequitur vix unquàm futurum ut purgari indigeat, qui ſic inſtitutus fuerit, utpote cui, purgationi indulgere idem fuerit ac neceſſaria abligurire. Fidem mereretur id genus conſilii, ſi unius alimentorum luxuriæ fœtus eſſent ſuccorum exuperantiæ aut ſuperfluitates; iterùm, ſi inutilium tantùm & ejectitiorum ſuccorum ſoboles eſſet cachochymia. At aliundè quoque veniunt iſthæc delictorum genera. Undecunque compingatur ſanguis, ex quibuſlibet eduliis, quâvis parcimoniâ & frugalitate aſſumptis, labem contrahere poteſt; ut enim declinaverit nemo lethi irrevocabile fatum, ut ut ſeverioris parcimoniæ victûs ſtudioſus fuerit, ſic ſanguinis delictis aut *deliquiis* aſſiduè patet iiſque ineluctabilibus. Naſcitur enim homo, proindè moriturus, factus ſic temporis caſibus obnoxius. Quod dictum putabis, ut intelligas aliundè, quàm à copiâ ſuccorum humores oriri, ideòque ſtare poſſe purgandi neceſſitatem, demptâ

etiàm ſuccorum redundantiâ, qui licèt pauci naturâ ac laudabiles, eliqueſcere poſſunt & in humores degenerare. Motus enim, ſanguinis *eucraſia* tutamen eſt, qui tandiù nitet purus & intaminatus, quandiù liberè, facilè, & æquabiliter intrà vaſa circumrotatur. Turbato autem illo motu, morante, impedito, perit illa circuitûs æquabilitas, indè ſanguis hærens lenteſcit atque denſatur, vaſorúmque anguſtiis coarctatus, preſsúſve, quos ſinu ſuo coërcebat ſuccos exprimit, ruptíſque veluti aggeribus exundat. Sic habes *ſeroſam colluviem*, ſimiliáque eliquamina, quæ circumpoſitas partes mergent, tantùm hâc de causâ, quòd interclusus ſanguis, à ſui circuitûs æquabilitate dejiciatur. Itaque quemadmodùm ſeclusâ ſic ſanguinis *cacochymiâ*, ſuccorúmque nimietate humores ſoboleſcunt, aliam à quantitate, copiâ aut pravitate ſuccorum purgandi neceſſitatis rationem dari intelligitur, iis etiam in affectibus, quos alunt *ſeroſa*, *pituitoſá*que eliquamina. Ampliùs, quod rei caput eſt, demptâ quoque aut abſente ſanguinis omni *dyſcraſiâ*, ſero undequaquè roreſcunt partes aut exundant. Exemplo ſit *catarrhus*, quem inſpiratus ſubitò gelidus aër invexerit; id mali ſanum quemlibet

derepentè corripit, redundante adeò ſeri affluxu, ut nares, oculi, fauces, pectus ferè mergantur. Nequè id diluvii aliundè quàm à ſanguine repetes, quandoquidem ſæpiùs in *coryzâ* emuncto *ſero*, in *tuſſi* exſputæ pituitæ, naribus aut ore ſanguis ipſe ſuccedat; adeò verum eſt, aliam à corruptelâ aut putredine ſanguinis proficiſci humorum eliquationem! Diverſam proindè eſſe à *cacochymiâ* purgandi rationem. Imò forteàn rationum omnium quæ purgationem ſuadebunt, infrequentior nulla dabitur, quàm *cacochymia*. Sexcentorum enim morborum pars maxima ſanos corripit & inopinantes, ſic ut qui functionibus integer pridiè verſabatur, poſtridiè graviſſimè decumbat, his ſubitò tactus affectionibus, quæ altam ſaburram vulgò arguerent. At verò vix tunc concipias, quâ malâ arte, aut quàm infelici diligentiâ factum ſit, ut tam promptè, tantùmque impuretur ſanguis. Aliquis v. g. ſitis impatiens, labore fractus, fervens calore, ſudore diffluens, aquam nive gelaſcentem, aut gelu rigentem abſorbeat, *colicam, dyſenteriam, pleuritidem aut rheumatiſmum* is ſibi conſciſcit; nùm brevi adeò tempore in *bilem, ſerum, pituitam* reſolvi ſanguinem cogitabis? Rem

ſic ſe habere concludes, aut aliam à *cacochymiâ* purgandi neceſſitatem ſtabilire erit. Adde contagioſos, malignos & peſtilentes affectus, qui afflatu momentaneo obvios quoſque & athleticos infeſtant tantâ vi ac potentiâ, ut omnes functiones illicò peſſundent; an tunc purgationis utilitates eliminandæ ſuccorum ſaburræ imputabis? Itaque tantùm abeſt à vero medicinæ inutilem eſſe purgationem, aut eâ carere poſſe medendi artem, ut neceſſaria conſpiciatur, etiamſi ex paucis & ſimplicibus inſtitueretur frugaliſſima victûs ratio, imò verò etiamſi laudabilis, corruptelæque aut vitii purus omninò eſſet ſanguis, qui morbum commiteret. Neque enim paradoxi argues hanc de ſanguine opinionem, quam excuſſo præjudicio innuit rerum corporis ſcientia, quámque confirmat uſus. Enimverò à ſanguine puriſſimo, intaminato, & ut decet conſtituto, graviſſimos committi poſſe, imò reverâ in dies committi morbos ſuſpicio non levis eſt. Talium morborum cauſam eſſe *plethoram* olim ſtabilitum eſt, at demptâ etiàm illâ veterum *plethorâ*, id eſt exuberante totius ſanguinis plenitudine, imò poſitâ ſanguinis exiguâ mole, ab illo vehementiſſimos af-

fectus invehi, conjectura non aspernabilis est. Denique fidem non excedit sanguinem, qui paucus nec illaudabilis fuerit in succos redundantes & degeneres solvi posse.

Absente enim universali plethorâ, qui paucus intrà vasa vehitur sanguis, ejusdem conditionis manet, iisdem affectionibus & *ataxiis* obnoxius, hærere, tardari, lentescere capax. Mole quidem suâ is non erit qui ultroneo pondere impetum moveat, resistentiásque aggerat, aut faciat obices; at vasa quæ sanguinem agunt ejusdem sunt *contractilitatis*, eadem eorum teneritudo, vis systaltica similis, quæ cùm omnipotentia sit in humano corpore, quæ *fluida*, seu succos omnes animalis œconomiæ pellit, urget & circumfert, iisdem *spasmis*, contractionibus, compressionibus, *crispaturis* vasa subjicit, facítque idonea quæ sanguinis & cæterorum succorum moras, hæsitantias, lentores, stagnationes inducant. Insuper iisdem homo animi *pathematis*, curis, sollicitudinibus, ægritudinibus exponitur, iisdem aëris insultibus, inclementiis, inconstantiis necessariò patet; undè superstitibus morborum potentiis, possibiles supersunt morbi, quibus minùs licèt subdatur materiæ,

non minùs ſuberit potentiæ.

Quod autem fidem ferè excederet, ſuppoſitâ minori morbidâ materie, pauciora non ſunt quæ morbis ſuperveniunt eliquamina; hìnc videas macilentos ſputaminibus aſſiduis ſtillantes, tabe confectos ſudoribus, hecticos *diarrhœis* colliqueſcere. Enimverò ſanguinem alicubi hærere ſatis eſt, ut ſtimulati & corrivantes ſucci exundent. Argumento eſt ſpina digito infixa, quæ partem quam obſidet pungendo, in eum tumorem attollit, qui nativam illius molem duplo & ampliùs ſuperet.

Neque id mirum videbitur ei qui attenderit quamlibet corporis particulam vaſis innumeris, hæc glandulis non numerandis eſſe contextam; undè conſequitur ſtagnato alicubi ſanguine, reſides fieri & hæſitare tot, quot vaſa ſunt, ſuccos, qui impulſi continuò à corde, expulsíque quia compreſſi, ab indigenâ partium *ſyſtalticâ* vi cuneantur & hærent. Secùs erit ſi ingurgitatæ partes aut ſuccis gravidæ, emiſſariis inſtructæ ſint, quæ ſuccos ſtagnantes & intercluſos foràs aut in ſubjectas capacitates eructare poſſint; hìnc enim eliquaminum, defluxionum, evacuationùmve mille genera. Teſtes appellabis *epiphoram*, *cory-*

zam, *tussim*, quas invadens inopinatè frigus invehit; densata enim hâc occasione vasa, *lympham* immodicè plorant. Patet igitur omissis etiam *plethorâ* & *cacochymiâ*, duplicem adhuc dari pullulantium humorum fontem, *spasmodicam* scilicet *solidorum diathesin*, quæ *fluidorum* vitium accersit, tùm *fluidorum* ipsorum expressionem, expulsionem, eliquationem, quæ *spasmi* stringentis & exprimentis effectus sunt. Posthàc si morbum fingere dabitur, undè absit *solidorum spasmus* vel *strictura*, hincque succedens *fluidorum extrusio*, morbum tenes, qui purgatione non indigebit, utpotè qui sic constitutus, humoribus nullis aut nullis succorum vitiis & eliquationibus subjaceat. In medium proferes morbos, qui *atoniæ* imputantur, sub quibus *lymphâ* madentes partes, aut humoribus diffluentes animadvertis? Sed hîc quoquè in *solidis spasmodicam* vim, in *fluidis* extrusionem reperies. Vix enim, enormem quamvis evacuationem observabis, quæ à laxatis, flaccidis aut resolutis partibus omninò dependeat; hæc enim dùm victi *elateris* in parte quâ manat humor, argumentum est, vincentis *elateris* in parte unde mittitur indicium erit. Quod ut intelligatur, animo tenendum, excretum aliquâ parte humorem,

humorem, interclusi, stagnati & pulsantis alicubi sanguinis non infrequenter signum esse. Vomituritione v. g. humor aliquis excernitur; si prægnans fuerit in utero; si *hepatitis* in jecore; si *nephritis* in renibus; si *cephalæa* in cerebro stagnabit sanguis. Porrò stagnatæ partes, succorum quibus turgent mole graves, in *systolem* nituntur ut se liberent & expediant. Vis est *systaltica* fortiùs comprimens, cujus conatibus & impetui dùm obsistunt quæ firmiora sunt vasa, dehiscendo cedunt quæ firma minùs sunt *excretoria*. Vehementiores cogita *undulationes* à longè ad remota descendentes, quæ à robustioribus partibus profectæ, ad imbecilliores pergendo desinunt, adeò ut quantùm illæ ad mittendum pollent, tantùm ad emittendum aut excernendum valeant. Hæc ad alvinas evacuationes transferendo, concipere erit quî fiat, ut enormis *diarrhœa*, potentiæ vehementioris sæpiùs, quam dejectæ vis aut pessumdati intestinorum *elateris* testimonium fuerit. Febris enim ardet, sæviunt spiritus, vasa ferociter *oscillant*, ipse sanguis rigente fibrâ quâ tumet impetum ciet, tùnc compressi undecunquè succi intestinis evadendo exiliunt; an conspicuum magis desideres *elateris* vin-

centis in vaſis, victi verò in inteſtinis argumentum ?

Cùm igitur confeſſa res ſit, cuilibet morbo ſubeſſe *ſtricturam*, *criſpaturam*, deliteſcentémve *ſpaſmum*, qui *ſolida* ligando conſtringendóve, *liquidorum* ſeu ſanguinis motum interturbet, aut circuitum mutet vel dejiciat, vix ullum morbum reperias ſub quo ſanguis moram trahendo vitium non capiat. Ampliùs, nullum habebis, ſub quo vitiatus ſanguis mille corruptelarum generibus non ſoboleſcat. Non aliundè quidem mutuaberis validius argumentum & efficacius purgationis neceſſariò adhibendæ; ſic nempè ſtabilitâ purgandi neceſſitatis duplici ratione, *ſpaſmum* ſcilicet partes alicubi ligantem ſolvendi, tùm pullulaſcentes indè ſuccorum corruptelas evacuandi; interìm cum grano ſalis id accipiendum eſt. Enimverò licet curandi finem & intentiones intellexiſſe, ad artis apicem gradus ſit, illas attigiſſe felicitas & faſtigium eſt; prius enim, iter eſt ad ſanitatem, poſterius, terminus eſt quem aſſequi artis caput & ſumma eſt. Hîc igitur ſi alicubi curationis anima erit occaſio, quam aucupari in purgando, artificis induſtriæ eſt. Eſto reſciat, vix ullum dari morbum cui purga-

tio non accommodet, ſed non immemor nullum prorsùs eſſe cui non poſſit incommodare. Quod ne committat medendi curioſus, tenaci tenebit memoriâ, purgandi finem in ſolvendâ alvo poſitum eſſe minùs, quàm in ſolvendo *ſolidorum ſpaſmo*, quem autem ſolvi ſpondet cum *euphoriâ* profluens alvus. Ideòque adhibito purgantis ſtimulo, morbido *ſpaſmo* vim inferre nuſquàm attentabit, inconſcius an emollita ſatis inteſtinorum emiſſaria ſint obſecundatura. Cui obſervationi ne deſit, iterùm meminerit id obſequii temporis eſſe ordinariò, interdùm induſtriæ, ſapientiæ ſemper opus, quod raro inter initia morborum, ut plurimùm ſub finem locum inveniet; ſic ut in medendo ſummus futurus ſit, qui quantùm fuerit in accelerandâ purgatione ſagax, tantùm fuerit in tardandâ prudens.

FINIS.

INDEX RERUM.

Numerus vulgaris, textûs, Romanus, proloquii pag. indicat.

A

ABdominis consideratio. (V. *alvus.*) *pag.* 322
—— Inflatio. 119, 374
— Morbi. 327
— Curatio. 392
— Ætiologia. 119, 374
Abscessus. 98
Absorbentium agendi ratio. 112
— Intentio. 43
Aciditas, morborum causa. 55
— Ignis effectus. 72
— An detur in sanguine. 72, 150
Æquilibrium. Causa sanitatis. *xxxvij*, *xciv*, 26, 28, 131
— Ab utero. 285
— Vitiatum. 66, 311
— In quo consistit. *xlix*
— Cui comparandum est. *ibid.*
Aër. Ejus mechanismus ad morbos. 65, 66, 618, 309
— In pulmonibus. 309
— Interior & exterior luctantur. 68

— Rarefcens, quid operatur. 68
Aëris contagia. 67
Ætates, quomodo definiendæ. 278
Alba pars fanguinis, quid. 4, 29, 235
— Materies fecretionum omnium. 391
— Caufa morborum. 47, 340
Alcalifatio fanguinis, quid. 72
Alimenta fimplicia. 289
— Quomodo confideranda. 234, 236
— Impura, quæ. 12
— Ingurgitata. Eorum mechanifmus. 60
Alterantium quorumvis agendi ratio. 113
Alvus. An fentina ? 87
— Publicum fanguinis emiffarium. 20
— Illius natura, feu conditio. 19
— Sordes dolofæ. 117, 123
— Purgantium effecta. 128
Alvus fequax utilis ad purgationem. 120
Alvi fluxus. 121
Amarum, *acidum*, ancipitis potentiæ. 21
— An infunt fanguini. 22
Analogia morborum. 293
Analogifmus chymiæ. 277
Anaftomofes. 81
Anatomes ftudium *Solidorum* fyftema innuit. *lxv*
Anima, quomodo morborum caufa. 57
Aphorifmus Hippocr. explicatus. 247
Apoftafes. 36, 142
— Variæ, criticæ. 97
Arteriarum pofituræ, defìnentiæ. 35
Atonia malè intellecta. 39, 409
— Quid eft. 363
Aurium ceruminis ufus. 13
Authores medicinales laude digni, quâ ratione. *lx*

— Eorum vitia. *iv, v, xviij, xxiv, xxvj*
— Excuſatio. *xxv, lxxxviij*, &c.
— Caracteres. *vj*
— Commenta. *xvj*
Authores, Hippocratem imitentur. *vj, xliv*
— Imitantes. *vij, x*
— Quibus legibus judicandi. *lxxxvj*
Authorum intentiones quales ſint oportet. *xxvj*
— Judicium quomodo exercendum. *lxxxvj*

B

B*Aglivi* laus. *xxxv*
Balſamum ſanguinis, quid. 30
Bellinus laudatus. *xxxviij*
Bilis, pituita, an excrementa. 6, 8, 17, 19, 83
— Morboſa. 272
— Natura. 19
— Proventus. 83
Boerhaave laudatus. *xliij*
Borellus laudatus. *xxxviij*
Bruta, unde rarò ægrotant. 57

C

C*Acochymia*, quid. 404
Cadavera humorum congeſtiones non oſtendunt. 138, 140, 143
Calor, & frigus malè intellecta. 44
— Quantus in corpore. 199
— Ejus remedia. 202
Calida remedia noxia. *xciv*
Carcinoma. 357
Carnium damna. 235
Caſus in medicinâ. 375, 384

— Quomodo intelligendi. 379, 381
— Quando admittendi. 383
Catarrhorum causæ. 46, 78, 313, 339, 404
Causæ morborum. 56
— Chronicorum. 72, 129, 132
— An à Sulphure? 72
— Ab effœto sanguine? 72
— Ab humorum saburrâ? 129
Censorum dotes quales. *lxxix*
Censura rerum medicinalium, ad quos pertinet. *lxxvij*
— Iniqua, qualis. *lxxviij*
Cephalica remedia malè intellecta. 298
Cerebri consideratio. 297
— Fibrarum mollities. 297
— Morbi. 295
— Fibrarum sunt occillationes. 297, 299
— Illorum purgatio. 299
Chirurgicales morbi. 349, 356
— Eorum divisio. 349
— Purgatio. 360
Chronici morbi. Eorum tempora. 38
Chyli natura. 4, 30
— Depuratio. 13, 30
Chymia confusionem invexit. *liv*
Chymiæ analogismus dolosus. *xij, &c. lxv*, 277
— Incommoda. *lxxiij*
— A quibus notata. *ibid.*
Circuitus sang. Illius uniformitas. 24, 96
— Unitas in omnibus succis. 140
— Ordo, ratio. *xcv*, 27
Circuitus particulares in visceribus. 23, 35, 140
— Eorum harmonia cum universali. 24. 28
Clysteres. Eorum agendi ratio. 175, 364
— Non unis fæcibus destinantur. 115
— Stimulando juvant. 177. Probatur. 178

— Eorum utilitas, unde. 180
— Potentiores, quàm suppositoria. 185
— Dimidiati quando juvant. 185
— Quomodo alvum comprimunt. 185
Coctio & cruditas, quid sunt. 197, 200, 248
— An à calore? 200
— An à volatilibus? 205
— Tritus, comminutio est. 201, 203
— Tritus est lentus, successivus. 203
— Initio morborum. 244, 249
— Necessaria ad purgationem initio morborum. 248, &c.
— Lævigatio est. 204
Coctionis conditiones. 204
— Exempla initio morborum. 245
— Explicatio mechanica. 205, 219, 240
Colliquatio humorum. 10, 70, 73, 277
— An morborum causa? 75
Colores succorum, unde sunt. 156, 211
— Mutati in sanguine quid, &c. 208
Comminutio sanguinis. 17
Communitates morborum. 294
Concentrandi intentio. (V. *absorbentia*.) 43
Cor, confluvium humorum. 85
Corpus. Automa est. 113
— Ejus œconomia. 31
— Tota in directionibus. 43
Crises. 98
— Non ridendæ. 116, 227
Critico lex servanda, (V. *censura*.) *lxxxiv*
— Conditiones. *lxxxv*
Cruditates. A lymphâ fiunt. 208
Cruditatum materies & ratio. 218, 240
— Causæ. 206, 242
— Infidelitas. 230
— Signa. 206

Crudum, an à frigore? 199
— Quid reverà sit. 199, 388
Cutis affectus. 340, 346, 357
— Oleosis exasperantur. 358

D

Defæcationis ratio. 13
Dejectionum alvi consideratio. 229, 251
Depuratio sanguinis. 10, 30, 210, 224, 401
— Chyli. 131
— An à fermento? 10, &c.
Desinentiæ morborum. 314, 330
Despumatio sanguinis. 5, 8
Despumationum deliria. 210, 224, 401
Determinationum restitutio. 211, 224
Diæta, causa morborum. 59
Diætæ necessitas. xxx
— Absque carnibus ratio. xxxij, 112
Diagnosis. xxv
— Quomodo instituenda. xxj
Diametrorum mechanismus. 211, &c.
— Proportiones. 28, 131, 133
Diarrhœa; non ab humorum saburrâ. 127, 237
— Non ab *atoniâ.* 49
— Quomodo curandæ. 237
— Non semper purg. indicant. 213
Diluentia, quid sunt. 370
— Eorum utilitas. *xciv*, 263, 367, 389
— Agendi ratio. 3
— Natura. 234
Directiones, Sanitatis causæ. 23,34,244,&c.
— Mutatæ. 36, 42, 131, 133, 343
— Vitiatæ. 44, 131, 343
Directionum restitutio. 211, 224
Dolæus laudatus. *lxviij*

Drastica remedia. 363
—Eorum abusus. *xix*

E

E*Ccoprotica*.(V. *minorativa*.)
Elater vasorum epistomii vices agit. 133, 149
— Partium. *xlix*
Emetica, in pulmon. morbis. 316
Emphysematum causæ. 93
Epicrasis. 36, 370
Epidemici morbi. 292
Errorum in medicinâ causæ. *viij*, &c
Ettmulleri laus & ingenium. *lix*
Evacuantium numerus. 96
— Necessitas. 95
— Errores. 104, 107
— Imposturæ. 117, 397
Evacuantia, non de purgantibus tantùm intelligenda. 114
Evacuatio, quid Hippocrati. 114
— Cruenta. 398
Evacuationes partiales, sed plures, bonæ. 230
— Ætiologiæ. 78, 95
— An à solidis? 78
Evacuationum ubertas, unde. 155
— Proprietates. 191
— Doli, fraudes. 91, 102, 105
— Differentiæ. 95
Exanthematum causæ. 49
Excrementum, quid. 1, 6
—— Foràs pellitur. 7, 9, 333
Excrementorum origo. 11, 15
Excretoria intrà abdomen qualia. 333
Excretoriorum aberrationes. 49, 339
Exercitationes corporis. *xxix*, *xxxiv*, 114, &c.

F.

Facultas Medica Parisiensis laudata. *ix*
— Medicinæ optimæ vindex. *ix*
Febris idea. 202
— Ætiologia nova. 63, 75, 132
Febris digestionis dicta. 64
Febris maligna à purgatione abhorret. 215
Feminarum temperamentorum consideratio. 282
— Natura. 285
Fœtûs consideratio. 279
Fermentorum damnatio. 11, 86
Fibræ corporis, quales. *xxxvij*
Fistulæ. 352
Flatus, causæ morborum. 284
Flatuum origo. 48, 93
— An à pituitâ? 332
Fluida, non à se moventur. *xxxiij*, 148
— Illorum vis erigi vix potest. 108
— Impotentia. 109, 113, 137
— Habenda ratio. 120, 225
— Vis incerta. *xxxiij*, *lxxiv*, 22
Fluidorum vitia exposita. 33
— Potentiæ à *solidis*. 34
— Status sub morbis. 43
Fluoris albi causa. 288, 326
Fomites morborum ubi & unde. 15, 84, 343, &c.
Fortuna & casus in medicinâ. 375
— Quid est. 377
Freind laudatus. *xlij*

G

Glandula, quid. 366
— A Ruyschio unicè bene definita. *lxvij*
Glandularum morbi à spasmo. 38, 142, 281, 342
— Usus legitimi. *lxvij*, &c.

H

Hæmorrhagiarum ceſſatio cauſa plurium morborum. 45
Hæmorrhoidum ſiccatio cauſa morborum. 45
Hippocratis ingenium. *vj*
— Stylus in ſcribendo. *vj*
— Libri. *vj*, *xlvj*
— Imitatio in ſcribendo. *vij*
— Neglectus. *xviij*
Hiſtoria morborum. *xxv*
Hoffmannus laudatus. *lxxiij*
Homines, quare frequentiùs ægrotant quàm beſtiæ. 58
Humoriſtæ. *xciij*
Humorum lapſus, pronitates. 36, 79
— Vergentiæ. 221, 369
— Confuſio. 137, 196
— Aberrationes in viſceribus. 50, 339, 368, 394
— Reproductio. 129
— Coagula, craſſamina. 83
— Vitia à ſanguine. 38
— Proventus, origo. 70, 74, 80, 106, 402
— Cauſa. 401
Humores an à ſolidor. An à fluidor. vitio? 71, 74, 402
— An morborum cauſæ? *xciij*, 74
— Morborum fomites? 75
— Incoctiles. 239
Humorum nimia cura. *lxxiv*, 108, 225, 376
— Signa ad purgationem. 119
— Vergentiæ. 221
— Saburra. 83
— Regreſſus. 79
— Copia. 87

— Fraudes, imposturæ. 91, &c
— Præparationes. 224
— Promptuaria, aggestus. 124
— Impetus, à sanguine. 265
Hydropis causa. 48
— Sicci causa. 48
Hydrops pectoris. 81
— Morborum omnium exitus aut finis. 129
Hydropici sanguinem fundunt ante mortem. 45
Hypercatharsis. 397

I

IDiosyncrasia. 292 372
Impuritates, an sanguinem subeant? 12, 30, 54
Indicatio universalis in omnibus morbis. 130
Infantium morborum causæ. 279
Inflammatio, causa morborum malignorum. 126
Inflammationum causæ. 36, 80
Intestina, eorum consideratio. 183, 301
— Mechanismus ad purgationem. 13, 83, 155
— Systaltica vis immensa. 176
— Teneritudo seu sensibilitas. 12
— Mucositates. 13
— Secretiones, quâ arte fiunt. 18, 88
— An sentina sint corporis? 87
— Enormem fundunt succorum copiam. 183
— Evacuantur solidorum vi. 184
— In spasmum incidunt. 184
Intestini recti mechanismus. 182
Judicium, in rebus medicinalibus, ad quos pertinet. *lxxxj*
— Quale ingenium, &c. postulat. *ibid.*
— Non juvenum sit, non imperitorum. *ibid.*

L

Laxitates partium malè intellectæ. (V. *Atonia.*) 39
Lentor ſang. morbor. cauſa. 353
— Ejus cauſa. 14, 30, 132, 328
— In pulmone. 313
Libri medicinales, quales hodie. *iv*
— Minuendi non augendi. *lix*
— Quales eſſe deberent. *vj*, *xxvj*
Libri hujus de purgatione ſcopus. *lxxxij*, *xcviij*
— Excuſatio. *xcviij*
— Cenſura. *cij*
Lienis conſideratio. 330
Linder laudatur. *xlij*
Liquida. (V. *fluida.*)
Liquores ardentes morbor. cauſæ. 62
Lochiorum conſideratio. 326
Lymphatica vaſa. 35
Lymphæ eadem vitia quæ ſanguini. 37
— Morbi. 38, 354, &c
— purgationi malè cedunt. 359

M

Malignarum febr. idea. 240, 292, 271, 370
— Cauſa a ſpaſmo. 41
— Non ab humorum ſaburrâ. 126
Malignitatis prætextus. 239, &c
Medentis ſcopus. 130
— Audentia. *xix*
Medentium ſucceſsûs varia ratio. *xcix*
Medici Pariſienſes. *ix*
— Hippocratis ſapientiæ æmuli. *ix*
— Medicinam reſtaurarunt. *ix*
— Ab Arabiſmo vindicaverunt. *viij*

Medicus. Illius excellentia. *l*
Medicina, in quo consistit. *v*, 188
— In notionibus, non in verbis. *lvij*
— Disciplina est non audentia. 186
— Illius status hodiernus. *iij*
—Lapsûs causa. *vj*, *&c.*
— Improtecta, quæ toleranda. *xcvij*
— Illius dignitas. *l*
Melancholicus succus. 273 368
Membranarum diathesis morbosa. 48, 125, 356
Mensium in feminis errores. 136
Mercurialium agendi rationes. 361, 371
Mesenterium, an sentina? 126
Metaphysica in physicâ. 31
Metastases. 189, 369
Methodus medendi, quando omittenda. 382
— Qualis initio morborum. *x*
Minorativa. (V. *Eccoprotica.*) 6
— Eorum pericula. 195
— Quando conveniunt. 193, 347
— Eorum agendi rationes. 362
Mixtione fiunt secretiones. 4
Moor (de) laudatur. *xlij*
Morbi idea. 32, 338
— Motus. *xxij*
— Causæ, 32, 338
Morborum causæ sunt succorum diverticula. 136, 140
— Ametriæ, anomaliæ, directionum mutationes. 32, 133, 140
Morbi, à solidis fiunt. 34, 76
— A solidorum elatere aucto. 39
— A frigore perperàm intellecto. 44
— Acuti & chronici à causâ communi. 129
— Illorum differentiæ. 129
— Quibus nocet purgatio. 271, 336

— Universales, qui & quot. 337
Morborum proprietates ad purgationem. 292
— Fomites. 338
— Mutationes. 339
— Diagnosis bene instituenda. xxj
Morbillorum causæ. 341
— Cura. 346
Morton. Qualis medicus. xxviij
Motus naturæ. 219
— Progressivus, omnis boni author. 206. 328
— Intestinus, omnis mali causa. *ibid.*

N

NÆ*vi*. Eorum causæ. 135
Narcotica. Quomodo agunt. 76
Natura. Illius motus. xxij, 219
— Detrectatores insulsi. xlvj
— Delicta quoque verenda sunt. 189
Naturæ, quandiù auscultandum. 188, &c.
— Majestas, definitio. l
Navigatio. Quomodo vomitum excitat. 165
Nervea partium stamina. 33, 131
Nervi. Eorum morbi. 142
— Agitationes, à purg. deterrent. 214
— Succi, aberrationes. 50, 142
— Vitia. 52
— Succo, idem quod sanguini vitium accedit. 37
Neuter status. 257
Novatorum ingenium. 10
Novæ medicinæ incommoda. lxxiij
Nutricationis ratio. 15, 26

O

O*Bstructiones*. 38, 82, 85
Occasio purgationis. 192, 210, 224, 227, 232, 347

Occasionum captatio. 382
— Ad purgationem. 410
Occillationes vitiatæ, causæ morborum. 32, 59, 82
— Obstructionum. 38
— Morbor malignor. 41
Occillationum directiones observandæ. 131
— Anomaliæ. 51, 356, 159
— Confusio, mixtio. 157, 407
Occillationes, ab aëre inductæ. 65
Oeconomia corporis. lix
Oleosa vellicant, & quare. 160
Opiata. (V. *Narcotica.*)
— Purgantibus admixta. 372, 390
Orgasmus. 239
— Quid est. 242, &c.
— Naturæ motus. 243
— Rarus. 252, &c.
— Præceps. 250
— Verus, legitimus quis. 253
— Non est succorum incoctilium. 254
— Spurius, quis. 252
— Ægrè definitur. 255
— Insidias habet & fallacias. 254
Orgasmi exemplum describitur. 255
Orgasmis spuriis qui obnoxii. 253
Ossium morbi, unde fiunt. 141, 352, &c.

P

Pancreatis consideratio. 324
Partium textura nervea. 29, 33
Pathemata animi, morbor causæ. 59
Pathologia, solidor. systemate innixa. xl
Pathologiæ illius authores. xlj
Pectoris morbi. 307
— Eorum causæ & curationes. ibid.
Pedum tumor, à pulmone. 81

Peregrinationis utilitas. xxxiv
Periostii natura. 352
— Morborum causæ. 191
Philosophiæ abusus in medicina. xj
Phlogoses, earum causæ. 80, 142
Physici munus. 31
Pitcarnius laudatus. xxxiv
Pituita, quid. 275
Pituita cerebri. 297
Plethora. 405
Polymathia in medicina. v
Potulentorum agendi ratio. (V. *diluentia*.) 290
Præcipitationes, an dentur in corpore? 10, 75, 103, 277
Præcipitationum deliria. 210, 225, 277
Præparatio humorum. 210, 228, 303, 363
Primæ viæ. Earum purgatio. 331, 362
Profluviorum, (V. *colliquatio*.) causæ. 50, 78
Pulmonium consideratio. 308, 310, 318
— Morbi. 312
— Iis nocet purgatio. 319
— Qualis illis convenit. 315
— A sang. stagnante. 315
— A spasmo. 316
Pulmo. Lentoris sanguinis causa. 313
Pulmonum integritas reconvalescentiam spondet. 314
Purgantia, cephalica. 295
— Drastica. 347. Fundentia. 371
— In plures doses. 270
— In formâ solidâ. 371
— Clarificata, vulgò *clarifiés*. 371
Purgantia, causas morborum non attingunt. 122, 148
— In solida operantur. 153
— In membranas agunt. 154

— Injecta intrà vasa purgant. 176
— Vellicando agunt, non salium vi. 158, 211
— An sanguinem fundunt? 152
— Non fermentant. 211
— Opiatis maritata. 372
— Humores indebitos aliquando evacuant. 380
Purgatio, illius antiquitas. 146
— Felicitas. 246
— Infelicitas quomodo emendanda. 391, &c.
— Abusus. 147
— Ratio, malè intellecta. *xix*, 5, 102, 105, 147
— Non unâ humorum causâ. 148
— Nimiùm evacuans. 397
— Illius unde tanta authoritas. 109
— Necessaria in morbis permultis. 410
— Determinationum restitutio est. 211, 224
— Compressionis species est. 220, 277
— Præceps esse non debet. 219, 410
— Felix initio morborum. 249
— Illius scopus. 267
— Indicatio. *xxij*
— Periculosa initio morborum. 217, 226, 261
— Intermittenda & quando. 373
— Leges habet, & quales. 217, 220
— Ex Hippocrate. 218
— Non certæ est operationis. 228, 304
— Accommodanda morbis, temperamentis. 232
— Ad futuros morbos. 257
— Ad nascentes, natos, denascentes morbos. 257
— Non unâ humorum causâ instituitur. 257
— An eâ carere posset medicina? 401
— Illius qnomodo judicanda felicitas. *c*
— Periculosa ad præcautionem. 257, 259

— Quando convenit. 259
— Quando nocet. 360, 369
— Serosi humoris aut lymphatici. 263
— Quibus morbis propria. xix
— Post morbos. 288, 310
— Periculosa morbis uteri. 286
— Solidorum doctrinæ innixa. xcvj
— Accommodanda diversimodè. 270.
— Ad Sexus, regiones. 282, 291
— Ad temperamenta. 272
— Ad biliosos, melanchol. 272, 274
— Ætates. 278
— Vitæ conditiones. 289
— Quibus medicis indulgenda. xcix
— In parturientibus. 287, 385
— Fluore albo. 288
— Lactantib. 289
— In morbis pectoris. 307
— Lienis & stomachi. 335
— In epidemicis affectibus. 292
— Diarrhœis. 335
— Chirurgicalibus morbis. 349
— Cerebri morbis. 295, 299, 303
— In morbis universalibus. 337
— Cutis. 340
— Abdominis. 322
Purgationis cautiones. 187, 343, 362
— Delicta. 387, 394
— Fraudes. 268, 358, 396
— Casus. 375
— Tempora, occasiones. 232, 192, 210, 224, 227, 347, 257
— Facilitas. 405
— Remoræ. 193, 342, 362, 373, 164
— Repetitio. 267, 362, 373, 397
— Scopus. 210, 224, 401, 267

— Laxandi *solida* magis quàm *fluida* evacuandi. 411
— Frustraneæ causæ. 197, 303, 341, 369
— Fortuiti successus. 373
— Norma. 186
— Nostræ methodo quæ debetur fides. *xcix*
— Signa. 191, 232, 293
— Leges obscuratæ. *lj*
— Vindicatæ, à quibus authoribus. *lij*
Puriformes lymphæ, pulmonum, Vesicæ, Renum. 91
Puris proventûs causa. 350
Puritas succorum, quid. 19
Purpureæ maculæ. (Vid. *Exanthemata.*)

R

Rachitis, illius causa. 135, 355
Recidivarum causæ. 269
Refrigerantium agendi ratio. *iij*
Remedia in solida agunt. 110
— Illorum agendi rationes. *iij*
— Vis vasa non subit. 153
— Successus quando boni. *c*
Renum consideratio. 324
Rheumatismorum causæ, differentiæ. 341
Rubra sang. pars. Illius natura 29
— Usus. *ibid.*
— Mechanismus. 54
— Albæ vasa ingrediens. 49
Ruysch anatomici celeberrimi præstantia. *lxvij*

S

Saburra humorum, unde venit. 14, 83
— Fallax. 117
— Impossibilis. 84
— Circuitui sang. repugnans. 84
Saburræ signa fallacia. 118
Sales volatiles usurpandi ratio. *lxiv*

—— Omnium morbor. causa est. 130, 141
Stibiata, quando unicè purgantia. 174
—— Ano infusa sine purgantibus inertia. 198
—— Bechicis admixta. 174
—— In cerebri morbis quomodo agunt. 300
Stimulantium utilitas. 168
—— Natura. 145
Stomachus. (V. *ventriculus.*) 323
—— Illius amaror infidum purgationis signum. 119
—— Trituræ organum princeps. 323
—— Ægrotàt à sanguine. 266
Strictura in morbis. (V. *spasmi.*) *lvj*, 410
—— Causa morborum. 39, 77, 89, 63, 149
Succorum eluvies, unde. 152
Sudores, critici sunt in pulmon. morbis. 319
Sudoriferorum infidelitas. 227, 168
Superfluitates humorum. 8
Superfluitatum origo. 14
Suppositoria, stimulando agunt. 180
—— Illorum mechanica actio. 182, 175
Sydenham, studendi ratio. *xxvij*
Sylvius de le boe. Illius laus & ingenium. *lxij*
—— In medendo felicitas. *lxiij*
Sylviani, quare in medendo infelices. *ibid.*
Sympathiæ partium. 35
Symptomata, unde. 70
—— Eorum natura. 70
—— A morbo vel à naturâ. 71, *xxj*
Systaltica vis. (V. *Elater.*) *xciv*, 411
Systematum abusus, commenta. *xvj*, *lj*
—— Usus. *xlv*
—— Confusio. *liv*
—— Furor. *xlviij*
Systematis boni idea. *lxxvj*
—— conditiones. *lxxxvij*, *ciij*

T

Tendinum subsultus. 399
Testium consideratio. 325
Transpirationis materies. 196
—— Ratio. 26, 47, 89
—— Internæ ratio. 364
Tremores artuum. 305
Tritura sanguinis. 17, 310
—— Febrium causa est. 75
Trituræ systematis utilitas. xc
—— Commoda. xcij
—— Effectiones. 53, 310
—— Organum. 325
—— Potentia. 18
Trituræ ratio in stomacho. 163, 325
Tumores serosi. 91
Turgescentia, quid (V. orgasmus.) 247

V

Varices. 351
Variolæ. Earum causæ. 341
—— —— —— cura. 347
Vasa. His constat corpus. 26
—— Eorum infinitudo, immensitas, mechanismus. 133, 141
—— Situs, ordo, differentiæ. 35, 132, 151
—— Hiatus an dentur. 81
Vasa, lymphatica, secretoria, venosa. 35, 136
—— Vices suas mutant in morbis. 327
Vectionis utilitas. xxxiv
Vellicationum diversitas. (158) V. *oscillationes.*
Venæ, earum usus. 35, 139
Ventriculus, ejus functio. 3
—— In singulis visceribus. 3
—— Sensibilitas, teneritudo. 62, &c.
—— Musculus est. 162

T

—— Imperium in corpus, sympathia. 64
—— Torcularium est publicum. 18, 323
Ventriculi morbi, non à saburrâ. 127
—— A sensibilitate illius. 62, &c.
Vergentiæ humorum. 221, 369
Veritas, medicinæ qualis. *lxxvj*
Viscera, tot ventriculi. 3
Visci, phlegmata, quid sunt? 8
Vita. Causæ. 21
—— An à calore, an ab accido, &c? 21
—— In quo consistit. 23
—— Motus est organicus. 22
Vlcera. Eorum natura. 349
Vocis ætiologia. 312
Volatilisatio in corpore, quid est, 344
Vomitiones, à solidorum impetu. 161, 163
—— Illarum mechanismus. 162
—— Differentiæ, & judicia. 171, 334
—— Initio morborum. 164
Vomitoria, nauseas augent. 166
—— Citiùs agunt quàm purgantia. 166
—— Quando purgantibus præferenda sunt. 369
—— An in cathartica evadere possunt. 167
—— Necessaria, & quare. 167, 169, 369
—— Quomodo agunt. 168, &c. 333
Vrinæ, crudæ, chylosæ, puriformes, 208
—— Earum judicia ad purgationem. 120
Vsus, in medendo, quid sit. *lxxxiij*
Vteri consideratio. 284, 325
—— Affectus à flatu. 284
—— —— A sanguine. *ibid.*
—— —— An tam multi. 283
Vvillis. Laus & ingenium. *lxj*
Vulnerum natura. 349

FINIS INDICIS.

Typis J. QUILLAU.

APPROBATIO.

EGO infrà scriptus NICOLAUS ANDRY, Consiliarius & Medicinæ Lector ac Professor Regius, Doctor Medicus Parisiensis, speciali delegatione Illustrissimi Galliarum Cancellarii, Librum legi cui titulus : *De purgandâ Medicinâ à curarum sordibus, &c.* in quo priscam & jam diu obsoletam, Erasistrati de Tritu sententiam, ab oblivione eruere sibi proponit Autor, tandemque *Tritûs* (ut ait) ictibus *everberatâ fermentatione, fermentorum memoriam obliterare* : cujus Libri in lucem edendi veniam concedi nihil obstat. Datum Parisiis, die trigesimâ Octobris, anni millesimi septingentesimi decimi tertii. ANDRY.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS, par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Senechaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers qu'il appartiendra, SALUT. Notre bien amé GUILLAUME CAVELIER, Libraire à Paris, Nous ayant fait remontrer qu'il desireroit faire imprimer un Livre intitulé, *De purgandâ Medicinâ à curarum sordibus*, s'il Nous plaisoit lui accorder nos Lettres de Privilege sur ce necessaires : Nous lui avons permis & permettons par ces Présentes de faire imprimer ledit Livre en telle forme, marge,

caractere, conjointement ou séparément, & autant de fois que bon lui semblera, & de le vendre, faire vendre & debiter par tout notre Royaume pendant le temps de quatre années consécutives, à compter du jour de la datte desdites Presentes. Faisons défenses à toutes sortes de personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéïssance; & à tous Imprimeurs, Libraires, & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre & débiter, ni contrefaire ledit Livre, en tout ni en partie, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des exemplaires contrefaits, de quinze cens livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Exposant, & de tous dépens, dommages & interêts; à la charge que ces Presentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, & ce dans trois mois de la datte d'icelles, que l'impression dudit Livre sera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon papier, & en beaux caracteres, conformément aux Reglemens de la Librairie; & qu'avant que de l'exposer en vente, il en sera mis deux Exemplaires dans notre Bibliotheque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, & un dans celle de notre très cher & féal Chevalier Chancelier de France, le Sieur Phelypeaux, Comte de Pontchartrain, Commandeur de nos Ordres; le tout à peine de nullité des Presentes: Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir l'Exposant, ou ses ayans cause, pleinement, & pai-

ſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la copie deſdites Preſentes, qui ſera imprimée au commencement ou à la fin dudit Livre, ſoit tenue pour duement ſignifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & feaux Conſeillers & Secretaires, foi ſoit ajoûtée comme à l'Original. Commandons au premier notre Huiſſier ou Sergent, de faire pour l'execution d'icelles tous Actes requis & neceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Charte Normande, & Lettres à ce contraires : Car tel eſt notre plaiſir. Donné à Verſailles le vingt-quatriéme jour de Mars l'an de grace mil ſept cens qnatorze, & de notre Regne le ſoixante onziéme. Signé, Par le Roy en ſon Conſeil. FOUQUET, avec paraphe.

Regiſtré ſur le Regiſtre No. 3. de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, page 765, numero 1018, conformément aux Reglemens, & notamment à l'Arrêt du 13 Août 1703. *A Paris le* 26 *Mars* 1714.

ROBUSTEL, *Syndic.*

LIVRES QUI SE VENDENT
chez GUILLAUME CAVELIER *fils*, rue S. Jacques à Paris, à la Fleur de Lys d'Or.

VOyage du Levant, *c'est-à-dire*, dans les principaux endroits de l'Asie Mineure, dans les Isles de Chio, Rhodes, Chypre, &c. *comme aussi* dans les principales Villes d'Egypte, Syrie, & de la Terre Sainte, par Corneille le Brun, avec plus de cent Tailles-douces dessignées après nature, in fol. grand papier, 1714, *36 livres.*

— Le même en petit papier, *in fol.* 25 *l.*

De Purganda Medicina, ubi detecto evacuantium fuco Purgationum fraudes & impostura revelantur, &c. Authore Domino Hecquet, 12. Paris. 1714. 2 l. 10 s.

Domini Petri Foresti, Observationes & Curationes Med. & Chirur. in fol. 4 vol. in 2 tom. Rothomagi 1653, 18 l.

Traité des Maladies de l'Oeil, & des remedes propres pour leur guerison, par M. Maître Jan, *in* 4. *Troyes* 1704. 5 *l.* 10 *s.*

Glauberi (Joh. Rudolphi) miraculum Mundi, seu plena perfectaque descriptio admirabilis naturæ ac proprietatis Potentissimi subjecti, &c. in 8. Amst. 1653, en feuille, 10 s.

—*Tartarus ex vini fecibus, extrahendus,* in 8. *ibid.* en feuille, 10 s.

Mauriceau (Franc.) Tractatus de mulierum Prægnantium parturientium, & puerperarum morbis, cum fig. *in* 4. *Paris.* 1681, 4 *l.*

Hippocratis Opera omnia, cum Oeconomiâ Foesii, Grec. Lat. *in fol. Genevæ* 1662, 18 *l.*

Hippocratis Aphorismi, edente Jans. ab Almeloven, Grec. Lat. *in* 24. *Amst.* 1685, 1 *l.* 5 *s.*

Verheyen (Philip.) Corporis Humani Anatomiæ, *in* 4. 2 *vol. Bruxel.* 1710, 14 *l.*

Bauhini (Gaspar.) Pinax Theatri Botanici cum Prodomo Plantarum, *in* 4. *fig. Basil.* 1671, 7 *l.*

Diemerbrock, Anatomia Corporis Humani, *in* 4. 2 *vol. fig. Ultraject.* 1672, 10 *l.*

Freind (Jo.) Emmenologia de fluxu Muliebris menstrui, *in* 8. *Roterdami* 1711, 1 *l.* 15 *s.*

Zwelfer (Jo.) Pharmacopœia Regia,

in fol. 2 *vol. Noribergæ* 1675, 20 *l.*
Plateri Observationes Med. *in* 8. *Basil.* 1680, 3 *l.*
Blasii (Gerardi) Observationes Med. accedit Historia Monstri Triplicis, *in* 8. *Amst. fig.* 1677, 1 *l.* 15.
— ejusdem Blasii Zootomia, sive Anatome Hominis & Brutorum rariorum, *in* 8. *fig. Amst.* 1677, 2 *l.* 10 *s.*
Miscellanæa Med. Phis. Germaniæ, *in* 4. *fig. Paris.* 1672, 5 *l.*
Lister (Martinus) de Humoribus, *in* 8. *Amst.* 1711, 2 *l.* 10 *s.*
— ejusdem Octo Exercitationes Medicinales de quibusdam morbis Chronicis, *in* 8. *Amst.* 1698, 4 *l.*
Stenonis, specimen Elementorum Myologiæ, &c. *cum fig. Amst.* 1669, 1 *l.* 15 *s.*
Beccheri (Jo. Joach.) Physica subterranea, cum supplement. *in* 8. 2 *vol.* 6 *l.*
La Medecine Dogmatique, Méchaninique, en forme d'institution, par Bellefontaine, 2 *vol. in* 12. *Amsterd.* 1712, 4 *l.*
Peyeri Mericologia, sive de Ruminantibus, & Ruminatione, *in* 4. *cum fig. Basil.* 1685, 4 *l.*
Prosper Alpinus de Plantis Exoticis figuris, *in* 4. *Venetiis* 1656, 7 *l.*

Apicius Cælius de Arte Coquinaria, cum notis Listeri, *in* 8. *Amst.* 1709, 2 *l.* 10 *s.*

Zuingeri (Theod.) Fasciculus Dissertationum Med. *in* 8. *Basil.* 1710, 3 *l.*

— ejusdem Praxeos Medicæ, *in* 4. 2 *vol. Basil.* 1710, 12 *l.*

Joanis Franci Veronica Theezans, *in* 12. *fig. Lipsiæ* 1700, 1 *l.* 10 *s.*

Cælius Aurelianus, de Morbis acutis & Chronicis, *in* 4. *Amst.* 1709, 7 *l.* 10 *s.*

Miscellanæa Berolinensia, *in* 4. *fig. Berolini* 1710, 8 *l.*

Nouvelles découvertes des parties de l'Homme & de la Femme, par Barles, *in* 12. 4 *vol. fig. Lyon* 1680, 5 *l.*

Boneti, Polyaltes, sive Thesaurus Medico-practicus, *in fol.* 3 *vol. Genevæ* 1691,

— Sepulchretum, sive Anatomia Practica, *in fol.* 3 *vol. Lug.* 1700,

— Medicina Septentrionalis, *in fol.* 2 *vol. Genevæ* 1684,

— Labyrinthus Medicus, *in* 4. *Genevæ* 1687,

Joannis Fernelii Ambiani Medicina, cum notis Boneti, *in folio Genevæ* 1679, 12 *l.*

Kircheri Physica Experimentalis, *in fol. fig. Amst.* 1680, 12 *l.*

figuris, in 4. 7 *l.*
Dolæi Encyclopedia Medica, *in 4.* 6 *l.*
Paulini (franc.) Cynographia curioſa, ſeu Canis deſcriptio, *in 4. Norimbergæ* 1689, 4 *l.* 10 *ſ.*
— de Nuce Moſchatâ Deſcriptio curioſa, Hiſt. Phyſ. Medica, *in 8. Lipſiæ* 1704, 3 *l.* 10 *ſ.*
— Lagographia curioſa, ſeu Leporis deſcriptio, &c. *in 8. Auguſtæ Vindelicorum* 1691, 2 *l.* 10 *ſ.*
Langii (Chriſt. Joh.) Opera omnia Medica, Theoret. Practica, curante Rivino, *3. vol. in fol. Lipſiæ* 1704, 30 *l.*
Diſpenſatorium Regium & Electorale, Boruſſo-Brandenburgicum, *in folio. Berolini* 1713, 10 *l.*
Acerra Medico-Chymica, *in 4. Lipſiæ* 1713, 6 *l.*
Ruiſchii, Fred. Theſaurus Animalium, *in 4. fig. Amſt.* 1710, 4 *l.* 10 *ſ.*
Theſaurus Secretorum curioſorum, *in 4. Coloniæ Allobrogum* 1709, 6 *l.*
Bayle (Franc.) Inſtitutiones Phyſicæ & Opuſcula, *4. vol. in 4. fig. Toloſæ* 1701, 20 *l.*

L'on trouve chez le même Libraire des Livres ſur toutes ſortes de Sciences, tant de ceux qui ſont imprimez en France, que dans les Pays Etrangers.

